
STUPUL
CAMILO JOSÉ CELA

CAMILO JOSÉ CELA

STUPUL

Traducere şi prefaţă de
IOANA ZLOTESCU–CIORANU

EDITURA
PENTRU
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ
Bucureşti, 1967

Coperta de
MAFTEI ADRIAN

CAMILO JOSÉ CELA
Caminos inciertos
LA COLMENA

Editorial Noguer, S.A.
Barcelona 1963

CAMILO JOSÉ CELA, UN CLASIC MODERN AL LITERATURII SPANIOLE CONTEMPORANE

„M-am născut... în Iria — Flavia[1], cap de pod latin, în a şaptea ţară a occidentului celtic. De atunci şi pînă acum n-am făcut altceva decît să trăiesc de azi pe mîine... Ca să mă distrez am făcut un război, m-am însurat de două ori, am zămislit un fiu şi am publicat douăzeci sau douăzeci şi două de cărţi. N-am plantat niciodată nici un copac şi n-am scris nici un singur rînd despre constructiva instituţie a Casei de Economii. Omit titlurile cărţilor mele, deoarece socotesc că orice om de cultură medie trebuie să le fi cunoscut[2]. De fapt, după cum se vede, fie că-mi convine fie că nu, m-am transformat în materie de examen de stat.

Am 1,80 înălţime, 81 de kilograme... ochii castanii cu frumoase reflexe verzi în lumina amurgului... Ca semne particulare, am două

---

[1] Provincia La Coruña, Galicia.

[2] Totuşi... iată-le, în ordine cronologică, pe cele mai caracteristice:
La familia de Pascual Duarte, roman, 1942; *Pabellón de reposo*, 1943; *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*, roman, 1944; *Pisando la dudosa luz del día. Poemas de una adolescencia cruel*, poezii, 1945; *Esas nubes que pasan*, povestiri, 1945; *Viaje a la Alcarria*, note de călătorie, 1948; *El Gallego y su cuadrilla. Y otros apuntes carpetovetónicos*, schiţe şi însemnări, 1949; *Caminos inciertos. La colmena*, roman, 1951; *Del Miño al Bidasoa. Notas de un vagabundaje*, note de călătorie, 1952; *La cucaña. Memorias de Camilo José Cela*, 1953; *Mrs. Caldwell habla con su hijo*, roman, 1953; *Judíos, moros y Cristianos. Notas de un vagabundaje por Avila, Segovia y sus tierras*, note de călătorie, 1956; *Historias de Venezuela. La Catira*, roman, 1955; *El molno de viento y otras novelas cortas*, nuvele, 1956; *Historias de España*, povestiri, 1956; *Nuevo retablo de don Cristobita. Invenciones, figuraciones y alucinaciones*, povestiri, 1957; *Primer viaje andaluz. Notas de un vagabundaje por Jaén, Córdoba, Sevilla, Huelva y sus tierras*, note de călătorie, 1959; *Cuatro figuras del 98. Unamuno, Valle Inclán, Baroja, Azorín, y otros retratos y ensayos españoles*, portrete literare, 1961; *Tobogán de hambrientos*, roman, 1962; *Gavilla de fábulas sin amor. Ilustraciones de Picasso*, 1963; *Nuevas escenas matritenses*, schiţe, 1965; *La familia del héroe*, 1965; *Páginas de geografía errabunda*, note de drum, 1965.

cicatrice pe faţă... urma unui glonţ de puşcă la vintre şi a unuia de mitralieră în piept.

Am schimbat multe meserii, poate pentru că nici una nu-mi place... Am fost succesiv băiat de familie bună, soldat profesionist, poet, toreador, hoinar, funcţionar, romancier, pictor, actor de cinematograf, ziarist şi conferenţiar. Am reuşit să trec prin facultate[1] fără să-mi iau licenţa, sînt tradus — ce pot să fac! — în toate limbile şi niciodată n-am primit nici un singur premiu.

Niciodată nu m-am fotografiat zîmbind, şi anume pentru a nu induce în eroare pe istoricii viitorului.

Cîţiva naivi cred că o duc bine. Alţii, dimpotrivă, cred că o duc rău. Nici unul din ei nu are dreptate[2].

Mă consider cel mai important romancier spaniol de la 98[3] încoace şi mă înspăimînt cînd mă gîndesc ce uşor mi-a fost să ajung aici. Să-mi fie iertat, dar nu e vina mea"[4].

...Aceasta este, concentrată şi cu deplină autenticitate, prezentarea omului şi scriitorului Camilo José Cela. Şi aici, ca în mai toate paginile sale, Cela îţi taie calea, te bruschează, te violentează chiar, pînă într-atît încît îţi vine să-i întorci spatele şi să-ţi vezi mai departe de drum. Te răsuceşti, eşti gata să pleci, dar dintr-o dată ceva te cheamă, să-l priveşti în ochi şi atunci rămîi pe loc; descumpănit, îl vezi cum pleacă de lîngă tine, fugi după el, îl tragi de mînecă, îl cercetezi, îl interoghezi, nu-ţi răspunde; atunci îi vorbeşti, îi spui că eşti un om de bună-credinţă şi dacă izbuteşti să-l convingi, îşi răreşte pasul

---

[1] Medicina un an, înainte de războiul civil, şi apoi Dreptul, trei ani, după războiul civil.

[2] Completări utile la biografia lui Camilo José Cela: data naşterii: 11 mai 1916. Familia din partea tatălui, străveche, galiciană. Mama, născută Trulock, numele unei familii de foşti piraţi şi apoi paşnici şi prosperi comercianţi britanici. Bunica după mamă, de origină italiană, născută Bertorini. De la vîrsta de nouă ani şi pînă tîrziu, trăieşte la Madrid. În adolescenţă, bolnav de plămîni, este internat într-un sanatoriu. La izbucnirea războiului civil spaniol, are 20 de ani. Militează activ de partea franchiştilor. În jurul anilor 1940 suferă din nou o lungă internare în sanatoriu. În 1954 vizitează cîteva ţări din America Latină. La 26 mai 1957, devine membru al Academiei Spaniole. Din 1956 începe să publice şi să conducă revista lunară *Papeles de Son Armadans*, în Palma de Mallorca, oraş în care locuieşte de cînd a părăsit Madridul. După 1960 vizitează entuziast, Cuba.

[3] Cîteva nume ilustre care au constituit generaţia de la 1898, sînt Miguel de Unamuno, Pio Baroja, Ramón del Valle-Inclán, Azorín, Antonio Machado, Juan Ramón Jimenez...

[4] *Autobiografia de Camilo José Cela, Obra completa*, Barcelona, 1964; vol. 2, pag. 542—543.

şi umăr la umăr cu tine, porneşte hoinar pe drumul lung, întortocheat uneori, al dezamăgirii şi amărăciunii sale.

*

Omul şi scriitorul Cela este produsul unei lovituri brutale de rezonanţă colectivă. Martor sensibil al epocii sale, carnea şi spiritul său vor rămîne definitiv marcate de zguduirea războiului civil spaniol. Din labirintul nesiguranţei în care se zbate ani de-a rîndul, iese lovit, amar, înăsprit, îndurerat dar mîndru, sigur de puterea bărbătească a demnităţii sale şi „asemeni celor mai nobili gladiatori din circul roman, cu un zîmbet nelămurit în colţul gurii". (Din prefaţa la ediţia a doua a romanului *Stupul.)*

Victoria franchismului a însemnat pentru tînărul Cela înfrîngerea. O înfrîngere lentă, lucidă, atotcuprinzătoare, matură, dureroasă, a tot ceea ce îl îndemnase să-şi ofere pieptul gloanţelor. Zi de zi, viaţa îl face să-şi piardă aspiraţiile juvenile; ajunge pînă acolo încît să-şi autoironizeze avîntul: „ca să mă distrez am făcut un război..."

Camilo José Cela face parte din mănunchiul de scriitori afirmaţi imediat după război, grupare care, datorită circumstanţei istorice atît de grave, care a fost războiul civil, se extinde peste limitele de vîrstă ale aceleiaşi generaţii, atrăgînd în aluatul ei şi unele nume din generaţia anterioară, precum şi unele din numele mai tinere ale literaturii spaniole contemporane, neatinse direct de izbitura războiului. Mai mult: gruparea respectivă amestecă, dizolvă, contopeşte în aceeaşi masă scriitori cu tendinţe politice şi estetice iniţial diferite, şi se revarsă peste graniţe, în lumea întreagă, în căutarea Spaniei peregrine. Scriitorii din peninsulă şi scriitorii în exil se caută, dialoghează şi se regăsesc în operele lor, care definesc toate la un loc o treaptă în reînvierea prozei spaniole.

Nucleul acestei grupări postbelice este, desigur, aşa-numita generaţie de la 1936, adică a celor care au fost loviţi de război în prima tinereţe, în plină formaţie, în jurul vîrstei de 20—25 de ani. Războiul a însemnat pentru ei experienţa hotărîtoare, primă, unică, inegalabilă. Unii dintre ei şi-au pierdut viaţa, alţii libertatea sau patria, mulţi — iluziile. Pentru ceilalţi, născuţi la început de veac, războiul s-a adăugat ca o experienţă, ce-i drept dură, unei sume de alte experienţe; a constituit pentru ei o temă nouă, pentru unii poate o cotitură, dar nu începutul şi sfîrşitul lumii. De aceea poate, cînd au scris despre război, s-au referit mai degrabă la aspectul lui exterior, pompos, uneori patetic, de bătălie deschisă, pe front. Astfel, cărţile unui

Wenceslao Fernández Flórez, *Una isla en el Mar Rojo (O insulă în Marea Roşie)*, unui Cesar Arconada, *Rio Tajo*, sau Max Aub, *Campo abierto (Cîmp deschis)*, *Campo de sangre (Cîmp însîngerat)* au mai ales valoarea unei mărturii de circumstanţă, fără profunzime.

„În anii imediat următori războiului, pentru tărîmul literar, şi nu numai pentru acesta, caracteristice sînt dezorientarea şi stagnarea"[1]. Războiul a însemnat o ruptură brutală a continuităţii culturale spaniole, cu atît mai gravă pentru roman, cu cît acesta intrase de mult într-o criză acută, accentuată de către promoţia „poeziei pure", „minoritare" a anilor 1920—1930. Deci dacă în poezie trebuia doar aruncată puntea peste prăpastia războiului spre un García Lorca sau Jorge Guillén (Vicente Aleixandre, Rafael Alberti scriau şi ei în perioada aceasta), în proză trebuia construit ceva nou şi masiv în acelaşi timp, trebuia reluată de undeva din timp tradiţia clasică şi prelucrată modern, conform noilor condiţii. Proza murise din cauza experienţelor estetizante, intelectualiste. Manierismul, predilecţia pentru cuvintele fără conţinut şi evaziunea conformistă se pierdeau înghiţite în tumultul momentului de răscruce. Războiul, experienţă omenească şi socială zguduitoare, obligă la o confruntare concretă, uneori telurică, în orice caz reală între scriitor şi operă. Şi astfel experienţa radicală, violentă, scoate la iveală şi vitalizează o nouă generaţie de romancieri, generaţia de la 1936.

Deschizătorul de drum al acestei generaţii a fost Camilo José Cela, cînd, în 1942, publică romanul *Familia lui Pascual Duarte* „piatră aruncată într-un smîrc încremenit"[2]. De la prima lui carte Cela îşi defineşte cele trei coordonate ale literaturii sale: tradiţionalist, clasic, modern, pe care nu le va părăsi niciodată, chiar dacă uneori va pendula mai accentuat spre una sau cealaltă, dînd în aparenţă iluzia ruperii acestei unităţi care îl caracterizează. Tradiţionalist, îşi întoarce privirea spre Spania; clasic, Cela conturează personaje-eroi; modern, epoca pluteşte în nedefinit, scăpînd unei precise încadrări istorice; tradiţionalist, reia o ambianţă picarescă, pregnant iberică; clasic, eroul cărţii îşi povesteşte viaţa chinuită, într-o naraţiune simplă, rectilinie, adesea fără subtext, modern, atmosfera operează ca o prezenţă obscură şi tentaculară, ostilă sau indiferentă asupra psihologiei fluctuante a personajului...

---

[1] Eugenio de Nora, *La novela española contemporanea*, vol. II, Gredos, Madrid, 1962, pag. 106.

[2] José R. Marra López, *Los novelistas de la promoción de 1936*, revista *Insula*, 224/225, iulie-august, 1965, pag. 13.

„*Familia lui Pascual Duarte*... s-a bucurat de privilegiul, excepţional în istoria literară, de a trece într-un termen scurt, de la categoria unei cărţi de tinereţe şi de dispută, la cea a unei cărţi clasice"[1].

De o sensibilitate rafinată fiinţa lui Cela captează violenţa şi absurditatea anilor care abia trecuseră şi le revarsă uneori cu accente teribile, atroce, asupra psihologiei lui Pascual Duarte. *Tremendismul*[2] lui Camilo José Cela — născut cu această carte şi obiect de reproşuri sau discuţii pentru toţi criticii care îi abordează opera — ar putea fi reacţia personală a unei sensibilităţi exacerbate şi justificate organic, maladive, la supralicitările circumstanţei istorice trăite. Mai tîrziu, *tremendismul* va lua la Cela alte forme, dispărînd violenţa actelor şi apărînd virulenţa sarcastică, de cele mai multe ori gratuită, în descrierea caricaturizantă pînă la grotesc, a făpturilor şi a gesturilor celor mai inofensive. Din ce în ce mai accentuat, Camilo José Cela vădeşte o plăcere morbidă în a-şi deforma hidos personajele. E un soi de disperare amară, de învîrtire în cerc închis, fără scăpare. Personajele şi procedeul se repetă la infinit, în linii din ce în ce mai îngroşate. Atît critica adunată în volume masive de istorie literară[3], cît şi cea de presă, spontană şi la zi, îi reproşează lui Cela manierismul ultimelor sale cărţi: „...am dori ca Cela să renunţe pentru un timp la caricatură şi să se întoarcă spre marele roman pe care îl datorează cititorilor săi"[4].

Dar chiar şi în extravaganţele sale, Camilo José Cela rămîne tradiţionalist, înscriindu-se pe linia clasică a lui Quevedo şi Ramón del Valle-Inclán. Spirite înrudite, Quevedo, Valle-Inclán şi Cela dau riposte amare circumstanţelor deziluzionante ale epocilor lor, distanţate în timp, dar apropiate în esenţă. Suita personajelor absurde şi groteşti, caricaturi sinistre sau caraghioase din *Los Sueños (Visu-*

---

[1] Cf. G. Marañón, *La familia de Pascual Duarte, Prólogo*, ed. a VII-a, Destino, Barcelona, 1955, pag. 11.

[2] ...„tremendismul constă în a reda grozăviile în chip grozav, cu desăvîrşită linişte sau — mai bine zis — cu o plăcere cinic mărturisită". Cf. Ileana Georgescu, *O formă modernă a romanului picaresc: Romanele lui Camilo José Cela*, din *Analele Universităţii Bucureşti*, seria *Ştiinţe sociale-Filologie*, nr. 25, anul XI, 1962, pag. 247.

[3] G. Torrente-Ballester, *Panorama de la literatura española contemporánea*, Guadarrama, Madrid, 1965, capitolul *Camilo José Cela*, pag. 492—494; Eugenio G. de Nora, *La novela española contemporánea*, vol. II, Gredos, Madrid, 1962, pag. 129—130.

[4] Cf. A. I. Laguna, *C.J. Cela: La familia del héroe*, în revista *La estafeta literaria*, nr. 343, mai, 1966, pag. 17.

rile) lui Quevedo, paiaţele diforme din originalele *esperpentos*[1] ale lui Valle-Inclán şi gloata tragicomică a flămînzilor lui Cela îşi găsesc perechea şi oglinda în monştrii Capriciilor lui Goya. Colcăie şi se frămîntă viciile Spaniei în declinul epocii sale de aur împreună cu halucinaţiile Spaniei tragice ale anului 1898[2], se împing şi se îmbulzesc făpturile năucite şi nefericite ale Spaniei sfîşiate de războiul civil, alcătuind toate la un loc: „un adevărat teatru de marionete a ceea ce înseamnă hispanic, oglindit într-o caricatură crudă dar cu semne şi accente de verosimilitate"[3].

Pînă aici, observaţia lui Laguna în legătură cu Cela putea să-i cuprindă la fel de bine pe Quevedo şi pe Valle-Inclán. Mai departe, ea rămîne caracterizantă mai ales pentru Camilo José Cela: „Omenia palpită sub scalpel; dragostea sa, plină de amărăciune, îl mînă să picteze ceea ce este negativ şi neplăcut..."[4]

Modern, Cela depăşeşte amărăciunea sumbră şi răzbunătoare a lui Quevedo, lăsîndu-şi uneori sufletul pradă acelor emoţii nostalgice şi inefabile, care alcătuiesc în complexitatea lor, sentimentul omenesc rafinat şi subtil numit tristeţe.

Trist e noul picaro din *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes (Noile aventuri şi nenorociri ale lui Lazarillo din Tormes).* Vraja cărţii constă poate tocmai în acest nedesluşit sentiment de tristeţe şi dor care îl mînă hoinar prin păşunile de la poalele munţilor, pe răcoroasele poteci de pe malurile apelor, sub puzderia de stele sau soarele dimineţii. Tiparul romanului e cel al clasicelor romane picareşti, dar spiritul e cu desăvîrşire altul. Moderna temă a singurătăţii însoţeşte tradiţionala temă a foamei. În singurătate se iveşte tristeţea şi meditaţia care-l conduc pe noul picaro la milă; din milă se naşte omenia şi generozitatea. Cu toate asprimile anumitor descrieri fiziologice, cerute de tradiţia romanului picaresc, spiritul care domină e cel cervantin, deci profund omenesc. Sînt prezente în carte prietenia şi altruismul, setea de frumuseţe şi puritate. Marie şi înţeleptul don Felipe, poetul nebun şi generos care este don Federico sînt naivii şi dezrădăcinaţii care nu-şi găsesc locul în aspra lume care-i înconjoară, o lume picarescă, crudă pe vremea Spaniei secolelor de aur, egoistă şi indiferentă în Spania lui Camilo José Cela.

---

[1] Gen special de teatru, specific lui V.-Inclán, amestec de tragic comic şi macabru.

[2] Pierderea coloniilor spaniole din America.

[3] A.I. Laguna, *op. cit.*, pag. 16.

[4] A.I. Laguna, *ibid.*, pag. 17.

Investigarea Spaniei — pe linia tradiţiei generaţiei de la 1898 — geografic şi istoric, economic şi psihologic îl face pe Cela să parcurgă, ca un alt Unamuno, drumul aspru al deziluziei şi tristeţei... „Niciodată nu m-am fotografiat zîmbind, şi anume pentru a nu induce în eroare pe istoricii viitorului..." Pe plan artistic, rezultatul final e acea tendinţă repetată spre caricatură şi schimonoseală. Iniţial, în produsele primelor sale vagabondaje prin Spania, tendinţa aceasta se opreşte la o vervă zburdalnică şi plină de umor, purtînd amprenta tradiţională a savurosului realism costumbrist[1]. Primele sale *Apuntes carpetovetónicos (File de carnet)*, sînt prezentări rapide, sintetice, de un desen bine conturat, alcătuind cu prospeţime „o mică cronică uluită a întîmplărilor mărunte din Spania aridă, acest izvor de nesecat al temelor literare"[2].

La jumătatea de drum între observaţia spontană şi de esenţă a primelor *Apuntes carpetovetónicos* şi „fişele"[3] vitriolate care fac inventarul grotesc al făpturilor — numelor mai bine spus — prezente în *Historias de España (Întîmplări din Spania)* şi în *Tobogán de hambrientos (Toboganul flămînzilor)*, se află *La Colmena (Stupul)*.

Acest roman este lucrarea cheie pentru evoluţia romanului social în Spania postbelică precum şi pentru înţelegerea evoluţiei lui C.J. Cela — în spirit şi maniera de a se exprima. În această carte se unesc subtil şi rotund, caracteristicile şi coordonatele marelui scriitor spaniol.

Uluitoarea concentrare a romanului — peste trei sute de personaje, răstimpul de cîteva zile, perimetrul restrîns — precum şi ineditul contrast între ordinea subterană a punerii în scenă şi haosul aparent al acelui du-te-vino ameţitor, de roire zumzăitoare năuceşte şi derutează la o lectură neconcentrată. Cine e Alfonso? Unde a dispărut Mauricio Segovia? Ce rost avea apariţia omului căruia îi mirosea chiar şi inima a ceapă? Ce s-a întîmplat cu Martín Marco?

Cu sensibilitate receptivă şi maleabilă Cela reacţionează atent la ambianţă... „Acest roman al meu nu aspiră să fie mai mult — şi desigur, nici mai puţin — decît un crîmpei de viaţă povestit pas cu pas, fără

---

[1] Realism tipicist de moravuri, cel mai adecvat exprimat în articolele de ziar ale lui M. J. Larra (1809—1837) şi M. Romanos (1803—1882).

[2] C.J. Cela, *Relativa teoría del carpetovetónismo. Obra completa*, vol. al III-lea, Destino, Barcelona, 1965, pag. 23.

[3] Formula aparţine lui T. Ballester, *op. cit.*, pag. 493: „...trucul consistă în faptul că fiecare personaj se prezintă veşnic însoţit de fişa sa autobiografică a cărei repetare... sfîrşeşte prin a plictisi."

reticențe, fără a căuta tragedii uimitoare, fără milă, cum se scurge viața, întocmai cum se scurge viața. Fie că ne place, fie că nu"[1].

Iar ambianța spaniolă, violent zdruncinată în realitatea ei cea mai concretă — viața de fiecare zi — era cea mai potrivită pentru generarea unui realism critic modern, de observație socială directă și de pulsație ritmată pe evenimente. Narațiunea nu se mai putea desfășura clasic, rectiliniu și în avalanșă; nu se mai putea porni de la o individualitate care să adune pe parcurs personaje adiacente. Madridul de după războiul civil reprezenta o colectivitate unită în același destin, un organism viu „în care fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare vorbă (oricît de îndepărtate unele de altele ar părea să fie) cooperează la plenitudinea ansamblului"[2]. Planurile paralele, exprimarea sincopată, cercurile concentrice din structura romanului nu fac decît tocmai să evidențieze această stare de lucruri. Vie, cartea lui Cela trăiește, zumzăie, zbîrnîie și dintr-o dată, atunci cînd scriitorul devine evident meditativ, totul e înlocuit de o intonație gravă. „Arhitectura cărții e complexă, m-am trudit mult s-o duc la bun sfîrșit", mărturisește Cela în prefața la prima ediție. Nucleul concentric de unde converg și diverg personajele, este cafeneaua doñei Rosa. Convergența și divergența lor este ca pulsația unei inimi bolnave, sugerată material de mișcarea ușii de la intrarea cafenelei. Organismul uman complex, care este orașul închis, lipsit de aerul proaspăt al orizonturilor deschise, se agită convulsiv și dezordonat, neîntrerupt, idee care se reliefează, printre altele, în finalul cărții, la ieșirea lui Martín Marco pe cîmpul de la marginea orașului.

În conținut, Cela reia tradiția realistă a marilor clasici spanioli: „observația socială umple romanul și ea se exercită cu o mordicitate egală marilor opere picarești"[3]. Radarul scriitorului va semnala tot ceea ce este nedrept, dureros, absurd în lumea care-i este atît de familiară — Madridul anului 1942, fără a defini însă precis cauzele și deci fără a ajunge la concluzia echilibrată și robustă că ele pot și vor fi înlăturate. Adevărul situației de fapt existente i se impune lui Cela nu datorită vreunui... „crez politic, ci însăși desfășurării talentului (în sensul în care Engels vorbea despre Balzac)"[4].

---

[1] C.J. Cela, *La colmena*, prefață la prima ediție, Barcelona, ed. V, 1963, pag. 9.

[2] E. Nora, *op cit.*, pag. 123.

[3] Ileana Georgescu, *op. cit.*, pag. 15.

[4] A. E. Baconsky, *Meridiane, Pagini despre literatura universală contemporană*, E.P.L., 1966, București.

Cartea care l-a purtat „timp de cinci ani îndelungaţi pe drumul amărăciunii"[1] datorită adevărului social pe care îl exprima nu poate să apară la Madrid. Motivul discret amintit de Cela în citata prefaţă la prima ediţie: „din motive speciale romanul apare în Republica Argentina...", elegant escamotat de cercetătorul său cel mai de seamă, Alonso Zamora Vicente, omis de istoricii literari Ballester şi Nora, este comentat direct de către A. E. Baconsky: „Actul cenzurii avea o explicaţie: evoluţia lui Cela înregistrase o categorică trecere de la pro la contra"[2].

Acest *pro* sincer al juvenilităţii... „am urma unui glonţ de puşcă la vintre şi a unuia de mitralieră în piept..." a fost de scurtă durată. Violenţa lui Pascual Duarte, însingurarea lui Lazarillo, amărăciunea amîndurora marchează o primă etapă în această evoluţie ideologică a lui Cela. Este etapa în care ostilitatea mediului extern acţionează confuz deşi pregnant asupra sensibilităţii scriitorului. Acumularea de experienţe şi mărturii făcute de personalitatea lui Cela în vagabondajele sale pe pămîntul Spaniei: impasibilitatea, cumplita împietrire a timpului, anii care trec mereu la fel în apăsarea lor sumbră, îl aduc pe tînărul Cela, acum bărbat matur, la luciditate.

Romanul *Stupul* este o izbucnire de luciditate sensibilă şi tragică în concluziile ei de neputinţă.

Marele merit omenesc al lui Cela este că făcînd parte, mai bine spus, putînd să facă parte din tagma învingătorilor, a avut cinstea şi demnitatea să demaşte consecinţele victoriei fascismului. Poziţia lui e fără echivoc alături de cei învinşi. Care sînt urmările războiului civil spaniol? Spaimă şi foame, umilinţă şi durere. Spectrul războiului se extinde lacom, înghiţind trecutul, prezentul şi viitorul. Viaţa întreagă e sub semnul războiului: mizeria raţionalizării şi a lefurilor insuficiente, epuizantele ore suplimentare, boala care macină, foamea, frigul, dragostea nefirească şi mutilată, degradarea omenească, frica de animal hăituit... Cu sufletul plin de o duioşie fără seamăn şi de o milă infinită, Cela, maestru al contrastelor, după o scenă dură în instinctualitatea ei — modalitate unică de eliberare din tensiunea obsesionantă — se opreşte asupra florilor proaspete şi transparente, care, timide, se ivesc totuşi printre lespezile grele ale existenţei, dînd frazei dintr-o dată alt ritm, lent şi grav. Se ghiceşte o întreagă psihologie complexă, în frînturi de fraze sau de gesturi; don Francisco e gata să dea un ban din mizerabilul aconto primit din leafă copilului — bietului copil — care cîntă *flamenco;* copilul care cîntă *flamenco* tace respectuos cînd

[1] C.J. Cela, *La colmena*, prefaţă la prima ediţie, pag. 10.
[2] *Op. cit.*, pag. 82.

doña Margot e scoasă din casă pentru a fi dusă la morgă; Nati are nostalgia purităţii; Filo ţine lîngă sobă papucii, ca să fie calzi la întoarcerea bărbatului ei de la lucru; Celestino Ortiz este, împotriva tuturor aşteptărilor, gata să-l ajute pe Martín...

Tensiunea în crescendo din finalul cărţii, care îi cuprinde pe toţi cei din jurul lui Martín Marco ameninţat de o primejdie obscură, nu este altceva decît generosul sentiment al solidarităţii umane. Şi dacă Cela şi-ar fi îndreptat atenţia asupra treptei sale superioare şi grandioase adică asupra solidarităţii în luptă a oamenilor, atunci desigur că finalul cărţii ar fi rămas deschis spre un viitor de orizonturi largi. Ar fi fost aşa dacă se oprea asupra claselor productive ale societăţii, singurele capabile să rezolve complexitatea problemei. Mica burghezie, care ne este înfăţişată şovăitoare, sperioasă şi măruntă în aspiraţii, nu putea fi capabilă de gesturi eroice. Întocmai ca Martín Marco, Camilo José Cela se revoltă, profund lovit, dar nu cu eficienţa dorită. Ura împotriva învingătorilor în război — îmbogăţiţii şi exploatatorii — ia forme puerile de răzbunare; Martín o sfidează demn pe doña Rosa pe care o urăşte; Camilo José, care şi el o urăşte, se răzbună în descrierea fizică a fiinţei ei respingătoare.

Neputinţa şi dezorientarea — mărturisite încă din titlul seriei rămase în suspensie, *Drumuri nesigure* — culminează ca expresie în finalul cărţii, chinuitor în angoasa pe care o lasă asupra tuturor şi asupra cititorului. E un final care rămîne deschis în continuare nenorocirii, spaimei şi umilinţei. Contrastul dintre speranţa abia înflorită în sufletul lui Martín şi ameninţarea, la pîndă, gata să-l înhaţe, e dramatic. Hohotele de rîs care încheie cartea sînt cumplite în ridicolul tragic al naivităţii lor...

Marele scriitor care este Camilo José Cela reuşeşte să-l facă pe „penultimul său destinatar" (cititorul) să se oprească în loc cutremurat şi să se întrebe dacă mai este posibilă „uitarea" („ultimul destinatar").

Stupul — carte care ilustrează formula echilibrată a unui nou clasicism, clasicismul modern, în opoziţie cu ideea menţinerii anacroniste a unor formule narative închistate dar şi cu ideea cultivării formulelor de avangardă rupte de realitate — este într-adevăr „romanul cel mai valoros şi semnificativ publicat în Spania după 1936"[1], şi, poate, aşa cum spune Bartolomé Mostaza, „unul din cele mai bune romane din literatura europeană a ultimilor 30 de ani"[2].

IOANA ZLOTESCU-CIORANU

---

[1] E. Nora, *op. cit.*, pag. 120.
[2] *El libro español, tomo VII*, nr. 76, aprilie 1964, pag. 137.

Fratelui meu Juan Carlos
aspirant de marină
în Flota Spaniolă

— Totul e să nu ne pierdem capul; sînt sătulă de cînd tot spun asta!

Doña Rosa umblă de colo-colo printre mesele cafenelei, lovindu-se de clienți cu dosul ei enorm. Doña Rosa e gata oricînd să spună o vorbă murdară. Pentru doña Rosa, lumea este cafeneaua ei, iar toate celelalte se învîrtesc în jurul cafenelei. Unii spun că atunci cînd vine primăvara și fetișcanele încep să umble cu mîneci scurte, doñei Rosa îi lucesc ochișorii. Dar eu cred că astea sînt flecăreli: doña Rosa n-ar da din mînă pentru nimic în lume un pol sunător, din cei de argint. Că e sau nu e primăvară. Dacă îi place ceva doñei Rosa, apoi îi place să-și tîrîie chilele printre mese. Atît. Cînd e singură îi trage cu tutunul de nouăzeci și cu rachiul de anason, pahare zdravene, de dimineața pînă seara. Apoi o apucă tusea și zîmbește. Cînd e în toane bune, se așază pe un scăunel scund în bucătărie, și citește romane sau foiletoane, care-i plac cu atît mai mult cu cît sînt mai sîngeroase: totul înseamnă hrană pentru ea. După asta le spune glume oamenilor și le povestește despre crima din strada Bordadores, sau despre cea din expresul de Andaluzia.

— Tatăl lui Navarrete[1], care era prieten cu generalul don Miguel Primo de Rivera[2], s-a dus la el, a căzut în genunchi în fața lui și i-a spus: „Domnule general, pentru numele lui Dumnezeu, grațiați-l pe fiul meu"; dar don Miguel, deși avea o inimă de aur, i-a răspuns: „Mi-este cu neputință, prietene Navarrete; fiul dumitale trebuie să-și ispășească greșelile în ștreang".

„Ăștia tipi! gîndește ea, oameni, nu glumă!"

---

[1] Personaj din lecturile doñei Rosa.

[2] *Miguel Primo de Rivera y Orbaneja* (1870—1930), general și dictator spaniol, șeful guvernului între 1923 și 1930 și întemeietorul organizației fasciste *Unión Patriótica* (1924).

Doña Rosa este plină de pete pe obraz, de parcă şi-ar schimba veşnic pielea, ca şopîrlele. Cînd stă dusă pe gînduri, se distrează cojindu-şi pieliţele de pe faţă, care ies uneori lungi ca nişte serpentine. Pe urmă se întoarce la realitate şi începe iarăşi să se plimbe, în sus şi în jos, zîmbindu-le clienţilor (pe care de fapt îi urăşte) cu dinţii ei mici, negricioşi şi plini cu resturi de mîncare.

Don Leonardo Meléndez îi datorează şase mii de *duros* lui Segundo Segura, lustragiul. Acesta, un amărît, un biet amărît rahitic şi prăpădit, a strîns ani în şir bani ca pînă la urmă să-i împrumute pe toţi lui don Leonardo. Aşa-i trebuie! Don Leonardo este un şarlatan care îşi duce zilele tapînd pe unul şi pe altul şi punînd la cale tot felul de afaceri care nu ies niciodată. Şi nu că ar ieşi prost, nici vorbă; nu ies de loc, iac-aşa, nici prost, nici bine. Don Leonardo poartă întotdeauna cravate fastuoase şi îşi dă cu fixativ pe păr, un fixativ foarte parfumat, care te trăsneşte de la distanţă. Îşi dă aere de mare domn şi are un tupeu nemaipomenit, tupeul celui care a trecut prin toate. Mie nu mi se pare să fie chiar atît de dat naibii; adevărul este însă că manierele sale sînt cele ale unuia care n-a ajuns niciodată chiar fără o para în buzunar. Pe creditori îi bruftuluieşte, iar aceştia îi zîmbesc şi-l privesc cu respect; cel puţin în aparenţă. S-or fi găsit destui care ar fi vrut să-l trimită în faţa tribunalului şi să-i facă proces, dar vorba e că pînă acuma nimeni n-a deschis focul. Lui don Leonardo îi plăcea grozav să spună cîte o vorbuliţă franţuzească, cum ar fi *madame*, ori *rue*, ori *cravate*, precum şi: „noi, Melendezii". Don Leonardo este un bărbat cultivat, un bărbat care dovedeşte că ştie multe. Joacă micile lui partide de dame şi nu bea decît cafea cu lapte. Celor de la mesele vecine, pe care îi vede fumînd tutun blond, li se adresează foarte politicos, spunîndu-le: „Aveţi cumva o foiţă? Aş vrea să-mi răsucesc o ţigară, dar n-am foiţă la mine." Celălalt se lasă păcălit: „Nu am, nu fumez decît ţigări gata făcute. Dacă doriţi una..." Don Leonardo nu se grăbeşte să răspundă; după cîteva secunde, vrînd parcă s-arate că n-are încotro, spune: „În sfîrşit, să fumăm şi tutun blond, ca să mai schimbăm! Deşi nu prea mă dau eu în vînt după paie d-astea, zău aşa". Se întîmplă uneori ca cel de la masa ve-

cină să-i răspundă scurt: „Nu, n-am foiță; îmi pare rău că nu vă pot servi“, și atunci don Leonardo trebuie să se lase păgubaș.

Sprijiniți în coate pe marmora roasă, marmoră slinoasă a măsuțelor rotunde, clienții o văd trecînd pe patroană, aproape fără s-o mai privească, în timp ce gîndurile le zboară vag la tot ce ar fi putut să fie și — vai! — n-a fost, la tot ce s-a destrămat încetul cu încetul, fără ca nimeni să știe cum și de ce, datorită poate doar unui amănunt lipsit de importanță. Multe din plăcile de marmoră ale măsuțelor au fost pe vremuri lespezi funerare în vechile cimitire din Madrid; pe unele, inscripțiile nu s-au șters încă, și un orb, care și-ar trece vîrfurile degetelor pe dedesubtul mesei, ar putea să descifreze: „Aici odihnesc rămășițele pămîntești ale domnișoarei Esperanza Redondo, decedată în floarea tinereții“, sau „R.I.P.[1] Excelentissimul Señor don Ramiro Lopez Puente. Subsecretar la Ministerul Lucrărilor Publice.“

Clienții cafenelelor sînt oameni care cred că viața e cum e fiindcă așa e și că n-are rost să-ți mai bați capul cu asta. În cafeneaua doñei Rosa toți fumează și cei mai mulți, singuri la cîte o masă, meditează la sărmanele, sau la plăcutele lor întîmplări, care, răscolindu-i în adîncuri, le umplu sau le zădărnicesc viața întreagă. Îl vezi pe cîte unul care dă tăcerii un aer visător, încărcat de vagi aduceri aminte, iar pe altul scormonind absorbit în memorie, avînd pe față aerul animalului batjocorit, al animalului blînd și rugător, sleit de puteri: cu fruntea sprijinită în mînă și cu privirea plină de amărăciune, ca marea potolită după furtună.

Sînt unele după-amiezi în care conversația se stinge de la masă la masă, o conversație despre niște pisici care au fătat, sau despre aprovizionare, sau despre copilașul acela care a murit și despre care unii dintre clienți nu-și mai aduc aminte, despre copilașul acela mort care — cum de nu-ți amintești? — avea perișorul bălai, era atît de drăgălaș, deși cam slăbuț, purta mereu o jachetică tricotată, bej și n-avea mai mult de cinci ani.

În aceste după-amiezi inima cafenelei zvîcnește fără ritm, ca inima unui bolnav, și aerul dinăuntru parcă devine

---

[1] *Requiescat in pace* (odihnească-se în pace) (lat.).

mai dens, mai cenușiu, deși din cînd în cînd răzbate o răsuflare mai încălzită, nu se știe de unde, ca un fulger, o răsuflare încărcată de speranță, care deschide pentru cîteva clipe o ferestruică în sufletul fiecăruia.

Don Jaime Arce, care, cu toate cîte i s-au întîmplat are prestanță, se pomenește mereu cu polițele protestate. Deși nu pare, în cafenea se știe totul. Don Jaime a cerut credit unei bănci, i s-a acordat și a semnat niște polițe. Apoi s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat. S-a vîrît într-o afacere din care a ieșit păcălit și fără un ban. Cînd i-au fost prezentate polițele la scadență a spus că n-are cum să le achite. Don Jaime Arce este, cu siguranță, un om cinstit și fără noroc, care calcă mereu cu stîngul cînd e vorba de bani. Prea harnic nu e, asta-i adevărat, dar nici noroc n-a avut, nici măcar o picătură. Alții, tot atît de neisprăviți, dacă nu și mai și decît el, au izbutit să dea lovitura, să pună mîna pe cîteva mii de *duros* cu care și-au plătit polițele, și iată-i azi cum se plimbă fumînd tutun bun și umblă numai în taxi. Cu don Jaime Arce nu s-a întîmplat așa, ci cu totul altfel. Acum e în căutare de slujbă, dar zadarnic. Ar lucra oricînd și orice i s-ar ivi în cale, dar n-a dat de nimic care să merite osteneala, și astfel își petrece zilele în cafenea, cu capul rezemat de spătarul de pluș, privind ornamentele poleite ale plafonului. Cîteodată îngînă vreo arie de *zarzuela*[1], bătînd tactul cu piciorul. Don Jaime n-are obiceiul să se gîndească la necazurile lui; de fapt n-are obiceiul să se gîndească la nimic, niciodată. Privește oglinzile și își spune: „Cine o fi inventat oglinzile?“ Pe urmă își pironește privirile pe cîte cineva, aproape cu obrăznicie: „O fi avînd copii femeia asta? Sau o fi vreo mironosiță bătrînă.“ „Cîți tuberculoși or fi acum în cafenea?“ Don Jaime își răsucește cîte o țigară subțire de tot, cît un fir de pai, și o aprinde. „Sînt unii care ascut creioanele cu o adevărată artă, le fac un vîrf subțire ca acul și nu-l rup niciodată.“ Don Jaime își schimbă poziția; începe să-i amorțească un picior. „Ce misterioasă e treaba asta! Tic-tic..., tic-tic; și așa toată viața, zi și noapte, iarnă și vară: inima.“

---

[1] Un fel de operetă (span.).

Unei doamne tăcute, care obişnuieşte să se aşeze la o masă din fund, pe unde se urcă la sala de biliard, i-a murit un fiu, acum mai puţin de o lună. Băiatul se numea Paco şi se pregătea să dea examen ca să intre la Poştă. La început s-a crezut că era vorba de dambla, dar pe urmă s-a văzut că nu, că de fapt era meningită. Boala l-a dat gata repede şi, în afară de asta, şi-a pierdut cunoştinţa de la început. Învăţase pe de rost toate satele din León, Castilla la Vieja, Castilla la Nueva şi cîteva din Palencia (regiunea Castellón şi cam jumătate din Alicante); mare păcat că a murit! Paco rămăsese cam şubred de pe urma unei răceli pe care o avusese într-o iarnă, pe cînd era copil.

Maică-sa e acum singură, pentru că fiul celălalt al ei, cel mare, hoinăreşte prin lume, nu se ştie bine pe unde. După-amiezile se duce la cafeneaua doñei Rosa, se aşază lîngă scară şi stă acolo ceasuri întregi, adunînd căldură. De la moartea băiatului, doña Rosa se poartă foarte prietenos cu ea. Sînt unii oameni cărora le place să fie grijulii cu cei în doliu. Şi se folosesc de prilejul acesta ca să dea sfaturi, sau îndemnuri de resemnare, ori curaj şi atunci se simt grozav de bine. În chip de mîngîiere, doña Rosa îi spune mereu mamei băiatului că decît să fi trăit Paco al ei şi să fi rămas un tontălău, mai bine că l-a luat Dumnezeu. Mama se uită la ea, zîmbeşte aşa de formă, şi-i răspunde că, desigur, privind bine lucrurile, are dreptate. Mama lui Paco se numeşte Isabel, doña Isabel Montes, văduva lui Sanz. Este o doamnă care arată încă destul de bine. Poartă o manteluţă cam roasă, şi pare să fie de familie bună. În mod obişnuit cei din cafenea îi respectă tăcerea; doar din cînd în cînd, foarte rar, cîte o cunoştinţă, de obicei o femeie care se întoarce de la lavabou, o întreabă, sprijinindu-se de măsuţă: „Ei, cum stăm cu curajul?“ Doña Isabel zîmbeşte şi nu răspunde aproape niciodată; uneori, cînd este mai înviorată, ridică încet capul, o priveşte şi spune: „Ce frumuşică eşti, Cutărico!“ Dar de cele mai multe ori nu scoate o vorbă; cînd prietena pleacă face doar un gest cu mîna, şi atît. Doña Isabel ştie că ea este de altă categorie, că are cel puţin un fel deosebit de a fi.

O domnişoară aproape bătrînă îl cheamă pe băiatul cu ţigări.

— Padilla!
— Vine, domnişoară Elvira!
— Un *tritón*.
Femeia scormoneşte în geanta ei, plină de duioase, de necuviincioase scrisori din alte timpuri, şi pune pe masă treizeci şi cinci de centime.
— Mulţumesc.
— Eu vă mulţumesc dumneavoastră.
Îşi aprinde ţigara şi, cu privirea pierdută, scoate un colac gros de fum. Apoi, numaidecît, domnişoara strigă din nou:
— Padilla!
— Vine, domnişoară Elvira!
— I-ai dat ăluia scrisoarea?
— Da, domnişoară.
— Ce ţi-a răspuns?
— Nimic; nu era acasă. Servitoarea mi-a spus să n-am nici o grijă, că o să i-o dea negreşit, diseară la cină.
Domnişoara Elvira tace şi fumează. Astăzi nu prea se simte în apele ei, are frisoane şi bagă de seamă că totul îi cam joacă în faţa ochilor. Domnişoara Elvira duce o viaţă de cîine, o viaţă care, dacă ai sta s-o judeci, nici n-ar merita osteneala s-o trăieşti. Nu face nimic, asta-i sigur, dar pentru că nu face nimic, nici nu mănîncă. Citeşte romane, se duce la cafenea, fumează cîte o ţigară *tritón* şi aşteaptă să-i pice ceva. Nenorocirea e că nu-i pică decît din an în paşte şi atunci mai totdeauna marfă proastă, de nimic.

Don José Rodríguez de Madrid a cîştigat un mic premiu la ultima tragere loto. Prietenii îi spun:
— Asta baftă, nu?
Don José are mereu acelaşi răspuns, de parcă l-ar fi învăţat pe de rost.
— Ei, opt *durejos*[1] nenorociţi.
— Stai, frate, linişteşte-te, că doar nu-ţi cere nimeni nimic.
Don José este copist la Tribunal şi s-ar părea că are cîţiva bănişori puşi deoparte. Se mai spune că a fost însurat cu o femeie bogată, o fată din La Mancha, care a murit nu-

[1] Diminutiv de la *duro*, monedă spaniolă.

maidecît după căsătorie, lăsînd totul lui don José, și că el s-a grăbit să vîndă cele patru vii și două plantații de măslini luate ca zestre, fiindcă, spunea el, aerul de țară nu-i pria la respirație, și că înainte de orice trebuie să-ți vezi de sănătate.

La cafeneaua doñei Rosa, don José ia întotdeauna un păhărel; nu e un fanfaron și nici un pîrlit din cei care beau cafea cu lapte. Patroana îl privește aproape cu simpatie: îi leagă pasiunea comună pentru rachiul de anason. „Rachiul de anason este cel mai bun din lume; este tonic, diuretic și reconfortant; dă sînge și îndepărtează spectrul impotenței." Don José spune întotdeauna lucrurilor pe nume. Odată, acum vreo cîțiva ani, puțin după sfîrșitul războiului civil, a avut o neînțelegere cu vioristul. Aproape toți clienții i-au dat dreptate vioristului, dar don José a chemat-o pe patroană și i-a spus: „Ori îi dai un picior în spate și-l arunci afară pe acest roșu obraznic și nerușinat, ori nu mai pun piciorul în cafeneaua dumitale". Atunci doña Rosa l-a gonit pe viorist și nimeni n-a mai aflat nimic despre el. Clienții, care la început dăduseră dreptate vioristului, au început să-și schimbe părerea, ca pînă la urmă să spună că doña Rosa făcuse foarte bine, că trebuia să fie mînă forte și să dea o pildă pentru învățare de minte. „Cu atîtea obrăznicii, cine știe unde putem să ajungem!" Spunînd acestea, clienții își luau un aer serios, impasibil, arătîndu-se oarecum scandalizați. „Unde nu-i disciplină, nu se poate face nimic bun, nimic care să merite osteneala", se auzea vorbindu-se pe la mese.

Un bărbat în vîrstă povestește gălăgios cum și-a bătut joc, acum aproape o jumătate de veac, de Madame Pimenton[1].

— Tîmpita credea că o să mă ducă! Caraghioasa! Am invitat-o la cîteva păhărele de vin alb și la ieșire și-a zdrobit mutra de ușă. Ha, ha! Curgea sîngele din ea de parcă era un vițel înjunghiat, și se văita într-una: „*Oh, la, la. Oh, la, la*". A plecat scuipîndu-și dinții. Vai de capul ei, de nenorocită; umbla veșnic beată! Îți vine chiar să rîzi, zău așa!

Pe fețele unora care îl urmăresc de la mesele vecine, se poate citi aproape invidie. Sînt dintre aceia care în unele

[1] Femeie de stradă foarte cunoscută în Madridul de altădată.

clipe surîd împăcați și senini, aproape fără să-și dea seama că nu se gîndesc la nimic.

Oamenii sînt înclinați să lingușească, să perie din stupiditate, și uneori zîmbesc, chiar dacă în fundul sufletului simt o scîrbă imensă, o scîrbă pe care aproape nu pot să și-o înfrîngă. Cu periatul ăsta se poate ajunge pînă la asasinat; cu siguranță că sînt unii care, pentru a se pune bine cu cineva sau pentru a-i face pe plac, au săvîrșit mai mult decît o crimă.

— Așa trebuie să te porți cu toate pușlamalele astea; noi, oamenii binecrescuți, nu-i putem lăsa să ni se urce în cap. Spunea el taică-meu: „Vrei struguri? vino de-i ia." Ha, ha! Putoarea aia nici n-a mai călcat pe aici!

Printre mese trece un cotoi gras, cu blană lucioasă; un cotoi care pocnește de sănătate și de trai bun; un cotoi înfumurat și nepăsător. Se strecoară printre picioarele unei doamne, făcînd-o să tresară.

— Pisica dracului! Zît de aici!

Cel cu povestirea îi zîmbește dulce:

— Dar ce rău v-a făcut biata pisică, doamnă dragă?

În mijlocul acestui vacarm, un tinerel pletos scrie versuri. E pe altă lume, nu-și mai dă seama de nimic; este singura modalitate de a putea scrie versuri frumoase. Dacă ar privi în jurul lui s-ar duce inspirația. Inspirația asta trebuie să fie ceva ca un fluturaș orb și surd, dar foarte luminos; de n-ar fi așa multe lucruri ar rămîne de neînțeles.

Tînărul poet tocmai compune un poem lung, care se numește *Destin.* A avut oarecari ezitări în legătură cu titlul, dacă să nu-i spună cumva *Destinul*, dar pînă la urmă, după ce s-a sfătuit cu cîțiva poeți mai experimentați, și-a dat seama că nu, că ar fi mai bine să rămînă doar *Destin.* E mai simplu, mai evocator, mai misterios. Și apoi, titlul acesta *Destin* este mai sugestiv, mai... cum să spunem? mai învăluit, mai poetic. În acest fel nu se poate ști dacă este vorba de „destinul" în general, sau de „un destin" anume, de un „destin incert", un „destin fatal", sau un „destin fericit", un „destin albastru" sau, în sfîrșit, un „destin violet". „Destinul" te strînge mai mult în chingi, lasă mai puțin cîmp liber imaginației, ca ea să zboare în voie, eliberată de orice piedică.

Au trecut cîteva luni de cînd tînărul poet lucrează la poemul său. A compus pînă acuma trei sute şi ceva de versuri, are şi o machetă îngrijit desenată a viitoarei cărţi, precum şi o listă de subscriitori posibili, cărora să le trimită la timpul potrivit un buletin, spre a-l completa, dacă doresc. A ales şi litera de tipar (simplă, limpede, clasică; o literă care să se citească uşor, adică un *bodoni*[1]); a conceput şi rîndurile pentru justificarea tirajului. Două îndoieli îl mai chinuiau pe tînărul poet: dacă să pună sau nu acel *Laus Deo*[2] la sfîrşitul volumului şi dacă să scrie el însuşi sau nu, notiţa biografică pentru clapa supracopertei.

Doña Rosa nu este, desigur, ceea ce se numeşte o senzitivă.

— Ţi-am mai spus de o mie de ori. Sînt sătulă de golani, mi-ajunge cumnatu-meu. O lichea ordinară! Eşti încă prea fraged, m-auzi? prea fraged. Asta-i bună! Unde ai mai pomenit ca un individ fără cultură şi fără principii să umble de colo pînă colo prin cafenea, tuşind şi călcînd ţanţoş ca un boier? În nici un caz la mine n-o să se pomenească una ca asta, zău aşa!

Doñei Rosa îi curge sudoarea pe mustaţă şi pe frunte.

— Şi tu, leşinătură, gata eşti cu ochii după ziar! Nu ştii ce-i ăla respect şi bună-cuviinţă, asta e! Ce o să vă mai învăţ eu minte într-o zi cînd o să mă scoateţi din pepeni! Unde s-a mai pomenit una ca asta?

Doña Rosa îşi pironeşte ochii mici, ca de şoarece, pe bătrînul chelner Pepe, care a venit aici din Mondoñedo, acum patruzeci sau patruzeci şi cinci de ani. Pe după lentilele groase, ochişorii doñei Rosa seamănă cu ochii uluiţi ai unei păsări împăiate.

— Ce te holbezi? Ce te holbezi? Tontălăule! Eşti la fel ca în ziua cînd ai venit! Nici dracu nu vă scoate dintr-ale voastre! Mişcă, trezeşte-te — şi gura! Că de-ai fi mai bărbat de mult te-aş fi zvîrlit în stradă! Mă-nţelegi? Ei, facu-i şi dregu-i!

Doña Rosa îşi pipăie burta şi începe să se adreseze iar cu dumneata lui Pepe.

---

[1] Caracter de literă care poartă numele tipografului italian *Giambattista Bodoni* (1740—1813), celebru la Parma pe vremea sa.

[2] Întru lauda Domnului (lat.).

— Mai bine... hai la treabă. Ştii dumneata, să nu ne pierdem capul. Ce mama mă-si! Şi nici respectul, mă înţelegi? Nici respectul.

Doña Rosa şi-a săltat capul şi respiră adînc. Firele mustăţii îi tremură provocător, cu un aer de graţioasă superioritate, solemn ca antenele negre ale unui greier îndrăgostit şi orgolios.

Pluteşte în aer ceva ca o părere de rău care se înfige încetul cu încetul în inimă. Inimile nu dor şi pot îndura suferinţa, ceas de ceas, chiar şi o viaţă întreagă, fără ca vreunul dintre noi să ştie vreodată precis ce se întîmplă.

Un domn cu o bărbuţă albă înmoaie bucăţele de brioşe în cafeaua cu lapte şi i le bagă în gură unui băieţel negricios, aşezat pe genunchii lui. Domnul se numeşte don Trinidad García Sobrino şi este cămătar. Don Trinidad a avut o tinereţe zgomotoasă, plină de complicaţii şi de speranţe, dar după moartea lui taică-său şi-a spus: „De aci înainte trebuie să-ţi bagi minţile în cap, Trinidad; dacă nu, o păţeşti!" Aşa că s-a apucat de afaceri, a dus o viaţă chibzuită şi s-a îmbogăţit. Visul vieţii lui ar fi fost să ajungă deputat; se gîndea că a face parte din cei cinci sute de aleşi, dintre douăzeci şi cinci de milioane, nu era rău de loc. Don Trinidad a cochetat cîţiva ani în şir cu diverse personaje de mîna a treia din partidul lui Gil Robles[1] tot nădăjduind că aceştia au să-l scoată deputat; unde anume, puţin îi păsa; nu avea o circumscripţie preferată. Şi-a irosit ceva parale în banchete, a dat bani pentru propagandă, a primit vorbe de laudă, dar pînă la urmă nu şi-a prezentat nicăieri candidatura şi nici măcar nu l-au poftit la serata dată de şef. Don Trinidad a trecut prin clipe grele, de grave crize sufleteşti, ca pînă la urmă să devină lerrouxist[2]. Părea să-i meargă destul de bine în Partidul radical, dar între timp a venit războiul şi cu el sfîrşitul puţin strălucitoarei şi atît de scurtei sale cariere politice. Astăzi, don Trinidad trăieşte departe de „chestia publică", cum spusese în ziua aceea me-

---

[1] *José María Gil Robles* (1908), avocat şi om politic monarhist, fondatorul partidului *Confederación Española de Derechos Autónomos (Confederaţia spaniolă a Drepturilor Autonome)* (C.E.D.A.).

[2] Adept al lui *García Alejandro Lerroux* (1864—1949), om politic spaniol, şeful Partidului Republican Radical, de mai multe ori şeful guvernului.

morabilă don Alejandro, şi nu doreşte decît să fie lăsat în pace, fără ca nimeni să-i mai amintească despre timpurile trecute, astfel încît să-şi poată vedea liniştit de rentabila lui profesiune de cămătar.

După-amiezile se duce cu nepoţelul la cafeneaua doñei Rosa, îi dă o gustare şi tace, ascultînd muzica sau citind ziarul, fără să intre în vorbă cu nimeni.

Doña Rosa se sprijină de o masă şi zîmbeşte.

— Ce mai e nou, Elvirita?

— Păi, cum vezi şi dumneata, mai nimic.

Domnişoara Elvirita trage din ţigară şi înclină puţin capul. Are obrajii şi pleoapele roşii, ca şi cum ar fi foarte sensibile.

— Treaba aia s-a aranjat?

— Care?

— Aia cu...

— Nu, a ieşit prost. A umblat trei zile cu mine şi la urmă mi-a dat o sticluţă de fixativ.

Domnişoara Elvira zîmbeşte. Doña Rosa strînge din pleoape, plină de mîhnire.

— Unii n-au conştiinţă, fata mea!

— Eh! Şi ce-mi pasă mie?

Doña Rosa se apleacă spre ea şi-i vorbeşte aproape la ureche.

— De ce nu te împaci cu don Pablo?

— Pentru că nu vreau. Uneori mai trebuie să ţii seama şi de mîndrie, doña Rosa.

— Ei, facu-i şi dregu-i! Fiecare cu ale lui! Dar ce-ţi spun eu, Elvirita, şi ştii că ţi-am dorit totdeauna binele, e că-ţi mergea bine cu don Pablo.

— Ba nu chiar aşa de bine. E un tip foarte pretenţios. Şi pe deasupra te mai umple şi de bale. Ajunsesem să-l urăsc, ce vrei?! Îmi făcea silă.

Doña Rosa îşi îndulceşte glasul, căpătînd tonul convingător al celor ce dau sfaturi.

— Trebuie să ai mai multă răbdare, Elvirita. Eşti încă o copilă, ce mai!

— Crezi?

Domnişoara Elvirita scuipă sub masă şi se şterge la gură cu dosul mănuşii.

Un tipograf îmbogățit, care se numește Vega, don Mario de la Vega, fumează un trabuc enorm, un trabuc ca de reclamă. Cel de la masa de alături încearcă să-i intre pe sub piele:

— Bună țigară mai fumați, domnule!

Vega îi răspunde solemn, fără să-l privească:

— Da, nu e rea, costă un *duro*.

Celui de la masa de alături, un ins rahitic și zîmbitor, i-ar place să adauge ceva, ca de pildă: „Halal de dumneavoastră!“ dar nu îndrăznește, căci, din fericire, se rușinează la timp. Se uită la tipograf, zîmbește din nou cu umilință și continuă:

— Numai un *duro?* Pare o țigară de cel puțin șapte *pesetas*.

— Aș! un *duro* plus treizeci, bacșiș. Eu mă învoiesc cu chestia asta.

— Vă dă mîna!

— I-auzi colo! Nu cred că trebuie să fii numaidecît un Romanones[1] ca să fumezi asemenea havane.

— Un Romanones nu, dar, vedeți dumneavoastră, eu unul nu mi-aș putea permite și ca mine, mulți din cei de aici.

— Vrei să fumezi una?

— Mă mai întrebați!

Vega zîmbește, simțind aproape remușcări pentru cele ce are să spună:

— Păi muncește și dumneata cum muncesc eu!

Tipograful dă drumul unui hohot de rîs brutal, nemăsurat. Insului rahitic și zîmbitor de la masa vecină îi încremenește zîmbetul pe buze. Se înroșește, simte că îi ard urechile, iar ochii încep să-l usture. Își apleacă privirea ca să nu vadă cum toți cei din cafenea se uită la el. Cel puțin așa își închipuie, că toți din cafenea se uită la el.

În timp ce don Pablo, un netrebnic care vede întotdeauna lucrurile pe dos de cum sînt în realitate, zîmbește istorisind întîmplarea cu Madame Pimenton, domnișoara Elvira azvîrle chiștocul pe jos și-l strivește cu piciorul. Domni-

---

[1] Referire la *Alvaro de Figuerea y Torres, conte de Romanones* (1864—1930), care a deținut înalte funcții politice în statul spaniol.

şoara Elvira are din cînd în cînd gesturi de adevărată prinţesă.

— Ce rău v-a făcut pisicuţa? Pis, pis, na...!

Don Pablo o priveşte pe doamnă.

— Nu ştiţi ce inteligente sînt pisicile! Judecă mai bine decît anumite persoane. Sînt nişte animale micuţe care pricep totul. Pis, pis, na...!

Cotoiul se îndepărtează fără să întoarcă capul şi se strecoară în bucătărie.

— Am un prieten, om cu bani, foarte influent, să nu credeţi cumva că e vorba de vreun golan, şi el are o pisică persană pe care o cheamă Sultan, o minune de pisică.

— Zău?

— Pe cuvînt! Îi spune: „Sultan, vino încoa!“ şi cotoiul vine mişcînd din coada lui frumoasă ca un penaj. Îi spune: „Sultan, pleacă!“ şi Sultan îl ascultă, plecînd ca un foarte demn cavaler. Are un mers care îţi încîntă ochii şi un păr ca de mătase. Nu cred să fie multe pisici ca el; cotoiul acela e între pisici, cum ar fi ducele de Alba între oameni. Prietenul meu îl iubeşte pe Sultan ca pe copilul lui. Dar şi el e un cotoi care face să ţii la el.

Don Pablo îşi plimbă privirea prin cafenea. O clipă o întîlneşte pe cea a domnişoarei Elvira. Don Pablo clipeşte şi întoarce capul.

— Şi ce drăgăstoase sînt pisicile! Aţi observat vreodată cît sînt de drăgăstoase? Cînd se ataşează de cineva, rămîn aşa toată viaţa.

Don Pablo a cam răguşit; îşi drege glasul şi continuă grav, cu importanţă:

— Ar trebui să fie pildă pentru multe fiinţe omeneşti!

— Da, desigur.

Don Pablo respiră adînc; e satisfăcut. E drept că acest „ar trebui să fie pildă... etc.“ a ieşit ca uns.

Pepe, chelnerul, se întoarce în colţul lui fără să mai spună o vorbă. Ajuns în domeniul acesta al său, îşi sprijină o mînă pe speteaza unui scaun şi se priveşte în oglinzi, cum ar privi la ceva foarte ciudat şi foarte straniu. În oglinda cea mai apropiată se vede din faţă; din spate, în cea din fundul sălii; din profil, în cele din colţuri.

— Grozav i-ar mai sta zgripţoroacei ăsteia, despicată în două, ca o vită. Scroafa! Putoarea!

Lui Pepe supărarea îi trece repede; e de ajuns să mormăie cîteva vorbe pe care n-ar îndrăzni niciodată să le spună cu glas tare.

— Exploatatoare! Scîrnăvie! Mănînci pîinea săracilor.

Cînd e prost dispus Pepe aruncă cu mare plăcere fraze scurte. Pe urmă gîndurile încep să-i zboare în alte părţi şi încetul cu încetul uită de toate.

Printre mese doi copii de vreo patru-cinci ani se joacă plictisiţi de-a trenul, fără nici o tragere de inimă. Cînd se duc spre fundul sălii, unul face pe locomotiva iar celălalt pe vagonul. Cînd se întorc spre uşă, schimbă între ei. Nimeni nu-i bagă în seamă şi ei merg mai departe în sus şi în jos, netulburaţi, fără chef, cu o seriozitate cumplită. Sînt doi copii meticuloşi şi consecvenţi, doi copii care se joacă de-a trenul, deşi mor de plictiseală, pentru că şi-au propus să se distreze, şi pentru a se distra, şi-au propus, fie ce ar fi, să se joace de-a trenul toată după-amiaza. Dacă nu izbutesc, ce vină au ei? Fac tot ce le stă în putinţă.

Pepe îi priveşte şi le spune:

— O să veniţi peste cap.

Deşi trăieşte de aproape o jumătate de secol în Castilia, Pepe vorbeşte traducîndu-şi gîndurile direct din galiciană. Copiii îi răspund „nu, domnule" şi îşi continuă jocul de-a trenul fără convingere, fără speranţă, ba chiar fără milă, ca şi cum şi-ar îndeplini o datorie grea.

Doña Rosa intră în bucătărie.

— Cîte uncii ai pus, Gabriel?

— Două, domnişoară.

— Ei, vezi? Aşa n-o să meargă treaba niciodată! Şi pe urmă veniţi şi-mi daţi zor ba cu contractele de lucru, ba cu dracu, ba cu lacu! Nu ţi-am spus limpede să nu pui mai mult de o uncie şi jumătate? Parcă n-aş vorbi omeneşte cu voi de nu pricepeţi niciodată ce vă spun!

Doña Rosa trage aer în piept şi îi dă înainte. Respiră ca o locomotivă, gîfîie, se îneacă: se scutură din tot trupul, sforăie şi şuieră din piept.

— Şi dacă lui Don Pablo i se pare pre apă chioară, să-şi ia nevasta şi să se ducă acolo unde crede el că-i ser-

vesc o cafea mai bună. Auzi colo! Dacă s-a mai văzut una ca asta! Habar n-are, stîrpitura, că dacă avem ceva mai cu prisosință aici, apoi slavă Domnului că ăștia sînt clienții. Ai auzit? Dacă nu-i place, ducă-se! Cu atît mai bine. Că doar n-or fi capete încoronate! Nevastă-sa e o viperă și-s sătulă pînă peste cap de ea. Pînă peste cap sînt sătulă de doña Pura!

Gabriel o previne, ca în fiecare zi.

— O să vă audă, domnișoară!

— N-au decît să mă audă, dacă le place, că de-aia vorbesc! Că doar nu mi-o fi înțepenit limba în gură! Ce nu înțeleg eu, e cum de i-a venit nătărăului ăstuia s-o lase pe Elvirita, care-i ca un înger, și nu mai știa ce să facă să-i fie pe plac și acu uite la el cum stă ca un mieluşel în fața cicălitoarei ăleia de doña Pura, o năpîrcă afurisită care rîde pe înfundate de toată lumea! Dar ce mai încoa și încolo: om trăi și om vedea, cum spunea maică-mea, fie-i țărîna ușoară!

Gabriel încearcă să-și îndrepte greșeala:

— Doriți să mai scot puțină?

— Lasă că știi tu ce trebuie să facă un om cinstit, un om dintr-o bucată şi care nu e hoț. Cînd vrei, le ştii tu pe toate foarte bine!

Padilla, băiatul cu țigări, stă de vorbă cu un client nou, care i-a cumpărat un pachet întreg de tutun.

— Și așa e ea întotdeauna?

— Întotdeauna, dar nu e rea. E cam arțăgoasă, dar îi trece repede.

— Dar pe chelnerul acela l-a făcut tontălău.

— Ei, asta nu contează! Uneori ne zice fătălăi și roşii.

Clientul cel nou nu poate să-şi creadă ochilor și urechilor.

— Și dumneavoastră stați aşa, fără să vă pese?

— Da, domnule, nici nu ne sinchisim.

Clientul dă din umeri.

— Bine, bine.

Băiatul cu țigări se duce să mai dea o raită prin salon.

Clientul cade pe gînduri.

„Nu știu care din toți ăștia e mai de nimic, purceaua asta îndoliată și murdară, sau adunătura asta de nătărăi. Dacă

ar înhăţa-o într-o zi şi i-ar trage o chelfăneală, poate că i-ar băga minţile în cap. Dar, aş! Nu îndrăznesc! În sinea lor or înjura-o ziua întreagă de mamă, dar cînd să treacă la fapte, nimic! « Mişcă de aici, tontălăule! Hoţule, nenorocitule!» Iar ei sînt încîntaţi. « Da, domnule, nici nu ne sinchisim.» Te cred! Ducă-se dracului astfel de oameni! Altceva ce poţi să le spui?!"

Clientul fumează mai departe. Îl cheamă Mauricio Segovia şi e funcţionar la Telefoane. Spun toate acestea deoarece s-ar putea ca personajul să mai apară. Are vreo treizeci şi opt sau patruzeci de ani, părul roşu şi faţa plină de pistrui. Locuieşte departe, în Antocha; a ajuns prin cartierul acesta din întîmplare, ţinîndu-se după o fată care, dintr-o dată, înainte ca el să se fi hotărît să-i spună ceva, a dat colţul şi a dispărut în primul gang.

Segundo, lustragiul, strigă în toate părţile:

— Domnule Suárez! Domnule Suárez!

Domnul Suárez, care nici el nu este un obişnuit al cafenelei, se ridică de la locul lui şi se duce la telefon. Şchioapătă în mers dar nu din laba piciorului, ci din şold. Poartă *pince-nez* şi e îmbrăcat într-un costum la modă, de culoare gingaşă. Pare să aibă vreo cincizeci de ani şi seamănă a dentist sau a frizer. Sau poate, dacă te uiţi mai bine, a voiajor comercial de produse chimice. Domnul Suárez are din cap pînă în picioare aerul cuiva extrem de ocupat, al unuia din cei care spun dintr-o răsuflare: „Un *expresso* simplu; să vină lustragiul; băiete, du-te după un taxi". Cînd se duc la frizer, domnii aceştia atît de ocupaţi, se bărbieresc, se tund, îşi fac unghiile, îşi lustruiesc pantofii şi citesc ziarul. Cîteodată, cînd îşi iau rămas bun de la un amic, îl previn că: „De la ora cutare la ora cutare voi fi la cafenea; apoi am să dau o raită pe la birou, iar spre seară voi trece pe la cumnatu-meu; găseşti numerele de telefon în carte; acum o şterg că mai am de rezolvat încă o groază de nimicuri". De la prima vedere, îţi dai seama că oamenii aceştia fac parte din tagma triumfătorilor, a persoanelor cu vază, a celor obişnuiţi să conducă.

La telefon, domnul Suárez vorbeşte încet, cu un glas piţigăiat, sclifosit şi puţin afectat. Are haina cam scurtă, iar pantalonul strîns pe picior, ca la toreadori.

— Tu eşti?

— ...

— Neruşinatule! Eşti un neruşinat şi jumătate! Desfrînatule!

— ...

— Da... da... Bine, cum vrei tu.

— ...

— Înţeleg. Bine; n-avea grijă, am să vin.

— ...

— La revedere, cîrnule!

— ...

— Ha, ha! Nu te schimbi de loc! La revedere, porumbelule; numaidecît sînt lîngă tine.

Domnul Suárez se întoarce la masa lui; surîde, şi parcă şchiopătatul i-a devenit tremurător, înfiorat; e acum un şchiopătat cochet, nebunatic, aproape libidinos. Îşi plăteşte cafeaua, cere să i se cheme un taxi, şi, cînd acesta soseşte, se ridică şi pleacă. Îşi ţine fruntea sus, ca un gladiator roman; merge, şi se vede că plesneşte de mulţumire, că freamătă de plăcere.

O privire îl urmăreşte pînă ce dispare, înghiţit de uşa turnantă. Fără îndoială, sînt unii care atrag atenţia mai mult decît alţii. Îi recunoşti de parcă ar avea stea în frunte.

Patroana face stînga împrejur şi se îndreaptă către tejghea. Aparatul nichelat bolboroseşte fătînd parcă neîntrerupt ceşti de cafea *expresso*, în timp ce maşina de înregistrat, străveche, de aramă, zăngăne fără oprire.

Cîţiva chelneri, abătuţi, cu feţe fleşcăite, gălbejite, îndesaţi în smochingurile lor istovite, aşteaptă, cu marginea tăvii sprijinită de marmoră, ca oberţalul să le dea consumaţiile, împreună cu jetoanele aurite şi argintate.

Oberţalul agaţă receptorul şi începe să împartă comenzile.

— Iar staţi de vorbă de parcă n-aţi avea nimic de făcut?

— Păi, am mai cerut lapte, domnişoară.

— Iar lapte! Cît s-a adus de dimineaţă?

— Ca întotdeauna, domnişoară: şaizeci.

— Şi n-ajunge?

— Nu, parcă n-ar ajunge.

— Ce dracu, măi băiete, doar nu sîntem la maternitate! Cît ai cerut?

— Încă douăzeci.

— Şi n-o să fie prea mult?

— Nu cred.

— Ce-i aia „nu cred"? Ei, facu-i şi dregu-i! Şi dacă-i prea mult, ia spune?

— Nu. N-o să fie prea mult. Ce mai!

— Da: „ce mai", mereu „ce mai"; aşa e foarte uşor. Şi dacă o să fie prea mult?

— Nu, o să vedeţi că n-o să fie prea mult. Uitaţi-vă ce de lume!

— Păi da, sigur, ce de lume, ce de lume. Uşor de spus. Pentru că sînt cinstită cu ei şi-i servesc bine, altfel aţi vedea voi cum ar pleca toţi! Nişte neisprăviţi!

Cu privirea în podea, chelnerii încearcă să treacă neobservaţi.

— Şi pe voi, ia să vă văd, v-aţi scuturat blegeala? Ia uite, numai cafele simple pe tăvile astea! Clienţii nu ştiu oare că avem şi brioşe, gogoşi şi cornuleţe? Păi nu, sînt sigură! Sînteţi în stare să nu scoateţi o vorbă! Aţi vrea să mă vedeţi în mizerie, cerşind ca orbii prin localuri! Dar puteţi să crăpaţi de ciudă, că n-o să fie aşa! Ştiu cu cine am de-a face. Aveţi haz! Hai, mişcaţi-vă picioarele şi rugaţi-vă la Dumnezeu să nu mi se urce sîngele la cap.

Chelnerii nici n-o aud măcar; pleacă de la tejghea cu comenzile şi nici unul nu priveşte spre doña Rosa, nici unul nu se gîndeşte la doña Rosa.

Unul din oamenii sprijiniţi în coate pe măsuţele acelea cu trei picioare, le ştiţi dumneavoastră care, stă cu fruntea palidă sprijinită în mînă, în timp ce vorbeşte cu chelnerul. Are privirea tristă şi amară şi o expresie parcă neliniştită, speriată. Încearcă să zîmbească suav, şi e ca un copilaş părăsit care cere apă de băut la o casă din marginea drumului.

Chelnerul clatină din cap, apoi îl strigă pe cel însărcinat să dea afară clienţii nedoriţi.

Acesta, pe nume Luis, se apropie de patroană.

— Domnişoară, Pepe spune că domnul de colo nu vrea să plătească.

— Să facă ce-o ști și să-i scoată banii; îl privește! Dacă nu e în stare, spune-i c-o să-i dea de la el din pungă, și gata. Iată unde am ajuns!

Patroana își așază mai bine ochelarii pe nas și privește.

— Care-i?

— Ăla de acolo, ăla cu ochelari în ramă de sîrmă.

— Vai de capul meu, ce tip! Știi că are haz! Ce mutră! Și spune-mi, mă rog, ce i-a mai venit și ăstuia să spună că nu vrea să plătească?

— Păi... spune că n-are bani.

— Ne-am procopsit! Peste tot numai potlogari în țara asta!

Luis vorbește cu un firicel de glas, fără s-o privească în ochi pe doña Rosa.

— Spune că atunci cînd o avea, o să vină să plătească.

Cuvintele ies din gîtlejul doñei Rosa cu sunet de alamă.

— Așa spun toți, ca pînă la urmă pentru unul care se întoarce, s-o șteargă o sută și să facă pe niznaii. Nici să n-aud! Crești șerpi la sîn ca să te muște! Spune-i lui Pepe că știe el ce are de făcut: pe ușă afară, încetișor, iar pe trotuar, două picioare unde s-o nimeri! Ei, facu-i și dregu-i!

Luis tocmai pornește cînd doña Rosa adaugă:

— Ascultă. Spune-i lui Pepe să se uite bine la mutra lui!

— Da, domnișoară.

Doña Rosa rămîne să privească scena. Cu cănile de lapte pe tavă, Luis se apropie de Pepe și-i șoptește ceva la ureche.

— Iaca, așa mi-a spus. Dumnezeu mi-e martor!...

Pepe se apropie de client și acesta se ridică încetișor. Este un omuleț pipernicit, gălbejit, firav, avînd pe nas niște amărîți de ochelari prinși cu sîrmă. Surtucul de pe el se vede că este foarte purtat, iar pantalonul are manșetele flenduroase. Poartă o pălărie moale, de un cenușiu închis, cu panglica unsuroasă, și sub braț ține o carte învelită în hîrtie de ziar.

— Dacă doriți, vă las cartea.

— Nu. Hai, afară, fără multă gălăgie.

Omul se îndreaptă spre ieșire cu Pepe pe urmele lui. Amîndoi ies afară. E frig și oamenii trec grăbiți. Vînzătorii de ziare strigă numele ziarelor de după-amiază. Un tramvai coboară strada Fuencarral, ca un scandalagiu trist, tragic, aproape lugubru.

Omul nu-i un ins de rînd, unul dintre atîția, un tip oarecare, vulgar, din gloată, un fitecine. Pe brațul stîng are un tatuaj și la vintre o cicatrice. Și-a terminat facultatea și acuma traduce binișor din franceză. A urmărit cu atenție fluctuațiile mișcării intelectuale și literare și mai știe încă pe de rost cîteva foiletoane din revista *El Sol*. Cînd era flăcăiandru a avut o iubită elvețiancă și a compus poezii ultraiste[1].

Lustragiul stă de vorbă cu don Leonardo. Acesta tocmai îi spune:

— Noi, Melendezii, trunchi încărcat de ani și înrudit cu cele mai vechi familii castiliene, am stăpînit odinioară domenii întinse și vieți omenești. Astăzi, vezi și dumneata, iată-ne aproape în *la rue*[2]!

Segundo Segura îl admiră pe don Leonardo. Faptul că don Leonardo i-a furat economiile s-ar părea că îl umple de încîntare și fidelitate. Astăzi don Leonardo are chef de vorbă, așa că, profitînd de ocazie, lustragiul se gudură pe lîngă el, ca un cățeluș de casă. În alte zile însă norocul nu-i surîde și atunci don Leonardo se poartă grosolan cu el. În aceste zile nefericite lustragiul se apropie supus și îi vorbește sfios, aproape în șoaptă:

— Ce mai spuneți?

Don Leonardo nici măcar nu-i răspunde. Dar lustragiul nu ține seama și stăruie:

— E un frig afară!

— Da.

Atît îi este de ajuns lustragiului ca să zîmbească. E fericit, și, pentru că a fost luat în seamă, ar da bucuros alte șase mii de *duros*.

— Vă dau lustru?

Băiatul se lasă în genunchi în fața lui, iar don Leonardo, de obicei fără să-i arunce măcar o privire, pune scîrbit piciorul pe talpa de fier a lădiței.

Dar astăzi, nu-i așa. Astăzi don Leonardo se arată mulțumit. Cu siguranță că este pe cale să finiseze anteproiectul pentru crearea unei importante Societăți Anonime.

---

[1] *Ultraismul* este o mișcare literară avangardistă care se manifestă în Spania aproximativ între anii 1919 și 1923.

[2] Stradă (franc.).

— Pe vremuri — *oh mon Dieu!* — era de ajuns ca unul dintre noi să se arate la bursă, că nimeni nu mai îndrăznea să vîndă sau să cumpere pînă nu vedea ce facem noi.

— Ia uitaţi-vă aici, ce ziceţi?

Don Leonardo îşi strîmbă gura într-un fel de nu ştii ce să crezi şi îşi dă ifose învîrtind mîna prin aer.

— Aveţi cumva o foiţă? se adresează celui de la masa vecină; aş vrea să fumez o ţigară pe care s-o răsucesc eu, dar n-am foiţă la mine.

Văcsuitorul tace mîlc; ştie că asta e datoria lui.

Doña Rosa se apropie de măsuţa Elviritei, care a urmărit scena dintre chelner şi omul cu cafeaua neplătită.

— Ai văzut, Elvirita?

Domnişoara Elvira şovăie.

— Bietul băiat! N-o fi mîncat nimic toată ziua, doña Rosa.

— Ai fi şi dumneata vreo romantică!? Asta ar mai lipsi! Pe cuvînt că la bunătate nu mă întrece nimeni, dar nici aşa, să-şi facă de cap!

Elvirita nu ştie ce să mai spună. Sărăcuţa, e o sentimentală care s-a prostituat ca să nu moară de foame, sau măcar să nu moară chiar atît de repede. N-a fost niciodată bună de nimic şi pe deasupra nu e nici frumoasă, şi n-are nici maniere alese. De mică, la ea acasă, n-a apucat să cunoască altceva decît dispreţul şi nenorocirile. Elvirita era din Burgos, fiica unui şarlatan cu care nu-ţi mergea să te pui rău şi pe care cît a trăit toţi l-au ştiut sub numele de Fidel Hernández. Pe Fidel Hernández, care a omorît-o pe Eudosia, nevastă-sa, cu o sulă de cizmărie, l-au condamnat la moarte şi Gregorio Mayoral i-a pus ştreangul de gît, în 1909. Spunea el: „Dacă-i dădeam să înghită supă cu sulfat, nici dracu nu mă ştia". Cînd a rămas orfană, Elvirita să fi avut vreo unsprezece, doisprezece ani. A plecat la Villalón, la bunică-sa, una care umbla prin parohie cu tava sfîntului Anton pentru pomeni. Biata bătrînă trăia prost şi după moartea băiatului a început să se dezumfle de tot, ca după puţin timp să şi moară. Celelalte fete din sat o luau peste picior pe Elvirita şi arătînd stîlpul ruşinii îi spuneau: „De un stîlp ca ăsta l-au spînzurat pe taică-tu, scîrnăvie!" În ziua cînd Elviritei i-a fost peste putinţă să mai rabde, a şters-o din sat cu un astu-

rian care venise să vîndă migdale zaharisite pentru sărbători. A umblat cu el doi ani încheiaţi, dar de groaza bătăilor care o deşelaseră de tot, într-o zi, la Orense, l-a dat dracului pe asturian şi a intrat în casa de petrecere a lui madam Pelona[1], pe strada Villar, unde a cunoscut-o pe una din fetele coanei Marraca, negustoreasa de lemne de pe izlazul lui Francelos, în Ribadavia, care avusese douăsprezece fete, toate nişte poame. Din ziua aceea Elviritei nu-i mai rămăsese decît să se tăvălească ba cu unul ba cu altul, iar restul, era floare la ureche, ca să zic aşa.

Sărăcuţa de ea era cam amărîtă, dar nu din cale-afară. Şi apoi era plină de intenţii bune şi, cu toată timiditatea ei, nu-i pierise chiar de tot mîndria.

Plictisit să tot stea aşa, degeaba, cu ochii în tavan, şi să se gîndească la nerozii, don Jaime Arce se îndreaptă ridicîndu-şi capul de pe speteaza scaunului şi începe să-i explice doamnei tăcute, căreia i-a murit băiatul, doamnei care priveşte cum trece viaţa, din locul ei de sub scara în spirală ce duce la sala de biliard:

— Baliverne... Organizare proastă... Nu zic, se mai fac şi greşeli. Credeţi-mă, nu e nimic altceva. Băncile funcţionează prost, iar notarii, cu sîcîielile şi cu zorul lor, zic hop înainte de a sări şi produc atîta dezordine că pe urmă nu mai e chip să înţelegi ceva.

Don Jaime îşi ia un aer de resemnare mondenă, aşa cum se cuvine.

— Şi apoi rezultatul: protestarea cambiilor, încurcăturile şi să vezi ce hai o să iasă.

Don Jaime Arce vorbeşte măsurat, cu reţinere, ba chiar cu o anumită solemnitate. Gesturile lui sînt studiate şi cuvintele îi cad domol, de parcă ar vrea ca în acelaşi timp să le vadă, să le măsoare şi să le cîntărească efectul. De fapt, nu e lipsit de o anumită sinceritate. Doamna căreia i-a murit băiatul stă în schimb ca proasta, fără să scoată o vorbă; îl ascultă şi cască ochii într-un fel ciudat, mai degrabă parcă pentru a nu adormi decît pentru a-l urmări pe el...

— Asta-i tot, doamnă; cît despre celelalte, ştiţi care-i părerea mea? Toate sînt gogoşi.

---

[1] Chelboasa.

Don Jaime Arce este un tip care vorbeşte iscusit, deşi, în mijlocul unei fraze bine ticluite, trînteşte cuvinte şi expresii prea puţin delicate, ca de pildă: „ce hai o să iasă“, „balamuc“ şi altele de acelaşi soi.

Doamna se uită la el fără să scoată o vorbă. Se mulţumeşte doar să dea din cap, înainte şi înapoi, într-un fel care, de altfel, nu spune nimic.

— Ca astăzi, vedeţi şi dumneavoastră, să fiu în gura lumii! Dacă ar deschide biata maică-mea ochii să mă vadă!

Cînd don Jaime a ajuns la „Ştiţi care-i părerea mea?“ doamna, văduva lui Sanz, doña Isabel Montes, a început să se gîndească la răposatul ei, pe vremea cînd l-a cunoscut, la douăzeci şi trei de ani, dichisit, elegant, drept ca bradul, cu mustaţa pomădată. Un abur de bucurie îi străbate vag prin minte şi, mai puţin de o clipă, doña Isabel zîmbeşte abia perceptibil. Apoi îşi aminteşte de sărmanul Paquito, de înfăţişarea toantă pe care o căpătase în urma meningitei, şi se întristează brusc.

Cînd don Jaime Arce deschide ochii, pe care i-a închis pentru a întări acel: „Dacă ar deschide biata maică-mea ochii să mă vadă!“ bagă de seamă cele ce se petrec cu doña Isabel şi atunci i se adresează plin de solicitudine:

— Nu vă simţiţi bine, doamnă? Sînteţi puţin cam palidă.

— Nu, n-am nimic, mulţumesc. Cîte nu-i mai trec omului prin cap!

Aproape fără voia lui, don Pablo trage tot timpul cu ochiul la domnişoara Elvira. Deşi totul s-a sfîrşit, nu poate uita timpul cît au fost împreună. La drept vorbind era o fată bună, supusă, drăguţă. Pe faţă, don Pablo se făcea că o dispreţuieşte şi din scroafă şi tîrfă n-o scotea, dar în sinea lui lucrurile stăteau altfel. Cînd devenea puţintel duios, don Pablo gîndea mormăind încetişor: „Nu-i vorba de simţuri aici; e vorba de inimă“. Pe urmă uita de ea şi ar fi lăsat-o să moară de foame şi de lepră, fără nici o remuşcare; aşa era don Pablo.

— Ascultă, Luis, ce s-a întîmplat cu tînărul acela?

— Nimic, don Pablo, doar că n-a avut chef să plătească.

— Să-mi fi spus şi mie, frate; părea băiat de treabă.

— Luaţi seama; peste tot dai de puşlamale şi indivizi fără scrupule.

Doña Pura, soția lui Pablo, spune:

— Sigur că da; peste tot dai de pușlamale și de indivizi fără scrupule. Dar dacă i-ai putea recunoaște! Bine ar fi ca toată lumea să muncească după cum se cuvine; așa-i, Luis?

— Poate; da, doamnă.

— Asta e! N-ar mai exista îndoială. Cel care muncește, n-are decît să bea cafea, să mănînce chiar și o brioșă dacă are poftă; dar ăl care nu muncește... ei, iacă! Ăl care nu muncește nu e demn de milă; noi, ăștilalți, nu trăim din aer.

Doña Pura e foarte satisfăcută de discursul ei; zău că i-a ieșit grozav.

Don Pablo mai întoarce o dată capul către doamna care s-a speriat de pisică.

— Cu indivizii ăștia care nu-și plătesc cafeaua trebuie să fii cu ochii în patru. Nu știi niciodată cu cine ai de-a face. Ăsta pe care l-au dat afară poate să fie tot atît de bine o ființă genială, sau, cum se spune, un adevărat geniu, ca Cervantes sau ca Isaac Peral[1], sau o lichea ordinară. Dar eu unul i-aș fi plătit cafeaua. Ce-i la mine o cafea în plus sau în minus?

— Desigur.

Don Pablo zîmbește ca unul care își dă seama deodată că are perfectă dreptate.

— Dar așa ceva n-o să întîlniți niciodată printre ființele iraționale. Ființele iraționale sînt mai alese și nu te înșală niciodată. O pisică nobilă ca aia care — ha, ha! — v-a speriat atît de rău, este o creatură a lui Dumnezeu, care vrea să se joace, nimic altceva decît să se joace.

Lui don Pablo i se urcă pe față un surîs de beatitudine. Dacă i s-ar putea deschide pieptul, s-ar găsi acolo o inimă neagră și vîscoasă ca smoala.

Pepe nu zăbovește mult afară. Patroana, cu mîinile în buzunarele șorțului, cu umerii aruncați înapoi și picioarele îndepărtate îl strigă cu o voce uscată, spartă; o voce care parcă-i țîrîitul unei sonerii cu clopoțelul spart.

— Vino încoa!

Pepe aproape că nu îndrăznește s-o privească în față.

— Ce doriți?

— L-ai pocnit?

---

[1] *Isaac Peral y Caballero* (1851—1895), om de știință spaniol cunoscut prin cercetările și invențiile sale în domeniul navigației.

— Da, domnişoară.
— Cîte i-ai tras?
— Două.
Patroana îşi închide aproape de tot ochii ei mici îndărătul lentilelor, îşi scoate mîinile din buzunare şi îşi mîngîie faţa, unde mijesc tuleiele bărbii, ascunse prost sub pudră.
— Unde?
— Unde am putut; în ţurloaie.
— Bravo. Să se înveţe minte! Altădată n-o să-i mai ardă să păgubească pe oamenii cinstiţi!
Doña Rosa, cu mîinile ei grăsulii sprijinite pe burta umflată ca un burduf de untdelemn, este imaginea însăşi a răzbunării celui ghiftuit împotriva flămîndului. „Neruşinaţii! Cîinii!“ De pe degetele ei ca nişte caltaboşi se reflectă, frumoase, aproape lascive, sclipirile policandrelor.
Pepe se îndepărtează de ea cu privirea umilă. În fond, chiar dacă nu prea îşi dă bine seama de ce, are conştiinţa liniştită.

Don José Rodríguez de Madrid stă de vorbă cu doi prieteni care joacă dame.
— Vedeţi şi dumneavoastră, opt *duros*, opt nenorociţi de *duros*, şi pe urmă lumea te tot vorbeşte.
Unul dintre jucători îi răspunde zîmbind:
— Tot e ceva, don José!
— Eh! Nimica toată. Ce poţi face cu opt *duros*?
— Sigur, frate, cu opt *duros* nu poţi face mare lucru; asta-i adevărat; dar, zău, orice prinde bine la casa omului, în afară de o pereche de palme.
— Da, şi asta-i adevărat; căci la urma urmei, i-am cîştigat destul de uşor...
Vioristului, care fusese aruncat în stradă pentru că se încontrase cu don José, opt *duros* i-ar fi ajuns opt zile. Bineînţeles că mînca prost şi pe sponci şi nu fuma decît ţigări de împrumut, dar izbutea totuşi să întindă de aceşti opt *duros* o săptămînă întreagă; şi cu siguranţă că mai sînt mulţi alţii care o scot la capăt chiar cu mai puţin.

Domnişoara Elvira îl strigă pe vînzătorul de ţigări:
— Padilla!
— Vine, domnişoară Elvira!

— Dă-mi două *tritones*; ți le plătesc mîine.
— S-a făcut.
Padilla scoate țigările și le pune pe masa domnișoarei Elvira.
— Știi, una o păstrez s-o am după cină.
— Bine, dumneavoastră știți că noi vindem pe credit.
Vînzătorul zîmbește cu un aer galant, zîmbește și domnișoara Elvira.
— Ascultă, vrei să-i transmiți ceva din partea mea lui Macario?
— Da.
— Spune-i că-l rog să cînte *Luisa Fernanda.*
Padilla pleacă tîrîndu-și picioarele spre estrada orchestrei. Un domn care de puțină vreme îi tot face ochi dulci Elviritei, se hotărăște în sfîrșit să spargă gheața.
— Sînt drăguțe aceste *zarzuelas*, nu-i așa, domnișoară?
Domnișoara Elvira face o strîmbătură în semn că da. Domnul nu-și pierde curajul; crede că e un gest de simpatie.
— Și foarte sentimentale, nu-i așa?
Domnișoara Elvira strînge din pleoape. Domnul capătă puteri noi.
— Vă place teatrul?
— Dacă e o piesă bună...
Domnul începe să rîdă ca la o vorbă de duh. Își drege glasul, îi oferă foc domnișoarei Elvira și continuă:
— Desigur, desigur. Dar cinematograful? Vă place și cinematograful?
— Uneori...
Domnul face un efort îngrozitor, un efort în urma căruia i se înroșesc pînă și urechile.
— Să stai acolo, așa, pe întuneric, ei, ce spuneți?
Domnișoara Elvira se arată demnă și neîncrezătoare.
— Eu mă duc întotdeauna la cinematograf numai ca să văd filmul.
Domnul nu se dă bătut.
— Aveți dreptate, și eu la fel... Vorbeam de cei tineri, sigur, tinerii aceia, doi cîte doi; toți am fost odată tineri!... Știți ce, domnișoară, am observat să sînteți fumătoare; mie mi se pare că e foarte bine ca femeile să fumeze, sigur, foarte bine; la urma urmei, ce-ar fi rău în asta? Cel mai bine este ca fiecare să-și trăiască viața, nu? Și spun așa pentru că,

dacă îmi permiteți (acum trebuie să plec, sînt foarte grăbit, o să ne mai întîlnim și altă dată ca să stăm de vorbă), dacă îmi permiteți, mi-ar face mare plăcere să... în sfîrșit, să vă ofer un pachet de *tritones*.

Domnul vorbește precipitat, tulburat. Domnișoara Elvira îi răspunde cu un oarecare dispreț, cu aerul cuiva călare pe situație.

— Bine, de ce nu? Dacă-i vorba de un capriciu!

Domnul îl cheamă pe vînzător, cumpără pachetul de țigări, i-l oferă domnișoarei Elvira cu zîmbetul lui cel mai frumos, își pune paltonul, își ia pălăria și pleacă. Dar înainte, îi mai spune domnișoarei Elvira:

— Așa, domnișoară, mi-a făcut mare plăcere. Mă numesc Leoncio Maestre, servitorul dumneavoastră. Cum vă spuneam, o să ne mai vedem altă dată. Poate o să devenim buni prieteni.

Patroana îl strigă pe oberțal. Acesta se numește López, Consorcio López, și e de fel din Tomelloso, provincia Ciudad Real, o comună mare și frumoasă, foarte bogată. López este un bărbat tînăr, fercheș, chiar dichisit, cu mîinile mari și fruntea îngustă. Îi place să trîndăvească, iar de toanele doñei Rosa puțin îi pasă. „Pe baba asta, obișnuiește el să spună, trebuie s-o lași să vorbească cît poftește; pe urmă se oprește ea singură." Consorcio López este un filozof practic; adevărul este că filozofia lui dă rezultate bune. Odată, în Tomelloso, acum zece-doisprezece ani, puțin înainte de a veni la Madrid, fratele unei fete cu care nu voise să se însoare după ce îi făcuse doi gemeni, îl amenințase: „Ori te însori cu Marujita, ori ți le tai oriunde pun mîna pe tine". Cum n-avea chef nici de însurătoare, dar nici să fie scopit, Consorcio se urcă în tren și veni la Madrid; probabil povestea se uitase încetul cu încetul, dovadă că îl lăsaseră în plata Domnului. Consorcio purta întotdeauna în portofel două fotografii ale gemenilor, una cînd aveau abia cîteva luni, goluți, pe o pernă, și cealaltă, la prima lor comuniune, amîndouă trimise de fosta lui iubită, Marujita Ranero, acum doamna lui Gutiérrez.

După cum spuneam, doña Rosa îl strigă pe oberțal.

— López!

— Vine, domnișoară!

— Cum stăm cu vermutul?

— Bine, deocamdată bine.

— Şi cu anasonul?

— Aşa şi aşa. Nu prea mai am pentru cîţi cer.

— Păi să bea şi altceva! Nu-mi arde mie acum să fac cheltuieli noi. Da ştii că-s mofturoşi! Ascultă, ai cumpărat ăla?

— Zahărul?

— Da...

— Da; o să-l aducă mîine.

— Pînă la urmă te-ai înţeles, cu paişpe cincizeci?

— Da; voiau cinşpe, dar am stabilit că din toată suma, ne scad doi reali.

— Bine, ştii tu: bagi la pungă şi-ţi ţii gura. Înţeles?

— Da, domnişoară.

Tînărul, cel cu versurile, stă cu creionul între dinţi şi cu ochii în tavan. Este un poet care scrie versuri „de idei". În după-amiaza aceasta are idei. Dar îi lipsesc rimele. Şi-a notat pe hîrtie cîteva. Acum caută ceva care să rimeze bine cu „val" dar să nu fie „cal" şi nici „halal"; îl urmăreşte una: „adevăr personal". Şi „estival", de asemenea.

„Sînt prizonierul unei carapace stupide, al unei cochilii de om de rînd. Copila cu ochi albaştri... Mi-ar place totuşi să fiu puternic. Cu ochi albaştri, frumoşi... Ori opera îl doboară pe om, ori omul îşi doboară opera. Cea cu părul bălai... Moartea! Întotdeauna moartea! Şi în urma ta, laşi doar o carte mică de poeme. Ce frumoasă, cît este de frumoasă...!"

Tînărul poet e alb la faţă, foarte alb şi are două pete roşii în pometi, două pete mici.

„Copila cu ochi albaştri... Val, val, val. Cu ochi albaştri, frumoşi... Halal, cal, halal, cal. Cea cu părul bălai... Adevăr personal. Să nu pregeţi a-ţi recîştiga adevărul personal. Copila cu ochi albaştri... Să freamăte de plăcere adevărul personal. Cu ochi albaştri, frumoşi... Împrăştiind adevărul, adevărul personal. Copila cu ochi albaştri... Şi iată-l neatins, adevărul meu personal. Copila cu ochi albaştri... Sau să-ţi întorci faţa spre cerul blînd, estival. Copila cu ochi albaştri... Copila cu ochi... Cum sînt ochii copilei?... Culegînd recoltele ogorului estival. Copila...! O fi avînd ochi, copila...? Tara, tara, ra, ra, estival..."

Simte cum dintr-o dată cafeneaua i se șterge dinaintea ochilor.

„Sărutînd universul sub cer estival. Ce delicat este..."

Se bălăbăne o clipă, ca un copil căruia i-a venit amețeală, și simte cum o căldură intensă i se urcă pînă la tîmple.

„Mi-e cam... Poate mama... Da; estival, estival... Un bărbat plutind deasupra unei femei goale... Ce cal! Nu, cal, nu... Și atunci am să-i spun: niciodată!... Lumea, lumea... Da, delicat, foarte delicat..."

La o masă din fundul sălii, două pensionare vopsite ca niște pupeze, vorbesc despre muzicanți.

— Este un adevărat artist; pentru mine-i o plăcere să-l ascult. Îmi spunea el mie, Ramón, răposatul bărbatu-meu, fie-i țărîna ușoară: „Uite-te, Matilde, uite-te numai cum își înfige vioara sub bărbie". Ca să vezi ce-i viața: dacă băiatul ăsta ar avea proptele, ar ajunge tare departe.

Doña Matilde își dă ochii peste cap. Este grasă, murdară și cu pretenții. Miroase urît și are o burtă îngrozitoare, umflată de apă.

— E un adevărat artist, un artist și jumătate!

— Da, zău așa: toată ziua nu mă gîndesc decît la clipa cînd are să cînte. Și eu cred că este un adevărat artist. Cînd îl aud cîntînd, așa cum știe el, valsul din *Văduva veselă*, mă simt alta.

Doña Asunción are privirea îngăduitoare a unei oi.

— Nu-i așa că muzica de altădată era cu totul altfel? Mai fină, nu-i așa, mai sentimentală.

Doña Matilde are la Valencia un băiat care imită vedetele.

Doña Asunción are două fete: una măritată cu un funcționar mărunt de la Ministerul Lucrărilor Publice, pe nume Miguel Contreras, cam bețiv, și alta la Bilbao, necăsătorită, o înfigăreață, pusă pe treburi mari, care trăiește cu un profesor de la Universitate.

Cămătarul îl șterge pe băiețel la gură cu batista. Are ochii strălucitori și simpatici, și, cu toate că nu umblă prea îngrijit, nu-i lipsește oarecare prestanță. Acum, după ce i-a dat copilului o cafea cu lapte dublă și două brioșe, nu mai are nici o grijă.

Don Trinidad García Sobrino stă nemişcat şi fără gînduri. Este un om paşnic, căruia îi place ordinea şi să trăiască în linişte. Nepotu-său seamănă cu un ţigănuş slab şi borţos. Poartă o şapcă tricotată şi jambiere, de asemenea tricotate; este un copil înfofolit cu grijă.

— Ce-i cu dumneata, tinere? Ţi-e rău?

Tînărul poet nu răspunde. Priveşte cu ochii mari deschişi, năuc şi parcă a amuţit dintr-o dată. Pe frunte îi cade o şuviţă groasă de păr.

— Eşti bolnav?

S-au şi întors cîteva capete. Poetul zîmbeşte cu un aer stupid, greoi.

— Hai, ajutaţi-mă să-l ridicăm de aici. Se vede că i s-a făcut rău.

Picioarele poetului alunecă şi trupul său cade cu totul sub masă.

— Daţi-mi o mînă de ajutor; nu pot singur.

Cîţiva inşi se ridică de la masă. Doña Rosa priveşte de la tejghea.

— Vrea să facă pe interesantul...

Căzînd sub masă, tînărul s-a lovit la frunte.

— Hai să-l ducem la toaletă, i-o fi greaţă.

În timp ce don Trinidad şi alţi trei sau patru clienţi îl duc pe poet la W.C. ca să-şi revină, nepotul se distrează mîncînd firimiturile rămase pe masă de la brioşe.

— Mirosul de dezinfectant o să-l înviorexe; i s-o fi făcut greaţă.

Poetul, aşezat pe scaunul closetului, cu capul rezemat de perete, zîmbeşte extatic. Fără să-şi dea seama, se simte fericit.

Don Trinidad se întoarse la masă.

— I-a trecut?

— Da, nu-i nimic grav, îi era greaţă.

Domnişoara Elvira îi înapoiază ţigările micului vînzător.

— Şi una în plus pentru tine.

— Mulţumesc. Azi aţi avut noroc, aşa-i?

— Aiurea! Mai mult de-o groază.

Într-o zi Padilla l-a făcut ţap caraghios pe unul din curtezanii domnişoarei Elvira, ceea ce ei nu i-a plăcut de loc. De atunci, băiatul se poartă mai respectuos cu ea.

Pe don Leoncio Maestre fu cît p-aci să-l calce tramvaiul.

— Boule!

— Bou ești tu, nenorocitule! Unde ți-e capul?

Capul lui don Leoncio Maestre era la Elvirita.

— E nostimă, da, foc de nostimă. Zău așa! Și pare fată fină... Nu, nu-i o haimana. Se știe doar! Fiecare viață e un roman. Pare o fată de familie, care a rupt-o cu ai ei. O fi lucrînd în vreun birou, la un sindicat, cu siguranță. Are trăsături triste și delicate; probabil că simte nevoia să fie înconjurată de dragoste, să fie răsfățată și să stea cineva tot timpul lîngă ea, s-o admire.

Lui don Leoncio Maestre îi zvîcnește inima sub cămașă.

„Mîine vin din nou. Da, negreșit. Dacă o găsesc, semn bun. Dacă nu... Dacă n-o găsesc... O pornesc în căutarea ei!“

Don Leoncio Maestre își ridică gulerul paltonului și face două sărituri mici.

„Elvira, domnișoara Elvira. Ce nume drăguț! Cred că i-a făcut plăcere pachetul de țigări. De cîte ori o să fumeze una, o să-și aducă aminte de mine... Mîine am să-i mai spun o dată cum mă cheamă. Leoncio, Leoncio, Leoncio. O să-mi găsească ea un nume mai drăgăstos, ceva de la Leoncio, Leo. Oncio. Oncete... Am chef de un pahar de vin.“

Don Leoncio Maestre intră într-un bar și își bea vinul la tejghea. Așezată alături, pe un taburet, o fată îi zîmbește. Don Leoncio îi întoarce spatele. I s-ar părea o trădare să rabde zîmbetul ei; prima trădare pe care ar comite-o față de Elvirita.

„Nu! Elvirita, nu. Elvira. E un nume simplu, un nume tare drăguț.“

Fata de pe taburet îi vorbește întinzîndu-se peste umărul lui:

— Îmi dai un foc, nene care faci pe seriosul?

Don Leoncio îi dă un foc, cuprins de un tremur ușor. Plătește paharul de vin și iese grăbit în stradă.

„Elvira... Elvira...“

Înainte de a pleca de lîngă oberțal, doña Rosa, îl întreabă:

— Le-ai dat cafeaua muzicanților?

— Nu.

— Păi dă-le-o o dată. Nu vezi ce leşinaţi sînt? Trîntorii dracului!

Pe estradă, muzicanţii trag din greu ultimele măsuri dintr-un fragment din *Luisa Fernanda*, acela, atît de frumos, care începe aşa:

Printre stejărişurile
Extramadurei mele,
Am o căscioară
Ferită de rele.

Înainte au cîntat *Moment muzical* şi, şi mai înainte, ceva din *Fata cu trandafiri*, partea cu: „*Fată din Madrid frumoasă, floare de verbină*".

Doña Rosa se apropie de ei.

— Am spus să-ţi aducă îndată cafeaua, Macario.

— Mulţumesc, doña Rosa.

— N-ai pentru ce. Ştii că la mine ce-am zis e sfînt; nu-mi dau cuvîntul decît o singură dată.

— Ştiu, doña Rosa.

— Păi d-aia!

Violonistul, care are ochii mari şi bulbucaţi ca un bou plictisit, o priveşte în timp ce-şi răsuceşte o ţigară. Îşi ţine gura strînsă, aproape a dispreţ, şi are pulsul neregulat.

— Şi dumitale o să-ţi aducă una, Seoane.

— Bine.

— Te ţii cam băţos, băiete!

Macario se amestecă în vorbă ca să potolească istericalele femeii:

— Îi dă de furcă stomacul, doña Rosa.

— Şi pentru asta trebuie să facă pe greţosul? Pe toţi dracii dacă oamenii ăştia ştiu să se poarte! Cînd le spui ceva, îţi trîntesc o grosolănie şi cînd ar trebui să fie mulţumiţi că le faci o favoare, îţi răspund: „Bine!" Parc-ar fi conţi! Asta-i!

Seoane nu scoate o vorbă în timp ce colegul lui îi zîmbeşte doñei Rosa. Pe urmă îl întreabă pe domnul de la o masă alăturată:

— Şi tînărul?

— E la toaletă; nu are nimic, îşi revine.

Vega, tipograful, îi întinde punga de tutun celui pus pe perială, de la masa vecină.

— Hai, răsuceşte-ţi o ţigară şi nu te mai văicări. Mie îmi mergea mai rău decît îţi merge dumitale, şi ştii ce am făcut? M-am apucat de treabă.

Periuţa de alături zîmbeşte ca un şcolar în faţa profesorului: are conştiinţa tulbure şi, ce e mai rău, nici măcar nu-şi dă seama.

— Bravo dumneavoastră.

— Păi aşa, omule, aşa trebuie: să munceşti şi să nu te mai gîndeşti la nimic altceva. Acuma, precum vezi, după-masa nu-mi lipseşte niciodată o ţigară şi un păhărel.

Celălalt dă din cap, dar într-un fel care nu înseamnă nimic.

— Şi dacă v-aş spune că vreau să muncesc dar n-am ce?

— Haida de! Ca să poţi munci n-ai nevoie decît de chef. Eşti sigur că ai chef de muncă?

— Sigur că da, domnule!

— Atunci de ce nu te faci hamal?

— N-aş putea; aş crăpa în trei zile... Sînt bacalaureat...

— Şi la ce-ţi foloseşte?

— Adevărul e că la mai nimic.

— Cu dumneata, amice, se întîmplă la fel cum se întîmplă cu mulţi care se simt grozav de bine la cafenea, stînd cu mîinile încrucişate, fără să mişte un deget. Pînă într-o zi, cînd îi apucă leşinul, ca pe puştiul ăla caraghios pe care l-au dus acolo.

Bacalaureatul înapoiază punga cu tutun şi nu-şi contrazice vecinul.

— Mulţumesc.

— N-ai pentru ce. Eşti chiar bacalaureat de adevăratelea?

— Da, domnule.

— Uite, am să-ţi ofer o ocazie ca să nu sfîrşeşti la azil, sau stînd cu blidul în mînă pe la poarta cazărmilor. Vrei să munceşti?

— Da, domnule. V-am mai spus.

— Vino mîine la mine. Uite cartea mea de vizită. Dimineaţa, să zicem înainte de ora douăsprezece, pe la unsprezece şi jumătate. Dacă vrei, şi te pricepi, rămîi corector la

mine; azi dimineaţă l-am dat afară pe celălalt, fiindcă era un golan. N-avea pic de ruşine.

Domnişoara Elvira trage cu ochiul spre don Pablo. Don Pablo îi explică unui tinerel de la masa vecină:

— Bicarbonatul e foarte bun, nu face nici un rău. Numai că doctorii nu-l prescriu bolnavilor pentru că nimeni nu se duce la doctor ca să-i dea bicarbonat.

Tînărul aprobă, doar aşa, în timp ce ochii îi fug la genunchii domnişoarei Elvira, care se zăresc pe sub masă.

— Nu te mai zgîi şi nu te grăbi să faci pe armăsarul; ai putea să te arzi, ascultă-mă pe mine!

Doña Pura, cucoana lui don Pablo, stă de vorbă cu o prietenă grasă, plină de podoabe, care îşi rîcîie dinţii de aur cu o scobitoare.

— M-am săturat să tot spun acelaşi lucru. Cît timp vor exista bărbaţi şi femei vor fi şi încurcături; bărbatu-i focul şi femeia pulberea aşa că vezi dumneata ce se întîmplă! Ce ţi-am spus eu dumitale că am văzut în tramvaiul 49, este purul adevăr! Nu ştiu unde o să ajungem!

Cucoana cea grasă îşi rupe distrată scobitoarea între degete.

— Da, şi mie mi se pare că lumea a cam uitat de bunacuviinţă. Ştrandurile sînt de vină; zău, înainte nu era aşa... Astăzi îţi prezintă cineva o fată din astea tinere, dai mîna cu ea şi pe urmă rămîi scîrbită toată ziulica. Ba te mai poţi procopsi şi cu ce nici nu gîndeşti!

— Aşa e.

— Apoi cred că şi cinematografele sînt de vină! Statul ăsta pe întuneric, cu toţi de-a valma, nu poate aduce nimic bun.

— Aşa gîndesc şi eu, doña María. E nevoie de mai multă moralitate. Altfel sîntem pierdute, vai de sufleţelul nostru.

Doña Rosa intră din nou în vorbă.

— Şi dacă te doare stomacul, de ce nu-mi ceri puţin bicarbonat? Cînd am zis eu că nu-ţi dau bicarbonat? Parcă n-ai avea limbă în gură!

Doña Rosa se întoarce spre salon şi vocea ei piţigăiată, supărătoare, se ridică deasupra tuturor conversaţiilor din cafenea.

— López! López! Bicarbonat pentru violonist!

Luis lasă pe o masă tot ce are în mînă, ca să aducă pe o farfurie un pahar pe jumătate plin cu apă, o linguriță și zaharnița de alpaca în care se află bicarbonatul.

— Ce, nu mai sînt tăvi?

— Așa mi le-a dat domnul López, domnișoară.

— Bine, bine: pune-le aici și întinde-o!

Chelnerul așază totul pe pian și pleacă. Seoane ia o linguriță de bicarbonat, își dă capul pe spate, deschide gura... și gata. Mestecă de parcă ar fi nuci, pe urmă bea o înghițitură de apă.

— Mulțumesc, doña Rosa.

— Vezi, omule, vezi ce puțin te costă să fii educat? Pe dumneata te doare stomacul, eu spun să-ți aducă bicarbonat și iată-ne pe toți buni prieteni. Sîntem aici ca să ne ajutăm unii pe alții; dar nu se poate pentru că nu vrem. Asta-i viața.

Copiii care se joacă de-a trenul se opresc dintr-o dată. Un domn tocmai le-a spus că trebuie să fie mai bine crescuți și mai la locul lor, iar ei îl privesc curioși, neștiind ce să facă cu mîinile. Unul din ei, cel mai mare, pe care îl cheamă Bernabé, se gîndește la un vecin de-al lui, cam de o vîrstă cu el, pe nume Chús. Cel mic, care se numește Paquito, se gîndește că domnului îi miroase gura.

„Miroase a cauciuc putrezit."

Lui Bernabé îi vine să rîdă, gîndindu-se la o întîmplare nespus de hazlie a lui Chús cu mătușă-sa.

„Chús, ești un porc! Nu-ți schimbi izmenuțele decît atunci cînd le umpli cu găinaț, nu ți-e rușine?"

Bernabé se abține să nu rîdă; l-ar înfuria pe domnul.

„Nu, tanti, nu mi-e rușine; și-ale tatii sînt pline de găinaț."

Să mori de rîs!

Paquito își frămîntă creierii o clipă.

„Nu, domnului acestuia nu-i miroase gura a cauciuc putrezit. Miroase a varză roșie și a picioare nespălate. Dacă aș fi al domnului ăsta, mi-aș pune o lumînare topită în nas. Atunci aș vorbi ca verișoara Emilita — gua, gua — pe care trebuie s-o opereze la gît. Mama spune că atunci cînd o s-o opereze la gît n-o să mai aibe mutra asta de toantă pe care o are acum și n-o să mai doarmă cu gura deschisă. Sau poate că atunci cînd o s-o opereze o să moară. Atunci au s-o așeze

într-un sicriu alb, pentru că n-are încă țîțe și nici nu poartă pantofi cu toc."

Cele două pensionare, tolănite pe canapea, se uită la doña Pura.

Mai plutesc încă în aer, ca niște balonașe hoinare, vorbele celor două coțofene despre viorist.

— Nu înțeleg cum poate să existe asemenea femei; asta parcă-i o broască rîioasă. Toată ziua nu face altceva decît să se agațe de oameni și să-i bîrfească. Nici măcar nu-și dă seama că dacă bărbatu-su o rabdă, apoi o rabdă numai fiindcă i-au mai rămas ceva parale. Don Pablo ăsta e un tip periculos de care trebuie să te ferești. Se uită la tine de parcă ar vrea să te dezbrace.

— Îhî.

— Cît despre astălaltă, despre Elvira, e și asta o bucățică! Ascultă ce-ți spun eu: nu-i nici o asemănare între fata dumitale, Paquita, care la urma urmelor duce o viață cuviincioasă, deși fără acte în regulă, și asta, care se tot învîrte pe aici ca un titirez și-și duce zilele de azi pe mîine ciupind gologani de la unul și de la altul.

— Și apoi să nu-l compari dumneata, doña Matilde, pe acest coate-goale de don Pablo cu logodnicul fiicei mele, care este profesor de psihologie, logică și etică la Universitate, și este un domn din cap pînă în picioare.

— Nici nu încape vorbă. Logodnicul Paquitei o respectă și o face fericită, iar ea, care e bine făcută și e simpatică, apăi se lasă iubită, că doar pentru asta e făcută. Pe cînd tîrfele astea habar n-au de conștiință, și nu știu să facă altceva decît să deschidă gura ca să cerșească. Ar trebui să le fie rușine!

Doña Rosa își continuă conversația cu muzicanții. Grasă, multă, trupul ei scund și umflat se înfioară de plăcerea trăncănelii; parcă-i un guvernator civil.

— Ai vreun necaz? Apăi vii la mine și eu, dacă pot, te scap. Îți faci treaba cum trebuie și stai aici cocoțat, zdrăngănind cum se cuvine? Bun! La închidere vin, îți dau bănuții și totu-i în regulă. Cea mai bună treabă e buna înțelegere. De ce crezi dumneata că sînt la cuțite cu cumnatu-meu? Păi pentru că e o pramatie care umblă aiurea cît îi

ziua de mare şi pe urmă vine acasă la pomană. Soră-mea, sărăcuţa, e o proastă că-l rabdă; de cînd o ştiu, aşa e. Cu mine i s-ar fi înfundat! Pentru ochii lui frumoşi să-l iert eu că umblă toată ziua ca un cotoi în călduri, după servitoare?! Să creadă el! Dacă cumnatu-meu ar munci, aşa cum muncesc eu, şi ar pune umărul să aducă şi el cîte ceva în casă, s-ar schimba lucrurile; dar vezi că lui îi convine s-o ducă de nas pe prostănaca aia de Visi, şi dumnealui să trăiască regeşte, fără să mişte un deget!

— Da, sigur.

— Păi nu? Hăndrălăul ăsta-i un trîntor obraznic, născut să fie peşte. Şi să nu crezi dumneata că-l vorbesc pe la spate; chiar ieri i-am aruncat toate astea în faţă.

— Bine aţi făcut!

— Ba chiar foarte bine. Drept cine ne ia nemîncatul ăsta?

— Merge bine ceasul, Padilla?

— Da, domnişoară Elvira.

— Îmi dai un foc? Este încă devreme.

Padilla îi aprinde ţigara domnişoarei Elvira.

— Sînteţi mulţumită, domnişoară.

— Crezi?

— Adică, aşa mi se pare. Sînteţi mai vioaie ca de obicei.

— Eh! Cîteodată mai faci haz de necaz.

Domnişoara Elvira are o înfăţişare de femeie debilă, bolnăvicioasă, aproape vicioasă. Dar biata de ea nu mănîncă îndeajuns nici ca să fie vicioasă, nici ca să fie virtuoasă.

Doamna căreia îi murise băiatul, tocmai cînd se pregătea să dea examen la Poştă, spune:

— Ei, e timpul să plec.

Don Jaime Arce se ridică reverenţios şi spune zîmbitor:

— Sluga dumneavoastră plecată, doamnă; pe mîine, dacă o vrea Dumnezeu.

Doamna dă la o parte un scaun.

— La revedere, şi vă doresc o seară plăcută în continuare.

— Şi dumneavoastră asemeni, doamnă; la ordinele dumneavoastră.

Doña Isabel Montes, văduva lui Sanz, are un mers de regină. Cu mica ei mantilă roasă — nu mai e ce-ar vrea să fie — doña Isabel e ca o curtezană de lux, dărîmată, care a

trăit ca greierele, fără să pună nimic deoparte pentru bătrîneţe. Traversează salonul în tăcere şi se strecoară afară pe uşă. Lumea o urmăreşte cu o privire în care poţi să găseşti orice, în afară de indiferenţă; o privire în care poate să fie sau admiraţie, sau invidie, sau simpatie, sau neîncredere, sau tandreţe, sau cine mai ştie ce.

Don Jaime Arce nu se mai gîndeşte nici la oglinzi, nici la mironosiţele bătrîne, nici cîţi tuberculoşi a găzduit cafeneaua (vreo zece la sută din clienţi, cu aproximaţie), nici la ascuţitorii de creioane şi nici la circulaţia sîngelui. Spre ultimul ceas al după-amiezii, pe don Jaime Arce îl cuprinde o toropeală care îl tîmpeşte de tot.

— Cît fac şapte ori patru? Douăzeci şi opt. Dar şase ori nouă? Cincizeci şi patru. Dar care e pătratul lui nouă? Optzeci şi unu. Unde izvorăşte Ebrul? În Reinosa, provincia Santander. Bine!

Don Jaime Arce zîmbeşte; e satisfăcut de această revizuire, şi în timp ce desface nişte chiştocuri, repetă încet:

— Atáulfo, Sigerico, Walia, Teodoredo, Turismundo[1]... O fi auzit de ei imbecilul ăsta?

Imbecilul ăsta era tînărul poet, care iese, alb ca varul, de la cura de odihnă din closet.

„Destrămînd, în ape, cerul estival..."

În doliu, nimeni nu ştie de ce, încă de cînd era aproape o fetiţă, adică acum mulţi ani, murdară şi plină de briliante care valorează o avere, doña Rosa se îngraşe şi se tot îngraşe în fiecare an cu cîte puţin, aproape tot atît de repede pe cît îi creşte şi grămada de gologani.

Femeia aceasta este foarte bogată; imobilul în care se află cafeneaua e proprietatea ei, iar pe străzile Apodaca, Churruca, Campoamor, Fuencarral, zeci de chiriaşi tremură ca nişte copii de şcoală la fiecare zi întîi.

— Cum îi arăţi încredere vreunuia, are ea obiceiul să spună, ţi se şi urcă în cap. Sînt nişte pramatii, curat pramatii. Dacă n-ar exista judecători cinstiţi, nu ştiu unde am ajunge!

Doña Rosa are ideile ei personale despre cinste.

— Socotelile limpezi, băiete, socotelile limpezi, asta-i treabă serioasă!

---

[1] Regi vizigoţi semnalaţi de istorie pe pămîntul Spaniei.

N-a iertat pe nimeni nici măcar de un *real* şi nici n-a îngăduit vreo păsuire.

— Atunci de ce mai există evacuarea neplatnicilor? întreabă ea. Ca să nu se îndeplinească legea? Eu gîndesc că dacă există legea, apoi s-o respecte toată lumea; eu, cea dintîi. Altfel e revoluţie.

Doña Rosa este acţionara unei bănci unde învîrte pe degete întreg consiliul şi, după cum se spune prin cartier, are puse de o parte cufere pline cu aur, atît de bine ascunse, încît n-au fost dibuite nici în timpul Războiului civil.

Văcsuitorul de ghete a terminat de lustruit pantofii lui don Leonardo.

— Sluga dumneavoastră.

Don Leonardo se uită la pantofi şi-i dă o ţigară de nouăzeci.

— Mulţumesc frumos.

Don Leonardo nu-i plăteşte niciodată; lasă să i se facă pantofii în schimbul unui gest. Don Leonardo este destul de josnic ca să stîrnească valuri de admiraţie printre imbecili.

De cîte ori lustruieşte pantofii lui don Leonardo, văcsuitorul îşi aminteşte de cei şase mii de *duros*. În adîncul sufletului este încîntat că a putut să-l scoată dintr-un necaz pe don Leonardo; pe dinafară îl cam usturå puţin, dar asta-i nimica toată.

— Boierii sînt boieri, e limpede ca apa. Astăzi toate merg cam de-a-ndoaselea, dar pe cel care s-a născut boier, îl recunoşti încă din leagăn.

Dacă Segundo Segura, văcsuitorul, ar fi fost cultivat, cu siguranţă că ar fi fost şi un cititor de-al lui Vásquez Mella.

Alfonsito, băieţaşul cu comisioanele, se întoarce din stradă aducînd ziarul.

— Ascultă, drăguţule, cît timp ţi-a trebuit să iei foaia asta?

Alfonsito este un copil firav, de doisprezece-treisprezece ani, cu părul blond; tuşeşte tot timpul. Taică-su fusese ziarist şi murise acum doi ani la Spitalul Regelui. Maică-sa, care

înainte de a se mărita fusese o domnișoară cu ifose, azi face curățenie prin birourile de pe Gran Vía, și mănîncă la Ajutorul Social.

— Am stat la coadă, domnișoară.

— Da, la coadă; lumea face coadă acum și la știri, ca și cum n-ar avea altceva mai important de făcut. Haide, dă-l încoa!

— *Informaciones* se terminase, domnișoară; am adus *Madrid*.

— Tot aia e! Pentru cît te lămuresc! Dar ia spune, Seoane, dumneata înțelegi ceva cu toate guvernele astea din lume care se schimbă după cum bate vîntul?

— Deh, domnișoară!...

— Nu, frate, nu; nu-i nevoie să te ascunzi; dacă nu vrei, n-ai decît să nu vorbești. Dă-le dracului de mistere!

Seoane zîmbește cu fața lui chinuită de bolnav de stomac și tace din gură. La ce bun să vorbească?

— Știu eu, știu foarte bine ce înseamnă tăcerea și zîmbetul ăsta. Nu vreți să credeți? Treaba voastră! Numai că faptele vorbesc, și încă cum!

Alfonsito împarte ziarul *Madrid* la cîteva mese.

Don Pablo scoate gologanii.

— E ceva?

— Nu știu; o să vedeți dumneavoastră.

Don Pablo desface ziarul pe masă și citește titlurile. Pepe încearcă să ciupească și el cîte o știre peste umărul lui.

Domnișoara Elvira îi face un semn băiatului.

— După ce termină doña Rosa, dă-mi-l și mie.

Doña Matilde, care trăncănește cu Padilla în lipsa prietenei sale, doña Asunción, aflată la lavabou, comentează disprețuitor:

— Pe toate vor să le afle, și nu înțeleg de ce, că doar la noi e liniște! Nu-i așa?

— Așa spun și eu.

Doña Rosa citește știrile despre război.

— Mi se pare că dau cam mult înapoi... Dar, în sfîrșit, dacă pînă la urmă totul iese bine...! Dumneata ce crezi, Macario, o să iasă bine?

Chipul pianistului exprimă îndoiala.

— Nu știu, poate că da. Dacă izbutesc să inventeze ceva cum trebuie!

Doña Rosa stă cu privirile pironite pe claviatura pianului. Are un aer trist şi distrat, şi parcă ar vorbi cu sine însăşi, parcă ar gîndi cu glas tare.

— Numai că nemţii, care sînt nişte domni aşa cum se cuvine, prea s-au încrezut în italieni, şi ăştia-s mai fricoşi ca oile. Asta-i!

Glasul îi sună întunecat, iar îndărătul ochelarilor, ochii îi par voalaţi şi aproape visători.

— Dacă l-aş fi văzut pe Hitler, i-aş fi spus: „Să nu vă încredeţi, nu fiţi prost; ăstora le e frică de nu mai ştiu pe ce lume se află!"

Doña Rosa suspină uşor.

— Ce netoată sînt! În faţa lui Hitler mi-ar fi pierit glasul...

Pe doña Rosa o preocupă soarta armatei germane. Citeşte zilnic, cît se poate de atent, comunicatul Cartierului General al Führerului şi datorită unor vagi presimţiri, pe care nu îndrăzneşte să şi le clarifice, pune în legătură destinul Wehrmachtului cu destinul cafenelei sale.

Vega cumpără ziarul. Vecinul său îl întreabă.

— Ştiri bune?

Vega este un eclectic:

— Depinde pentru cine.

Chelnerul însărcinat să dea afară clienţii nedoriţi strigă într-una: „Vine!", tîrşîindu-şi picioarele pe podeaua cafenelei.

— În faţa lui Hitler mi-aş pierde cumpătul mai rău ca o gîscă; trebuie să fie un bărbat care ştie să-ţi ia piuitul; are o privire de tigru.

Doña Rosa mai suspină o dată. Pieptul ei enorm îi ascunde cîteva clipe gîtul.

— El şi cu Papa, cred că sînt cei care pot să-ţi ia piuitul mai bine ca oricine.

Doña Rosa ciocăneşte uşor cu degetele în capacul pianului.

— Dar la urma urmelor, o fi ştiind el ce face; d-aia are generali.

Doña Rosa tace o clipă, apoi încheie cu o voce schimbată:

— Bine!

Îşi ridică ochii şi se uită la Seoane:

— Cum îi mai e neveste-ti?

— Aşa şi aşa; astăzi parcă-i ceva mai bine.

— Săraca Sonsoles; şi ce femeie bună!
— Da, adevărul e că trece printr-un moment greu.
— I-ai dat picăturile de care ţi-a spus don Francisco?
— Da, le-a şi luat. Răul e că nu rămîne nimic în ea; varsă tot.
— Doamne, Dumnezeule!
Macario atinge uşor clapele pianului iar Seoane pune mîna pe vioară.
— Ce cîntaţi?
— *Verbina*, merge?
— Daţi-i drumul!
Doña Rosa se îndepărtează de estrada muzicanţilor în timp ce vioristul şi pianistul, cu înfăţişarea resemnată a unor liceeni timizi, sparg tumultul cafenelei, atacînd vechile ritmuri, de atîtea ori — o, Doamne! — repetate şi din nou repetate.

Încotro te duci cu şalul de Manila,
Încotro te duci cu rochia-ţi pestriţă?

Cîntă fără note. Nu au nevoie.
Macario se gîndeşte, ca un automat:

„Şi atunci am să-i spun: «Ascultă, fetiţo, nu mai e nimic de făcut; cu un biet *duro* după-amiaza şi altul seara şi cu două cafele, spune şi tu.» Cu siguranţă că ea are să-mi răspundă: «Nu fi tont; ai să vezi: cu cei doi *duros* ai tăi, plus vreo lecţie care o să-mi pice mie...» Dacă stau să privesc bine lucrurile, Matilde e un înger; e ca un înger."
În adîncul sufletului, Macario zîmbeşte; zîmbetul e gata-gata să-i apară şi pe faţă. Macario este un sentimental prost hrănit care a împlinit zilele acestea patruzeci şi trei de ani.
Seoane priveşte pe deasupra clienţilor din cafenea şi nu se gîndeşte la nimic. Seoane este un om care preferă să nu gîndească; singura lui dorinţă este ca orele să treacă mai repede, cît se poate de repede şi pe urmă să uite că au fost.

Ornicul vechi cu cifre mici, care strălucesc de parcă ar fi de aur, bate ora nouă şi jumătate. Este o mobilă aproape somptuoasă, adusă de la Expoziţia de la Paris de către un tînăr marchiz descreierat şi fără o leţcaie, care îi făcuse curte

doñei Rosa, prin 1905. Micul marchiz, care se numea Santiago și era Grande de España, murise ofticos în Escorial, încă foarte tînăr, și ornicul a rămas așezat pe tejgheaua cafenelei, ca pentru aducerea aminte a unor ceasuri care au trecut fără a-i aduce doñei Rosa bărbatul iar răposatului, cît a trăit, mîncarea cea de toate zilele. Viață!

În partea cealaltă a localului, doña Rosa ceartă un chelner cu gesturi de cumplită supărare. Prin oglinzi, ceilalți chelneri urmăresc scena aproape nepăsători, deși atitudinea lor poate semăna a perfidie.

În mai puțin de jumătate de oră, cafeneaua va rămîne pustie. La fel ca un om căruia i-ar pieri dintr-o dată memoria.

— Hai, întinde-o!

— Bună seara, mulţumesc frumos; sînteţi foarte amabil.

— Hai, lasă asta şi du-te! Să nu te mai văd pe aici.

Chelnerul încearcă să-şi ia un ton grav, un ton care să impună respect. Are o tendinţă pronunţată, tipic galiciană, de a accentua finalul cuvintelor, ceea ce le face să-şi piardă violenţa şi autoritatea, colorîndu-le asprimea cu blîndeţe. Oamenilor blajini, cînd sînt siliţi de către altcineva să fie neîndurători, începe să le tremure buza de sus, de parcă ar atinge-o uşor o muscă invizibilă.

— Dacă doriţi, vă las cartea.

— Nu; păstreaz-o!

Martín Marco, gălbejit, prăpădit, cu pantalonul flenduros şi haina roasă, îşi ia rămas bun de la chelner, ducîndu-şi mîna la borul tristei şi slinoasei sale pălării cenuşii.

— Bună seara, mulţumesc frumos! Sînteţi foarte amabil.

— Lasă, lasă şi du-te! Şi să nu mai dai pe aici.

Martín Marco se uită la chelner; ar vrea să-i spună ceva frumos.

— Să ştiţi că aveţi în mine un prieten.

— Bine.

— Vă rămîn îndatorat.

Martín Marco îşi potriveşte ochelarii cu ramă de sîrmă şi-o ia din loc. Pe lîngă el trece o fată al cărei chip i se pare cunoscut.

— Bună seara!

Fata îl priveşte o clipă, apoi îşi vede de drum. Este tinerică şi tare drăguţă. Nu e bine îmbrăcată. Trebuie să fie modistă, toate modistele au o înfăţişare aproape distinsă; aşa cum doicele cele mai bune sînt din Pas şi bucătăresele cele mai bune din Viscaia, iubitele cele mai de soi, cele care ştiu să se îmbrace de le poţi duce oriunde, sînt de obicei modiste.

Martín Marco o ia agale pe bulevard în jos, spre Santa Bárbara.

Înainte de a împinge ușa să intre, chelnerul se oprește o clipă pe trotuar.

— N-are un ban la el!

Oamenii trec grăbiți, bine înfășurați în pardesie, fugind de frig.

Martín Marco, cel care nu și-a plătit cafeaua și care privește orașul cu ochi de copil bolnav și hăituit, își bagă mîinile în buzunarele pantalonilor.

Becurile din piață răspîndesc o strălucire supărătoare, aproape agresivă.

Ridicîndu-și capul din voluminosul registru de contabilitate, don Roberto González se adresează patronului:

— V-ar deranja dacă mi-ați da un aconto de trei *duros?* Mîine este ziua de naștere a neveste-mi.

Patronul este un om cumsecade, un om cinstit care învîrtește și el micile lui afaceri la negru, ca orice bărbat care se respectă, dar care nu-i veninos la suflet.

— Bine, omule. Mi-e totuna.

— Mulțumesc foarte mult, domnule Ramón.

Brutarul scoate din buzunar portofelul din piele groasă, de vițel, și îi dă lui don Roberto cinci *duros.*

— Sînt foarte mulțumit de dumneata, Gonzáles; socotelile brutăriei sînt ținute foarte bine. Cu restul, cumpără-le niște nimicuri copiilor. Domnul Ramón tace o clipă. Se scarpină în cap, apoi vorbește cu voce scăzută: Să nu spui nimic Paulinei.

— N-aveți nici o grijă.

Don Ramón își privește vîrfurile ghetelor.

— Nu degeaba îți spun. Eu știu că dumneata ești o persoană discretă, care nu-și dă drumul la gură, dar, cine știe cum, din întîmplare, scapi vreo vorbă și pe urmă să te ții turuială, cincisprezece zile în șir. Aici, eu sînt stăpînul, cum știi și dumneata, dar pe femei le cunoști doar...

— N-aveți nici o grijă, și vă mulțumesc. N-am să scot o vorbă, n-ar avea nici un rost. Apoi don Roberto continuă cu un glas care abia se aude: Mulțumesc foarte mult...

— N-ai pentru ce; aș vrea să lucrezi cu plăcere la mine.

Lui don Roberto cuvintele brutarului îi merg la inimă. Dacă brutarul ar spune într-una fraze din astea amabile, don Roberto i-ar ține socotelile gratis.

Domnul Ramón să tot aibă cincizeci, sau cincizeci şi doi de ani; este un bărbat vînjos, mustăcios, roşu la faţă, un bărbat sănătos, pe dinăuntru şi pe dinafară, care duce o viaţă cinstită de vechi meseriaş, sculîndu-se în zori, bînd vin roşu şi ciupindu-le de şolduri pe servitoare. Cînd venise la Madrid, la începutul secolului, îşi ducea ghetele atîrnate pe umăr ca să nu le strice.

Biografia lui este o biografie de cîteva rînduri. Venise în capitală pe la vreo opt sau zece ani, se angajase la o brutărie şi economisise bani pînă la douăzeci şi unu de ani, cînd fusese luat la armată. De cînd venise la oraş, pînă cînd plecase recrut, nu cheltuise nici o centimă şi pusese toţi banii deoparte. Mîncase pîine şi băuse apă, dormise sub tejghea şi nu cunoscuse femeie. Cînd plecase să-l slujească pe rege, îşi depusese banii la Casa de economii, iar cînd îşi terminase serviciul militar, îi retrăsese şi îşi cumpărase o brutărie; în doisprezece ani, economisise douăzeci şi patru de mii de *reales*, tot cîştigul lui, sumă pe care o strînsese adăugînd în fiecare zi ceva mai mult de o *peseta*. La armată învăţase să scrie, să citească şi să adune, şi îşi pierduse inocenţa. Apoi şi-a deschis brutăria, s-a căsătorit, a avut doisprezece fii, şi-a cumpărat un calendar şi s-a aşezat să vadă cum trece vremea. Bătrînii patriarhi de altădată îi semănaseră probabil foarte mult domnului Ramón.

Chelnerul intră în cafenea. Cum intri căldura te loveşte dintr-o dată în faţă; îţi vine să tuşeşti, înfundat, cum ţi-ai curăţa gîtul de flegma datorată frigului de afară. Pe urmă parcă şi să vorbeşti e mai uşor. Intrînd în salon, chelnerul simte că îl cam dor tîmplele; apoi observă, sau poate i se pare, că doñei Rosa îi joacă o sclipire de lascivitate în mustaţă.

— Ascultă, vino încoa.

Chelnerul se apropie de ea.

— L-ai pocnit?

— Da, domnişoară.

— Cîte i-ai tras?

— Două.

— Unde?

— Unde am putut, la ţurloaie.

— Bravo! Milogul!

Chelnerul simte cum îi trece un fior de scîrbă pe şira spinării. Dacă ar fi un bărbat hotărît ar strînge-o de gît pe patroană; din fericire, nu este. Patroana rîde încetişor, cu cruzime. Sînt cîte unii pe care îi distrează să vadă cum cade năpasta pe ceilalţi; pentru a-i vedea foarte de aproape au obiceiul să viziteze cartierele mizere, să dăruiască vechituri muribunzilor, ofticoşilor aruncaţi pe o pătură soioasă, copiilor anemici cu oasele moi şi burta umflată, fetiţelor mame la unsprezece ani, tîrfelor cuadragenare mîncate de bube: tîrfele acelea care seamănă cu nişte şefi de trib indieni, roşi de rîie. Doña Rosa nu aparţine nici măcar acestei categorii. Doña Rosa preferă emoţia la domiciliu, fiorul acela...

Don Roberto zîmbeşte satisfăcut; îi era teamă să nu-l apuce cumva ziua de naştere a nevestii fără un *real* în buzunar. Zău că asta ar fi fost un adevărat ghinion!

„Mîine am să-i iau lui Filo nişte bomboane, se gîndeşte el. Filo e ca un prunc, ca o copiliţă, ca o copiliţă de şase ani... Din cele zece *pesetas* am să le cumpăr cîte un lucruşor copiilor şi am să beau şi eu un vermut... Cel mai mult le-ar place o minge... Cu şase *pesetas* găsesc o minge destul de bună..."

Don Roberto s-a gîndit la toate acestea pe îndelete şi cu desfătare. Capul îi este plin de bune intenţii şi de puncte de suspensie.

Pe ferestruica brutăriei intră, pătrunzînd prin sticlă şi prin lemnărie, sunetele tăioase, ascuţite, nemiloase ale unui cîntec de stradă *flamenco*[1]. La început nu-ţi poţi da seama dacă este o voce de femeie sau de copil. Pe don Roberto muzica l-a surprins scărpinîndu-şi buzele cu capacul stiloului.

Pe trotuarul din faţă, un copil îşi sparge pieptul cîntînd la uşa unei cîrciumi:

Ce amărîtă e viaţa cînd pîinea
o capeţi din mînă străină,
cînd cauţi să vezi dacă-i blîndă
figura de om, sau haină.

Din cîrciumă i se aruncă doi gologani şi trei, patru măsline, pe care copilul le adună repede de pe jos. Este un co-

[1] Andaluz.

pil vioi ca o insectă, negricios şi firav. E desculț, cu pieptul gol şi să tot aibe vreo şase ani. Cîntă singur, şi ca să-şi dea curaj, loveşte din palme, în timp ce-şi mişcă funduleţul în tact.

Don Roberto închide ferestruica şi rămîne în picioare în mijlocul camerei. S-a gîndit o clipă să-l cheme pe copilandru şi să-i dea un *real*.

— Nu...

Impunîndu-i-se bunul simț, lui don Roberto i-a revenit optimismul. „Da, nişte bomboane... Filo e ca un prunc, e ca un..."

În ciuda faptului că are numai cinci *duros* în buzunar, conştiinţa lui don Roberto nu-l lasă chiar de tot în pace. „Şi asta-i o sminteală, să vezi mereu partea neplăcută a lucrurilor, aşa-i Roberto?" îi spune dinlăuntrul pieptului o voce mică, timidă şi zvăpăiată. „Bine!"

Martín Marco se opreşte în faţa vitrinelor unui magazin cu articole sanitare de pe strada Sagasta. Localul străluceşte ca un magazin de bijuterii sau ca salonul de coafură al unui mare hotel, iar sălile de baie expuse par să fie băi de pe altă lume, băi din paradis, cu robinetele lucioase, cu faianţa lustruită şi cu oglinzile curate, de limpezimea cleştarului. Sînt apoi săli de baie albe, săli de baie verzi, roz, galbene, violete, negre, săli de baie de toate culorile. Ce le mai dă prin cap! Sînt căzi care lucesc, frumoase ca nişte brăţări de diamante, bideuri cu bateria de robinete ca tabloul de bord al automobilelor, closete luxoase cu două capace şi cu rezervoare joase, pîntecoase şi elegante, pe care cu siguranţă că poţi să-ţi sprijini cotul, ba chiar se pot aşeza şi cîteva cărţi bine alese, legate artistic: Hölderlin, Keats, Valéry, pentru cazurile în care constipaţia are nevoie de companie; Rubén, Mallarmé, mai presus de orice Mallarmé, pentru deranjamentele de stomac. Ce porcărie!

Martín Marco zîmbeşte, parcă îngăduitor cu sine însuşi, şi pleacă de la vitrină.

„Asta e viaţa, gîndeşte el. Cu cît cheltuiesc unii pentru a-şi face nevoile după pofta inimii, ceilalţi am avea ce să mîncăm un an de zile. Asta e! Războaiele ar trebui pornite doar pentru ca să existe mai puţini oameni care să-şi facă nevoile după pofta inimii şi pentru ca restul să poată mînca

ceva mai bine. Pacostea e că, Dumnezeu știe de ce, noi, intelectualii, tot prost mîncăm, și treburile tot în cafenele ni le facem. Oh, Doamne!“

Pe Martín Marco îl preocupă problema socială. Nu are idei precise în legătură cu nimic, dar îl preocupă problema socială.

„E rău că există săraci și bogați, spune el uneori. E mai bine să fim cu toții egali, nici foarte săraci, nici foarte bogați, toți la fel. Omenirea trebuie reformată. Ar trebui să fie numită o comisie de învățați care să studieze modificarea omenirii. La început s-ar ocupa de chestiuni mărunte, de exemplu să învețe pe oameni sistemul metric decimal, pe urmă, după ce ar căpăta deprindere, ar trece la problemele mai importante; ar putea chiar să ordone dărîmarea orașelor, pentru a le reconstrui, toate la fel, cu străzi drepte și încălzire centrală în toate casele. Ar costa mult, dar în bănci trebuie să existe destui bani.“

Un val de frig coboară dinspre strada Manuel Silvela, și Martín simte dintr-o dată teama că se gîndește la nerozii.

— Ducă-se dracului băile astea!

Traversînd strada se pomenește îmbrîncit de către un ciclist.

— Zăpăucule, vrei să te ferească alții?

Lui Martín i se urcă sîngele la cap.

— Ia, ascultă, hei!

Ciclistul întoarce capul și-i face un semn de adio cu mîna.

Un bărbat coboară strada Goya citind ziarul; cînd îl ajungem din urmă tocmai trece prin fața unui mic anticariat care se numește: *Hrăniți-vă spiritul*. O servitorică îi taie calea.

— Bună seara, domnule Paco!

Bărbatul întoarce capul.

— Ah! Tu erai? Un-te duci?

— Acasă, conașule; am fost pe la soră-mea, a măritată.

— Foarte bine.

Bărbatul o privește în ochi.

— E, ți-ai găsit vreun drăguț? O femeie ca tine nu poate să stea fără drăguț...

Fata rîde în hohote.

— Ei, acum mă duc, sînt tare grăbită.

— Atunci, la revedere, fato, și vezi să nu te rătăcești. Ascultă, spune-i domnului Martín, dacă îl vezi, că pe la unsprezece am să trec pe la barul de pe strada Narváez.

— Bine.

Fata pleacă, iar Paco o urmărește cu privirea pînă ce ea se pierde printre lume.

Paco, conașul Paco, le găsește frumoase pe toate femeile; nici nu știi dacă-i un libidinos sau un sentimental. Fata care tocmai a plecat, este într-adevăr frumoasă, dar chiar de n-ar fi fost așa, totuna era: pentru Paco, toate sînt Miss Spania.

— Parcă-i o căprioară...

Se întoarce și se gîndește, vag, la mama lui, moartă de ani de zile. Maică-sa purta la gît o panglică neagră de mătase, ca să-i țină gușa și arăta grozav de bine; îți dădeai numaidecît seama că era de familie mare. Bunicul lui Paco fusese general și marchiz și murise într-un duel cu pistolul, la Burgos; îl ucisese un deputat progresist, pe nume don Edmundo Páez Pacheco, un francmason cu idei dizolvante.

Puștoaicei îi îmboboceau formele sub hăinuța de bumbac. Purta pantofi cam scîlciați. Avea ochii de culoare deschisă, verzi-căprui și puțin bridați. „Am fost pe la soră-mea, cea măritată.“ „Ha, ha... soră-sa cea măritată, îți aduci aminte Paco?“

Don Edmundo Páez Pacheco murise de variolă în Almería.

În timp ce vorbise cu Paco, fata îi înfruntase privirea.

O femeie cerșește, cu un copil în brațe, învelit în zdrențe, și o țigancă bătrînă vinde bilete de loterie. Cîteva perechi de îndrăgostiți își poartă dragostea în ciuda frigului, și împotriva tuturor greutăților, ținîndu-se strîns de braț, și încălzindu-se mînă în mînă.

În camera din fund a barului între maldăre de sticle goale, Celestino vorbește singur. Celestino vorbește singur uneori. Cînd era mic maică-sa îi spunea:

— Ce-ai spus?

— Nimic, vorbeam singur.

— Vai de mine, băiete, pentru numele lui Dumnezeu, ai să te țicnești!

Mama lui Celestino nu era atît de doamnă ca mama lui Paco.

— Uite așa, n-am să le dau; le sparg bucățele, dar nu le dau. Ori îmi plătesc cît valorează, ori rămîn aici; nu vreau să mă ducă nimeni de nas, n-am poftă, pe mine n-o să mă jefuiască nimeni! Uite, asta se numește exploatarea comerciantului! Ori ai voință, ori n-ai! Sigur că da! Ori ești bărbat, ori nu ești! Să se ducă să jefuiască în Sierra Morena!

Celestino își îndeasă dantura și scuipă cu furie pe jos.

— Asta ar fi bună!

Martín Marco își urmează drumul; a uitat repede întîmplarea cu biciclistul.

„Măcar de i-ar fi dat și lui Paco prin minte chestia asta cu mizeria intelectualilor. Aiurea! Nici vorbă, Paco este un tembel, nu-i mai trece nici un gînd prin cap. De cînd i-au dat drumul umblă de colo pînă colo ca un porumbel, fără să facă nimic ca lumea. Înainte scria versuri, măcar din cînd în cînd, dar acum! Mi s-a urît de cînd îi tot spun, așa că mai bine tac. Pe dracu! Dacă își închipuie că făcînd pe hoinarul o să iasă la capăt, îl privește!"

Îl trece un fior și se oprește să cumpere castane de douăzeci de centime — patru castane — la gura metroului, colț cu strada Frații Álvarez Quintero[1], această gură deschisă larg, ca a unui pacient așezat pe fotoliul dentistului, și care parcă a fost făcută anume ca să poată trece prin ea automobilele și camioanele.

Se sprijină de balustradă ca să-și mănînce castanele și, la lumina felinarelor cu gaz, citește distrat tăblița cu numele străzii.

— Ăștia, zău că au avut noroc. Iată-i. Au o stradă în centru și o statuie în parcul Retiro. Să mori de rîs!

Martín are din cînd în cînd anumite accese nedeslușite de respect și de conservatorism.

— Ai naibii! Nu zic, ceva tot or fi făcut ei dacă se bucură de atîta faimă, dar... Da, da, unde-i curajosul ăla care să spună că n-au făcut nimic grozav?

Prin cap îi zboară, ca un roi mărunt de molii, firicele de conștiință care mai rezistă.

— Da; „o etapă a teatrului spaniol", „un ciclu pe care și-au propus să-l alcătuiască și au reușit", „un teatru, oglindă

---

[1] Este vorba de frații *Serafín* (1871—1938) și *Joaquín* (1873—1944) *Álvarez Quintero*, renumiți scriitori dramatici spanioli.

fidelă a sănătoaselor obiceiuri andaluze"... Toate astea îmi miros a milostenie, a treabă de suburbie şi a colectă publică. Dar ce să le faci? Nu-i mai urneşte nimeni, aici rămîn! Nici Dumnezeu nu-i mai poate mişca din loc!

Pe Martín îl sîcîie gîndul că nu există o rigoare în clasificarea valorilor intelectuale, o listă cu ierarhia creierelor.

— Totu-i la fel, totu-i alandala.

Două castane erau reci şi două fierbinţi.

Pablo Alonso este un băiat tînăr, cu acel aer sportiv al omului de afaceri modern, şi de cincisprezece zile are o iubită, pe nume Laurita.

Laurita e frumoasă. Este fata unei portărese de pe strada Lagasca. Are nouăsprezece ani. Înainte n-avea un *duro* pentru distracţii, şi cu atît mai puţin cincizeci de *duros* pentru o poşetă. Cu logodnicul ei dintîi, care era factor poştal, nu ieşea nicăieri. Lauritei i se făcuse lehamite să tot tremure de frig în grădina Rosales pînă îi degerau urechile şi degetele. Prietena ei, Estrella, se pomenise cu un apartament pe strada Menéndez Pelayo, de la un domn care se ocupa cu negoţul de untdelemn.

Pablo Alonso înălţă capul.

— *Manhattan!*

— Nu avem whisky scoţian, domnule.

— Spune-le la bar că e pentru mine.

— Bine.

Pablo apucă din nou mîna fetei.

— Şi cum îţi spuneam, Laurita. E un băiat de treabă, mai bun decît este, nu poate fi. Numai să-l vezi cum umblă, amărît şi jerpelit, cu cămaşa murdară, neschimbată poate de o lună şi cu degetele de la picioare ieşindu-i prin pantofi.

— Bietul băiat! Şi nu face nimic?

— Nimic. Îi tot umblă prin cap idei de-ale lui, pe care le răsuceşte în fel şi chip, dar pînă la urmă nu face nimic. Şi e păcat, fiindcă altminteri are stofă în el, nu-i un imbecil.

— Şi are unde să doarmă?

— Da. Acasă la mine.

— Acasă la tine?

— Da, am aranjat să-i pună un pat într-o debara şi se aciuieşte acolo. Măcar nu-l plouă şi stă la căldură.

Fata, care a cunoscut îndeaproape mizeria, îl priveşte pe Pablo în ochi. De fapt este puţintel emoţionată.

— Ce bun eşti tu, Pablo!

— Da de unde, prostuţo! e un prieten vechi, un prieten dinainte de război. Acum trece printr-un moment greu; adevărul e că niciodată nu i-a mers prea bine.

— Şi e bacalaureat?

Pablo rîde.

— Da, fetiţo, este bacalaureat. Dar hai să vorbim despre altceva.

Ca să mai schimbe, Laurita ia de la capăt aceeaşi placă începută acum cincisprezece zile.

— Mă iubeşti mult?

— Mult.

— Mai mult decît pe oricine?

— Mai mult decît pe oricine.

— O să mă iubeşti întotdeauna?

— Întotdeauna.

— N-ai să mă părăseşti niciodată?

— Niciodată.

— Chiar dacă aş umbla tot atît de murdară ca prietenul tău?

— Nu mai vorbi prostii!

Aplecîndu-se să pună tava pe masă, chelnerul zîmbeşte.

— Mai rămăsese pe fundul sticlei nişte *White Label*, domnule.

— Ai văzut?

Pe puştiul care cînta *flamenco* l-a pocnit cu piciorul o tîrfă beată. Singurul comentariu pe care l-a făcut copilul a fost un comentariu puritan:

— Ce dracu, asta-i oră să umbli beată? Ce te faci mai încolo?

Puştiul n-a căzut, dar s-a lovit cu faţa de perete. De la distanţă îi spune femeii cîteva pe şleau, îşi pipăie obrazul şi porneşte mai departe. La uşa altei cîrciumi se opreşte din nou, să cînte:

La meşterul care cusea
de zor la nişte pantaloni,
vine-un ţigan cu „Fă-mi saftea!“
„Crevete proaspete, coconi!“

— „Mişto să-i faci, don'croitor!
Şi strîmţi pe fund, că grabă mi-i,
şi-aşa le plac clienţilor,
la coconaşii cilibii."

Puştiul n-are chip de om, are chip de animal domestic, de vită murdară, de vită pervertită de ogradă. Are prea puţini ani ca durerea să-i fi marcat faţa cu crestătura de cuţit a cinismului — sau a resemnării, şi chipul lui păstrează o frumoasă şi ingenuă expresie stupidă, expresia unuia care nu înţelege nimic din cele ce se întîmplă. Tot ceea ce se petrece e un miracol pentru acest ţigănuş, care s-a născut prin miracol, care mănîncă prin miracol, care trăieşte prin miracol şi care găseşte putere să cînte tot printr-un adevărat miracol.

După zile vin nopţi, după nopţi vin zile. Anul are patru anotimpuri: primăvara, vara, toamna, iarna. Sînt unele adevăruri pe care le simţi înlăuntrul trupului tău ca foamea, sau ca nevoia de a urina.

Cele patru castane s-au terminat repede şi Martín, cu moneda de un *real* rămas, ia metroul spre strada Goya.

„Şi noi care gonim sub toţi ăia de sus aşezaţi pe closet. Strada Columb; foarte bine, duci, notari şi vreun poliţist de la Monetărie. Ce departe sînt tipii ăştia; îşi citesc ziarul sau îşi privesc cutele de pe burtă! Serrano: domnişori şi domnişoare. Domnişoarele nu ies noaptea. Ăsta-i un cartier unde poţi să-ţi faci de cap doar pînă la ora zece. Acuma or fi cinînd. Velásquez: mai multe domnişoare, o plăcere. Ăsta-i un metro de mare rafinament. Mergem la operă? Bine. Ai mai fost duminică la curse? Nu. Goya: spectacolul s-a terminat."

Coborînd pe peron, Martín face pe şchiopul; face aşa uneori.

„Poate c-am să cinez la Filo (— Nu împingeţi, doamnă, că nu-i nici un zor!) şi dacă nu, atîta rău!"

Filo este soră-sa, soţia lui don Roberto Gonzáles — bestia de Gonzáles, cum îi spune cumnatu-său — funcţionar

la Consiliul comunal şi republican de-al lui Alcalá Zamora[1].

Soţii Gonzáles locuiesc la capătul străzii Ibiza, într-un mic apartament, din cele de pe vremea legii Salmón[2] şi trăiesc destul de bine, dar trudesc din greu. Ea lucrează pînă cade frîntă, împovărată de cinci copii mici, doar cu o servitoare tinerică de optsprezece ani care vede de ei, iar el, atît cît îl ajută puterile, face toate orele suplimentare care se ivesc; de o bucată de vreme are norocul să ţină registrele unei parfumerii, unde se duce de două ori pe lună pentru cinci *duros*, şi ale unei brutării de oarecare pretenţii, de pe strada San Bernardo, unde primeşte treizeci de *pesetas*. Alteori, cînd norocul îi întoarce spatele şi nu găseşte de lucru pentru orele libere, don Roberto devine trist şi îngîndurat şi nu se mai simte în apele lui.

Cumnaţii, aşa cum se întîmplă uneori, nu se văd cu ochi buni unul pe altul. Martín spune despre don Roberto că este un porc nesătul, iar don Roberto spune despre Martín că este un porc nesuferit şi obraznic. Dumnezeu ştie cine are dreptate! Ceea ce este însă sigur, e că biata Filo, între ciocan şi nicovală, îşi petrece viaţa bătîndu-şi capul cum să împiedice mai bine furtuna, gata oricînd să izbucnească.

Cînd soţul nu-i acasă îi pregăteşte fratelui un ou prăjit sau îi încălzeşte puţină cafea cu lapte, iar cînd nu poate, pentru că don Roberto, în papuci şi în haina lui veche de casă, ar fi gata să işte un scandal înspăimîntător, făcîndu-şi cumnatul haimana şi parazit, Filo îi păstrează resturile de la masă într-o cutie veche de biscuiţi şi i le trimite jos, cu fata.

— E drept asta, Petrita?

— Nu, domnule, nu este.

— Of, fetiţo! Dacă n-ai fi tu să-mi îndulceşti puţin lăturile astea!

Petrita se înroşeşte.

— Haide, daţi-mi cutia, că-i frig.

---

[1] *Zamora Niceto Alcalá* (1877—1949), jurisconsult şi om politic liberal spaniol, înflăcărat partizan al republicii şi şeful Guvernului provizoriu după proclamarea Republicii Spaniole din 1931.

[2] Lege promulgată de *Federico Salmón*, avocat şi om politic spaniol, specialist în probleme de legislaţie socială, numit în 1935 ministrul muncii în guvernul condus de Alejandro Lerroux, de care s-a amintit anterior.

— E frig pentru toţi, nefericito!
— Iertaţi-mă...
Martín reacţionează prompt.
— Nu lua în seamă ce spun. Dar ştii că ai ajuns o adevărată femeie?
— Haide, tăceţi.
— Uite, tac, fetiţo. Ştii ce ţi-aş face dacă aş avea mai puţină conştiinţă?
— Tăceţi!
— Ţi-aş trage o sperietură bună!
— Tăceţi!
Azi s-a nimerit ca bărbatul lui Filo să nu fie acasă aşa că Martín îşi mănîncă oul şi îşi bea ceaşca de cafea.
— Pîine nu am, nu ne ajunge, ba mai cumpărăm puţină chiar la negru, pentru copii.
— E bine şi aşa, mulţumesc; eşti foarte bună Filo, eşti o adevărată sfîntă.
— Nu fi prost!
Lui Martín i se înceţoşează privirea.
— Da, o sfîntă, dar o sfîntă care s-a căsătorit cu un mizerabil. Bărbatul tău este un mizerabil, Filo.
— Taci din gură; e un om cinstit!
— Treaba ta! La urma urmei i-ai făcut cinci juncani!
Urmează cîteva clipe de tăcere. În cealaltă parte a casei se aude glăsciorul unui copil care îşi face rugăciunea. Filo zîmbeşte.
— E Javierín. Spune, ai bani?
— Nu.
— Ţine astea două *pesetas*.
— Nu. La ce bun? Ce să fac cu două *pesetas*?
— Şi asta-i adevărat. Dar ştii că nimeni nu poate da mai mult decît are...
— Ştiu...

— Laurita, ţi-ai comandat lucrurile despre care am vorbit?
— Da, Pablo. Paltonul îmi stă grozav, ai să vezi ce mult am să-ţi plac.
Pablo Alonso surîde cu zîmbetul lui de bou blajin, de bărbat care ţine femeile nu cu ochii lui frumoşi, ci cu portofelul.

— Nu mă îndoiesc... Pe vremea asta, Laurita, trebuie să umbli gros îmbrăcată; voi femeile puteţi să vă îmbrăcaţi gros şi să fiţi în acelaşi timp elegante.

— Desigur.

— Una nu exclude pe cealaltă. Mie mi se pare că umblaţi prea goale. Gîndeşte-te că ai putea să te îmbolnăveşti tocmai acum!

— Nu, Pablo, nu vreau asta. Acum trebuie să am mare grijă de mine, ca să putem fi fericiţi...

Pablo se lasă iubit.

— Aş vrea să fiu fata cea mai frumoasă din Madrid, ca să-ţi plac mereu... sînt atît de geloasă!

Femeia care vinde castane stă de vorbă cu o domnişoară. Domnişoara are obrajii veşteji şi pleoapele roşii, parcă de boală.

— Ce frig e!

— Da, în noaptea asta e o vreme să nu dai un cîine afară. Într-o bună zi o să înţepenesc ca o vrăbiuţă.

Domnişoara pune de o parte, în geantă, castane de o *peseta*, masa ei de seară.

— Pe mîine, doamnă Leocadia.

— La revedere, domnişoară Elvira, somn uşor.

Femeia merge pe trotuar, spre piaţa Alonso Martínez. La o masă, în fereastra cafenelei aflată la colţ cu bulevardul, stau de vorbă doi bărbaţi. Sînt doi bărbaţi tineri, unu de vreo douăzeci şi ceva de ani, celălalt de vreo treizeci şi ceva de ani; după înfăţişare, cel mai în vîrstă pare să fie membru într-un juriu pentru concursuri literare; cel mai tînăr are aerul să fie romancier. Îţi dai îndată seama că discuţia lor trebuie să semene leit cu ceea ce urmează:

— Romanul l-am prezentat cu motoul „Teresa de Cepeda“ şi abordez în el cîteva aspecte inedite ale acestei probleme eterne, care...

— Bine, bine. Îmi dai puţină apă, te rog?

— Fără te rog. L-am revăzut de nu ştiu cîte ori şi cred că pot spune cu orgoliu că nu găseşti în el o singură cacofonie.

— Foarte interesant!

— Şi eu cred tot aşa. Nu cunosc calitatea operelor prezentate de către confraţii mei. În orice caz, mă bizui pe faptul că bunul simţ şi probitatea...

— N-avea nici o grijă; facem totul cu o seriozitate exemplară.

— Nu mă îndoiesc. Dacă opera premiată este de o calitate neîndoioasă, nu contează înfrîngerea; ceea ce descurajează...

În trecere domnişoara Elvira le zîmbeşte: obişnuinţa.

Între frate şi soră se aşterne din nou tăcerea. Apoi:

— Porţi maiou?

— Cum să nu port maiou! Cine umblă fără maiou?

— Un maiou cu monograma P.A.?

— Un maiou cu monograma care mi se năzăreşte.

— Iartă-mă.

Martín şi-a răsucit o ţigară cu tutunul lui don Roberto.

— Te-am iertat, Filo. Nu mai vorbi atît de duios. Mila mă face să plesnesc de furie.

Filo se îmbăţoşează dintr-o dată:

— Iar începi?

— Nu. Ascultă, Paco n-a trecut pe aici? Trebuia să-mi aducă un pachet.

— Nu, n-a trecut. A întîlnit-o pe Petrita pe strada Goya şi i-a spus că la unsprezece te aşteaptă la barul de pe Narváez.

— Cît e ceasul?

— Nu ştiu; trebuie să fie trecut de zece.

— Şi Roberto?

— Mai zăboveşte. Astăzi e ziua cînd merge la brutărie şi nu se întoarce decît după zece şi jumătate.

Deasupra celor doi plutesc cîteva clipe de tăcere, plină de o gingăşie neaşteptată. Filo îl priveşte în ochi pe Martín şi glasul ei capătă un ton drăgăstos.

— Ştii că mîine împlinesc treizeci şi patru de ani?

— Zău?

— Nu-ţi aminteai?

— Nu, de ce să mint. Ai făcut bine că mi-ai spus, vreau să-ţi fac un dar.

— Nu fi tont, asta îţi mai lipseşte ţie acum!

— Nu-i vorba de mare lucru; ceva care să-ţi rămînă ca amintire.

Femeia îşi aşază mîinile pe genunchii bărbatului.

— Dacă aş dori ceva, ar fi să-mi faci o poezie, ca acum mulţi ani. Ţii minte?

— Da....

Filo îşi lăsă asupra mesei privirea întristată.

— Anul trecut nu m-aţi felicitat nici tu, nici Roberto; aţi uitat amîndoi.

Filo îşi ia un ton alintat: o actriţă bună şi-ar fi luat unul sumbru.

— Am plîns toată noaptea...

Martín o sărută.

— Nu fi prostuţă, parc-ai împlini paisprezece ani.

— Am îmbătrînit, nu-i aşa? Ia uite cîte riduri am pe obraz. Acum nu-mi rămîne decît să aştept să crească copiii, să îmbătrînesc mai departe şi după aceea să mor. Ca mama, săraca.

La brutărie, don Roberto pune cu grijă sugativa pe notele trecute în registru la ultima partidă de conturi. Apoi închide registrul şi rupe cele cîteva hîrtii pe care a făcut socotelile.

Pe stradă se aude cîntecul pe care îl ştim, despre pantalonii strîmţi şi coconaşii cilibii.

— La revedere, domnule Ramón, pe data viitoare!

— Cu bine, Gonzáles, pe curînd. La mulţi ani doamnei şi sănătate tuturor.

— Mulţumesc, asemenea, domnule Ramón.

Doi bărbaţi traversează terenurile virane din Plaza de Toros, îndreptîndu-se spre casă.

— Am îngheţat. E un frig de crapă pietrele.

— Îhî, îhî.

Fratele şi sora stau de vorbă în bucătăria minusculă. Pe plita maşinii de gătit, în care focul e stins, arde un reşou cu gaz.

— Aici abia dacă urcă gazul la ora asta, e jos un reşou care-l fură.

Pe reşoul de gaz fierbe o oală nu prea mare. Pe masă nişte peşti aşteaptă ora tigăii.

Lui Roberto îi place grozav peştele prăjit.

— E şi ăsta un gust...

— Lasă-l în pace, ce-ţi pasă ţie? Martín, băiatule, de ce eşti atît de pornit împotriva lui?

— Din partea mea... Nu sînt pornit împotriva lui, el e pornit împotriva mea. Eu observ şi mă apăr. Ştiu că sîntem complet diferiţi.

Martín îşi ia un ton uşor retoric; seamănă cu un profesor.

— Lui nu-i pasă de nimic şi crede că cel mai bun lucru este să-ţi duci zilele cum poţi, de azi pe mîine. Mie, nu; eu sînt departe de a spune că nu-mi pasă de nimic. Ştiu că există lucruri bune şi lucruri rele, fapte care trebuiesc îndeplinite şi fapte care trebuiesc evitate.

— Haide, nu ţine discursuri!

— Ai dreptate! Aşa mă pornesc uneori!

Lumina pîlpîie o clipă în bec, revine nedecis şi apoi se duce. Firava flacără albăstruie de gaz linge, domol, marginile oalei.

— Păi da!

— Se întîmplă aşa uneori, seara; lumina e foarte proastă acum.

— De fapt la ora asta ar trebui să fie aceeaşi lumină de totdeauna. Probabil că societatea vrea să ridice preţul! Pînă nu-l ridică, o să tot dea lumină proastă, ai să vezi. Cît te costă lumina?

— Paisprezece sau şaisprezece *pesetas;* depinde.

— Pe viitor ai să plăteşti douăzeci sau douăzeci şi cinci.

— Ce putem face!

— Aşa vreţi să se aranjeze lucrurile? Ştiţi că aveţi haz!?

Filo tace şi Martín întrevede în mintea sa una din acele soluţii care nu duc niciodată la nici un rezultat. În lumina nesigură a gazului, Martín are o înfăţişare neprecisă şi vagă, de vrăjitor.

Pana de lumină îl surprinde pe Celestino în camera din spatele prăvăliei.

— Am încurcat-o! Bestiile astea sînt în stare să mă jefuiască.

Bestiile sînt clienţii.

Celestino încearcă să iasă pe orbecăite şi dărîmă o ladă cu răcoritoare. Sticlele fac un zgomot infernal căzînd pe dalele pardoselei.

— Mă... pe ea de lumină electrică!

Se aude o voce dinspre uşă:

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic! Sparg ce-i al meu!

Doña Visitación socotește că unul din mijloacele cele mai eficace pentru a îmbunătăți viața clasei muncitoare ar fi organizarea unor concursuri de *pinacle* de către cucoanele din Adunarea doamnelor.

„Muncitorii, gîndește ea, trebuie și ei să mănînce, deși sînt atîția de partea roșilor că nici n-ar merita atîta osteneală."

Doña Visitación este o ființă plină de bunătate și nu crede că pe muncitori trebuie să-i lași să moară de foame încetul cu încetul.

Curentul electric revine în scurt tip, la început înroșind filamentul, care timp de cîteva secunde pare să fie făcut din vinișoare de sînge, și apoi, deodată, un fulger orbitor năvălește în toată bucătăria. Lumina este acum mai puternică și mai albă ca niciodată și datorită ei diferitele pungi și pungulițe de la băcănie, ceștile și farfuriile de pe poliță se văd mai precis, ca și cum ar fi căpătat alte proporții, ca și cum ar fi nou-nouțe.

— Totul e foarte drăguț aici, Filo.

— E curat...

— Te cred!

Martín își plimbă curios privirea prin bucătărie ca și cînd n-ar cunoaște-o. Pe urmă se ridică și își ia pălăria. Stinge chiștocul în chiuvetă și-l aruncă apoi cu multă grijă în cutia de tablă pentru gunoi.

— Bine, Filo; îți mulțumesc, acum plec.

— La revedere, băiatule, și n-ai de ce; tare aș vrea să-ți pot da ceva mai mult... Oul ăsta îl păstram pentru mine, mi-a spus medicul să mănînc cîte două ouă pe zi.

— Ei, vezi?

— Lasă, nu-ți face griji. Ai și tu tot atîta nevoie cîtă am și eu.

— Adevărat.

— Ce timpuri nenorocite trăim, Martín, nu-i așa?

— Da, Filo, timpuri nenorocite! Dar mai curînd sau mai tîrziu lucrurile tot au să se aranjeze.

— Crezi tu asta?

— Să nu te îndoiești. Este ceva fatal, ceva de nestăvilit, ceva care are forța mareelor.

Martín se îndreaptă către ușă și deodată își schimbă glasul:
— În sfîrșit... Și Petrita?
— Iarăși?
— Nu, femeie, voiam doar să-i spun la revedere.
— Las-o. E cu ăia doi mici, că le este frică singuri; nu pleacă de lîngă ei pînă nu adorm. Filo zîmbește și adaugă: Și mie îmi este uneori frică, îmi închipui că am să mor așa, deodată...
Coborînd scările, Martín își încrucișează drumul cu cumnatu-su care urcă în ascensor. Don Roberto citește ziarul. Martín ar avea chef să deschidă o ușă și să-l lase între etaje.

Laurita și Pablo stau așezați față în față; între ei se află un vas de flori, zvelt, cu trei trandafiri mici.
— Îți place aici?
— Mult!
Chelnerul se apropie de masa lor. Este un chelner tînăr, bine îmbrăcat, cu părul negru ondulat, și cu înfățișarea îngrijită. Laurita încearcă să nu se uite la el. Laurita are o concepție precisă, și foarte simplă despre dragoste și fidelitate.
— Pentru domnișoara, *consomé*, solă la cuptor și piept de pasăre Villeroy. Eu am să iau *consomé* și biban rasol cu oțet și untdelemn.
— Nu mai iei altceva?
— Nu, fetițo, nu mi-e foame.
Pablo se întoarce către chelner.
— Mai aduci o jumătate de Sauternes, și o jumătate de Bourgogne. Asta-i tot.
Pe sub masă, Laurita mîngîie genunchiul lui Pablo.
— Ți-e rău?
— Nu zău, nu-mi este rău; mi-a venit toată după-amiaza mîncarea pe gît, dar acuma mi-a trecut. Dar n-aș vrea să mi se întîmple din nou.
Perechea se privește în ochi și, ținîndu-și coatele sprijinite pe masă, se iau de mînă, după ce au dat puțin la o parte vasul de flori.
Într-un colț, o pereche căreia i-a trecut timpul să se mai țină de mînă, îi privește fără prea multă fereală.
— Cine-o fi cucerirea asta nouă a lui Pablo?
— Nu știu, parcă-i o servitoare; îți place?

— Hm, nu-i rea...
— Atunci ia-te de ea, dacă-ți place, nu cred să fie prea greu.
— Iar începi?
— Tu începi, nu eu! Haide, frumosule, dă-mi pace, că n-am chef de ceartă; nu-mi arde mie acum de muzică!
Bărbatul își aprinde o țigară.
— Ascultă, Mari Tere, vrei să-ți spun ce cred eu? Așa nu mai merge.
— Știi că ești grozav ?! Dacă vrei, părăsește-mă, că doar asta urmărești! Oi mai găsi eu unu care să mă placă.
— Vorbește mai încet, că doar nu te-am tocmit să bați toba.

Domnișoara Elvira lăsă romanul pe măsuța de noapte și stinse lumina. *Misterele Parisului* rămîn pe întuneric, alături de un pahar pe jumătate plin cu apă, de niște ciorapi uzați și de un ruj pe sfîrșite.

Înainte de a adormi, domnișoara Elvira meditează întotdeauna puțin.

— Poate că are dreptate doña Rosa. Poate că ar fi mai bine să mă întorc la babalîcul ăla, că așa nu mai merge. O fi el bălos, dar, la urma urmei, ce să-i faci? Nu prea mai am de unde alege.

Domnișoara Elvira se mulțumește cu puțin, numai că și acest puțin nu-l obține aproape niciodată. I-a trebuit mult să învețe cîte ceva, dar asta tîrziu, cînd avea un evantai de încrețituri la ochi și dinții stricați și înnegriți. Acuma ar fi mulțumită să n-ajungă la spital și să poată locui mai departe în hotelul ăsta mic și mizer; poate că peste cîțiva ani, marele ei vis va fi un pat la spital, lîngă calorifer.

La lumina unui felinar, țigănușul numără un pumn de mărunțiș. Ziua n-a fost rea: cîntînd de la unu după-amiază pînă la unsprezece noaptea, a strîns un *duro* și șaizeci de centime. Pentru acel *duro*, în monedă măruntă, primește în orice bar cinci *pesetas* și cincizeci; barurile au întotdeauna nevoie de mărunțiș.

De cîte ori îi dă mîna, țigănușul mănîncă seara într-o cîrciumă din spatele străzii Preciados, cum cobori pe strada Angeles; o farfurie de fasole, pîine și o banană îl costă trei *pesetas* și douăzeci.

Ţigănuşul se aşază, strigă chelnerul, îi dă banii şi aşteaptă să fie servit.

După ce termină masa, cîntă în continuare, pînă la ora două, pe strada Echegaray, apoi încearcă să se urce pe tamponul ultimului tramvai. Ţigănuşul, cred că am mai pomenit despre asta, să tot aibă vreo şase ani.

La capătul străzii Narváez se află barul unde, ca aproape în fiecare noapte, Paco urmează să se întîlnească cu Martín. Este un bar mic, cum urci pe dreapta, lîngă garajul Poliţiei. Patronul, care se numeşte Celestino Ortiz, fost maior, împreună cu Cipriano Mera[1], în timpul Războiului civil, este un bărbat mai degrabă înalt, subţire, cu sprîncenele împreunate şi cu cîteva semne de vărsat pe faţă; la mîna dreaptă poartă un inel gros, de fier, împodobit cu un email colorat, înfăţişîndu-l pe Lev Tolstoi, pe care şi l-a comandat la un magazin de pe strada Colegiata; are o proteză pe care, cînd îl supără prea rău, o scoate şi o lasă pe tejghea. Celestino Ortiz păstrează cu grijă, de mulţi ani, un exemplar murdar şi rufos din *Aurora* lui Nietzsche, cartea sa de căpătîi, catehismul său. O citeşte de cîte ori are prilejul, pentru că în ea găseşte întotdeauna soluţii la problemele sale spirituale.

— *Aurora*, spune el, *Meditaţie asupra prejudecăţilor morale*. Ce titlu frumos!

Pe copertă, într-un chenar oval, e fotografia autorului, numele, preţul cărţii — patru *reales* — precum şi datele editurii: F. Sempere & Comp, editori, strada Palomar 10, Valencia; Olmo 4 (Sucursala), Madrid. Traducerea este de Pedro Gonzáles Blanco. Pe coperta interioară apare emblema editorilor: un bust de domnişoară cu o căciulă frigiană, încercuit în partea de jos cu o coroană de lauri, iar în partea de sus un moto: „Artă şi Libertate".

Celestino ştie pe dinafară paragrafe întregi din cartea asta. Cînd intră în bar poliţiştii de la garaj, Celestino Ortiz ascunde cartea sub tejghea, peste lada cu sticle de vermut.

— Sînt fii ai poporului ca şi mine, spune el, dar, nu se ştie niciodată!

Celestino socoate, ca şi preoţii de ţară, că Nietzsche reprezintă într-adevăr ceva foarte primejdios.

---

[1] Unul din şefii Armatei Republicane în războiul civil spaniol.

Totuşi poliţiştilor care vin la el are obiceiul să le recite mici paragrafe ca în glumă, fără să le spună însă vreodată de unde le-a scos.

— „Mila devine antidotul sinuciderii, fiind un sentiment dăunător de plăcere şi care ne administrează în doze mici voluptatea superiorităţii."

Poliţiştii pufnesc în rîs.

— Ascultă, Celestino, n-ai fost niciodată popă?

— Niciodată! „Fericirea, urmează el, oricare ar fi ea, ne dă aer, lumină şi libertate de mişcare."

— Poliţiştii rîd în hohote.

— Şi apă curgătoare.

— Şi încălzire centrală.

Celestino se indignează şi îi scuipă cu dispreţ:

— Sînteţi nişte bieţi inculţi!

Între cei care vin este şi un sergent de stradă, galician, un om foarte rezervat, cu care Celestino se înţelege de minune. Îşi vorbesc întotdeauna cu „dumneavoastră".

— Vă rog, domnule patron, astea le spuneţi întotdeauna la fel?

— Întotdeauna, García, şi nu greşesc o singură dată.

— Păi asta-i grozav!

Doamna Leocadia, înfofolită în şalu-i mare, scoate o mînă:

— Poftim opt castane, una şi una.

— La revedere.

— Aveţi ceas, domnişorule?

Tînărul se descheie la haină şi se uită la ceasul de argint, cît o ceapă.

— Da, este aproape unsprezece.

La unsprezece vine s-o ia fiul ei, care a rămas şchiop din timpul războiului, şi acuma e pontator pe şantierele noilor ministere. Băiatul, om foarte de treabă, o ajută să-şi adune catrafusele şi pe urmă, ţinîndu-se strîns de braţ, pornesc spre casă la culcare. Urcă amîndoi pe Covarrubias şi apoi o cotesc pe strada Nicasio Gallego. Dacă a mai rămas vreo castană o mănîncă; dacă nu, intră în vreun local întîlnit în cale şi beau o cafea cu lapte, fierbinte. Bătrîna aşază cutia de tablă cu jeratic lîngă pat, căci întotdeauna mai rămîne ceva jar în spuză, care ţine pînă dimineaţa.

Martín Marco intră în bar în clipa cînd ies poliţiştii. Celestino se apropie de el.

— Paco n-a venit încă. A fost pe aici azi după-amiază şi mi-a spus să-l aşteptaţi.

Martín Marco arborează un aer posac de mare domn.

— Bine.

— Atunci?

— O cafea simplă.

Ortiz trebăluieşte puţin la aparatul de cafea, pregăteşte zaharina, paharul, farfuria şi linguriţa, apoi iese de după tejghea. Aşază totul pe masă şi începe să vorbească. Uitîndu-te la ochii lui, cam aprinşi, îţi dai seama că face un mare efort să dea drumul cuvintelor.

— Aţi încasat banii?

Martín îl priveşte ca şi cînd s-ar uita la o fiinţă foarte ciudată.

— Nu, n-am încasat. Ţi-am mai spus că încasez în zilele de cinci şi douăzeci ale fiecărei luni.

Celestino se scarpină la gît.

— Păi...

— Ce?

— Păi cu cafeaua de astăzi aveţi de dat douăzeci şi două de *pesetas*.

— Douăzeci şi două de *pesetas*? Am să ţi le dau. Cred că ţi-am plătit întotdeauna, îndată ce am avut bani.

— Aşa e.

— Păi atunci?

Martín îşi încreţeşte puţin fruntea şi vorbeşte cu o voce tăioasă.

— E ceva nemaipomenit cum dumneata şi cu mine ne tot învîrtim în jurul aceluiaşi subiect, ca şi cum n-ar fi atîtea lucruri care ar putea să ne unească.

— Adevărat! În sfîrşit, iertaţi-mă, n-am vrut să vă supăr, dar ştiţi, azi au venit după impozit.

Martín îşi înalţă capul cu o mişcare de profund orgoliu şi dispreţ şi îşi pironeşte ochii pe un coş din bărbia lui Celestino.

Pentru o clipă doar, glasul lui se îmblînzeşte.

— Ce ai acolo?

— Nimic, un coş.

Martín se încruntă din nou şi îşi aspreşte iar glasul, vorbind cu arţag:

— Vrei să mă învinovăţeşti pe mine de faptul că există impozite?

— Doamne Dumnezeule, dar n-am spus asta!

— În schimb ai spus ceva foarte asemănător, prietene. N-am vorbit oare îndeajuns despre problemele repartiţiei economice şi a regimului contributiv?

Celestino îşi aminteşte de profesorul său şi în sinea lui se umflă în pene.

— O fi, dar cu predici nu se plăteşte impozitul.

— Şi asta te preocupă acum, fariseul fariseilor ce eşti?

Martín îl priveşte ţintă, avînd pe buze un zîmbet în care se amestecă dispreţul şi mila.

— Şi dumneata îl citeşti pe Nietzsche? Cam prea puţin s-a lipit de dumneata. Eşti un mic-burghez mizerabil!

— Marco!

Martín răcneşte ca un leu.

— Da, strigă, cheamă-ţi prietenii, adu poliţiştii!

— Poliţiştii nu sînt prietenii mei!

— Loveşte-mă dacă vrei, nu-mi pasă! Nu am bani, ai înţeles? Nu am bani! Şi asta nu mă dezonorează!

Martín se ridică şi dă să iasă în stradă, cu un mers triumfător. Ajuns la uşă, se întoarce.

— Şi să nu plîngi, onorabile comerciant. Cînd o să am acei patru *duros* şi ceva, o să ţi-i aduc ca să plăteşti impozitul şi să te linişteşti. Du-te încolo cu conştiinţa dumitale cu tot! Trece şi cafeaua asta la socoteală şi bagă-ţi-o unde vrei, nu am nevoie de ea!

Celestino rămîne perplex, fără să ştie ce să facă. Ar vrea să-i spargă un sifon în cap, pentru impertinenţă, dar îşi aduce aminte: „A te lăsa pradă furiei este semn că te afli aproape de animalitate". Ia cartea de pe lada cu sticle şi o închide în sertar. Sînt zile în care şi sfinţii îţi întorc spatele, zile cînd parcă Nietzsche trece pe trotuarul celălalt.

Pablo a comandat un taxi.

— E încă devreme să intrăm undeva. Dacă vrei, putem să mergem la un film, să mai treacă timpul.

— Cum vrei, Pablo, numai să putem sta cît mai aproape unul de altul.

Soseşte băiatul de serviciu. De la război încoace nici unul nu mai poartă şapcă.
— Taxiul, domnule.
— Mulţumesc. Mergem, fetiţo?
Pablo o ajută pe Laurita să-şi pună paltonul. Instalată în maşină, Laurita îl face atent:
— Ce hoţomani! Uită-te cînd trecem pe lîngă un felinar: a şi marcat şase *pesetas.*

— În colţul străzii O'Donnell, Martín se ciocneşte de Paco. În clipa în care aude „Hei!" tocmai gîndeşte: „Da, avea dreptate Byron: dacă o să am un copil, am să fac din el ceva prozaic, avocat sau pirat".
Paco îi pune mîna pe umăr.
— Abia-ţi tragi sufletul. De ce nu m-ai aşteptat?
Martín parcă-i un somnambul, parcă delirează.
— Era gata să-l ucid! Porcul!
— Cine?
— Ăla de la bar.
— Ăla de la bar? E un biet nenorocit! Dar ce ţi-a făcut?
— Mi-a amintit de bani. Şi el ştie foarte bine că atunci cînd am plătesc.
— Dar o fi avut nevoie, omule!
— Da, ca să-şi plătească impozitul. Toţi sînt la fel. Apoi priveşte în jos şi coboară glasul: Astăzi m-au mai azvîrlit afară şi din altă cafenea.
— Te-au lovit?
— Nu, nu m-au lovit, dar intenţia era foarte clară. Sînt sătul pînă peste cap, Paco!
— Haide, nu te enerva, nu merită. Încotro te duci?
— Să mă culc.
— E cel mai bun lucru. Vrei să ne vedem mîine?
— Cum doreşti. Lasă-mi vorbă la Filo, am să trec pe acolo.
— Bine.
— Uite cartea pe care mi-ai cerut-o. Mi-ai adus colile alea?
— Nu, n-am putut. Să văd mîine, dacă am să pot pune mîna pe ele.

Domnişoara Elvira se tot răsuceşte în pat; nu se simte în apele ei. S-ar putea crede că a băgat în guşă o cină nemaipo-

menită. Își amintește de copilărie și de stîlpul rușinii de la Villalón. Este o amintire care uneori nu-i dă pace. Pentru a o izgoni, domnișoara Elvira începe să spună *Crezul* și îl spune pînă adoarme; în unele nopți, cînd amintirea stăruie mai îndărătnică, ajunge să spună *Crezul* de vreo sută cincizeci sau două sute de ori.

Martín își petrece nopțile în casa prietenului său Pablo Alonso, pe un divan așezat în debara. Are o cheie a apartamentului și, în schimbul ospitalității, nu trebuie decît să respecte trei clauze: să nu ceară niciodată vreo *peseta*, să nu aducă pe nimeni în casă și să plece la nouă și jumătate dimineața, pentru a nu se înapoia decît după ora unsprezece noaptea. Cazul vreunei îmbolnăviri n-a fost prevăzut.

Diminețile, părăsind casa lui Alonso, Martín se aciuează în Palatul Poștei sau în hol, la Banca Spaniei, unde e cald și unde se pot scrie versuri pe dosul blanchetelor pentru telegrame, sau a formularelor de conturi curente.

Cînd primește de la Alfonso cîte un sacou, din cele pe care acesta le abandonează aproape noi, Martín Marco îndrăznește să se arate, după ora mesei, prin holul hotelului Palace. Nu simte o atracție prea mare pentru lux, e adevărat, dar încearcă să cunoască toate mediile.

— Oricum, e o experiență, socoate el.

Don Leoncio Maestre se așază pe cufăr și își aprinde o țigară. E mai fericit ca niciodată și fredonează în sine *La donna è mobile*, într-un aranjament special. În tinerețe, don Leoncio Maestre fusese „cîștigătorul florii“ la niște jocuri florale, în insula Menorca, locul său de baștină.

Cuvintele cîntecului pe care îl fredonează don Leoncio sînt, bineînțeles, întru laudă și omagiu domnișoarei Elvira. Ceea ce îl preocupă e ca primul vers să aibă neapărat accentul pe altă silabă decît pe cea obișnuită. Existau trei soluții:

1-a: Oh, frumoasă Elvírita!
a 2-a: Oh, frumoasắ Elvírita!
a 3-a: Oh, frumoasắ Elviríta![1]

---

[1] Traducerea nu permite să se verifice asemănarea accentelor de care se vorbește în text. De aceea dăm prima „variantă“ în original: *¡Oh, bella Elvírita!*

Nici una din soluţii nu e bună, acesta-i adevărul, dar fără îndoială cea mai bună rămîne prima; cel puţin are accentele în acelaşi loc ca în *La donna è mobile.*

Cu ochii întredeschişi, don Leoncio nu încetează nici o clipă să se gîndească la domnişoara Elvira.

— Sărăcuţa de ea! Avea chef să fumeze. Cred, Leoncio, că ai procedat cum nu se poate mai frumos dăruindu-i pachetul de ţigări...

Don Leoncio e atît de absorbit de amintirea sa amoroasă, încît nu mai simte sub fese răceala cercurilor de metal ale cufărului.

Domnul Suárez lăsă taximetrul la intrare. Şchiopătatul îi devenise acum săltăreţ. Îşi potrivi *pince-nez*-ul şi se urcă în ascensor. Domnul Suárez locuia cu mama sa, acum bătrînă, şi se înţelegeau atît de bine, încît seara, înainte de a se culca, venerabila doamnă venea să-şi învelească şi să-şi binecuvînteze fiul.

— Te simţi bine, băieţel?

— Foarte bine, mami dragă.

— Atunci pe mîine, dacă o vrea Domnul. Înveleşte-te, să nu răceşti. Somn uşor.

— Mulţumesc, la fel, mămico; sărută-mă.

— Poftim, băiatule; nu uita să-ţi spui rugăciunile.

— Nu, mami. Noapte bună.

Domnul Suárez are vreo cincizeci de ani; mama sa, vreo douăzeci sau douăzeci şi doi de ani mai mult!

Domnul Suárez se opri la etajul al treilea, litera C, îşi scoase cheia şi descuie uşa. Voia să-şi schimbe cravata, să se pieptene cu grijă, să-şi dea cu puţină apă de colonia, să scornească o scuză cît mai onorabilă şi s-o şteargă cît de repede, cu taxiul.

— Mami!

Atunci cînd o striga pe maică-sa din uşă, ori de cîte ori intra în casă, vocea domnului Suárez aducea oarecum cu vocea alpiniştilor din Tirol, aşa cum apar în filme.

— Mami!

Din camera din faţă, unde ardea lumina, nu răspunse nimeni.

— Mami! Mami!

Domnul Suárez începu să devină nervos.

— Mami! Mami! Aoleu, sfinte Dumnezeule! Aoleu, eu nu intru! Mami!

Mînat de o putere cam ciudată, domnul Suárez înaintă pe coridor. Puterea aceasta cam ciudată, era, probabil, curiozitatea.

— Mami!

Şi deodată, cînd era gata să apese clanţa cu mîna, domnul Suárez se trase înapoi şi o rupse la fugă. Din uşă mai strigă de cîteva ori:

— Mami! Mami!

Apoi simţi cum îi bate inima repede, repede şi coborî treptele, două cîte două.

— Du-mă pe calea San Jerónimo, în faţa Congresului.

Şi taximetrul îl duse pe calea San Jerónimo, în faţa Congresului.

Cînd se plictisi să vadă şi să audă cum îşi insultă doña Rosa chelnerii, Mauricio Segovia se ridică şi părăsi cafeneaua.

— Nu ştiu cine e mai mizerabil, purceaua asta murdară şi îndoliată, sau toată şleahta aia de nătărăi? De i-ar trage într-o bună zi o chelfăneală, să-i pomenească!

Mauricio Segovia e un om de treabă, ca toţi roşcovanii, şi nu poate răbda nedreptatea. Dacă găseşte de cuviinţă că lucrul cel mai bun pe care îl puteau face chelnerii era să-i tragă o mamă de bătaie doñei Rosa, este pentru că văzuse cît de urît se purta doña Rosa cu ei; aşa, barem, ar ajunge la egalitate — unul la unul — şi pe urmă ar putea-o lua cu numărătoarea de la capăt.

— Totul e chestie de pipotă: unii o au mare dar moliie ca un melc fără casă, iar alţii, mică şi tare, ca o piatră de amnar.

Don Ibrahim de Ostolaza y Bofarull se aşază în faţa oglinzii, îşi înalţă capul, îşi mîngîie bărbia şi exclamă:

— Domnilor academicieni, n-aş vrea să distrag mai mult timp atenţia dumneavoastră etc., etc. (Da, pînă aici merge strună... Îndrăzneală în mişcarea capului... Trebuie să am grijă de manşete, ies cîteodată prea mult, parc-ar fi gata să zboare.)

Don Ibrahim îşi aprinse pipa şi începu să se plimbe în sus şi în jos prin cameră. Apoi se opri cu o mînă pe speteaza scaunului, cu cealaltă ţinînd pipa în sus, ca sulul acela mic

pe care îl poartă de obicei domnii din statui, și continuă:

— Cum se poate admite, așa cum dorește domnul Clemente de Diego, că uzucapiunea ar fi un mijloc de a obține drepturi prin exercitarea acelorași? Firava consistență a argumentului sare în ochi, domnilor academicieni. Iertați-mi insistența și permiteți-mi să mai invoc o dată vechea mea prietenă, logica; nimic nu este posibil fără ea în lumea ideilor. (Aici au să urmeze, desigur, murmure de aprobare.) Nu este evident, ilustre senat, că pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi? Ghicesc în ochii dumneavoastră că gîndiți asemeni mie. (Poate că aici, cineva din public o să spună încet: „Evident, evident".) Deci, dacă pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, vom putea, întorcînd fraza în formă pasivă, să dăm asigurarea că nimic nu poate fi folosit fără o posesie prealabilă.

Don Ibrahim întinse un picior către rampă și își mîngîie, cu un gest elegant, reverele halatului. Adică: ale fracului. Apoi zîmbi:

— Păi bine, domnilor academicieni: așa după cum pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, pentru a poseda ceva trebuie să-l obții. Nu are importanță în ce fel; eu am spus numai că trebuie să-l obții, din moment ce nimic, dar absolut nimic nu poate fi posedat fără o prealabilă obținere. (Poate că au să mă întrerupă aplauzele. Este bine să fiu pregătit.)

Glasul domnului Ibrahim răsuna solemn ca al unui fagot. Dincolo de peretele subțire, un soț, tocmai întors de la lucru, o întrebă pe nevastă-sa:

— A făcut cachi fetița?

Pe don Ibrahim îl trecu un fior rece și își strînse puțin fularul la gît. În oglindă, el se vedea cu o fundă neagră, cum se poartă la frac, după-amiaza.

Don Mario de la Vega, tipograful cu țigara de foi, plecase să cineze împreună cu individul acela bacalaureat.

— Știi ce? Mîine nu mai veni să stăm de vorbă, vino direct la lucru. Mie îmi place să rezolv treburile pe loc.

În primul moment celălalt rămase cam perplex. Ar fi vrut să spună că poate era mai bine să înceapă lucrul peste

vreo două zile, ca să aibă timp să-şi pună în ordine cîteva chestiuni, dar socoti că s-ar expune la un refuz.

— E-n regulă, mulţumesc foarte mult, voi încerca să mă achit cît voi putea de bine.

— Va fi în folosul dumitale.

Don Mario de la Vega zîmbi.

— Asta înseamnă c-am bătut palma. Şi acum, ca să păşim cu dreptul, te invit să cinăm împreună.

Bacalaureatului i se înceţoşă privirea.

— Domnule...

Tipograful i-o luă înainte.

— Bineînţeles, numai dacă n-ai altă combinaţie, n-aş vrea să fiu inoportun.

— Nu, nu, nu-i vorba de asta, nu sînteţi inoportun, dimpotrivă. N-am nici o combinaţie.

Bacalaureatul se înarmă cu curaj şi preciză:

— În seara asta n-am nici o combinaţie, sînt la dispoziţia dumneavoastră.

O dată instalat în cîrciumă, don Mario deveni cam obositor, pornindu-se să tot explice cum îi place lui să se poarte frumos cu subalternii, ca subalternii să se simtă în largul lor, ca subalternii să prospere, ca subalternii să vadă în el un părinte şi ca subalternii să ajungă să iubească tipografia.

— Fără o colaborare între şef şi subalterni nici o afacere nu poate prospera. Şi dacă afacerea prosperă, este cu atît mai bine pentru toţi: pentru patron şi pentru subalterni. Aşteaptă o clipă, mă duc să telefonez, trebuie să comunic ceva.

În urma logosului nesfîrşit al noului său patron, bacalaureatul îşi dădu seama perfect că rolul său era cel de subaltern. Dar chiar dacă n-ar fi fost pe deplin lămurit, don Mario avu grijă să-l prevină în mijlocul cinei:

— Vei începe cu un salariu de şaisprezece *pesetas*; dar să ştii că nu poate fi vorba de vreun contract de muncă. Înţeles?

— Da, domnule; înţeles.

Domnul Suárez coborî din taxi în faţa Congresului şi o luă pe strada Prado, în căutarea cafenelei unde era aşteptat. Ca să nu se observe prea tare cît de grăbit era să vină aici, domnul Suárez preferase să nu vină cu taximetrul pînă în uşa cafenelei.

— Aoleu, băiatule. Nu mai ştiu pe ce lume mă aflu. Acasă trebuie să se întîmple ceva îngrozitor, mămica nu răspunde.

Cînd domnul Suárez intrase în cafenea, glasul lui devenise mai lasciv ca de obicei; semăna aproape cu glasul unei tîrfe dintr-un bar cu animatoare.

— Las-o, nu-ți face griji! O fi adormit...

— Vai! Crezi tu asta?

— Cu siguranță. Babele astea adorm cît ai zice pește.

Prietenul era un bărbat chipeş, cu înfățișarea unui crai de mahala, cu cravată verde, pantofi de culoarea viţei de Corint și șosete în dungi. Se numea José Giménez Figueras și, în pofida expresiei lui impresionante, a bărbiei aspre și a privirii de maur, i se spunea în batjocură Pepito Țepușă.

Domnul Suárez zîmbi, gata să roșească:

— Tare frumușel mai ești, Pepe!

— Taci, bestie, o să te audă cineva!

— Ah, bestie, întotdeauna ești atît de drăgăstos!

Domnul Suárez făcu o grimasă și apoi căzu pe gînduri.

— Ce i s-o fi întîmplat mămicii mele?

— Nu vrei să taci odată?

Domnul Giménez Figueras, zis Țepuşă, îi suci încheietura mîinii domnului Suárez, zis Fotografa.

— Ascultă, puicuţo, am venit aici ca să fim fericiți, sau ca să-mi vînturi povestea asta cu mă-ta preaiubită?

— Vai, Pepe, ai dreptate, nu mă certa! Dar mi-e inima cît un purice!

Don Leoncio Maestre a luat două decizii fundamentale. Întîi: este evident că domnișoara Elvira nu-i o fată oarecare, se vede pe chipul ei. Domnișoara Elvira este o fată fină, de familie bună, care a avut o neînţelegere cu ai ei, a șters-o de acasă, şi bine a făcut, ce dracu! Că doar n-o fi aşa cum cred mulţi părinţi, că pe copii poţi să-i ţii toată viaţa sub papuc! Cu siguranţă că domnișoara Elvira a plecat de acasă, deoarece de mulți ani familia ei îi făcea traiul imposibil. Biata fată! În sfîrșit! Fiecare viaţă este o taină, dar chipul rămîne oglinda sufletului.

— Cine poate să-și închipuie că Elvira ar fi o javră, pentru numele lui Dumnezeu?!

Dar don Leoncio Maestre n-avea cugetul perfect liniştit.

A doua decizie a lui don Leoncio a fost să mai treacă după cină pe la cafeneaua doñei Rosa spre a vedea dacă domnişoara Elvira nu cumva mai venise acolo.

— Cine ştie! Fetelor astea triste şi nefericite, care au avut cîte un necaz acasă, le place să stea prin cafenelele unde este şi muzică.

Don Leoncio Maestre mîncă în pripă, se perie puţin, îşi puse din nou paltonul şi pălăria şi se duse la cafeneaua doñei Rosa. Adică, plecă de acasă cu intenţia să dea o raită pe la cafeneaua doñei Rosa.

Mauricio Segovia s-a dus să cineze cu fratele său Hermenegildo, venit la Madrid să vadă dacă o izbuti să fie numit secretarul C.N.S.[1]-ului din comuna sa.

— Cum îţi merg treburile?

— Merg, băiete, merg... Cred că merg bine...

— Ai vreo veste nouă?

— Da. Azi după-amiază am stat de vorbă cu don José María, ăla care face parte din secretariatul particular al lui don Rosendo, şi mi-a spus că o să sprijine propunerea cît o să poată. O să vedem noi ce o să reuşească toţi ăştia. Tu crezi că o să mă numească?

— Frate, eu cred că da. De ce nu?

— Măi, nu ştiu. Uneori mi se pare că am numirea în mînă, şi alteori îmi vine să cred că pînă la urmă tot ce-o să-mi dea o să fie un picior în dos. E foarte rău să stai aşa, fără să ştii (cum stai.)

— Nu-ţi pierde curajul, toţi avem de pătimit pe lumea asta. Şi apoi ştii că nimic nu se poate obţine fără sacrificii.

— Da, şi eu cred la fel.

După aceea cei doi fraţi au păstrat tăcere aproape tot timpul mesei.

— Ascultă, povestea cu nemţii se cam împute.

— Da, şi mie îmi cam miroase a rău.

Don Ibrahim de Ostolazo y Boferull se făcu a nu auzi discuţia despre dacă a făcut sau nu cachi fetiţa vecinului, îşi potrivi din nou fularul, puse iar mîna pe spătarul scaunului şi continuă:

---

[1] Centrala Naţională a Sindicatelor.

— Da, domnilor academicieni, cel care are cinstea să vorbească în fața dumneavoastră crede că argumentele sale sînt din cele care te amuțesc. (Nu poate să apară oare cam prea popular, cam vulgar, acest „care te amuțesc"?) Aplicînd la conceptul juridic care e în atenția noastră, concluziile silogismului precedent („aplicînd la conceptul juridic care e în atenția noastră, concluziile silogismului precedent", poate că o să fie cam lung) vă putem asigura că, așa după cum pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, paralel, pentru a exersa un drept, oricare ar fi el, trebuie de asemenea să-l posezi. (Pauză.)

Vecinul de-alături întreabă: „Ce culoare?" Nevasta îi răspunde că este de culoare normală.

— Iar un drept nu poate fi posedat, ilustră adunare, fără să fi fost dobîndit în prealabil. Cred că vorbele mele sînt limpezi ca apele curgătoare ale unui pîrîu cristalin. (Voci: da, da.) Și dacă pentru a exersa un drept trebuie să-l dobîndești, deoarece nu se poate exersa ceva ce nu se posedă (Sigur, sigur!), cum să se poată presupune, cu rigoarea științei, că ar exista o modalitate de dobîndire prin exersare, așa cum dorește domnul profesor De Diego, ilustru prin atîtea concepte, cînd aceasta ar fi ca și cînd s-ar afirma că se poate exersa ceva ce încă nu a fost dobîndit, un drept care încă nu se posedă? (Prelungă rumoare de aprobare.)

Vecinul de alături întreabă:

— A mai fost nevoie să-i pui săpunelul?

— Nu, îl pregătisem, dar pe urmă a făcut ea singurică. Uite, a trebuit să cumpăr o cutie de sardele; mi-a spus maică-ta că untdelemnul de la sardele este cel mai bun pentru asemenea cazuri.

— Bine, nu-i nimic, o să le mîncăm diseară, și gata. Numai mama putea să vină cu ideea untdelemnului de la sardele.

Bărbatul și nevasta își zîmbiră cu tandrețe, se îmbrățișară și se sărutară. Sînt unele zile în care toate ies bine. Constipația fetiței încetase să mai fie pentru ei motiv de îngrijorare.

Don Ibrahim socoti că, în fața prelungitei rumori aprobatoare, ar fi bine să facă o scurtă pauză, cu fruntea în jos și privirea alunecînd distrată pe fața de masă și pe paharul cu apă.

— Nu cred că mai trebuie, domnilor academicieni, să explic de ce este necesar să avem în vedere că folosinţa lucrului — nu folosinţa sau exersarea dreptului de a folosi lucrul, ţinînd seama că încă nu există — care conduce, prin prescripţie, la posesiunea lui, cu titlul de proprietar, din partea ocupantului, este o situaţie de fapt, dar niciodată un drept. (Foarte bine.)

Don Ibrahim zîmbi ca un învingător şi cîteva clipe nu se mai gîndi la nimic. În fond — în aparenţă, de asemenea — don Ibrahim era un om foarte fericit. Că nu era băgat în seamă? Ei şi! Dar Istoria de ce există?

„Ea este cea care face tuturora şi pînă la urmă dreptate. Şi dacă în lumea aceasta josnică geniul nu este luat în consideraţie, de ce să ne pese, cînd peste o sută de ani vom fi cu toţii oale şi ulcele?"

Pe don Ibrahim îl trezi din dulcea-i toropeală sunetul, repetat de cîteva ori, al soneriei, violent, asurzitor, enervant.

„Ce barbarie, ce sistem de a-ţi tulbura liniştea! Dacă se mai poate vorbi despre educaţia unora! Atîta ar mai lipsi să fie o greşeală!"

Soţia lui don Ibrahim, care împletea ciorapi, aşezată lîngă vasul cu jeratic, în timp ce bărbatu-su perora, se ridică şi se duse să deschidă uşa.

Domnul Ibrahim ciuli urechile. Cel care sunase la uşă era vecinul de la al patrulea.

— Soţul dumneavoastră e acasă?

— Da, domnule, tocmai îşi repetă discursul.

— Poate să mă primească?

— Da, cum să nu.

Doamna îşi ridică glasul:

— Ibrahim, este vecinul de sus.

Don Ibrahim răspunse:

— Să intre, femeie, să intre, nu-l ţine în uşă.

Don Leoncio Maestre era palid.

— Ei, dragă colocatar, ce te aduce în modestul meu cămin?

Lui don Leoncio îi tremura vocea.

— E moartă!

— Ha?

— Spun că-i moartă!

— Ce?
— Da, domnule, e moartă; i-am atins fruntea şi e rece ca gheaţa.
Soţia lui don Ibrahim făcu ochii cît cepele:
— Cine?
— Cea de-alături.
— Cea de-alături?
— Da.
— Doña Margot?
— Da.
Don Ibrahim interveni.
— Mama pederastului?
Şi în timp ce don Leoncio răspundea afirmativ, nevasta îşi mustră bărbatul:
— Pentru Dumnezeu, Ibrahim, nu vorbi aşa!
— Şi... e moartă, definitiv?
— Da, don Ibrahim, moartă de-a binelea. E sugrumată cu un prosop.
— Cu un prosop?
— Da, domnule, cu un prosop pluşat.
— Ce oroare!
Don Ibrahim începu să dea ordine, să se învîrtă de colo-colo şi să recomande păstrarea calmului.
— Genoveva, pune mîna pe telefon şi cheamă poliţia.
— Ce număr are?
— Ce pot să ştiu eu, fata mea, caută în carte! Şi dumneata, prietene Maestre, fă de gardă pe scară, să nu urce şi să nu coboare nimeni. În cuier ai să găseşti un baston. Mă duc să anunţ medicul.
Cînd i se deschise uşa la apartamentul medicului, don Ibrahim întrebă cu un aer de deplină seninătate:
— E-acasă doctorul?
— Da, domnule, aşteptaţi o clipă.
Don Ibrahim ştia dinainte că medicul e acasă. Cînd acesta ieşi să vadă despre ce este vorba, don Ibrahim, neştiind cum să înceapă, îi zîmbi:
— Şi fetiţa ce face, e mai bine cu burtica?

După cină don Mario de la Vega îl invită la o cafea pe Eloy Rubio Antofagasta, care nu era altul decît bacalaureatul. Se vedea că voia să se întreacă pe sine însuşi.

— Ai avea chef de o ţigară de foi?
— Da, domnule, mulţumesc frumos.
— Bravo, amice, da ştiu că nu laşi să-ţi scape nimic!
Eloy Rubio Antofagasta zîmbi umil.
— Nu, domnule. Apoi adăugă: Fiindcă sînt fericit că am găsit de lucru, înţelegeţi?
— Şi că ai mîncat, aşa-i?
— Da, domnule, şi că am mîncat.

Domnul Suárez tocmai fuma o ţigară de foi dăruită de Pepe Ţepuşă.
— Phii, grozavă e! Miroase a tine...
Domnul Suárez căută privirea prietenului său.
— Vrei să bem cîte un păhărel? Nu am chef să merg la masă; cînd sînt cu tine îmi piere pofta de mîncare.
— Bine, haidem.
— Mă laşi să te invit?
Fotografa şi Ţepuşă o luară, ţinîndu-se strîns de braţ, pe strada Prado în sus, pe trotuarul stîng, cum urci, unde sînt nişte săli de biliard. Unii, văzîndu-i trecînd, întorceau uşor capul după ei.
— Intrăm o clipă aici, să vedem cum stau în poziţie tipii de la biliard?
— Nu, las-o baltă, ieri erau cît pe aici să mă pocnească cu tacul peste gură.
— Ce brute! Aşa e cînd oamenii n-au cultură! Ce sălbăticie! Te-ai speriat îngrozitor, nu-i aşa, Ţepuşică?
Pepe Ţepuşă se posomorî.
— Ascultă, Ţepuşică să-i spui mă-ti!
Pe domnul Suárez îl apucară istericalele.
— Aoleu, mămica mea! Aoleu, ce i s-o fi întîmplat! Aoleu, Doamne, Dumnezeule!
— Vrei să taci odată?
— Iartă-mă, Pepe, n-am să mai vorbesc despre mama. Aoleu, sărăcuţa! Ascultă, Pepe, îmi iei o floare? Vreau să-mi cumperi o camelie roşie; cînd merg cu tine e bine să port avizul „e interzis..."
Pepe Ţepuşă zîmbi fudul şi-i cumpără domnului Suárez o camelie roşie.
— Pune-o la butonieră.
— Unde vrei tu.

După ce constată că bătrîna doamnă murise de-a binelea, doctorul se îngriji de don Leoncio Maestre, care, sărmanul, avea o criză de nervi, pierzîndu-şi aproape cu totul cunoştinţa şi aruncînd din mîini şi din picioare în toate părţile.

— Vai de mine, doctore, dacă o să moară şi el?

Doña Genoveva Cuadrado de Ostalaza era foarte îngrijorată.

— N-aveţi grijă, doamnă, nu-i nimic grav, decît că a tras o sperietură grozavă.

Don Leoncio, prăbuşit într-un fotoliu, avea ochii daţi peste cap şi spume la gură. Don Ibrahim începuse între timp organizarea locatarilor.

— Calm, mai presus de orice, calm! Fiecare cap de familie să-şi percheziţioneze conştiincios domiciliul. Să servim cauza justiţiei, acordîndu-i sprijinul şi colaborarea, atît cît stă în puterea noastră.

— Da, domnule, foarte bine spus! În aceste clipe, cel mai bine este ca unul să comande şi ceilalţi să dăm ascultare.

Vecinii din casa crimei, care erau toţi spanioli, spuseră fiecare cîte ceva cu vorbe mai multe sau mai puţine.

— Pregătiţi-i un ceai de tei.

— Da, doctore.

Don Mario şi bacalaureatul Eloy au căzut de acord să se ducă devreme la culcare.

— Bine, prietene, şi mîine, pe brînci; ce părere ai?

— Da, domnule, o să vedeţi cît de mulţumit o să fiţi de mine.

— Chiar aşa şi vreau. Mîine la nouă ai ocazia să mi-o dovedeşti. Încotro mergi?

— Păi acasă, unde altundeva? Mă duc să mă culc. Şi dumneavoastră vă culcaţi devreme?

— Întotdeauna. Eu duc o viaţă foarte ordonată.

Eloy Rubio Antofagasta simte cum creşte în el îndemnul să perie; a fi periuţă îi stătea probabil în fire.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă, domnule Vega, vă conduc întîi pe dumneavoastră.

— Cum vrei, amice Eloy, şi-ţi rămîn îndatorat. După cum se vede eşti sigur că o să-ţi mai pice o ţigară!

— Nu de asta, domnule Vega, credeţi-mă.

— Haide, nu fi prost, omul lui Dumnezeu, şi nu încerca să vinzi castraveţi la grădinar!

Don Mario şi noul său corector, deşi noaptea era mai degrabă friguroasă, au pornit la plimbare, cu gulerele pardesielor ridicate. Cînd îl lăsai să vorbească despre ceea ce îi plăcea lui, don Mario nu se mai sinchisea nici de frig, nici de căldură, nici de foame.

După o bucată de drum, don Mario şi Eloy Rubio Antofagasta dădură peste un grup de oameni strînşi la intrarea unei străzi, unde doi sergenţi de stradă nu lăsau să treacă pe nimeni.

— S-a întîmplat ceva?

O femeie se întoarse spre ei.

— Nu ştiu, se zice că s-a comis o crimă, că două doamne în vîrstă au fost omorîte cu lovituri de pumnal.

— Extraordinar!

Intră în vorbă şi un bărbat.

— Nu exageraţi, doamnă; nu au fost două doamne, ci una singură.

— Şi vi se pare puţin?

— Nu, doamnă; mi se pare chiar prea mult. Dar mi s-ar fi părut şi mai mult dacă ar fi fost două.

Un tînăr se apropie de grup.

— Ce se întîmplă?

Altă femeie îl lămuri.

— Aud că s-a comis o crimă, că au strangulat o fată, cu un prosop pluşat. Zice că era o actriţă.

Cei doi fraţi, Mauricio şi Hermenegildo au căzut de acord s-o facă lată astă-seară.

— Ştii ce? E o noapte grozavă de pornit în crailîc. Dacă o să-ţi dea povestea aia, o sărbătorim anticipat, iar dacă nu, iaca! ne consolăm şi-om vedea ce-o mai fi. Dacă nu facem aşa, n-o să-ţi dea pace gîndurile toată noaptea. Ai făcut tot ceea ce trebuia să faci; acuma nu mai ai decît de aşteptat şi de văzut ce fac ceilalţi.

Hermenegildo era preocupat.

— Da, cred că ai dreptate; frămîntînd toată ziua acelaşi gînd, nu izbutesc decît să devin şi mai nervos. Mergem unde vrei, tu cunoşti mai bine Madridul.

— Ce părere ai de un păhărel?

— Bine, haidem; dar așa singurei?

— O să găsim noi ceva. La asemenea oră dacă prisosește ceva, apăi prisosesc fetișcanele.

Mauricio Segovia și cu fratele său Hermenegildo au pornit-o după băuturică prin barurile de pe strada Echegaray. Mauricio conducea, iar Hermenegildo asculta și plătea.

— Hai să ne închipuim că bem pentru izbînda mea; plătesc eu.

— Bine; dacă nu-ți rămîn bani să te întorci acasă, vestește-mă, să-ți dau o mînă de ajutor.

Într-o crîșmă de pe strada Fernández y Gonzáles, Hermenegildo îi dădu cu cotul lui Mauricio.

— Uită-te la ăia doi, ce mai trai pe ei!

Mauricio întoarse capul.

— Îhî, da. Și Marguerite Gautier e bolnavă, sărăcuța, vezi ce camelie roșie are la butonieră? Fii atent, măi frate, ce-și mai fac ăia de cap!

Din celălalt capăt al localului mugi o voce cît șapte:

— ...Nu te mai risipi atîta, Fotografo, mai lasă ceva și pentru mai tîrziu!

Pepe Țepușă se ridică de pe scaun.

— Care ai, mă, chef să te arunc în stradă?

Don Ibrahim îi spunea domnului judecător:

— Iată ce este, domnule judecător: noi nu am putut limpezi nimic. Fiecare locatar și-a percheziționat propriul domiciliu și nu s-a găsit nimic care să ne atragă atenția.

Un vecin de la etajul întîi, don Fernando Cazuela, procurist la Tribunal, privi în podea; el — zău că găsise ceva.

Judecătorul îl interogă pe don Ibrahim.

— S-o luăm pe rînd. Răposata avea familie?

— Da, domnule judecător, un băiat.

— Unde se află acum?

— Uf, cine mai știe, domnule judecător! Este un băiat cu obiceiuri urîte.

— Muieratic?

— Apăi, nu, domnule judecător, nu chiar muieratic.

— Poate cartofor?

— Aș, după cîte știu, nu.

Judecătorul se uită la don Ibrahim.

— Bețiv?

— Nu, nu, nici beţiv.

Judecătorul încercă să zîmbească, puţin cam plictisit.

— O clipă; ce înțelegi dumneata prin obiceiuri urîte? Nu cumva colecţionatul de timbre?

Don Ibrahim răspunse înțepat:

— Nu, domnule, prin obiceiuri urîte înțeleg multe lucruri. De pildă, să fii pederast.

— Aha, asta e! Băiatul răposatei este pederast.

— Da, domnule judecător, un pederast înrăit.

— Aşa!... Bine, domnilor, vă mulțumesc tuturor. Duceţi-vă în camerele dumneavoastră, vă rog; dacă voi avea nevoie de dumneavoastră am să vă citez.

Locatarii, ascultători, porniră fiecare spre camera lui.

Cînd ajunse la etajul întîi, dreapta, don Fernando Cazuela o găsi pe nevastă-sa cu lacrimile curgîndu-i șiroaie.

— Aoleu, Fernando! Omoară-mă dacă vrei! Numai să nu afle nimic băieţelul nostru!

— Nu, fată dragă, cum o să te omor cu tribunalul în casă! Haide, urcă-te în pat. Asta ne-ar mai lipsi acuma, ca pînă la urmă asasinul doñei Margot să fie tocmai amantul tău!

Pentru a distra grupul adunat în stradă, care crescuse între timp la cîteva sute de persoane, un ţigănuş de vreo șase ani cînta *flamenco*, bătînd ritmul din palme. Era un ţigănuş simpatic, ştiut de toată lumea.

Şi cum un meşter croitor
şedea cusînd la pantaloni
trecu un flăcăiaş ţigan
din ăi ce vînd crevete.

Cînd o scoaseră pe doña Margot, s-o ducă la morgă, copilul tăcu, respectuos.

CAPITOLUL III

După ce ia masa, don Pablo se duce într-o cafenea liniștită de pe strada San Bernardo ca să-și joace partida de șah cu don Francisco Robles y López-Patón; pe la ora cinci, cinci și jumătate, iese în căutarea doñei Pura ca să facă o plimbare și apoi ancorează în cafeneaua doñei Rosa, unde își bea ciocolata, care veșnic i se pare cam subțiată.

La o masă vecină, lîngă una din vitrine, patru bărbați joacă domino: don Roque, don Emilio Rodríguez Ronda, don Tesifonte Ovejero și domnul Ramón.

Don Francisco Robles y López-Patón, medic de boli secrete, are o fată, pe nume Amparo, care-i măritată cu don Emilio Rodríguez Ronda, și el tot medic. Roque este soțul doñei Visi, sora doñei Rosa; don Roque Moisés Vázquez este, după cum spune cumnată-sa, una din ființele cele mai rele din lume. Don Tesifonte Ovejero y Solana, căpitan și medic veterinar, este un conaș cumsecade de provincie, cam slab de înger, și poartă un inel cu smarald. Și, în sfîrșit, domnul Ramón, este proprietarul unei brutării destul de însemnate din apropiere.

Acești șase amici de fiecare după-amiază sînt oameni liniștiți, așezați, deși mai calcă uneori, ușurel, și pe alături; altminteri se au bine între ei, nu știu ce-i aia ceartă, și trăncănesc de la o masă la alta, pe deasupra conversațiilor legate de jocul căruia ei nu-i acordă întotdeauna un interes prea mare.

Don Francisco tocmai a pierdut un nebun.

— Îmi merge rău!

— Rău! În locul dumitale eu aș renunța.

— Eu, nu.

Don Francisco privește spre ginerele său, care îl are de partener pe veterinar.

— Acultă, Emilio, cum se simte fetița?

Fetița este Amparo.

— Bine, acum e bine, mîine o dau jos din pat.

— Mă bucur! În după-amiaza asta o să treacă mama pe la voi.

— Foarte bine. Vii și dumneata?

— Nu știu, să văd dacă pot.

Soacra lui don Emilio se numește doña Soledad, doña Soledad Castro de Robles.

Domnul Ramón scapă de mișcarea în care se împotmolise. Don Tesifonte glumește cu el ca întotdeauna:

— Cine are noroc la joc...

— Și invers, căpitane, înțelegi dumneata cum vine...

Don Tesifonte face o mutră acră iar amicii încep să rîdă. Don Tesifonte, ăsta-i adevărul, nu are noroc nici la femei și nici la joc. Își petrece toată ziua închis în casă, nu iese decît ca să-și facă partida.

Don Pablo, cîștigătorul partidei, este distrat, nu prea ia seama la șah.

— Ascultă, Roque, cumnată-ta era ieri în toane rele.

Don Roque își ia un aer de suficiență, ca și cînd le-ar ști pe toate.

— E veșnic în toane rele, cred că așa s-a născut. Cumnată-mea este o fiară îndîrjită! Dacă n-ar fi vorba de fetițe, de mult aș fi pus-o eu cu botul pe labe! Dar ce să-i faci, răbdare și tutun! Babele astea grase și mereu cherchelite pot s-o ducă mult.

Don Roque socotește că stînd și așteptînd, va sosi ziua cînd cafeneaua *La Delicia* o să fie a fiicelor sale, împreună cu o grămadă de alte bunuri. Dacă stăm să privim bine lucrurile, don Roque nu greșește gîndind astfel, și apoi zău că merită osteneala să rabzi, chiar și cincizeci de ani. Parisul merită o liturghie.[1]

Doña Matilde și doña Asunción se întîlnesc în fiecare după-amiază, numai ca să mănînce, într-o lăptărie de pe strada Fuencarral, unde patroana, doña Ramona Bragado, o bătrînă cicălitoare dar foarte hazlie, fostă actriță de mult, pe vremea generalului Prim[2], le e prietenă. Doña Ramona, care primise prin testament, stîrnind un scandal îngrozitor, o donație de zece mii de *duros* din partea marchizului de Casa Peña Zurana — fost senator și de două ori subsecretar la

[1] *Paris vaut bien une messe*, cuvinte atribuite lui Henric al IV-lea (1553—1610), regele Franței, cînd acesta abjură credința sa protestantă pentru a trece la catolicism.

[2] *Juan Prim y Prats* (1817—1870), general și om politic spaniol.

Finanțe — și iubitul ei, cel puțin douăzeci de ani, se dovedise destul de chibzuită: în loc să risipească banii, luase pe seama sa o lăptărie care mergea mulțumitor și avea o clientelă foarte sigură. Pe deasupra doña Ramona, care nu-și pierdea niciodată capul, știa să tragă foloase din orice prilej, fiind în stare să scoată bani și din piatră seacă. Dar cel mai bine se pricepea să umble cu tertipuri, făcind codoșlîcuri după perdeaua lăptăriei, șușotind palavre aurite și bine garnisite la urechea vreunei fetișcane care voia să-și cumpere o poșetă, ca apoi să dea tîrcoale pungii vreunuia din domnișorii ăia trîndavi, care vor să nu se obosească cu nimica și să le vină totul servit pe tavă.

Așa sînt unii pe lumea asta, buni la toate.

În după-amiaza aceea adunarea din lăptărie era veselă.

— Adu niște brioșe, doña Ramona, că plătesc eu.

— I-auzi, dragă! Ai cîștigat la loterie?

— Sînt loterii și loterii, doña Ramona! Am pimit scrisoare de la Paquita, din Bilbao. Uite ce spune aici.

— Ia să văd, ia să văd!

— Citește dumneata, eu am vederea din ce în ce mai slabă: citește dumneata aici, jos.

Doña Ramona își îndeasă ochelarii pe nas și citește:

— „Soția logodnicului meu a murit de anemie pernicioasă." Zău, doña Asunción , așa da, mai zic și eu!

— Citește, citește mai departe.

— „Și logodnicul meu spune că acum nu trebuie să ne mai ferim, că dacă rămîn însărcinată, se însoară cu mine." Apoi, dragă, să știi că ai noroc!

— Da, mulțumesc lui Dumnezeu, am destul noroc cu fata asta a mea.

— Și logodnicul este profesorul de la Universitate?

— Da, don José María de Samas, profesor de psihologie, logică și etică.

— Atunci, drăguță, să fie într-un ceas bun! A dat lovitura!

— Cam așa-i!

Și doña Matilde avea o veste bună de povestit; nu ceva definitiv, cum era poate vestea despre Paquita, dar rămînea, fără îndoială, o veste bună. Băiatului ei, Florentino del Mare Nostrum, i se oferise un contract foarte avantajos la Barcelona, urmînd să joace la un cabaret din cartierul Paralelo, într-un spectacol select intitulat *Melodii ale rasei* care,

cum avea un substrat patriotic, sperau să fie patronat de către autorități.

— Sînt liniștită să știu că lucrează într-un oraș mare; la sate e multă incultură și cîteodată artiștii de felul băiatului meu sînt primiți cu pietre, de parcă n-ar fi și ei ca ceilalți! Odată, în Jadraque, a fost nevoie să intervină chiar jandarmii; de n-ar fi ajuns la timp, ființele acelea inculte și fără suflet, cărora nu le plac decît glumele proaste și să spună porcării vedetelor, l-ar fi jupuit de viu pe sărmanul meu băiețaș. Bietul îngeraș, ce mai spaimă a tras!

Doña Ramona dădea aprobator din cap.

— Da, da, într-un oraș mare ca Barcelona este mult mai bine; i se apreciază mai mult arta, și în general e mai respectat, e cu totul altfel.

— Vai, da! Cînd aud că pleacă în turneu prin sate, mă apucă groaza. Sărăcuțul meu Florentinin, cît este de sensibil, să fie nevoit să joace pentru un public atît de înapoiat și, cum spune el, plin de prejudecăți. Ce oroare!

— Da, așa e. Dar, în sfîrșit, acuma o să fie bine...

— Da, numai să țină!

Laurita și Pablo obișnuiesc să-și bea cafeaua într-un bar de lux, unde nu îndrăznește să intre oricine, în spatele străzii Gran Vía. Pentru a ajunge la mese — o jumătate de duzină, atîtea doar, toate cu față de masă și cu o vază de flori — trebuie să treci pe lîngă barul aproape pustiu, unde stau două domnișoare sorbind coniac, și patru sau cinci puști descreierați care joacă la zaruri banii de acasă.

— Bună, Pablo; nu mai stai de vorbă cu nimeni! Sigur, de cînd ești îndrăgostit...

— Bună, Mari Tere; și Alonso?

— Cu familia, băiatule; e foarte serios de cîtva timp.

Laurita făcu botic; cînd se așezară pe canapea, nu-l mai luă pe Pablo de mînă, ca alteori. Adevărul e că Pablo se simți oarecum ușurat.

— Spune-mi, cine-i fata asta?

— O prietenă.

Laurita se amărî și deveni insinuantă.

— O prietenă cum sînt eu acuma?

— Nu, dragă.

— Atunci de ce spui o prietenă?

— Bine, o cunoscută.
— Da, o cunoscută... Ascultă, Pablo.
Ochii Lauritei se umplură dintr-o dată de lacrimi.
— Ce?
— Sînt îngrozitor de necăjită.
— De ce?
— Din cauza acestei femei.
— Haide, fetițo, taci o dată și nu mă mai bate la cap!
Laurita suspină.
— Sigur! Pe deasupra mă mai și cerți.
— Nu, fato, nici pe deasupra, nici pe dedesubt, și nu mă mai plictisi.
— Vezi?
— Ce să văd?
— Vezi cum mă cerți?
Pablo schimbă tactica.
— Nu, păpușico, nu te cert; dar mă supără scenele astea de gelozie, ce să fac! Întotdeauna mi s-a întîmplat la fel.
— La fel cu toate iubitele tale?
— Nu, Laurita, cu unele mai mult, cu altele mai puțin...
— Şi cu mine?
— Cu tine mai mult decît cu oricare.
— Sigur! Pentru că nu mă iubești! Gelos nu-i decît cel care iubeşte mult, mult de tot, așa cum te iubesc eu pe tine.
Pablo se uită la Laurita ca la o gînganie ciudată. Laurita deveni drăgăstoasă.
— Ascultă, Pablito.
— Nu-mi mai spune Pablito. Ce vrei?
— Of, băiatule, eşti ca un arici!
— Da, dar nu-mi mai spune, mai schimbă placa, prea mi-a spus multă lume.
Laurita zîmbi.
— Dar mie puțin îmi pasă că ești ca un arici. Mie îmi placi așa cum ești. Numai că sînt atît de geloasă! Ascultă, Pablo, dacă într-o zi n-ai să mă mai iubești, ai să-mi spui?
— Da.
— Cine să vă creadă! Sînteți toți atît de mincinoși!
În timp ce-și bea cafeaua, Pablo Alonso își dădu seama că se plictisește lîngă Laurita. Frumușică foc, foarte atrăgătoare, foarte drăgăstoasă, chiar și foarte credincioasă, dar foarte aceeași întotdeauna.

În cafeneaua doñei Rosa, ca în toate cafenelele, publicul de la ora cafelei nu este acelaşi cu publicul de la ora aperitivului. Toţi sînt obişnuiţi aici, asta-i sigur, toţi se aşază pe aceleaşi canapele, toţi beau în aceleaşi pahare, iau acelaşi bicarbonat, plătesc cu aceleaşi *pesetas*, îi rabdă aceleaşi impertinenţe patroanei, dar, totuşi, cine ştie de ce, clienţii de la trei după-amiază nu au nici în clin, nici în mînecă cu cei care vin cînd ceasul bate şapte şi jumătate; e posibil să-i unească numai ideea păstrată de toţi în fundul sufletului, că ei constituie de fapt vechea gardă a cafenelei. Ceilalţi, cei de după-prînz, pentru cei de la ora aperitivului, şi de la ora aperitivului, pentru cei de după-prînz, nu sînt altceva decît nişte intruşi pe care îi tolerezi, dar pe care nu-i bagi în seamă. Asta ar fi bună! Privite individual sau ca nişte organisme, cele două grupuri sînt incompatibile unul cu altul, şi dacă unui ins de la ora cafelei i se năzare să zăbovească puţin şi să depăşească ora de plecare, noii veniţi, cei de la ora aperitivului, îl privesc cu ochi răi, cu ochi tot atît de răi ca şi cei cu care îi privesc clienţii de la ora cafelei pe cei de la ora aperitivului, sosiţi mai devreme. Într-o cafenea bine organizată, într-o cafenea cam de felul Republicii lui Platon, ar exista fără îndoială un răgaz de un sfert de ceas, pentru ca cei care vin şi cei care pleacă să nu se întîlnească nici chiar în uşa turnantă.

În cafeneaua doñei Rosa, după-prînz, singura persoană cunoscută care mai rămîne, în afara patroanei şi a băiatului de serviciu, este domnişoara Elvira, care, în realitate, a ajuns să fie aproape o mobilă ca toate celelalte.

— Ce mai faci, Elvirita? Ai dormit bine?

— Da, doña Rosa; şi dumneavoastră?

— Păi eu, potrivit, fato, potrivit numai. Mi-am petrecut noaptea tot ducîndu-mă într-una la closet; pesemne că aseară am mîncat ceva care nu mi-a priit, şi m-a apucat pîntecăraia.

— Dumnezeule! Şi acum vă simţiţi mai binişor?

— Da, pare-se că da, dar îmi simt tot corpul vlăguit.

— Nu-i de mirare, diareea e ceva care te doboară.

— Mai încape vorbă! M-am şi hotărît; dacă pînă mîine nu mă simt mai bine, chem doctorul. Aşa nu pot să lucrez, nu sînt în stare să fac nimic, şi ştii dumneata, cu treburile astea, dacă nu-i ţii în frîu...

— Sigur.

Padilla, băiatul cu țigări, încearcă să-l convingă pe un domn că țigările pe care i le vinde nu sînt făcute din chiștocuri.

— Uitați-vă și dumneavoastră, tutunul din chiștocuri se cunoaște numaidecît, oricît l-ai spăla îi rămîne întotdeauna un gust cam neobișnuit. Și apoi, tutunul din chiștocuri miroase a oțet de la o poștă, ori aici vă puteți vîrî nasul cît vreți, și tot n-o să vă miroasă. De ce să mă jur că țigările astea au tutun de Gener? Eu nu vreau să-mi amăgesc clienții; au tutun de regie, dar bine cernut și fără noduri. Și, pe urmă, uitați-vă și dumneavoastră cum sînt răsucite; nu-i lucru de mașină, totul este făcut de mînă, pipăiți-le dacă doriți.

Alfonsito, băiețașul cu comisioanele, primește instrucțiuni de la un domn care a lăsat o mașină să-l aștepte la intrare.

— Să vedem dacă înțelegi cum trebuie, să nu încurci lucrurile. Urci la etaj, suni și aștepți. Dacă iese să-ți deschidă domnișoara asta, uită-te bine la fotografie, e înaltă și are părul blond, tu îi spui „Napoleon Bonaparte", ține bine minte, și dacă ea îți răspunde „A murit la Waterloo", îi dai scrisoarea. Ai înțeles cum trebuie?

— Da, domnule.

— Bine. Notează-ți asta cu Napoleon și ce trebuie să-ți răspundă și învață-le pe drum. Ea, atunci, după ce o să citească scrisoarea, o să-ți spună o oră, ora șapte, sau ora șase, sau oricare alta, tu o ții bine minte și vii glonț să-mi spui. Înțelegi?

— Da, domnule.

— Haide, acuma pleacă! Dacă te descurci bine, îți dau un *duro*.

— Da, domnule. Dar, dacă iese să-mi deschidă altcineva decît domnișoara?

— Așa e, ai dreptate! Dacă iese să-ți deschidă altă persoană, nu-i nimic, îi spui că te-ai înșelat; întrebi „Aici locuiește domnul Pérez?" și cum o să-ți spună nu, o ștergi, și pace bună. E limpede?

— Da, domnule.

Pe Consorcio López, oberțalul, l-a chemat la telefon — ei, da, chiar așa! — Marujita Ranero, prietena lui de altădată, mama celor doi gemeni.

— Dar ce cauți tu în Madrid?

— Am venit cu bărbatu-meu să-l opereze.

López rămase cu gura căscată; nu era un om care să-şi piardă cumpătul cu una, cu două, dar telefonul ăsta, ce mai încoa şi-ncolo, îl luase prin surprindere.

— Şi ţîncii?

— Sînt nişte omuleţi în toată regula. Anul ăsta intră la liceu.

— Cum trece vremea!

— Păi da, trece.

Marujitei aproape că-i tremura glasul.

— Ascultă!

— Ce?

— Nu vrei să mă vezi?

— Dar...

— Sigur! Te-oi gîndi că m-am dărîmat.

— Nu, femeie, nu fi proastă; numai că acuma...

— Nu, nu acuma, la noapte cînd ieşi de acolo. Bărbatu-meu rămîne la sanatoriu şi eu stau la o pensiune.

— Care?

— *La Colladense*, pe strada Magdalena.

Tîmplele lui López zvîcneau cu zgomotul unor focuri de puşcă.

— Spune, şi cum intru?

— Pe uşă, ţi-am şi luat o cameră, numărul trei.

— Spune, şi cum te găsesc?

— Haide, nu fi prost! Am să te caut eu.

Cînd agăţă telefonul în furcă şi se întoarse spre tejghea, López izbi cu cotul într-unul din rafturi, cel cu lichioruri, trîntind pe jos de-a valma sticlele de Cointreau, Calisay, benedictină, *curaçao*, cremă de cafea şi *pippermint*. Doamne, ce mai tămbălău!

Petrita, servitoarea lui Filo, se duse după sifon la barul lui Celestino Ortiz, pentru Javierín care avea gaze. Bietul copil avea uneori gaze, şi nu scăpa de ele decît cu sifon.

— Ascultă, Petrita, ştii că fratele stăpînă-ti a început să facă rău de tot pe grozavul?

— Lăsaţi-l, domnule Celestino, sărmanul, vai de capul lui prin cîte trece. V-a rămas dator?

— Sigur că da, douăzeci şi două de *pesetas*.

Petrita se îndreptă spre camera din fund,

— Mă duc să iau un sifon, aprindeţi-mi lumina.
— Ştii unde este.
— Nu, aprindeţi-mi-o dumneavoastră, uneori îmi dă cîrcei.
Cînd Celestino Ortiz se duse în camera din fund ca să aprindă lumina, Petrita îi ţinu calea.
— Spuneţi-mi, fac eu douăzeci şi două de *pesetas*?
Celestino Ortiz nu înţelese întrebarea.
— Ce?
— Dacă fac douăzeci şi două de *pesetas*.
Lui Celestino Ortiz i se urcă sîngele la cap.
— Tu valorezi un imperiu!
— Dar douăzeci şi două de *pesetas*?
Celestino Ortiz se năpusti asupra fetei.
— Încasaţi-vă cafelele domnului Martín.
Prin camera din fundul barului lui Celestino Ortiz, trecu parcă un înger care ridică un uragan cu aripile sale.
— Şi de ce faci tu asta pentru domnul Martín?
— Pentru că aşa îmi place mie şi pentru că îl iubesc mai mult decît orice pe lume; şi pot s-o spun oricui ar vrea să ştie, în primul rînd logodnicului meu!
Cu obrajii aprinşi, cu sînii zvîcnind, cu vocea răguşită, cu părul răvăşit şi cu ochii plini de sticlire, Petrita era de o frumuseţe stranie, ca a unei leoaice după împreunare.
— Şi el te răsplăteşte?
— Pe el nu-l las.

La ora cinci, adunarea din cafeneaua de pe strada San Bernardo se sparge, ca pe la cinci şi jumătate, ba chiar mai devreme, fiecare să fie la treburile lui. Don Pablo şi don Roque, la casele lor; don Francisco şi cu ginere-su, la consultaţii; don Tesifonte la studiu, iar domnul Ramón să vadă cum se ridică obloanele brutăriei, mina lui de aur.
În cafenea, la o masă ceva mai retrasă, au rămas doi bărbaţi, fumînd aproape în tăcere; unul se numeşte Ventura Aguado şi studiază pentru a deveni notar.
— Dă-mi o ţigară.
— Ţine.
Martín Marco aprinde ţigara.
— O cheamă Purita şi este o încîntare de femeie, suavă ca o copilă, delicată ca o prinţesă. Ce viaţă scîrboasă!

Pura Bertolomé, la această oră, ia tocmai o gustare cu un telal bogat, într-un birt de pe strada Cuchilleros. Martín îşi aminteşte ultimele ei cuvinte:

— La revedere, Martín; tu ştii că de obicei după-amiezile rămîn la pensiune, n-ai decît să mă chemi la telefon. Azi după-amiază însă nu mă suna; am o întîlnire cu un prieten.

— Bine.

— La revedere, sărută-mă.

— Cum, aici?

— Da, tont mic, oamenii au să creadă că sîntem bărbat şi nevastă.

Martín Marco trase aproape măreţ din ţigară. Apoi respiră cu putere.

— În sfîrşit... Ascultă, Ventura, dă-mi doi *duros*, azi n-am mîncat nimic.

— Frate, dar aşa nu se poate trăi!

— Mie-mi spui!

— Şi nu găseşti nimic, nicăieri?

— Nimic; colaborarea aceea de două articole, două sute de *pesetas*, cu nouă la sută reţineri.

— Apoi eşti grozav! Bine, ia-i, cît mai am şi eu! Taică-meu a cam început să strîngă baierele pungii. Na-ţi cinci, ce să faci numai cu doi?

— Îţi mulţumesc din toată inima; fii invitatul meu din banii tăi!

Martín Marco strigă chelnerul.

— Două cafele simple!

— Trei *pesetas*.

— Opreşte de aici, te rog.

Băiatul vîrî mîna în buzunar şi scoase restul: douăzeci şi două de *pesetas*.

Martín Marco şi Ventura Aguado sînt de mult prieteni, prieteni buni; au fost tovarăşi de studii la Facultatea de drept, înainte de război.

— Mergem?

— Bine, cum vrei. Aici nu mai avem nimic de făcut.

— Frate, adevărul este că nici eu n-am nimic de făcut, nicăieri. Tu încotro mergi?

— Nu ştiu nici eu, am să fac cîţiva paşi pe aici ca să-mi treacă timpul.

Martín Marco zîmbi.

— Aşteaptă să iau puţin bicarbonat. Nimic nu este mai bun cînd ai digestii grele, decît bicarbonatul.

Julián Suarez Sobrón, zis Fotografa, în vîrstă de cincizeci şi trei de ani, de fel din Vegadeo, provincia Oviedo, şi José Giménez Figueras, zis Ţepuşă, în vîrstă de patruzeci şi şase de ani, de fel din portul Santa María, provincia Cádiz, stau cu braţele încrucişate în pivniţele Direcţiei Generale a Siguranţei, aşteptînd să fie duşi la închisoare.

— Ah, Pepe, ce bine ne-ar pica acum o cafeluţă!

— Da, şi un păhărel de *triple-sec*; cere-le, să vedem dacă-ţi dau.

Domnul Suárez este mai îngrijorat decît Pepe Ţepuşă; se vede limpede că numitul Giménez Figueras este mai obişnuit cu asemenea situaţii.

— Spune-mi, de ce ne-or fi ţinînd aici?

— Uite, asta nu mai ştiu. N-oi fi părăsit vreo domnişoară virtuoasă după ce i-ai turnat un copil?

— Vai, Pepe, ce spiritual mai eşti!

— Apăi, băiete, de aici tot nu scăpăm cu una, cu două.

— Da, şi asta-i adevărat. Pe mine cel mai mult mă doare că n-am putut s-o anunţ pe mămica mea.

— Iar începi?

— Nu, nu.

Cei doi prieteni fuseseră arestaţi noaptea trecută, într-un bar de pe strada Ventura de la Vega. Poliţiştii care veniseră după ei au intrat în bar, s-au uitat puţin în jur şi pac! s-au îndreptat glonţ spre ei. Ce tipi; ce înseamnă să fii obişnuit cu lucruri din astea.

— Urmaţi-ne!

— Vai! Dar de ce mă arestaţi? Sînt un cetăţean cinstit care nu tulbură pe nimeni, am actele în regulă.

— Foarte bine. Toate acestea să le spui dumneata cînd o să fii întrebat. Scoate-ţi floarea aia.

— Vai! Da de ce? N-am de ce să vă urmez, eu nu fac nimic rău.

— Fără scandal, te rog! Ia priveşte aici!

Şi domnul Suárez se uitase. Din buzunarul poliţistului se iveau cercurile argintii ale cătuşelor.

Pepe Ţepuşă se şi ridicase.

— Hai să mergem cu domnii aceştia, Julián; totul o să se limpezească.

— Haidem, haidem... Dumnezeule, ce maniere!

La Direcţia Siguranţei nu mai fusese nevoie să le facă fişe, le aveau dinainte; fusese destul să adauge o dată şi trei sau patru cuvinte pe care nu putuseră să le citească.

— De ce am fost arestaţi?

— Nu ştiţi?

— Nu, eu nu ştiu nimic, ce să ştiu?

— O să vi se spună.

— Vă rog, şi nu pot să anunţ că sînt arestat?

— Mîine, mîine.

— E vorba de mama mea, care este tare bătrînă, săraca, o să fie foarte neliniştită.

— Mama dumitale?

— Da, are şaptezeci şi şase de ani.

— O fi, dar eu nu pot să fac nimic şi nici să spun nimic. Mîine o să se limpezească lucrurile.

În celula unde fuseseră închişi, o cameră imensă, pătrată, cu tavanul scund, prost luminată de un bec de cincisprezece lumini, pus într-o apărătoare de sîrmă, nu se văzu nimic în primele clipe. Apoi, după un timp, cînd ochii începură să li se deprindă, domnul Suárez şi Pepe Ţepuşă, desluşiră încetul cu încetul cîteva feţe cunoscute, invertiţi săraci, hoţi de buzunare, borfaşi, tapeuri de profesie, oameni fără căpătîi care trăiesc la nimereală, fără să mai poată ajunge vreodată la vreun liman.

— Ah, Pepe, ce bine ne-ar pica acum o cafeluţă!

Mirosea foarte urît acolo înăuntru, o duhoare de stîrv, pătrunzătoare, care îţi gîdila nările.

— Ei, ce devreme vii astăzi. Unde-ai fost?

— Ca întotdeauna, la o cafea cu amicii.

Doña Visi îşi sărută soţul în creştetul chel.

— Dacă ai şti ce fericită sînt cînd te întorci devreme!

— Hodoronc-tronc!

Doña Visi zîmbeşte; doña Visi, sărăcuţa, zîmbeşte întotdeauna.

— Ştii cine vine la noi în după-amiaza asta?

— Vreo farfara, parc-o văd.

Doña Visi nu se supără niciodată.
— Nu, prietena mea Montserrat.
— Grozavă făptură!
— De-ai şti cît e de bună!
— Nu ţi-a mai povestit de nici o minune a popii ăluia din Bilbao?
— Taci, nu fi eretic! De ce te înverşunezi să spui întotdeauna lucruri pe care nu le crezi?
— Uite aşa.
Don Roque se convinge pe zi ce trece că nevastă-sa este o tîmpită.
— Rămîi cu noi?
— Nu.
— Of, băiatule!
Sună soneria de la intrare şi prietena doñei Visi păşeşte în casă, în timp ce papagalul de la etajul al doilea turuie păcătoşenii.
— Uite ce este, Roque, eu nu mai pot răbda. Dacă papagalul ăsta nu se astîmpără, eu îl denunţ.
— Dar nu-ţi dai seama, femeie, că ăia de la Comisariat au să-şi bată joc de tine cînd ai să te duci să denunţi un papagal?
Servitoarea o conduce pe doña Montserrat în salon.
— Mă duc s-o anunţ pe coniţa, luaţi loc.
Doña Visi zboară s-o întîmpine pe prietena ei, iar don Roque, după ce priveşte puţin pe după perdeluţe, se aşază lîngă sobă şi scoate cărţile de joc.
— Dacă în cinci cărţi iese valetul de treflă, e semn bun. Dacă iese asul, e prea mult; doar nu mai sînt flăcău.
Don Roque are regulile lui personale de cartomancie.
Valetul de treflă iese la a treia carte.
— Biată Lola, ce te mai aşteaptă! Te compătimesc, fetiţo! În sfîrşit...
Lola este sora Josefei López, o fostă servitoare de demult a familiei Robles cu care don Roque a avut cîndva de-a face şi care acuma, împovărată de grăsime şi de ierni, a fost înlocuită de către această soră a ei mai tînără. Lola e fată la toate în casa doñei Matilde, proprietară de pensiune, mama băiatului care imită vedetele.
Doña Visi şi doña Montserrat vorbesc amîndouă ca nişte mori stricate. Doña Visi este încîntată; pe ultima pagină

din *Heruvimul misionar*, revistă bilunară, a apărut numele ei şi ale celor trei fiice ale sale.

— O să vezi cu ochii dumitale că nu sînt aiureli de-ale mele, ci un mare adevăr. Roque! Roque!

Din cealaltă parte a casei, don Roque strigă:

— Ce doreşti?

— Dă-i fetei fiţuica aia cu chinezii!

— Ce?

Doña Visi comentează cu prietena ei:

— Vai, sfinte Dumnezeule! Bărbaţii ăştia nu aud niciodată nimic.

Ridicînd vocea se adresează din nou bărbatului.

— Dă-i-o fetei...! Mă auzi?

— Da!

— Atunci dă-i fetei fiţuica aia cu chinezii!

— Care fiţuică?

— Aia cu chinezii, omule, aia cu chinezii ăia mici din misiuni!

— Ce? Nu te înţeleg. Ce tot spui de chinezi?

Doña Visi îi zîmbeşte doñei Montserrat.

— Bărbatul ăsta al meu este foarte de treabă, dar niciodată nu se interesează de nimic. Mă duc să caut fiţuica, nu întîrzii nici jumătate de minut. Iartă-mă o clipă.

Cînd ajunge în camera unde don Roque, aşezat lîngă masa tandur, face pasienţe, îl întreabă:

— Bine, omule, nu m-ai auzit?

Don Roque nici nu-şi ridică privirea de la cărţile de joc.

— Poate îţi închipui că am să mă deranjez pentru chinezii tăi!

Doña Visi scotoci în coşul de lucru, dădu peste numărul din *Heruvimul misionar* pe care îl căuta şi, bombănind, se întoarse în salon, unde abia puteai să stai de frig.

După scotoceala doñei Visi, coşul de lucru rămase deschis şi printre bumbacul de cîrpit şi cutia cu nasturi — o fostă cutie de pastile împotriva tusei de pe vremea mameimari — se ivea, cu sfială, alta din revistele doñei Visi.

Don Roque se aplecă pe spate în scaun şi o luă.

— Uite-l şi pe ăsta!

„Ăsta“ era preotul cu miracolele de la Bilbao.

Don Roque începu să citească revista:

„Rosario Quesada (Jaén), pentru vindecarea uneia din surorile sale de o colită grea, 5 *pesetas*.

Ramón Hermida (Lugo), pentru diferite beneficii obținute în activitatea sa comercială, 10 *pesetas*.

María Luisa del Valle (Madrid), pentru dispariția unei umflături de la un ochi, fără necesitatea de a mai recurge la oculist, 5 *pesetas*.

Guadalupe Gutiérrez (Ciudad Real), pentru vindecarea rănii unui copil de nouăsprezece luni, provocată de căderea sa de la un balcon de la mezanin, 25 *pesetas*.

Marina López Ortega (Madrid), pentru îmblînzirea unui animal de rasă, 5 *pesetas*.

O văduvă preacucernică (Bilbao), pentru regăsirea unui plic cu valori, pierdut de un funcționar al casei, 25 *pesetas*."

Don Roque cade pe gînduri.

— Să nu-mi vină mie cu d-astea; astea sînt copilării.

Doña Visi se simte oarecum obligată să ceară scuze prietenei.

— Nu ți-e frig, Montserrat? Cîteodată casa asta parcă-i o ghețărie!

— Nu, zău că nu, Visitación; te simți foarte bine aici. Aveți o casă foarte plăcută, cu mult confort, cum spun englezii.

— Mulțumesc, Montserrat. Ești întotdeauna atît de amabilă.

Doña Visi zîmbește și începe să-și caute numele pe listă. Doña Montserrat, înaltă, bărbătoasă, ciolănoasă, deșirată, mustăcioasă, cam greoaie la vorbă și mioapă, își îndeasă lornionul pe nas.

Într-adevăr, după cum o asigurase doña Visi, pe ultima pagină din *Heruvimul misionar* apărea numele gazdei și al celor trei fiice ale sale.

„Doña Visitación Leclerc de Moisés, pentru că a botezat doi mici chinezi cu numele de Ignacio și Francisco Javier, 10 *pesetas*. Domnișoara Julita Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Ventura, 5 *pesetas*. Domnișoara Visitación Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Manuel, 5 *pesetas*. Domnișoara Esperanza Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Agustin, 5 *pesetas*."

— Ei? Ce părere ai?

Doña Montserrat aprobă îndatoritoare.

— Ce părere să am decît foarte bună, foarte bună. Sînt atîtea de făcut! E îngrozitor cînd te gîndeşti la milioanele de necredincioşi care au mai rămas de convertit. Ţările necredincioşilor trebuie să fie pline ca nişte furnicare.

— Te cred! Şi ce drăgălaşi sînt chinezucii ăştia mititei! Dacă noi n-am face cîte un mic sacrificiu, s-ar duce cu toţii drept în limb. Dar în ciuda bietelor noastre strădanii, limbul trebuie să fie ticsit de chinezi, dumneata ce crezi?

— Da, da!

— Te doare sufletul numai cînd te gîndeşti la ei. Ce blestem apasă asupra chinezilor! Închişi toţi acolo, în limb, şi neştiind ce să facă, plimbîndu-se încoace şi încolo!

— Este înspăimîntător!

— Dar micuţii, draga mea, cei care nu ştiu să umble, cum or sta ei sărăcuţii nemişcaţi, ca nişte viermişori, în acelaşi loc?

— Da, zău.

— Trebuie să-i mulţumim din inimă lui Dumnezeu că ne-am născut spaniole. Dacă ne-am fi născut în China se prea poate ca micuţii noştri să se fi dus fără putinţă de iertare drept în limb. Şi mai zici să faci copii, cu suferinţa pe care o înduri ca să-i naşti şi cu cît îţi dau de furcă după aceea!

Doña Visi suspină cu duioşie.

— Bietele mele fete, ce departe sînt de primejdia în care ar fi putut să fie! Bine că s-au născut în Spania; spune şi dumneata ce-ar fi fost dacă s-ar fi născut în China! Şi doar s-ar fi putut să se întîmple şi aşa, dumneata ce spui?

Vecinii defunctei doña Margot s-au adunat acasă la don Ibrahim. Lipsesc doar don Leoncio Maestre, arestat din ordinul judecătorului; locatarul de la mezaninul D, don Antonio Jareno, funcţionar la *Wagons lits*, plecat în călătorie; cel de la 2 B, don Ignacio Galdácano, care e nebun, sărmanul, şi fiul răposatei, don Julián Suárez, despre care nimeni nu ştie unde se află. La etajul întîi A, unde se predau cursuri particulare, nu locuieşte nimeni. Dintre ceilalţi nu lipseşte nici unul; sînt toţi foarte impresionaţi de cele întîmplate şi au răspuns pe loc apelului lansat de don Ibrahim de a se aduna în vederea unui schimb de impresii.

Apartamentul lui don Ibrahim, nefiind mare, cei convocați aproape că nu încăpeau, așa că majoritatea dintre ei erau nevoiți să rămînă în picioare, sprijiniți de perete sau de mobile, ca la priveghi.

— Domnilor, începu don Ibrahim, mi-am permis să vă rog să asistați la această reuniune, pentru că în casa în care locuim s-a întîmplat ceva care depășește limitele normalului.

— Să slăvim pe Domnul! îl întrerupse doña Teresa Corrales, pensionara de la 4 B.

— A lui să fie toată slava, îi replică don Ibrahim, cu solemnitate.

— Amin! adăugară cîțiva în șoaptă.

— Ieri seară, continuă don Ibrahim de Ostolaza, cînd vecinul nostru don Leoncio Maestre, a cărui nevinovăție dorim cu toții să strălucească cît de curînd, intensă și orbitoare ca lumina soarelui...

— Nu trebuie să îngreuiem acțiunea justiției! exclamă desperat don Antonio Pérez Palenzuela, funcționar la Sindicate, și locatar la 1 C. Trebuie să ne abținem de a ne da opinia înainte de vreme! Sînt șeful imobilului și am datoria să împiedic orice ar influența puterea judecătorească!

— Taci, omule! îi spuse don Camilo Pérez, pedichiurist, locatar la etajul întîi D. Lasă-l pe don Ibrahim să continue.

— Bine, don Ibrahim, dumneata continuă, nu vreau să întrerup reuniunea, vreau numai ca demnele autorități judecătorești să fie respectate și să se ia în considerație aportul lor în folosul îndeplinirii unui ordin...

— St!... St!... Lăsați-l să continue!

Don Antonio Pérez Palenzuela tăcu.

— Și cum spuneam, cînd aseară don Leoncio Maestre mi-a comunicat reaua știre a accidentului survenit în persoana doñei Margot Sobrón de Suárez, Dumnezeu s-o izbăvească, m-am gîndit să-i solicit bunului și extraordinarului nostru prieten, doctorul don Manuel Jorquera, aici prezent, un diagnostic exact și precis în legătură cu starea vecinei noastre. Doctorul Jorquera, cu o promptitudine care spune mult și în cel mai înalt grad despre sentimentul onoarei sale profesionale, s-a pus la dispoziția mea și împreună am pătruns în domiciliul victimei.

Don Ibrahim își stilizează atitudinea de tribun.

— Îmi iau libertatea să solicit de la dumneavoastră adeziunea întru aducerea de mulțumiri ilustrului doctor Jorquera, care împreună cu de asemenea ilustrul doctor Rafael Masasana, a cărui modestie îl face ca în aceste clipe să se ascundă după draperie, ne onorează pe toți cu vecinătatea lor.

— Foarte bine! aprobară în același timp don Exuperio Estremera, preotul de la 4 C, și don Lorenzo Logueiro, proprietarul barului *El Fonsagradino*, de la unul din etajele de jos.

Privirile respectuoase ale tuturor celor adunați trec de la un medic la altul; e aproape ca la o *corrida*, cînd matadorul, care s-a achitat bine și este rechemat de public, îl ia cu sine și pe tovarășul mai puțin norocos în înfruntarea cu vitele, care nu s-a achitat atît de bine.

— Ori bine, domnilor, exclamă don Ibrahim, cînd mi-am dat seama că asistența științei devenise ineficace în fața monstruoasei crime săvîrșite, n-am mai avut decît două griji care, ca un bun credincios, le-am încredințat Domnului:ca nici unul dintre noi (și îl rog pe iubitul meu domn Pérez Palenzuela să nu vadă în cuvintele mele nici cea mai ușoară umbră de tentativă de constrîngere împotriva nimănui), ca nici unul dintre noi, spuneam, să se vadă implicat în această urîtă și dezonorantă treabă, și ca doñei Margot să nu-i lipsească onorurile funebre pe care toți, la ceasul potrivit, le-am dori pentru noi și pentru rudele și prietenii noștri.

Don Fidel Utrera, practicantul de la mezaninul A, care nu prea e dus la biserică, este cît pe aci să strige „Bravo!“ Vorba îi stă pe vîrful limbii dar, din fericire, mai are timp să dea înapoi.

— Propun, așadar, amabili vecini, care prin prezența dumneavoastră dați strălucire și prestanță umililor mei pereți...

Doña Juana Entrena, văduva lui Sisemón, pensionara de la 1 B, îl privește pe don Ibrahim. Ce manieră de exprimare! Ce frumusețe! Cîtă preciziune! Parcă-i carte deschisă! Cînd privirile doñei Juana întîlnesc privirea domnului Ostoloza, își întoarce ochii spre Francisco López, patronul salonului de coafură pentru doamne *Cristi and Quico*, insta-

lat la mezaninul C, care de atîtea ori i-a fost confident și consolare.

Întîlnindu-se, cele două priviri au un scurt, un instantaneu dialog:

— Ei, cum ți se pare?

— Sublim, doamnă!

Don Ibrahim continuă impasibil:

— ...să ne luăm sarcina, individual, de-a o recomanda cerului pe doña Margot în rugăciunile noastre, iar colectiv să suportăm cheltuielile funeraliilor pentru odihna sufletului ei.

— Sînt de acord! încuviințează don José Lecinena, proprietarul de la 2 D.

— Complet de acord! se asociază și don José María Olvera, căpitan la Intendență, care locuiește la 1 A.

— Toată lumea gîndește la fel?

Don Arturo Ricote, funcționar la Banca hispano-americană și locatar de la 4 D, răspunde cu vocișoara lui dogită:

— Da, domnule.

— Da, da, aprobă don Julio Maluendo, retras din marina comercială, de la 2 C, a cărui locuință seamănă cu prăvălia unui negustor de vechituri, plină de hărți, de gravuri și machete de vapoare și, împreună cu el, don Rafael Sáez, un tînăr ajutor de zugrav de la 3 D.

— Fără nici o îndoială că domnul Ostoloza are dreptate; trebuie să ținem seama de sufragiile dispărutei noastre colocatare, opinează don Carlos Luque, din comerț, chiriaș la 1 D.

— Eu spun ca și ceilalți, mie totul mi se pare potrivit.

Don Pedro Pablo Tauste, patronul atelierului de reparații de încălțăminte *Clinica Escarpinului* nu vrea să meargă împotriva curentului.

— Este o idee oportună și plauzibilă. S-o secondăm! vorbește Fernando Cazuela, procurist la Tribunal, de la etajul întîi B, care, în noaptea trecută, cînd toți vecinii îl căutau pe criminal, din ordinul lui don Ibrahim, dăduse peste prietenul neveste-si, ascuns, încovrigat de tot, în coșul de rufe murdare.

— La fel spun şi eu, conchide don Luis Noalejo, reprezentantul la Madrid al *Filaturilor Văduva şi Fiii lui Casimiro Pons*, care locuieşte la etajul întîi C.

— Mii de mulţumiri, domnilor, văd că sîntem cu toţii de acord; toţi am vorbit şi ne-am exprimat coincidentele noastre puncte de vedere. Culeg amabila dumneavoastră adeziune şi o pun în mîinile piosului prezbiter don Exuperio Estremera, vecinul nostru, pentru ca dumnealui să organizeze toate manifestările, conform solidelor sale cunoştinţe de specialist în dreptul canonic.

Don Exuperio îşi ia o atitudine mirifică.

— Accept mandatul dumneavoastră.

Discuţia ajunsese la sfîrşit aşa că reuniunea începu să se dizolve încetul cu încetul. Unii vecini aveau treabă; alţii, mai puţin numeroşi, socoteau că treabă avea, probabil, don Ibrahim, iar alţii, căci mare e grădina lui Dumnezeu, plecară pentru că obosiseră de atîta stat în picioare, o oră întreagă. Don Gumersindo López, funcţionar la *Campsa* şi locatar la mezanin C, singurul dintre cei prezenţi care nu luase cuvîntul, plecă întrebîndu-se gînditor în timp ce cobora treptele:

„Şi pentru asta mi-am cerut eu învoire de la birou?"

Abia întoarsă de la lăptăria doñei Ramona, doña Matilde îi spune servitoarei:

— Mîine pentru la prînz să cumperi ficat, Lola. Don Tesifonte spune că ficatul este foarte sănătos.

Don Tesifonte este oracolul doñei Matilde. Este de asemenea şi chiriaşul ei.

— Un ficăţel fraged, ca să-l gătim cu rinichi, cu puţin vin şi ceapă tocată.

Lola răspunde la toate: da; apoi aduce de la piaţă tot ce găseşte mai repede sau ce are ea poftă.

Seoane pleacă de acasă. În fiecare seară, la ora şase şi jumătate, trebuie să cînte la vioară în cafeneaua doñei Rosa. Nevastă-sa rămîne în bucătărie să cîrpească şosetele şi maiourile. Soţii îşi duc viaţa într-un subsol umed şi nesănătos, de pe strada Ruiz, pentru care plătesc cincisprezece *duros* chirie; noroc că este la doi paşi de cafenea şi astfel Seoane nu trebuie să cheltuiască nici un ban pe tramvaie.

— La revedere, Sonsoles, pe curînd.

Femeia nici nu-şi ridică ochii de la lucrul ei.

— La revedere, Alfonso, sărută-mă!

Sonsoles are vederea slabă şi pleoapele roşii; parcă ar plînge tot timpul. Madridul nu-i prieşte, sărmana. Ca tînără căsătorită fusese frumoasă, plină la trup şi strălucitoare, de-ţi făcea plăcere să te uiţi la ea, dar acum, deşi nu-i încă bătrînă, este o ruină. Femeia aceasta şi-a greşit socotelile: a crezut că la Madrid umblă cîinii cu covrigi în coadă, s-a măritat cu un madrilen şi acuma, cînd nimic nu se mai poate schimba, îşi dă seama că s-a înşelat. În satul ei, în Navarredondilla, provincia Avila, era cucoană şi mînca pe săturate; la Madrid ajunsese o nenorocită care se ducea aproape în fiecare seară la culcare fără să bage nimic în gură.

Macario şi logodnica sa stau pe o bancă, ţinîndu-se strîns de mînă, în cămăruţa sordidă a doamnei Fructuosa, mătuşa Matilditei, portăreasă pe strada Fernando VI.

— Veşnic...

Matildita şi Macario vorbesc susurînd.

— La revedere, îngeraşul meu; mă duc la lucru.

— La revedere, dragoste; pe mîine. Am să mă gîndesc tot timpul la tine.

Macario strînge mîna logodnicei sale şi se ridică; prin şira spinării îi trece un fior.

— Bună seara, doamnă Fructuosa, vă mulţumesc frumos.

— Bună seara, băiatule, n-ai de ce.

Macario este un băiat foarte fin, care în fiecare zi îi mulţumeşte doamnei Fructuosa. Matildita are părul gălbui şi aţos şi are vederea cam slabă. Este micuţă şi graţioasă, deşi urîţică; cînd apucă, mai dă şi ea cîte o lecţie de pian. Le învaţă pe fetele tinere să cînte pe dinafară tangouri, că sînt de mare efect.

Acasă o ajută întotdeauna pe maică-sa şi pe soră-sa Juanita, care brodează pentru clienţi.

Matildita are treizeci şi nouă de ani.

Fetele doñei Visi şi a lui don Roque, aşa după cum au şi aflat cititorii *Heruvimului misionar*, sînt trei: toate trei

tinere, toate trei arătoase, toate trei puţin cam îndrăzneţe şi zvăpăiate.

Cea mai mare se numeşte Julita. Are douăzeci şi doi de ani şi părul vopsit blond. Cu pletele ei bogate şi buclate, parcă-i actriţa Jean Harlow.

Cea mijlocie se numeşte Visitación, ca maică-sa, are douăzeci de ani şi este şatenă, cu ochi adînci şi visători.

Cea mică se numeşte Esperanza. Are un logodnic oficial, care vine în casă şi discută politică cu tatăl. Esperanza abia a împlinit nouăsprezece ani şi a început să-şi pregătească trusoul.

Julita, cea mai mare, este acum îndrăgostită moartă de un tînăr care candidează la Notariat şi care i-a luat minţile. Iubitul ei se numeşte Ventura Aguado Sans, şi sînt şapte ani încheiaţi, fără a mai pune la socoteală şi anii de război, de cînd se tot prezintă la Notariat, fără nici un succes.

— Măi, băiete, mai bine prezintă-te şi la Registratură, îl tot îndeamnă taică-său, producător de migdale din Riudecols, în cîmpia Tarragonei.

— Nu, tată, nici vorbă!

— Dar nu vezi, băiete, că la Notariat nu poţi să obţii un loc, oricît te-ai zbate?

— Nu obţin loc? Ba-l obţin oricînd aş vrea! Numai că dacă nu e la Madrid sau la Barcelona, nu merită osteneala. Prefer să mă retrag, e mai bine aşa. În Notariat prestigiul este ceva foarte important, tată.

— Bine, dar... Valencia? Şi Sevilla? Ori Zaragoza? Şi astea mi se par oraşe ca lumea, aşa cred.

— Nu, tată, pui problema eronat. Eu am studiat situaţia şi mi-am pus la punct planul de acţiune. Dacă vrei, renunţ...

— Nu, băiatule, nu strica totul. Mergi mai departe, acuma că ai început! În astea te pricepi tu mai bine decît mine.

— Mulţumesc, tată, eşti un om inteligent. E un mare noroc pentru mine că sînt fiul tău.

— Poate. Alt părinte te-ar fi trimis de mult la dracu. Dar eu îmi tot zic: şi dacă într-o bună zi ajunge notar?

— Zamora n-a fost cucerită într-o oră, tată!

— Nu, băiatule, dar cred că în mai bine de şapte ani ar fi fost timp să se ridice încă o Zamora alături, ce zici?

Ventura zîmbeşte.

— N-avea grijă, tată, am s-ajung notar în Madrid. Un *lucky?*

— Hai?

— O ţigară blondă?

— Nţ, nţ! Nu, lasă, le prefer pe ale mele.

Don Ventura Aguado Despujols socoteşte că tot fumînd ţigări blonde, ca o domnişoară, fi-su nu va ajunge niciodată notar. Toţi notarii pe care-i cunoaşte el, oameni serioşi, gravi, circumspecţi şi de nădejde, fumează tutun de pachet.

— Ştii pe dinafară *Castanul*[1]?

— Nu pe dinafară, nu; nu face impresie bună.

— Dar *Codul?*

— Da, întreabă-mă ce vrei şi pe sărite.

— Nu, te-am întrebat aşa, de curiozitate.

Ventura Aguado Sans face ce vrea din taică-su, îl năuceşte cu „planul de acţiune“ şi cu „punerea eronată a problemei“.

Cea de-a doua fiică a doñei Visi, Visitación, tocmai s-a certat cu iubitul ei, după ce fuseseră împreună un an de zile. Fostul ei iubit se numeşte Manuel Cordel Esteban şi este student la medicină. Acuma, de o săptămînă, fata iese cu alt băiat, tot student la medicină. Regele a murit, trăiască regele!

Visi are o intuiţie profundă a dragostei. În prima zi i-a permis noului ei însoţitor s-o strîngă uşurel de mînă, la despărţire, în uşa casei; băuseră un ceai şi luaseră cîteva prăjituri, la Garibay. A doua zi, s-a lăsat luată de braţ, la traversarea străzilor; dansaseră şi băuseră un cocteil, la Casablanca. A treia zi, îşi abandonase mîna pe care el i-o ţinuse strîns toată după-amiaza; fuseseră să asculte muzică şi să se privească în tăcere la cafeneaua *Maria Cristina*.

— E ceva clasic!... cînd un bărbat şi o femeie încep să se iubească... îndrăznise el să spună, după o îndelungată chibzuinţă.

A patra zi, fata nu opusese rezistenţă cînd o luase de braţ; se făcea că nu-şi dă seama...

---

[1] Adică opera lui *José Castan Tobenas* (1889), jurist şi autor de literatură juridică.

— Nu, la cinema, nu. Mîine.

A cincea zi, la cinematograf, el îi sărutase pe furiş o mînă. A şasea, în parcul Retiro, pe un frig cumplit, ea invocase scuza femeii care nu este scuză, ci doar o amînare:

— Nu, nu, te rog, lasă-mă, te implor, nu am la mine roşul de buze, ne poate vedea cineva...

Se înăbuşea, îi fremătau nările. Îi fusese groaznic de greu să-l refuze, dar socotise că era mai bine aşa, mai distins.

Într-a şaptea zi, într-o lojă de la cinematograful Bilbao, luînd-o de mijloc, el îi şoptise în ureche:

— Sîntem singuri, Visi... iubita mea, Visi... viaţa mea...

Ea, lăsîndu-şi capul să cadă pe umărul lui, vorbise cu un firicel de voce, un firicel de voce, pierdut, istovit, plin de emoţie.

— Da, Alfredo, ce fericită sînt!

Lui Alfredo Echevarría îi zvîcneau năvalnic tîmplele, ca şi cum ar fi avut febră, iar inima îi bătea cu o viteză neobişnuită.

— Suprarenalele. Asta e, suprarenalele care se descarcă de adrenalină.

A treia dintre fete, Esperanza, este uşoară ca o rîndunică, timidă ca o porumbiţă. Are şi ea slăbiciunile ei, ca oricine, dar ştie că i se potriveşte rolul de viitoare soţie aşa că vorbeşte puţin, cu glas grav şi spune tuturor:

— Cum vrei tu; fac aşa cum vrei tu.

Logodnicul ei, Agustín Rodríguez Silva, este cu cincisprezece ani mai în vîrstă decît ea şi e patronul unei droguerii de pe Strada Mare.

Tatăl fetei este încîntat, viitorul său ginere i se pare un om pe care te poţi bizui. Şi mama e la fel de încîntată.

— Săpun *Lagarto*, dinainte de război, care nu se mai găseşte nicăieri, şi tot, absolut tot ce i-aş cere, nu ştie cum să-mi aducă mai repede.

Prietenele o privesc cu oarecare invidie. Ce noroc pe capul ei! Auzi, săpun *Lagarto!*

Doña Celia calcă nişte cearşafuri, cînd deodată sună telefonul.

— Alo?

— Doña Celia, dumneavoastră sînteţi? Aici don Francisco.

— Bună, don Francisco! Ce mai nou?

— Mai nimic. Rămîneţi acasă?
— Da, da, nu mă mişc de aici, ştiţi doar.
— Bine, am să trec pe la vreo nouă.
— Cînd vreţi, ştiţi că dumneavoastră porunciţi. O chem pe...?
— Nu, nu chemaţi pe nimeni.
— Bine, bine.
Doña Celia pune telefonul în furcă, pocneşte din degete şi se duce la bucătărie să dea pe gît un păhărel de anason. Sînt zile cînd toate ies de minune. Răul e că mai vin şi alte zile, cînd toate alea se încurcă de nu mai iese nimic pînă la urmă.

După plecarea doñei Matilde şi a doñei Asunción din lăptărie, doña Ramona Bragado îşi puse paltonul şi o luă spre strada Madera ca să încerce s-o ademenească pe o fată, ambalatoare la o tipografie.
— Victorita e aici?
— Da, uite-o colo!
În spatele unei mese lungi Victorita împacheta nişte cărţi.
— Bună ziua, Victorito! Vrei să treci pe urmă pe la lăptărie? O să vină şi nepoatele mele să joace cărţi; cred că o să fie foarte plăcut şi o să ne distrăm.
Victorita se înroşi.
— Da, doamnă, bine, cum doriţi.
Puţin îi lipsi Victoritei să nu izbucnească în plîns; ştia ea foarte bine în ce se vîra. Victorita merge pe optsprezece ani, dar e foarte dezvoltată şi pare o femeie de douăzeci sau douăzeci şi doi de ani. Are un iubit, respins de la recrutare pentru că e tuberculos; sărmanul nu poate să lucreze şi zace toată ziua în pat, fără vlagă, aşteptînd-o pe Victorita să vină să-l vadă, cînd termină lucrul.
— Cum te simţi?
— Mai bine.
Cum ieşea mama logodnicului din dormitor, Victorita se apropia de pat şi-l săruta.
— Nu mă mai săruta, am să-ţi dau boala.
— Nu-mi pasă, Paco. Nu-ţi place să mă săruţi?
— Ba da!
— Atunci ce contează? Pentru tine sînt în stare să fac orice.

Într-o zi, cînd Victorita venise palidă şi trasă la faţă, Paco o întrebase:

— Ce-i cu tine?

— Nimic, numai că am stat şi m-am gîndit.

— La ce?

— Că boala asta ar putea să-ţi treacă cu doctorii şi cu mîncare bună, pe săturate.

— Aşa o fi, dar vezi şi tu cum stăm!

— Pot să găsesc eu bani.

— Tu?

Victorita vorbise cu o voce încleiată, de parcă ar fi băut.

— Da, eu. O femeie tînără, oricît de urîtă ar fi, poate să facă întotdeauna rost de bani.

— Ce-ai spus?

Victorita era foarte liniştită.

— Ce-ai auzit. Dacă aşa ai putea să te vindeci, m-aş încurca cu primul tip bogat care ar vrea să se culce cu mine.

Paco se îmbujorase şi pleoapele îi tremuraseră uşor. Victoritei i se păruse cam ciudat cînd îl auzise zicînd:

— Bine.

Dar în fundul sufletului ei, Victorita simţise că îl iubeşte şi mai mult.

La cafenea, doña Rosa tuna şi fulgera. Îi făcuse un tărăboi de poveste lui López pentru sticlele acelea de lichior sparte; mai rar asemenea săpuneală.

— Liniştiţi-vă, doamnă, am să plătesc toate sticlele.

— Păi cum, crezi că se putea altfel? Asta ar fi bună, ca pe deasupra să mai dau şi din buzunar. Dar nu-i numai atît. Şi scandalul pe care l-ai făcut? Şi sperietura clienţilor? Şi toată mizeria asta de pe jos? Ha? Asta cum se plăteşte? Asta cine mi-o plăteşte? Vită! Eşti o vită, o scîrnăvie roşie, un golan! Vina-i a mea că nu vă denunţ pe toţi! Auzi, să mai fii de treabă! Unde-ţi sînt ochii? La ce fîţă te gîndeai? Sînteţi nişte boi! Tu şi ceilalţi, toţi! Habar n-aveţi pe unde mergeţi!

Consorcio López, alb ca hîrtia, încerca s-o potolească.

— A fost un ghinion, doamnă; n-am vrut.

— Vorbişi! Atît mai lipsea, să mai fi făcut-o şi dinadins! Ar fi fost prea de tot! În cafeneaua mea şi în nasul meu, un rahat de oberţal ca tine, să-mi spargă lucrurile

pentru că poftește dumnealui! Asta e, cît trăiești ajungi să le vezi pe toate! Știu eu! Dar n-o să vă las eu pe voi să vă faceți de cap! Cînd m-oi sătura, o să vă bag pe toți la închisoare, unul după altul! Tu ăl dintîi, că nu ești decît un derbedeu! Numai că eu sînt bună, asta e, că dac-aș fi o scîrnăvie ca voi...!

În plin scandal, cînd toți cei din cafenea stăteau tăcuți și cu urechile ciulite la țipetele patroanei, intră în local o doamnă înaltă și plină la trup, care nu părea foarte tînără, dar se ținea bine, frumușică și cam înțepată, care se așeză la o masă în fața barului. Văzînd-o, lui López îi pieri și puținul sînge care îi mai rămăsese în obraji: după zece ani Marujita devenise o femeie splendidă, pletorică, bine legată, plesnind de sănătate și de vigoare. Oricine ar fi văzut-o pe stradă și-ar fi dat seama limpede ce hram purta: o bogătașă de la țară, măritată bine, bine îmbrăcată și bine hrănită, obișnuită să poruncească și să facă întotdeauna după capul ei.

Marujita chemă un chelner.

— Adă-mi o cafea.

— Cu lapte?

— Nu, simplă. Cine-i doamna aia care țipă?

— Păi, doamna; adică, stăpîna...

— Spune-i să binevoiască să vină pînă aici.

Bietului chelner îi tremura tava în mînă.

— Și... trebuie să spun chiar acuma?

— Da. Spune-i să vină, că o chem eu.

Chelnerul se îndreptă spre bar, cu înfățișarea unui condamnat care merge la spînzurătoare.

— López, dă-i drumul la una simplă. Doamnă, vă rog...

Doña Rosa se întoarse.

— Ce vrei?!

— Nu, eu nu vreau nimic, numai că vă cheamă doamna de colo.

— Care?

— Aia cu inel; care se uită încoace.

— Mă cheamă pe mine?

— Da, pe patroană, mi-a spus; nu știu ce-o vrea, pare să fie o doamnă importantă, o doamnă cu greutate. Du-te, zice, și spunei stăpînei să binevoiască să vină.

Doña Rosa, cu sprîncenele încruntate, se apropie de masa Marujitei. López își trecu mîna peste ochi.

— Bună seara. Pe mine mă căutați?

— Dumneata ești patroana?

— La dispoziția dumneavoastră.

— Mda, pe dumneata te căutam. Dă-mi voie să mă prezint: sînt doamna de Gutiérrez, doña Maria Ranero de Gutiérrez, uite cartea mea de vizită, e trecută și adresa acolo. Soțul meu și cu mine locuim la Tomelloso, provincia Ciudad Real, unde sîntem proprietari, avem niște pămînturi din care trăim.

— Aha, aha.

— Da. Dar acuma că ne-am săturat de stat la țară, vrem să lichidăm toate astea și să ne mutăm la Madrid. De cînd cu războiul, acolo toate merg brambura, peste tot numai invidie și răutate, știi și dumneata.

— Da, da.

— Asta e. Și apoi copiii sînt mărișori, vine grija învățăturii, pe urmă a meseriei, cum se întîmplă întotdeauna: că dacă îi lăsăm singuri, apoi i-am pierdut pentru toată viața.

— Sigur, sigur că da. Aveți mulți copii?

Doamna de Gutiérrez era cam mincinoasă.

— Păi da, avem cinci. Cei doi mai mărișori, gemeni, o să împlinească zece ani, mîine-poimîine devin bărbați. Aceștia sînt din cealaltă căsătorie a mea; am rămas văduvă foarte de tînără. Uite-i!

Chipurile celor doi băieți, fotografiați la prima comuniune, îi aminteau ceva doñei Rosa, dar nu-și dădea seama ce.

— Și sigur că, dacă ne hotărîm să venim la Madrid, am vrea să știm cît de cît ce rost am putea să ne găsim pe aici.

— Da, da.

Încetul cu încetul, doña Rosa se liniștise, de parcă nu mai era cea de acum cîteva minute. Cu doña Rosa se întîmpla la fel cum se întîmplă cu toți cei care au obiceiul să țipe mult: devenea blîndă ca un mielușel cînd cineva o lua repede.

— Soțul meu s-a gîndit că poate n-ar fi rea ideea unei cafenele; dacă muncești cred că tragi și foloase.

— Ha?

— Păi da, asta e, ne gîndim să cumpărăm o cafenea, dacă vînzătorul o fi om de înţeles.

— Eu nu vînd.

— Dar nu ţi-a spus nimeni nimic, doamnă. Şi pe urmă asta nici nu-i de spus. În cazuri din astea lucrurile se aranjează văzînd şi făcînd. Îţi spun numai ca să te gîndeşti. Soţul meu este acum bolnav, o să-l opereze de o fistulă la anus, da pe urmă vrem să mai rămînem cîtva timp în Madrid. Cînd s-o face bine o să vină să stea de vorbă cu dumneata; banii sînt ai amîndurora, dar, ştii, el le poartă de grijă. Dumneata, între timp, mai gîndeşte-te dacă vrei. Nu e vorba de nici un aranjament, nimeni n-a semnat vreo hîrtie.

Vocea doamnei aceleia care voia să cumpere cafeneaua se repezi ca din puşcă, ajungînd pe la toate mesele.

— Care?

— Aia.

— Pare o femeie bogată.

— Păi da, frate, doar n-oi fi crezînd c-a venit să cumpere o cafenea numai cu banii de pensie.

Cînd ştirea ajunse la bar, López, aflat la capătul puterilor, mai trînti o sticlă pe jos. Doña Rosa se întoarse cu scaun cu tot. Glasul îi răsună ca o bubuitură de tun.

— Vită, vită ce eşti!

Marujita se folosi de prilej ca să-i zîmbească puţin lui López, într-un fel atît de discret, încît nimeni nu băgă de seamă, probabil, nici el.

— Iaca, dacă o să vă procopsiţi cu o cafenea, apăi ştiu că o să trebuiască să fiţi şi dumneavoastră şi soţul cu ochii în patru, cu turma asta de vite!

— Fac multe stricăciuni?

— Strică tot ce le laşi pe mînă. Eu una cred că dinadins, şi din invidie o fac, din scîrba asta de invidie care îi roade de vii...

Martín stă de vorbă cu Nati Robles, o colegă de pe vremea F.U.E.[1]-ului. A întîlnit-o în Red de San Luis. El se oprise şi privea vitrina unei bijuterii, iar ea era înăuntru, venise să-şi dea la reparat încheietoarea unei brăţări. Nati era de nerecunoscut, părea altă femeie. Fata aceea sfrijită, negli-

---

[1] Federaţia Universitară a Studenţilor.

jentă, cu un aer cam de sufragetă, care pe vremea studenției umbla cu pantofi fără toc și nefardată, devenise acum o domnișoară zveltă, elegantă, bine îmbrăcată și bine încălțată, pusă la punct cu cochetărie, ba chiar cu artă. Ea l-a recunoscut.

— Marco!

Martín o privi cu teamă. Martín privește cu oarecare teamă pe toți oamenii care i se par cunoscuți, dar pe care nu ajunge să-i identifice. Tînărul crede întotdeauna că omul o să se năpustească asupra lui, pornindu-se să-i spună lucruri neplăcute; dacă ar mînca mai bine, probabil nu i s-ar mai întîmpla astfel.

— Sînt Robles, nu-ți amintești? Nati Robles.

Martín rămîne pironit, încremenit de stupefacție.

— Tu?

— Da, băiatule, eu.

Pe Martín îl cuprinde o mare bucurie.

— Ești formidabilă, Nati! Ce faci? Parcă ești o ducesă!

Nati rîde.

— Uite că nu sînt, băiețașule; să nu crezi că n-aș fi avut chef, dar cum vezi și tu, asta-s, necăsătorită și fără nici o obligație, ca întotdeauna! Ești grăbit?

Martín șovăie o clipă.

— Adevărul e că nu sînt grăbit, tu știi că unul ca mine n-are de ce să se grăbească.

Nati îl ia de braț.

— Prostuț ca întotdeauna!

Martín se cam fîstîcește și încearcă să se desprindă.

— O să ne vadă cineva.

Nati izbucnește într-un hohot de rîs, un hohot care îi face pe trecători să întoarcă privirile. Nati are un glas foarte frumos, înalt, muzical, un glas exuberant și plin de veselie, un glas ca un clopoțel gingaș.

— Iartă-mă, băiețaș, nu știam că ai obligații.

Nati își băgă umărul în Martín, fără să-i dea drumul; dimpotrivă, îl apucă și mai strîns.

— Ești același ca întotdeauna.

— Nu, Nati, cred că și mai rău.

Fata pornește.

— Haide, nu fi moliu! Cred că în primul rînd pe tine trebuie să te dezmorțească cineva. Mai scrii versuri?

Lui Martín îi e cam rușine că tot mai scrie versuri.

— Ei, da, și cred că fără vreo speranță de vindecare.

— Ei și?

Nati izbucnește iarăși în rîs.

— Tu ești un amestec de obrăznicătură, de hahaleră, de timid și de om harnic.

— Nu te înțeleg.

— Nici eu. Hai să intrăm undeva, oriunde, trebuie să sărbătorim întîlnirea noastră.

— Bine, cum dorești.

Nati și Martín intră în cafeneaua Gran Vía, care e plină de oglinzi. Pe lîngă Nati, cu tocurile ei înalte, el e puțin mai scund.

— Ne așezăm aici?

— Da, foarte bine, unde vrei tu.

Nati îl privește în ochi.

— Ce galant ești, băiețaș! Parcă aș fi ultima ta cucerire.

Nati miroase minunat de frumos...

Pe strada Santa Engracia, la stînga, aproape de piața Chamberí, e casa doñei Celia Vecino, văduva lui Cortés.

Bărbatul ei, don Obdulio Cortés López, comerciant, murise după război, de pe urma, după cum spunea anunțul din ziarul *ABC*, suferințelor îndurate în timpul stăpînirii roșilor.

Don Obdulio fusese toată viața lui un om exemplar, drept, cinstit, cu o conduită nepătată, adică ceea ce se cheamă un model de bărbat. Îl pasionaseră întotdeauna porumbeii călători și la moartea lui o revistă de specialitate îi cinstise memoria, afectuos și cu adînc regret: sub o fotografie a lui, din tinerețe, scria: „Don Obdulio Cortés López, ilustru stegar al columbofiliei hispanice, autor al cuvintelor la imnul: *Zboară fără opreliști, porumbel al păcii*, președintele Societății Regale Columbofile din Almería, și fondator și director al celei ce a fost marea revistă *Porumbei și porumbare (Buletin lunar cu informații din lumea întreagă)*, căruia îi aducem cu prilejul decesului său cel mai fierbinte prinos de admirație, împreună cu durerea noastră". Fotografia apăruse într-un chenar gros de doliu. Textul îl redactase don Leonardo Cascajo, învățător de stat.

Văduva lui, sărmana, se străduieşte s-o scoată cît de cît la capăt, închiriind unor prieteni de încredere cîte un cuibuşor, cu pretenţii selecte, în stil cubist, zugrăvit în portocaliu şi albastru, unde confortul nu prea complet este suplinit, cît se poate, de bunăvoinţă, serviabilitate, discreţie şi de-o mare dorinţă de a fi pe placul musafirilor.

În camera din faţă, care este într-un fel camera de zile mari, cea rezervată pentru cei mai buni clienţi, dintr-o ramă aurită cu bronz, don Obdulio, cu mustaţa în furculiţă şi privirea binevoitoare, protejează, ca un mic zeu afurisit şi nărăvit al amorului, clandestinitatea care îi permite văduvei sale să mănînce.

Casa doñei Celia emană tandreţe prin toţi porii; o tandreţe uneori puţin cam amară, poate chiar puţin cam veninoasă. La doña Celia s-au pripăşit doi copilaşi, băieţii unei nepoate de ale ei, moartă de patru sau cinci luni, pe de o parte de necazuri şi supărări, pe de alta de avitaminoză. Cînd soseşte cîte o pereche, copiii încep să strige bucuroşi pe coridor: „Ura, ura, a mai venit un domn!“ Îngeraşii ştiu că intrarea în casă a unui domn de braţ cu o domnişoară înseamnă mîncarea pe a doua zi.

Prima oară cînd Ventura a apărut în casă cu iubita lui, doña Celia i-a spus:

— Vedeţi, singurul lucru pe care vi-l cer este decenţă, multă decenţă, că sînt şi plozi pe aici. Pentru numele lui Dumnezeu, să nu faceţi tevatură!

— N-aveţi nici o grijă, doamnă, nu fiţi neliniştită, doar sîntem oameni cu obraz.

Ventura şi Julita aveau obiceiul să intre în cameră pe la trei şi jumătate, patru şi nu plecau pînă la opt. Nu-i auzeai nici măcar vorbind; aşa, da, era o plăcere.

În prima zi, Julita fusese mult mai puţin stingherită decît se obişnuieşte; examina totul şi despre toate găsea cîte ceva de spus.

— Ce groaznică este lampa asta, uite, parcă-i un irigator!

Ventura nu găsea vreo asemănare prea precisă.

— Da de unde, dragă, cum o să semene cu un irigator? Haide, nu fi gîscă, vino lîngă mine.

— Acuşi.

Din portret don Obdulio privea perechea aproape cu severitate.

— Cine-o fi ăsta?
— De unde să știu eu? Are o mutră de mort, ăsta trebuie să fi dat ortul popii.
Julita nu contenea cu plimbatul prin cameră. Poate că nervii o făceau să se învîrte de colo-colo; altminteri, nu dădea alte semne de nervozitate.
— Ce idee să pui flori de creton! Le înfig în rumeguș pentru că desigur cred că așa e grozav de drăguț, nu?
— Da, poate.
Julita nu contenea și pace.
— Uite, uite, mielușelul ăsta-i chior! Săracul!
Într-adevăr, mielușelului brodat pe una din pernele de pe divan îi lipsea un ochi.
Ventura se încruntă, treaba asta începea să semene a basmul cu cocoșul roșu.
— Nu vrei să stai la un loc?
— Uf, dar brutal mai ești, dragul meu!
În sinea ei, Julita gîndea:
„Ce mult farmec are dragostea cînd te apropii de ea în vîrful picioarelor!“
Julita este foarte rafinată, mult mai rafinată, fără îndoială, decît iubitul ei.

Cînd ieși din cafenea, Marujita Ranero intră într-o brutărie ca să-l cheme la telefon pe tatăl celor doi gemeni.
— Ți-am plăcut?
— Da. Ascultă, Maruja, tu ești nebună!
— Nu, de ce să fiu nebună! Am venit să mă vezi, nu voiam ca la noapte să fie pe neașteptate și să te dezamăgesc.
— Ei da, da...
— Spune-mi, adevărat că-ți mai plac?
— Mai mult ca înainte, ți-o jur, deși înainte mă prăpădeam după tine.
— Spune-mi, dacă aș putea, te-ai însura cu mine?
— Bine, dar...
— Știi, cu ăsta n-am avut copii.
— Dar ce e cu el?
— Are un cancer de nu se vede, doctorul mi-a spus că n-o mai duce mult.
— Da, da. Ascultă!
— Ce?

— Chiar vrei să cumperi cafeneaua?
— Dacă vrei tu, sigur. Cum moare ne şi putem căsători. O vrei ca dar de nuntă?
— Ce tot spui, femeie!
— Da, băiatule, am învăţat multe. Şi apoi sînt bogată, aşa că fac ce-mi trăsneşte prin cap. El îmi lasă tot, mi-a arătat testamentul. Peste cîteva luni nu mă dau nici pe cinci milioane.
— Cum?
— Asta-i: peste cîteva luni, mă auzi? am la teşcherea cinci milioane.
— Da, da...
— Ai în portofel fotografiile ălora mici?
— Da.
— Şi pe ale mele?
— Nu; pe ale tale, nu. Cînd te-ai măritat, le-am ars, mi s-a părut că-i mai bine aşa.
— Treaba ta. La noapte am să-ţi dau altele. Cam pe la ce oră o să vii?
— Cînd închidem, pe la unu şi jumătate sau două fără un sfert.
— Să nu întîrzii, vino direct.
— Bine.
— Ţii minte unde?
— Da. *La Colladense*, pe strada Magdalenei.
— Asta e, camera numărul 3.
— Da. Ascultă, închid, că se apropie bestia.
— La revedere, pe curînd. Vrei o sărutare?
— Da.
— Uite, una şi încă una... şi nu una ci o mie, un milion!...
Biata brutăreasă îşi pierduse capul cu totul. Cînd Marujita Ranero spuse bună seara şi-i mulţumi, femeia nu fu în stare nici să-i răspundă.

Doña Montserrat îşi socoti vizita încheiată.
— La revedere, prietenă Visitación, dacă ar fi după mine aş sta aici cît îi ziulica de mare că tare-mi place să te ascult.
— Mulţumesc foarte mult.
— Nu, nu-i un compliment, e purul adevăr. Numai că, ţi-am spus, astăzi nu vreau să pierd sfînta slujbă.
— Dacă-i pentru asta...!

— Da, fiindcă ieri am lipsit.

— Eu am devenit laică. Numai de nu m-ar pedepsi Dumnezeu!

În uşă, doña Visitación se gîndeşte că i-ar putea spune doñei Montserrat: „N-ai vrea să ne tutuim? Cred că ar trebui să începem să ne tutuim, nu crezi?"

Doña Montserrat este foartet simpatică, ar fi răspuns încîntată că da.

Doña Visitación se gîndeşte că ar mai putea să adauge: „Şi dacă ne tutuim, cel mai bine ar fi ca eu să-ţi spun Monse şi tu mie Visi, nu-i aşa?"

Şi asta ar fi acceptat doña Montserrat. Este foarte binevoitoare şi, la drept vorbind, ele două sînt prietene de cînd lumea. Dar, aşa se întîmplă! Cu uşa deschisă, doña Visitación nu mai îndrăzneşte să spună decît:

— La revedere, prietenă Montserrat, nu mai fi atît de scumpă la vedere.

— Nu, nu, acum o să încerc să vin mai des pe aici.

— Măcar de-ar fi aşa!

— Da, da. Ascultă-mă, Visitación, să nu uiţi că mi-ai promis două săpunuri *Lagarto* la un preţ convenabil.

— Ei, fii fără grijă.

Doñei Montserrat îi fu hărăzit să iasă din casa doñei Visitación în timp ce papagalul de la etajul al doilea debita aceleaşi porcării ca la venire.

— Ce oroare! Ce-i asta?

— Lasă, dragă, nu-mi mai aminti, papagalul ăsta-i însuşi diavolul.

— Ce ruşine! N-ar trebui permis!

— Adevărat. Nu ştiu ce să mă mai fac.

Rabelais este un papagal cum nu se poate mai periculos, un papagal obraznic şi fără principii, un papagal ingrat cu care nimeni n-o poate scoate la capăt. Se întîmplă uneori să fie mai potolit un timp, să spună „ciocolată", „Portugalia" şi alte cuvinte potrivite cu un papagal fin, dar cum e un inconştient, cînd ţi-e lumea mai dragă, bunăoară cînd stăpîna lui are cîte o vizită simandicoasă, îi dă drumul la măscări şi scîrboşenii pe care le profereează cu glasul lui hodorogit de fată bătrînă. Angelito, un băieţel foarte cuminte din vecini, a încercat să-l aducă pe Rabelais pe drumul cel bun, dar fără succes, strădaniile sale fiind inu-

tile, iar munca zadarnică. Dacă a văzut așa, băiatul s-a descurajat și încetul cu încetul l-a lăsat în ale lui pe Rabelais, care, fără preceptor, și-a făcut de cap vreo două săptămîni, de-ți crăpa obrazul de rușine cînd îl auzeai ce spune. Într-atît, încît un domn de la etajul întîi, don Pío Navas Pérez, controlor la căile ferate, i-a atras atenția stăpînă-si.

— Uitați ce este, doamnă, ceea ce se întîmplă cu papagalul dumneavoastră întrece orice măsură! N-aș fi vrut să vă spun nimic, dar adevărul este că nu se mai poate îngădui. Gîndiți-vă, am și eu o fetiță în situația de a porni în viață și nu e bine să audă asemenea vorbe. Zău așa!

— Da, don Pío, aveți perfectă dreptate. Iertați-mă, am să-i atrag atenția. Rabelais ăsta e incorijibil!

Alfredo Angulo Echevarría îi spune mătușă-si, doña Lolita Echevarría de Cazuela:

— Visi este o minune de fată, ai să vezi. O fată modernă, prezentabilă, inteligentă, frumoasă, ce să mai spun, le are pe toate. Cred că o iubesc foarte mult.

Mătușă-sa Lolita pare să fie cu gîndul aiurea. Alfredo o suspectează că nu dă nici o atenție vorbelor sale.

— Mătușico, mi se pare că ție puțin îți pasă de cele ce-ți spun eu despre relațiile mele.

— Ba da, ba da, prostuțule! Cum să nu-mi pese?

Pe urmă, doamna de Cazuela începe să-și frîngă mîinile și să facă niște mutre ciudate, ca apoi să izbucnească într-un plîns violent, dramatic, patetic. Alfredo se sperie.

— Ce se întîmplă cu tine?

— Nimic, nimic, lasă-mă!

Alfredo încearcă s-o consoleze.

— Dar bine, dragă mătușă, ce ai? Am greșit cu ceva?

— Nu, nu, lasă-mă, lasă-mă să plîng.

Alfredo vrea să facă o glumă, doar o reuși s-o potolească.

— Ascultă, mătușică, nu fi isterică, nu mai ai optsprezece ani. Dacă te-ar vedea cineva așa, ar crede că ai vreun necaz de dragoste...

Mai bine n-ar fi spus-o. Doamna de Cazuela pălește, dă ochii peste cap și buf! cade cît e de lungă cu fața în jos, pe podea. Unchiul Fernando nu e acasă; s-a dus la o întrunire a locatarilor pentru că noaptea trecută s-a săvîrșit o

crimă în imobil şi vor cu toţii să aibă un schimb de impresii şi să cadă de acord asupra unor măsuri care trebuiesc luate. Alfredo o aşază pe mătuşa Lolita într-un fotoliu şi-i aruncă puţină apă pe faţă; cînd ea îşi revine, Alfredo le cere servitoarelor să-i pregătească un ceai de tei.

Cînd doña Lola putu să vorbească îl privi pe Alfredo şi-i spuse cu o voce înceată şi ştearsă:

— Tu ştii pe cineva care ar vrea să cumpere coşul de rufe murdare?

Pe Alfredo îl cam surprinse întrebarea.

— Nu ştiu, dar cred că orice peticar.

— Dacă reuşeşti să-l faci să dispară din casă, ţi-l dăruiesc; nu vreau să-l mai văd în ochi. Ce iei pe el, este al tău.

— Bine.

Alfredo se cam îngrijoră. Cînd se întoarse unchiu-su, îl luă deoparte şi-i spuse:

— Ascultă, unchiule Fernando, cred că trebuie s-o duci pe mătuşa la doctor, cred că suferă de o mare debilitate nervoasă. Şi mai are şi manii; mi-a spus să iau din casă coşul de rufe murdare; că nu vrea să-l mai vadă în ochi.

Don Fernando Cazuela nu se arătă de loc neliniştit, părea că nici capul nu-l doare. Văzîndu-l atît de calm, Alfredo se gîndi că-i mai bine să-i lase în plata Domnului şi să nu se amestece.

„La urma urmei, îşi spuse el, dacă-i nebună, n-are decît să fie nebună, o priveşte. Eu le-am spus foarte limpede; dacă nu mă iau în serios, cu atît mai rău pentru ei. Cînd o să fie prea tîrziu o să se căiască şi-o să-şi smulgă părul din cap.“

Scrisoarea este pe masă. Hîrtia are următorul antet: „AGROSIL. *Parfumerie şi drogherie. Calle Mayor, 20 Madrid*“. Parcă ar fi scrisă de un caligraf, atît de frumos se aştern literele, pline de codiţe, înflorituri şi răsuceli. Scrisoarea, gata încheiată, spune aşa:

„Dragă mamă,

Îţi scriu aceste cîteva rînduri ca să-ţi comunic o ştire care ştiu că o să fie pe placul dumitale. Înainte de a ţi-o comunica vreau să-ţi urez ca sănătatea matale să fie perfectă aşa cum

este a mea în momentul acesta, slăvit fie Domnul, şi să te bucuri de ea mulţi ani de aici înainte, în compania bunei mele surori Paquita, a soţului şi a copilaşilor ei.

Apăi, mamă, ceea ce vreau să-ţi spun, este că nu mai sînt singur pe lume, că în afară de dumneavoastră cei de acasă, am întîlnit femeia care mă poate ajuta să-mi întemeiez o familie şi să-mi înfiinţez un cămin şi care poate să mă însoţească în muncă şi o să mă facă fericit, cu voia lui Dumnezeu, cu virtuţile ei de bună creştină. Să vedem dacă la vară o să te hotărăşti să-l vizitezi pe fiul acesta care-ţi duce atîta dorul, şi astfel s-o cunoşti şi pe ea. Şi mai am să-ţi spun, mamă, că de cheltuielile de drum nu trebuie să ai grijă şi că eu, numai ca să te văd pe matale, ştii că aş plăti totul şi încă mult mai mult. O să vezi mata că logodnica mea o să-ţi pară un înger. Este bună şi tot atît de graţioasă pe cît de cinstită. Chiar şi numele ei de botez, care este Esperanza, este ceva, ca o speranţă, că totul o să iasă bine. Roagă-te mult lui Dumnezeu pentru fericirea noastră viitoare, care va fi şi făclia ce-ţi va lumina bătrîneţile.

Atît pentru astăzi, şi primeşte, dragă mamă, sărutul cald al fiului dumitale care te iubeşte mult şi nu te uită.

TINÍN"[1]

Autorul scrisorii se ridică, îşi aprinse ţigara şi citi rîndurile cu glas tare.

— Cred că mi-a ieşit destul de bine. Sfîrşitul ăsta cu făclia este destul de bun.

Pe urmă se apropie de măsuţa de noapte şi sărută, galant şi smerit ca un cavaler al Mesei Rotunde, o fotografie micuţă, în ramă de piele şi cu o dedicaţie care spunea: „Lui Agustín al vieţii mele, cu toate sărutările Esperanzei sale".

— Bine; dacă vine maică-mea, o pun bine.

Într-o după-amiază, pe la vreo şase, Ventura deschise uşa şi o strigă încet pe proprietăreasă.

— Doamnă!

Doña Celia lăsă din mînă ibricul în care pregătea cafea pentru gustare.

---

[1] Scrisoarea lui Agustín Rodríguez Silva avea puncte dar nu şi virgule; la transcrierea aci prezentă i s-au adăugat cîteva. De asemenea au fost corectate cîteva mici greşeli de ortografie. *(Nota autorului.)*

— Vin îndată! Doriţi ceva?
— Da, vă rog.
Doña Celia micşoră puţin gazul, ca să nu dea cafeaua în foc şi se prezentă grabnic, strîngîndu-şi şorţul la spate şi ştergîndu-se pe mîini cu capotul.
— M-aţi chemat, domnule Aguado?
— Da, vreţi să-mi împrumutaţi tablele?
Doña Celia luă jocul de table din servanta aflată în sufragerie, le strecură îndrăgostiţilor şi începu să-şi frămînte creierii. Pe doña Celia o necăjeşte şi, în plus, o face să se teamă pentru buzunarul ei, gîndul că dragostea turturelelor ar putea să-şi ia zborul şi lucrurile ar putea să se încurce.
„Nu, poate că nu-i asta, îşi spunea doña Celia, încercînd, ca întotdeauna, să vadă partea bună a lucrurilor, s-ar putea ca fetei să nu-i fie bine..."
Lăsînd afacerile la o parte, doña Celia este o femeie care se ataşează îndată de persoanele pe care le cunoaşte; doña Celia este foarte sentimentală, este o patroană de case de întîlniri foarte sentimentală.

Martín cu fosta lui colegă de facultate stau de vorbă de peste o oră.
— Şi nu te-ai gîndit niciodată să te măriţi?
— Apăi, nu, băieţaş, încă nu. Am să mă mărit cînd s-o ivi o ocazie bună; cred că înţelegei că n-are nici un rost să te căsătoreşti şi să rămîi tot sărac. Am să mă mărit eu, e timp pentru toate.
— Fericito! Şi eu care cred că nu e timp pentru nimic; eu cred că dacă uneori ne prisoseşte timpul, se întîmplă aşa pentru că, fiind atît de puţin, nu ştim ce să facem cu el mai întîi.
Nati strîmbă graţios din nas.
— Of, Marco, băieţaş! Nu încerca să-mi plasezi fraze profunde!
Martín izbucni în rîs.
— Nu mă lua peste picior, Nati.
Fata îl privi cu un aer ştrengăresc, îşi deschise poşeta şi scoase o tabacheră emailată.
— O ţigară?
— Da, mulţumesc, tot n-am tutun. Ce tabacheră drăguţă!

— Da, nu e urîtă, e un cadou.

Martin se căută prin buzunare.

— Aveam o cutie cu chibrituri...

— Uite, foc, şi bricheta am primit-o tot cadou.

— Ia te uită!

Nati fumează cu un aer foarte european, cu un joc al mîinii degajat şi elegant. Martín rămase cu ochii la ea.

— Ştii, Nati, cred că sîntem o pereche foarte ciudată, tu scoasă ca din cutie, dichisită pînă la cel mai mic amănunt, şi eu ca vai de capul meu, soios şi cu coatele ieşite...

Fata dădu din umeri.

— Ei, şi ce-ţi pasă? Cu atît mai bine, prostuţule! Aşa, lumea n-o să mai ştie ce să creadă.

Martín se întristă încetul cu încetul, aproape pe neobservate, în timp ce Nati îl privea cu o tandreţe infinită, cu o tandreţe care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să i se observe.

— Ce-i cu tine?

— Nimic. Ţi-aduci aminte cînd noi, colegii, îţi spuneam Nataşa?

— Da.

— Ţi-aduci aminte cînd Gascón te-a dat afară de la ora de Drept administrativ?

Începu să se întristeze şi Nati.

— Da.

— Ţi-aduci aminte de după-amiaza cînd te-am sărutat în parc?

— Ştiam că ai să mă întrebi. Da, şi de asta îmi aduc aminte. M-am gîndit de multe ori la după-amiaza aceea, tu ai fost primul bărbat pe care l-am sărutat pe gură... Cît timp a mai trecut! Ascultă, Marco!

— Ce?

— Îţi jur că nu sînt o stricată.

Martín simţi o uşoară dorinţă de a plînge.

— Dar bine, fetiţo, de ce vorbeşti aşa?

— Ştiu eu de ce, Marco, am să-ţi fiu întotdeauna datoare cu puţină fidelitate, măcar atîta ca să-ţi povestesc toate astea.

Cu ţigara în gură şi mîinile înlănţuite pe genunchi, Martín priveşte cum o muscă se învîrteşte pe marginea unui pahar. Nati continuă:

— M-am gîndit mult la după-amiaza aceea. Pe atunci îmi închipuiam că n-o să am niciodată nevoie de un bărbat lîngă mine și că viața se poate umple cu politica și cu filozofia dreptului. Ce stupiditate! Dar în după-amiaza aceea n-am învățat nimic; te-am sărutat, dar n-am învățat nimic. Dimpotrivă, am crezut că lucrurile sînt așa, cum fuseseră între tine și mine, și pe urmă am văzut că nu, că nu erau așa...

Fetei începe să-i tremure puțin glasul.

— ... că erau altfel, și mult mai rău.

Martín făcu o sforțare.

— Iartă-mă, Nati. E tîrziu, trebuie să plec, numai că n-am nici un *duro* ca să plătesc consumația. Îmi dai un *duro* să fii invitata mea?

Nati scotoci în geantă și îi căută mîna lui Martín pe sub masă.

— Uite, zece; cu restul fă-mi un cadou.

CAPITOLUL IV

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se plimbă de o oră pe strada Ibiza. Îl vezi cum trece în sus și în jos, în lumina felinarelor, fără să se îndepărteze niciodată prea mult. Omul umblă încet, parcă adîncit în gînduri și numărîndu-și pașii, patruzeci încolo, patruzeci încoace și iarăși o ia de la capăt. Uneori face cîțiva pași în plus și ajunge pînă la colțul străzii.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo este din Galicia. Înainte de război nu făcea nimic; îl însoțea doar pe taică-su care era orb, pe la hramurile bisericilor, cîntînd din gură și la chitară laudele întru slava sfîntului Sibrán. Uneori, cînd se mai lăsa și cu băutură, Julio cînta nițeluș la cimpoi, deși îndeobște prefera să joace, lăsîndu-i pe alții să cînte.

Cînd a izbucnit războiul și l-au chemat la recrutare, sergentul de stradă Julio García Morrazo era un bărbat plin de viață, ca un tăuraș, gata să sară și să zburde ca un mînz sălbatic, și-i plăceau sardelele grase, fetele pieptoase și vinul de Ribero. Într-o zi blestemată, pe frontul din Asturias, i s-a înfipt un glonț în coastă; de atunci Julio García Morrazo a început să slăbească, și nici că și-a mai ridicat capul; dar cel mai rău a fost că nu i-au socotit rana destul de gravă ca să-l declare inapt, așa că n-a avut altceva de făcut decît să se întoarcă la război, și astfel nu s-a mai înzdrăvenit niciodată de-a binelea.

După sfîrșitul războiului, Julio García Morrazo și-a căutat o recomandație și a intrat în poliție.

— Pentru munca la cîmp nu mai ești bun, îi spusese taică-su, și apoi ție nici nu-ți place să muncești. Ei, de te-ar face guard vamal!

Tatăl lui Julio García Morrazo îmbătrînise și ostenise așa că nu mai voia să umble pe la hramuri.

— De-aici încolo am să rămîn acasă. Cu ce-am adunat pot să-mi duc zilele, dar nu-i destul pentru amîndoi.

Julio stătuse pe gînduri cîteva zile, tot rumegînd vorbele lui taică-su, ca pînă la urmă, văzînd că acesta nu-i dă pace, să se hotărască.

— Nu, guard vamal este foarte greu, pentru un post de guard vamal se zbat căprarii şi sergenţii: eu mă mulţumesc să fiu sergent de stradă.

— Bine, nici aşa nu-i rău. Tot ce-ţi spun eu este că n-am bani pentru amîndoi, că dac-aş avea...

— Mda, mda.

Sănătatea sergentului de stradă Julio García Morrazo se îmbunătăţise într-o oarecare măsură, şi încetul cu încetul pusese pe el aproape şase kilograme. Bineînţeles, nu mai ajunsese ca înainte, dar nici nu se plîngea, căci alţii, de lîngă el, rămăseseră doborîţi pe cîmpul de luptă cu burta în sus. Ca văru-su Santiaguino, ca să nu mergem mai departe, nimerit de un glonţ chiar unde avea grenadele; bucăţica cea mai mare pe care o găsiseră din el nu era nici de patru degete.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se simţea fericit cu slujba lui; să meargă gratis în tramvaie era ceva care, la început, îl încîntase din cale-afară.

„Sigur, gîndea el, asta înseamnă că eşti o autoritate."

La cazarmă toţi şefii îl iubeau pentru că era ascultător şi disciplinat şi îşi cunoştea lungul nasului, nu ca alţi sergenţi de stradă care îşi dădeau aere de locotenenţi generali. Omul făcea tot ce i se ordona, nu strîmba din nas niciodată şi toate i se păreau bune; ştia el că altfel n-are încotro, aşa că nu-şi mai bătea capul cu alte gînduri.

„Dacă îndeplinesc ordinul, socotea el, n-au să-mi poată spune niciodată nimic. Şi apoi, cine ordonă, ordonă: de aia au galoane şi stele pe umăr şi eu nu."

Julio era un om supus şi pe urmă în afară de asta nici nu-i plăceau complicaţiile.

— Atîta vreme cît îmi dau de mîncare în fiecare zi şi n-am altceva de făcut decît să umblu după speculante..

.

La masa de seară Victorita s-a certat cu maică-sa.

— Cînd ai de gînd să-l laşi pe ofticosul ăla? Că multă procopseală o să ai de la el!

— O să am procopseala care îmi place!

— Da, microbii, şi într-o bună zi burta mare.

— Ştiu eu ce am de făcut, treburile mele mă privesc numai pe mine.

— Pe tine? Ce ştii tu?! Eşti o mucoasă care habar n-are de nimica.

— Am eu habar de ceea ce îmi trebuie.

— Da, dar ţine minte: dacă te lasă însărcinată, pe aici să nu mai calci.

Victorita se albi la faţă.

— Aşa ţi-a spus ţie bunica?

Maică-sa se ridică şi-i arse două scatoalce, vărsîndu-şi tot năduful. Victorita nici nu se clinti.

— Stricato! Prostcrescuto! Eşti o destrăbălată! Nu se vorbeşte aşa cu o mamă!

Victorita îşi şterse cu batista un fir de sînge prelins pe dinţi.

— Dar nici cu o fiică. Dacă logodnicul meu este bolnav, îi ajunge cît e de nenorocit, nu-i nevoie să mai vii şi tu şi să nu-l mai scoţi toată ziua din ofticos.

Victorita se ridică brusc şi ieşi din bucătărie. Tatăl stătuse tot timpul tăcut.

— Las-o să se ducă la culcare! Nu trebuia să-i vorbeşti aşa! Că-l iubeşte pe băiatul ăla? Las-o să-l iubească, cu cît ai s-o sîcîi mai mult, cu atît o să fie mai rău. Şi-apoi, pentru cît mai are de trăit sărmanul!

În bucătărie se auzea plînsul întretăiat al fetei, care se trîntise pe pat.

— Stinge lumina, fată! Ca să dormi nu-i nevoie de lumină.

Victorita căută pe bîjbîite întrerupătorul şi stinse lumina.

Ajuns acasă, don Roberto apasă pe butonul soneriei; îşi uitase cheile în pantalonii ceilalţi; întotdeauna i se întîmpla aşa, cu toate că-şi spunea mereu: „Să-mi iau cheile din pantaloni, să-mi iau cheile din pantaloni".

Îi deschide nevastă-sa.

— Bună, Roberto.

— Bună.

Femeia face tot ce poate să se poarte frumos cu el şi să fie drăguţă; bărbatul munceşte ca un salahor ca să-şi menţină familia pe linia de plutire.

— Ţi-o fi frig, dragul meu; pune-ţi papucii, ţi i-am ţinut lîngă foc.

Don Roberto îşi pune papucii şi haina veche de casă, un sacou ros, pe vremuri maro, cu dunguliţe albe, care-i dădeau un aer foarte distins, foarte elegant.

— Şi copiii?

— Bine, s-au şi culcat; cu cel mic am avut de furcă pînă să adoarmă, nu ştiu dacă n-o fi bolnăvior.

Bărbatul şi nevasta se duc în bucătărie; bucătăria este singurul loc în casă unde se poate sta în timpul iernii.

— A mai dat pe aici nesăbuitul ăla?

Femeia ocoleşte răspunsul, te pomeneşti că or fi dat nas în nas la intrare şi atunci ar face-o de oaie. Se întîmplă uneori să calci în străchini şi să izbucnească un scandal de mama focului tocmai atunci cînd vrei ca lucrurile să iasă bine, şi să nu se işte încurcături.

— Ţi-am făcut peşte prăjit.

Don Roberto se bucură foarte tare, peştele prăjit este una din cele mai mari plăceri ale sale.

— Foarte bine.

Femeia îi zîmbeşte, alintîndu-se.

— Şi cu cîţiva gologani pe care i-am ciupit de la coşniţă, ţi-am luat o jumătate de vin. Munceşti mult, şi puţin vin, din cînd în cînd, desigur că-ţi prinde bine.

Bestia de Gonzáles, cum îi spune cumnatu-su, este un biet om, un onest tată de familie, cum nu se poate mai nefericit, care se înduioşează din te miri ce.

— Ce bună eşti tu, fetiţa mea! M-am gîndit de atîtea ori: sînt zile cînd dacă n-ai fi tu nu ştiu ce m-aş face. Numai că trebuie să ai puţină răbdare, doar primii ani sînt grei, pînă ce o să-mi fac o situaţie, ăştia zece ani de la început. După aceea n-o să mai avem nici o grijă, ai să vezi tu.

Don Roberto îşi sărută nevasta pe obraz.

— Mă iubeşti mult?

— Mult, Roberto, ştii şi tu.

Bărbatul şi femeia au la cină supă, peşte prăjit şi o banană. După desert, don Roberto o priveşte fix pe nevastă-sa.

— Ce-ai vrea să-ţi dăruiesc mîine?

Femeia zîmbeşte plină de fericire şi recunoştinţă.

— Vai, Roberto! Ce mult mă bucur! Credeam că nici anul ăsta n-ai să-ţi aduci aminte.

— Taci din gură, prostuțo! Cum să nu-mi aduc aminte? Anul trecut a fost ce-a fost, dar anul ăsta...

— Știi! Eu însemn așa de puțin!

Dacă ar avea timp doar o clipă să se mai gîndească la nimicnicia ei, ochii femeii s-ar umple de lacrimi.

— Spune, ce vrei să-ți dăruiesc?

— Bine, omule, dar tocmai acum cînd ne merge atît de rău!

Cu ochii în farfurie, don Roberto spune încet:

— Am luat un aconto de la brutărie.

Femeia îl privește cu duioșie, aproape întristată.

— Ce toantă sînt! M-am luat cu vorba și am uitat să-ți dau laptele.

În timp ce nevastă-sa se duce spre răcitor, don Roberto continuă:

— Mi-au dat pe deasupra și zece *pesetas*, ca să le cumpăr ceva copiiilor.

— Cît ești de bun, Roberto!

— Nu, fetițo, astea-s ideile tale; sînt și eu ca toți oamenii, nici mai bun, nici mai rău.

Don Roberto își bea paharul cu lapte, nevastă-sa îi dă întotdeauna cîte un pahar cu lapte, pentru supraalimentație.

— Copiilor m-am gîndit să le cumpăr o minge. Dacă o mai rămîne ceva, am să beau un vermut. Nu voiam să-ți spun nimic despre asta, dar, vezi și tu, nu sînt în stare să păstrez un secret.

Pe doña Ramona Bragado a chemat-o la telefon don Mario de la Vega, unul care are o tipografie. Bărbatul vrea știri în legătură cu ceva după care umblă de cîteva zile.

— Și apoi sînteți amîndoi din aceeași branșă, fata lucrează la o tipografie, cred că este încă ucenică.

— Ah, da, la ce tipografie?

— E una, căreia-i zice *Tipografia Viitorul*, pe strada Madera.

— Aha, da; bine, și mai bine, așa rămîne totul în breaslă. Spune-mi, crezi că... ei?

— Da, n-aveți nici o grijă, asta mă privește pe mine. Mîine după ce închideți, treceți pe la lăptărie și veniți să mă vedeți cu un pretext oarecare.

— Da, da.

— Şi asta-i. Am s-o aduc, găsesc eu un motiv. Fata mi se pare bine coaptă, e gată să cadă. E sătulă pînă în gît de necazuri şi nu mai rabdă decît atîta cît om vrea noi s-o lăsăm în pace. Şi pe urmă are logodnicul bolnav şi vrea să-i cumpere doctorii; cu îndrăgostitele astea merge cel mai uşor, o să vedeţi dumneavoastră. Totul e gata pregătit.

— Dea Domnul!

— O să vedeţi. Dar să ştiţi, don Mario, că nu scad nici un *real* din ce-am spus, că mi-am bătut capul destul.

— Bine, femeie, o să vorbim noi.

— Nu, ce să mai vorbim, am vorbit o dată. Să ştiţi că altfel nu facem tîrgul.

— Bine, bine.

Don Mario rîde, ca şi cînd ar vrea să treacă drept un om foarte versat. Doña Ramona ţine să fie totul limpede.

— De acord?

— Da, femeie, de acord.

Cînd don Mario se întoarce la masă, îi spune celuilalt:

— Ai să începi cu un salariu de şaisprezece *pesetas*, înţeles?

Iar celălalt îi răspunde:

— Da, domnule, înţeles.

Celălalt este un biet băiat care a studiat cîte ceva, dar care nu izbuteşte să se aciueze pe nicăieri; n-are noroc şi nici cu sănătatea n-o duce prea bine. În familia lor cam bîntuie oftica; pe un frate de-al lui, pe nume Paco, l-au trimis înapoi de la cazarmă, pentru că de-abia se mai ţinea pe picioare.

Uşile de la intrările caselor au fost zăvorîte şi chiar de mai multă vreme, dar noctambulii continuă să mai alunece, din ce în ce mai lent, în drum spre autobuz.

La căderea nopţii, strada începe să capete un aer de dorinţe şi de mister, în timp ce un vîntuleţ se strecoară printre case, alergînd ca un lup.

Bărbaţii şi femeile, care se duc la aceste ore în oraş, sînt noctambulii adevăraţi, cei care ies de plăcere, cei care au căpătat inerţia nopţilor albe: clienţii bogaţi ai cabaretelor, ai cafenelelor de pe Grand Vía, pline de femei parfumate şi provocătoare, cu părul vopsit, cu impresionante haine de blană de culoare neagră, înspicate pe alocuri cu alb; sau

sînt hoinarii nopţilor cu punga mai goală, care ori tăifăsuiesc la cîte o reuniune, ori cutreieră barurile, bînd ici şi colo cîte un păhărel. Oamenii care fac orice, numai să nu rămînă acasă.

Ceilalţi, noctambuli de ocazie, clienţii cinematografelor, care ies o dată la nu ştiu cîte nopţi, avînd întotdeauna ţintă precisă şi niciodată la nimereală, s-au şi scurs de o bucată de vreme, înainte de închiderea uşilor. Mai întîi clienţii cinematografelor din centru, grăbiţi, mai bine îmbrăcaţi, care încearcă să ia un taxi: obişnuiţii de la *Callao*, *Capitol*, sau *Palatul Muzicii*, care pronunţă aproape corect numele actriţelor şi dintre care se nimereşte cîte unul chiar invitat, din cînd în cînd, să vadă filme la Ambasada engleză, în localul de pe strada Orfila. Sînt oameni pricepuţi în ale cinematografiei, şi în loc să spună, cum spun obişnuiţii cinematografelor de cartier, „este un film formidabil cu Joan Crawford", spun, ca şi cum ar vorbi întotdeauna unor iniţiaţi: „este o comedie agreabilă, foarte franţuzească, de René Clair" sau „este o mare dramă de Frank Capra". Nimeni nu ştie cu exactitate ce înseamnă „foarte franţuzească", dar asta n-are nici o importanţă; trăim oarecum vremea îndrăznelilor, spectacol pe care oamenii cu inimă curată îl contemplă uluiţi, dinafară, fără să înţeleagă mare lucru din ceea ce se întîmplă, deşi totul este foarte limpede.

Clienţii cinematografelor de cartier, oameni care nu cunosc niciodată numele regizorilor, trec ceva mai pe urmă, după închiderea uşilor, fără mare zor, mai prost îmbrăcaţi, şi de asemenea cu mai puţine gînduri; măcar la orele acestea. Se duc, făcînd o mică plimbare, pînă la *Narváez*, *Alcalá*, *Tivoli*, *Salamanca*, unde văd filme cu faima bine stabilită, poate chiar puţintel trecută, după cîteva săptămîni, de Gran Vía, filme cu minunate titluri poetice care propun teribile enigme omeneşti fără să le dezlege întotdeauna.

Clienţii cinematografelor de cartier mai au de aşteptat o bucată de vreme pînă să vadă *Bănuiala* sau *Aventurile lui Marco Polo* sau *De n-ar veni zorile.*

O dată, cînd ajunse pînă la colţul străzii, sergentul de stradă Julio García Morrazo îşi aminti de Celestino, cel cu barul.

— Celestino ăsta e un diavol împielițat; cîte îi mai trăsnesc prin minte! E isteț, ce mai, un tip care a citit, nu glumă.

După ce își aminti de cele citite în legătură cu furia oarbă și animalitatea, Celestino Ortiz își luă cartea, unica sa carte, de deasupra sticlelor de vermut și o puse în sertar. Cîte se mai pot întîmpla! Dacă Martín Marco nu ieșise din bar cu capul crăpat, asta era mulțumită lui Nietzsche! De-ar fi știut Nietzsche toate astea!

De după perdelușele locuinței sale de la mezanin, doña María Morales de Sierra, sora doñei Clarita Morales de Pérez, nevasta lui don Camilo, pedichiuristul domiciliat în același imobil cu don Ignacio Galdácano — domnul care nu putuse asista la reuniunea din casa lui don Ibrahim pentru că nu era în toate mințile — îi vorbește bărbatului ei, don José Sierra, funcționar în Ministerul Lucrărilor Publice:

— L-ai văzut pe polițistul ăla? Merge de colo pînă colo, de parcă ar pîndi pe cineva.

Soțul nici nu-i răspunde. Cînd citește ziarul este dus cu totul pe altă lume, o lume mută și stranie, foarte departe de soția lui. Dacă don José Sierra n-ar fi ajuns la un grad atît de perfect de izolare, n-ar putea să-și citească ziarul acasă.

— Iar vine încoace. Ce n-aș da să știu ce urmărește! Și ăsta încă e un cartier liniștit, cu lume care știe să se poarte. Înțeleg să fie acolo, în dos, pe terenurile din Plaza de Toros, acolo totu-i negru ca o peșteră de hoți!

Terenurile virane din vechea Plaza de Toros sînt la cîțiva zeci de pași de mezaninul doñei María.

— Pe acolo altfel stă socoteala, pe acolo poți să fii și jefuit, dar aici! Ce Dumnezeu, pe aici e liniște ca în biserică! Pe aici nu mișcă nici măcar un șobolan!

Doña María se întoarse, zîmbitoare. Bărbatu-su, care citea mai departe, nu putu să-i vadă zîmbetul.

Victorita plînge de mult timp și în cap i se învălmășesc cîte și mai cîte: de la gîndul să se călugărească și pînă la cel de a face trotuarul, totul i se pare mai bine decît să mai rămînă acasă. Dacă logodnicul ei ar putea munci, i-ar propune să fugă împreună; muncind amîndoi, pe toți

dracii dacă n-ar putea ei să cîştige destul pentru mîncare. Dar logodnicul ei, e lucru sigur, nu mai era bun de altceva decît să zacă în pat toată ziua, fără să facă nimic, şi aproape fără să vorbească. Ce ursită blestemată! Toată lumea spune că boala asta, a logodnicului ei, se vindecă uneori cu mîncare multă şi injecţii; sau dacă nu se vindecă de tot, măcar se îndreaptă destul ca s-o poată duce mulţi ani, să se căsătorească şi să trăiască o viaţă normală. Dar Victorita nu ştie cum să găsească bani. Ba, mai bine zis, ştie, dar nu se poate hotărî; dacă ar afla Paco, ar alunga-o pe loc, nu-i de joacă cu el! Iar dacă Victorita s-ar decide să facă o nebunie, n-ar face-o pentru nimic şi pentru nimeni altcineva decît pentru Paco. Sînt clipe cînd Victorita gîndeşte că Paco i-ar spune „bine, fă ce vrei, pe mine nu mă interesează“, dar îndată îşi să seama că nu, că Paco n-o să-i spună aşa. Victorita însă nu mai poate rămîne acasă, de asta s-a convins; maică-sa îi face viaţa insuportabilă, ţinîndu-i toată ziua aceeaşi predică. Dar şi aşa, s-o ia razna, fără să se bizuie pe nimeni, este foarte primejdios. Victorita îşi făcuse toate socotelile şi înţelesese că asemenea treabă avea avantajele şi dezavantajele ei; de-ar merge totul cum trebuie ar fi ca pe tobogan, dar în viaţă lucrurile nu merg niciodată bine de tot, ba uneori merg chiar foarte prost. Chestiunea e să ai noroc şi să te poţi bizui pe cineva; dar pe cine să se bizuie Victorita? Ea nu cunoştea pe nimeni care să aibă măcar zece *duros* puşi deoparte, pe nimeni care să nu trăiască din altceva decît din simbria zilnică. Victorita se simte foarte obosită, la tipografie stă toată ziua în picioare, logodnicului ei îi merge din zi în zi mai rău, maică-sa este un zdrahon care nu face decît să strige de dimineaţa pînă seara la ea, iar taică-său un papă-lapte, veşnic cherchelit, pe care nu poţi să te bizui în nici un fel. A avut noroc Pirula, care lucrase cu Victorita la tipografie, tot la împachetat: a luat-o de acolo un domn care nu numai că o ţine ca pe o regină şi-i face toate chefurile, dar o mai şi iubeşte şi o respectă. Dacă i-ar cere bani, Pirula nu ar refuza-o; sigur, e limpede, Pirula i-ar putea da douăzeci de *duros*, dar mai mult nu. Pirula trăieşte acum ca o ducesă, toată lumea îi spune domnişoară, umblă bine îmbrăcată şi are un apartament cu radio. Victorita a văzut-o într-o zi pe stradă; de un an de cînd e cu domnul acela, zău că

s-a schimbat grozav, nu mai pare să fie aceeaşi femeie, ba chiar parcă a crescut şi e cu totul alta. Victorita nu cerea chiar atîta...

Sergentul de stradă Julio García Morrazo stă de vorbă cu paznicul de noapte, Gumersindo Vega Calvo, unul de prin părţile lui.

— Urîtă noapte!

— Sînt unele şi mai urîte!

Sergentul de stradă şi paznicul de noapte au început încă de acum cîteva luni o conversaţie foarte pe placul lor, al amîndorura, o conversaţie asupra căreia revin şi iar revin, noapte de noapte, cu o desfătare neistovită.

— Va să zică dumneata spui că eşti dinspre Porrino?

— Chiar aşa, de pe acolo, de la Mos.

— Păi eu am o soră măritată în Salvatierra, o cheamă Rosalia.

— Aia de-o ţine Burelo, ăl cu cuiele?

— Aia, domnule, chiar aia.

— Îi merge bine ăleia, hai?

— Cred şi eu, c-apoi s-a măritat bine.

Doamna de la mezanin îi dă înainte cu presupunerile. E cam ţaţă de felul ei.

— Uite-l, acum se apropie de paznic, sigur că-i cere informaţii despre vreun locatar de la noi, tu ce zici?

Don José Sierra citeşte mai departe cu o resemnare şi un stoicism exemplare.

— Paznicii ştiu întotdeauna totul, nu-i aşa? Ăştia sînt sătui pînă în gît de lucruri de care noi ceilalţi habar n-avem.

Don José Sierra tocmai a terminat articolul de fond în legătură cu prevederile sociale şi acum a început altul despre funcţionarea şi prerogativele cortesurilor tradiţionale în Spania.

— Te pomeneşti că în fiecare casă din astea o fi camuflat cîte un mason. Ce, parcă poţi să-i recunoşti cu una, cu două?

Don José Sierra scoate din gît un sunet neobişnuit, un sunet care poate să însemne la fel de bine da, sau nu, sau aşa o fi, sau cine ştie ce. Don José este un bărbat care, tot răbdînd-o pe nevastă-sa, ajunsese să petreacă ore întregi, uneori chiar zile întregi, fără să zică altceva decît cîte un hm! şi asta doar din cînd în cînd, şi apoi iarăşi un hm! şi tot

așa. Era un fel foarte discret de a o face pe nevastă să înțeleagă că e o imbecilă, dar fără să-i spună pe șleau.

Paznicul este mulțumit de măritișul soră-si Rosalia; familia Burelo se bucură de multă considerație în tot ținutul.

— A și făcut nouă feciori, iar acu e la al zecelea.

— S-a măritat de mult?

— Da, destul de demult; de vreo zece ani.

Sergentul de stradă rămîne pe gînduri făcîndu-și socoteli. Paznicul, fără să-i dea răgaz să termine, reia firul conversației.

— Noi sîntem mai degrabă dinspre La Caniza, de pe la Covelo. N-ai auzit pomenindu-se despre Los Pelones[1]?

— Nu, domnule.

— Apăi ăia noi sîntem.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se vede obligat de a nu se lăsa mai prejos.

— Mie și tatălui meu ni se spune Los Raposos[2].

— Așa!

— Dar noi n-o luăm în nume de rău, toți ne spun așa.

— Așa!

— A fost și unu de-i sărea mereu țandăra, ăla era frate-meu, Telmo, care a murit de tifos, de-i ziceau Pito Tiñoso[3].

— Așa sînt unii care au o fire foarte aprigă, dumneata ce crezi?

— Chiar așa! Sînt unii care au pe dracu în ei! Pe frate-meu Telmo nu putea să-l calce nimeni pe coadă.

— Ăștia termină întotdeauna prost.

— Așa zic și eu.

Sergentul de stradă și paznicul vorbesc întotdeauna în castiliană; vor să-și dovedească unul celuilalt că nu sînt niște țărănoi.

La ora asta sergentul de stradă Julio García Morrazo începea să devină melancolic.

— Pămînturi ca ale noastre mai zic și eu ! hai?

Paznicul Gumersindo Vega Calvo este un alt fel de galician, un galician nu prea încrezător, care se cam rușinează să-și mărturisească belșugul.

— Nu-s rele.

---

[1] De la spaniolul *pelon* — chel, pleșuv.

[2] De la *raposo* — vulpoi, șiret.

[3] Cioc năpîrlit.

— Cum să fie! Acolo-i de trăit! Hai?
— Apăi da, aşa e!
Pe uşa deschisă a unui bar, de pe trotuarul celălalt, răzbat în strada rece accentele unui fox lent, făcut să fie auzit, sau dansat, în intimitate.
Cineva care se apropie îl strigă pe paznic.
— Paznic!
Paznicul stă locului furat de amintiri.
— La noi, cel mai bine se fac cartofii şi porumbul; prin părţile de pe unde sîntem noi se face şi vin.
Omul care a sosit strigă din nou, mai familiar:
— Sindo!
— Vine!

La gura metroului Narváez, la cîţiva paşi de colţul străzii Alcalá, Martín se întîlni cu prietena lui, Uruguaiana, însoţită de un domn. La început se feri, făcîndu-se că n-o vede.
— Bună seara, Martín, hahaleră ce eşti!
Nemaiavînd încotro, Martín întoarse capul.
— Bună seara, Trinidad, nu te văzusem.
— Haide, vino, să vă prezint.
Martín se apropie.
— Ăsta-i un prieten bun; ăsta-i Martín, care-i scriitor.
Uruguaianei i se spune aşa pentru că este din Buenos Aires.
— Tipul ăsta pe care-l vezi, se adresează ea prietenului, uite-l aşa cum arată, face versuri. Dar hai, omule, salutaţi-vă, că doar v-am prezentat!
Cei doi bărbaţi se supuseră şi îşi dădură mîna.
— Încîntat, ce mai faceţi?
— Am cinat foarte bine, mulţumesc.
Bărbatul cu care era Uruguaiana încerca să fie hazliu.
Perechea începu să rîdă zgomotos. Uruguaiana avea dinţii din faţă cariaţi şi înnegriţi.
— Hai să iei o cafea cu noi.
Martín rămase nehotărît, socotea că poate celuilalt n-o să-i convină.
— Ce să zic... Nu mi se pare că ar fi...
— Ba da, frate, vino cu noi. Auzi vorbă!
— Bine, multumesc, vin, dar numai pentru o clipă.

— Nu te grăbi, frate, stai cît vrei. Noaptea-i lungă! Rămîi, pe mine mă amuză grozav poeţii.

Intrară într-o cafenea şi elefantul Uruguaianei ceru cafea şi coniac pentru toţi.

— Spune-i piciului cu ţigări să vină încoa!

— Da, domnule.

Martín se aşeză în faţa perechii. Uruguaiana era cam băută, se vedea cum te uitai la ea.

Băiatul cu ţigări se apropie.

— Bună seara, domnule Flores, da de mult n-aţi mai dat pe la noi... Doriţi ceva?

— Da, dă-ne două ţigări de foi, dar să fie bune. Dar tu, Uruguaiano, ai tutun?

— Nu, mi-a rămas doar puţin; cumpără-mi şi mie un pachet.

— Dă-i şi ăsteia un pachet de tutun blond.

Barul lui Celestino Ortiz e gol. Barul lui Celestino Ortiz este un bar micuţ, cu faţada vopsită în verde-închis, şi-i spune „*Aurora. Vinuri şi mîncăruri*". Numai că deocamdată mîncare nu-i. Celestino o să dea drumul la bucătărie după ce şi-o aranja cît de cît treburile; nu se poate face totul dintr-o dată.

La tejghea, ultimul client, un sergent de stradă, soarbe din amărîtul lui de păhărel de anason.

— Apăi asta îţi spuneam şi eu dumitale, mie să nu-mi vină cu baliverne!

Îndată după plecarea sergentului de stradă, Celestino se gîndeşte că are să lase oblonul, o să-şi scoată boarfele de pe el şi o să se culce; lui unuia nu-i place să piardă nopţile, preferă să se culce devreme şi să ducă o viaţă sănătoasă, măcar atît cît se poate.

— Şi uite, tocmai de asta o să-mi pese mie!

Celestino doarme în local din două motive: pentru că îl costă mai ieftin şi pentru că aşa evită să fie prădat, cînd îi e lumea mai dragă.

— Răul acolo unde e, e undeva mai sus. Nu-i aici, nici vorbă.

Celestino a învăţat repede să-şi facă patul, din care mai cade din cînd în cînd, întinzîndu-şi salteluţa de păr de cal pe opt sau pe zece scaune puse unul lîngă altul.

— Chestia asta cu prinderea speculantelor de la metrou mi se pare o nedreptate. Oamenii trebuie să trăiască, iar dacă nu găsesc de lucru, apăi e musai să se facă luntre și punte ca s-o scoată la capăt. Viața-i scumpă foc, știi și dumneata tot așa de bine ca mine, iar ceea ce dau de la Aprovizionare e nimica toată, nu ajunge să pui nici pe o măsea. Nu vreau să jignesc pe nimeni, dar cred că dacă niște femei vînd țigări sau cîteva pituști, acolo, nu face ca să umblați voi, sergenții, după ele.

Sergentul de stradă, cel cu păhărelul de anason, n-are stofă de dialectician.

— Eu nu fac decît să execut ordinele.

— Știu, știu să fac deosebirea, prietene.

După ce pleacă sergentul, Celestino montează schelăria pe care doarme, se întinde și citește puțin; îi place să se delecteze un pic cu lectura, înainte de a stinge lumina și de a adormi. În pat, Celestino obișnuiește să citească *romances*[1] și *quintillas*[2], pe Nietzsche îl lasă pentru ziuă. Are un adevărat maldăr, și pagini întregi le știe pe de rost, de la a la z. Toate sînt frumoase, dar cel mai mult îi plac cele intitulate: *Insurecția din Cuba și Povestea despre crimele comise de către cei doi credincioși amanți, don Jacinto del Castillo și doña Leonor de la Rosa, pentru a-și ține făgăduielile de dragoste.* Acesta din urmă este un *romance* din cele clasice, din cele care încep cum se cuvine:

Sfîntă Fecioară Maria,
Făclie a Empireului,
Fiică a Eternului Părinte,
Mamă a Supremului Fiu
Și a Spiritului Soție,
care ca virtuos stăpîn
în pîntecu-ți virginal
zămisli ființa cea mai blîndă,
și după nouă luni
se născu Autorul cel mai divin,
întru mîntuirea omului,

[1], [2] Specii poetice cu forme metrice specifice care cîntă de obicei aventuri de dragoste sau de alte feluri.

în haine omenești îmbrăcat,
iar sînul tău rămase
cast, neted, pur și curat.

Aceste *romances* vechi sînt cele pe care le preferă; uneori, ca să se justifice cît de cît, Celestino începe să vorbească despre înțelepciunea poporului și alte istorii din astea. Lui Celestino îi plac de asemenea mult cuvintele caporalului Pérez în fața plutonului de execuție:

Soldați, cînd soarta rea
mă duce la aman,
vă dau ce bani mai am,
să-mi placă moartea mea:
La Pérez vă uitați
și să-l țintiți, soldați;
nici criminal nu-i el,
nici drept acest măcel;
da' voi țintiți-l drept
în frunte și în piept.

— Așa tip mai zic și eu! Pe vremuri zău că existau bărbați! spune Celestino cu glas tare, puțin înainte de a stinge lumina.

În fundul salonului semiobscur, un violonist pletos și tobă de literatură cînta cu foc ceardașurile lui Monti.

Clienții beau. Bărbații, *whisky;* femeile, șampanie; cele care acum cincisprezece zile mai erau portărese, beau *pippermint.* În local mai sînt încă multe mese libere, căci este cam devreme.

— Tare îmi place asta, Pablo!

— Păi atunci, umple-ți burta, Laurita, n-ai altceva de făcut.

— Spune-mi, e adevărat că excită?

Paznicul se duse acolo unde fusese chemat.

— Bună seara, domnule.

— Noroc!

Paznicul scoase cheia și împinse ușa. Pe urmă, întinse mîna ca și cum ar fi fost firesc să facă așa,

— Mulțumesc frumos.

Paznicul aprinse lumina de pe scară, încuie poarta și, tot lovind în pămînt cu bastonul, reveni să-și continue vorba cu sergentul de stradă.

— Asta vine în fiecare noapte la ora asta și nu pleacă pînă în jur de patru. Are la mansardă o domnișoară frumoasă foc, o cheamă domnișoara Pirula.

— Ca tot omul.

Doamna de la mezanin nu-și ia ochii de la ei.

— Or fi vorbind ei de ceva, că nu se despart de loc. Fii atent, cînd paznicul se duce să descuie vreo poartă, sergentul rămîne și-l așteaptă.

Soțul lasă ziarul din mînă.

— Dar știu că te pricepi să te ocupi de ceea ce nu te privește. O fi așteptînd vreo servitoare.

— Da, sigur, așa le dezlegi tu pe toate, numaidecît!

Domnul cu iubita de la mansardă își scoase paltonul și-l lăsă pe canapeaua din hol. Holul este foarte mic, n-are alte mobile decît o canapea de două persoane și, în față, o consolă de lemn, așezată sub o oglindă cu ramă aurită.

— Ce-ai, Pirula?

Îndată ce auzise cheia în broască, domnișoara Pirula venise la ușă.

— Nimic, Javierchu; pentru mine tot ce am pe lume ești tu.

Domnișoara Pirula este o fată tînără, care pare tare fină și educată, deși cu un an în urmă, nu cu mai mult, spunea: „cotul și pișcotul“ și „aia a mă-si“, și „corchetă“ în loc de crochetă.

Dintr-o cameră din interiorul apartamentului răzbătea o lumină blîndă și sunetul discret al radioului: un suav, languros și confortabil fox lent compus, fără îndoială, pentru a fi ascultat și dansat în intimitate.

— Dansați, domnișoară?

— Mulțumesc, domnule, sînt cam obosită, am dansat toată noaptea.

Perechea începu să rîdă în hohote, cu altfel de hohote decît ale Uruguaianei și ale domnului Flores, asta-i limpede. Apoi se sărutară.

— Pirula, ești o puștoaică,

— Şi tu un licean, Javier.

Pînă ajunseră în cămăruţa din fund, cei doi merseră ţinîndu-se strîns de talie, ca şi cum s-ar fi plimbat pe o alee cu salcîmi în floare.

— O ţigară?

Ritualul este acelaşi în fiecare noapte, cuvintele pe care şi le spun sînt şi ele, mai mult sau mai puţin, aceleaşi. Domnişoara Pirula are un instinct de conservare foarte ascuţit; va face probabil carieră. Ce-i drept, nici acum n-are de ce se plînge: Javier o ţine ca pe o regină, o iubeşte, o respectă...

Victorita nu cerea chiar atîta. Victorita nu cerea decît să mănînce şi să-l iubească mereu pe logodnicul ei, de s-ar face odată bine. Victorita nu se simţea cîtuşi de puţin împinsă spre stricăciune; dar nevoia te îndeamnă la orice. Fata nu-şi făcuse de cap niciodată, niciodată nu se culcase cu altcineva în afară de iubitul ei. Victorita avea voinţă şi cu toate că era focoasă, se străduise mereu să reziste. Cu Paco se purtase întotdeauna bine şi nu-l înşelase nici o singură dată.

— Mie îmi plac toţi bărbaţii, îi spuse ea într-o zi iubitului ei, înainte ca el să se îmbolnăvească, de aceea nu mă culc decît cu tine. Dacă aş începe, nu m-aş mai opri.

Fata era roşie toată la faţă şi murea de rîs cînd spunea toate astea, dar logodnicului gluma nu-i plăcuse de loc.

— Dacă ţi-e totuna că sînt eu sau altul, poţi să faci ce pofteşti, n-ai decît.

O dată, mai tîrziu, cînd logodnicul ei căzuse bolnav, o urmărise pe stradă un domn foarte bine îmbrăcat.

— Hei, domnişoară, încotro te grăbeşti aşa?

Fetei îi plăcuseră manierele domnului; era un bărbat fin, cu o înfăţişare elegantă, şi cu prestanţă.

— Lăsaţi-mă, mă duc la lucru.

— Dar bine, fato, de ce să te las? Că mergi la lucru mi se pare foarte frumos; înseamnă că, deşi tînără şi drăguţă, eşti cuminte. Dar dacă schimbăm cîteva vorbe ce rău vezi în asta?

— Atîta timp cît n-o să fie decît atît...

— Dar altceva ce-ar mai putea fi?

Fata simţise cum îi scapă vorbele fără să vrea:

— Ar putea fi ceea ce mi-ar place mie.
Domnul bine îmbrăcat nici nu clipise.
— Bineînțeles, domnișoară. Cît e întreg și sănătos omul face și el ce știe să facă.
— Și ce i se dă voie.
— Firește, ce i se dă voie.
Domnul o însoțise un timp pe Victorita. Puțin înainte de a ajunge pe strada Madera, îi spusese s-o lase.
— La revedere, acum lăsați-mă. Poate să ne vadă cineva de la tipografie.
Domnul încruntase puțin din sprîncene.
— Dumneata lucrezi în vreo tipografie de pe aici?
— Da, lucrez acolo, pe strada Madera. D-aia v-am spus să mă lăsați, o să ne vedem altă dată.
— Așteaptă o clipă.
Domnul o apucase pe fată de mînă și-i zîmbise.
— Tu vrei?
Victorita zîmbise și ea.
— Dar dumneavoastră?
Domnul o privise țintă în ochi.
— La ce oră ieși diseară?
Victorita lăsase ochii în jos.
— La șapte. Dar nu veniți să mă așteptați, am un logodnic.
— Și vine să te ia?
Glasul Victoritei se întristase puțin.
— Nu, nu vine să mă ia. La revedere.
— Pe curînd?
— Bine, cum doriți, pe curînd.
La șapte, cînd Victorita ieșise de la lucru din tipografia *Viitorul*, se întîlnise cu domnul acela, care o aștepta în capul străzii Escorial.
— Domnișoară, înțeleg că trebuie să te întîlnești cu logodnicul dumitale, dar stai, te rog, numai o clipă.
Victorita se mirase că el n-o mai tutuia.
— N-aș vrea să umbresc relațiile dintre dumneata și logodnicul dumitale, și trebuie să înțelegi că n-am nici un interes să fac asta.
Coborîseră împreună pînă pe strada San Bernardo. Domnul era foarte corect, n-o lua de braț nici cînd traversau străzile.

— M-aş bucura mult să poţi fi fericită cu logodnicul dumitale. Dacă ar depinde de mine, te-ai căsători chiar mîine cu el.

Victorita îi aruncase o privire pe furiş. Domnul îi vorbea fără s-o privească, ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi.

— Ce poţi să-i doreşti mai mult unei fiinţe pe care o stimezi, decît să fie foarte fericită?

Victorita parcă păşea pe nori. Se simţea cuprinsă de o fericire nedeslușită, pe care aproape că n-o simţea, o fericire care era şi puţin tristă, puţin îndepărtată şi imposibilă.

— Să intrăm aici, e prea frig pentru plimbare.

— Bine.

Victorita şi cu domnul intraseră în cafeneaua *San Bernardo* şi se aşezaseră la o masă din fund, unul în faţa celuilalt.

— Ce doreşti să luăm?

— O cafea fierbinte.

Cînd se apropiase chelnerul, domnul îi spusese:

— Pentru domnişoara adă un *expresso* cu lapte şi un corn; mie, o cafea simplă.

Domnul scosese un pachet de ţigări blonde.

— Dumneata fumezi?

— Nu, nu fumez aproape niciodată.

— Ce înseamnă aproape niciodată?

— Adică, fumez cîteodată, în noaptea de Crăciun...

Domnul nu insistase, îşi aprinsese o ţigară şi strînsese pachetul.

— Şi aşa, domnişoară, dacă ar depinde de mine, dumneata şi cu logodnicul dumitale v-aţi căsători negreşit chiar mîine.

Victorita se uitase la el.

— Şi de ce vreţi dumneavoastră să ne căsătoriţi? Ce cîştigaţi din asta?

— Nu cîştig nimic, domnişoară. Mie, unu, şi ai să-ţi dai seama de asta, nu-mi ţine nici de frig nici de cald dacă dumneata te căsătoreşti sau rămîi nemăritată. Ţi-am spus aşa, deoarece îmi închipuiam că ţi-ar place să te măriţi cu logodnicul dumitale.

— Păi da, mi-ar place. De ce să vă mint?

— Faci foarte bine, oamenii se înţeleg între ei stînd de vorbă. Pentru ceea ce vreau eu să-ţi spun dumitale, n-are nici o importanţă dacă eşti măritată sau nemăritată.

Domnul tuşise uşurel.
— Sîntem într-un local public, înconjuraţi de lume şi despărţiţi de această masă.
Domnul atinsese uşor cu picioarele genunchii Victoritei.
— Pot să vorbesc absolut liber cu dumneata?
— Bine. Atîta vreme cît n-o să fiţi necuviincios...
— Cînd se vorbeşte limpede nu poate exista niciodată necuviinţă, domnişoară. Ceea ce am să-ţi spun este ca o afacere, care se poate încheia sau nu, nu e vorba de nici un angajament.
Fata asculta cam năucă.
— Pot să-ţi vorbesc?
— Da.
Domnul îşi schimbase poziţia.
— Uite despre ce este vorba, domnişoară; să intrăm în miezul problemei. Cel puţin, ai să recunoşti că nu vreau să te amăgesc ci că îţi prezint lucrurile aşa cum sînt.
În cafenea se respira greu, era cald şi Victorita îşi lăsase puţin pe spate paltonaşul de bumbac.
— Numai că nu ştiu cum să încep... Dumneata mi-ai produs o impresie puternică, domnişoară.
— Îmi închipuiam eu cam ce voiaţi să-mi spuneţi.
— Cred că te înşeli. Nu mă întrerupe, dumneata ai să vorbeşti la urmă.
— Bine, continuaţi.
— Bun. Dumneata, domnişoară, cum îţi spuneam, mi-ai produs o impresie puternică: mersul dumitale, faţa, picioarele dumitale, talia, sînii dumitale...
— Da, înţeleg, totul.
Fata zîmbise, numai o clipă, cu un oarecare aer de superioritate.
— Exact: totul, dar nu mai zîmbi, eu îţi vorbesc serios.
Domnul îi atinsese din nou genunchii şi-i luase o mînă pe care Victorita i-o lăsase în voie, supusă, aproape cu înţelepciune.
— Îţi jur că-ţi vorbesc absolut serios. Totul la dumneata îmi place, îmi închipui trupul dumitale, cu carnea tare şi călduţă, de o culoare suavă...
Domnul strînsese mîna Victoritei.
— Nu sînt bogat şi nu pot să-ţi ofer decît puţin...
Domnul era mirat că Victorita nu-şi retrăgea mîna.

— Dar nici ceea ce am să-ţi cer nu este mult...
Domnul mai tuşise olecuţă.
— Aş vrea să te văd goală, nimic mai mult decît să te văd.
Victorita strînsese mîna domnului.
— Trebuie să plec, o să întîrzii.
— Ai dreptate. Dar înainte de a pleca, dă-mi un răspuns. Aş vrea să te văd goală, îţi promit că nu-ţi ating nimic, nici măcar degetul. Mîine am să vin să te iau. Ştiu că eşti o femeie cuminte, că nu eşti o cocotă... Ia asta,te rog. Oricare ar fi hotărîrea dumitale, acceptă asta, ca să-ţi cumperi vreun lucruşor ca amintire.
Pe sub masă, fata luase o hîrtie pe care i-o întinsese domnul. O luase fără să-i tremure mîna.
Victorita se ridicase şi pornise spre ieşire. De la o masă vecină, o salutase un bărbat.
— Bună seara, Victorita, semeaţo, că de cînd ai de-a face cu boierii, nu-i mai vezi pe ăi calici.
— Bună seara, Pepe!
Pepe era un lucrător de la tipografia *Viitorul.*

....

Victorita plînge de mult timp. În capul ei planurile se îmbulzesc ca oamenii la ieşirea din metrou. De la a se călugări şi pînă la a face trotuarul, totul i se pare mai convenabil decît s-o mai rabde pe maică-sa.

Don Roberto strigă:
— Petrita! Adă-mi tutunul din buzunarul hainei!
Nevastă-sa intervine.
— Taci, omule! Ai să trezeşti copiii.
— Ei, cum o să se trezească! Sînt ca nişte îngeraşi, cînd îi prinde somnul nimeni nu-i mai trezeşte.
— Îţi aduc eu ce ai nevoie. N-o mai chema pe Petrita, trebuie să fie moartă de oboseală.
— Nu-i mai purta de grijă, astea nici nu simt. Mai multe motive să fii moartă de oboseală ai tu.
— Fiindcă am şi ani mai mulţi!
Don Roberto zîmbeşte.
— Haide, Filo, nu mai exagera, încă nu te apasă bătrîneţea!
Servitoarea vine în bucătărie cu tutunul.

— Adă-mi ziarul, e-n vestibul.
— Da, conaşule.
— Ascultă! Pune-mi un pahar cu apă pe noptieră.
— Da, conaşule.
Filo intervine din nou.
— Am să-ţi pregătesc eu toate, omule, las-o să se culce.
— Să se culce? Dacă acuma i-ai da voie, ar şterge-o şi nu s-ar mai întoarce pînă la două sau trei dimineaţa, ai vedea tu!
— Şi asta este adevărat...

Domnişoara Elvira se zvircoleşte în pat, n-are astîmpăr, este neliniştită şi trece dintr-un coşmar în altul. Patul domnişoarei Elvira miroase a rufe purtate şi a femeie: femeile nu miros a parfum, miros a peşte rînced. Domnişoara Elvira gîfîie şi respiră sacadat, iar visul ei violent, chinuitor, visul ei de cap înfierbîntat şi burtă goală face să scîrţîie, plîngător, somiera îmbătrînită.

Un cotoi negru, pe jumătate năpîrlit, care surîde enigmatic, ca un om, cu o strălucire fioroasă în ochi, se aruncă asupra domnişoarei Elvira de la o distanţă înspăimîntătoare. Femeia se apără smucindu-se şi lovind în dreapta şi în stînga. Motanul se izbeşte de mobile şi ricoşează, ca o minge, spre a se arunca din nou asupra patului. Cotoiul are pîntecul despicat şi roşu ca o rodie. Domnişoara Elvira îşi acoperă capul cu cearşaful. În pat, freamătă înnebuniţi o puzderie de pitici cu ochii daţi peste cap. Motanul se strecoară ca o fantomă, o prinde pe domnişoara Elvira şi rîde în hohote, în nişte hohote cumplite, care te bagă în sperieţi. Înspăimîntată, domnişoara Elvira îl aruncă afară din odaie: trebuie să facă mari eforturi, motanul cîntăreşte greu, pare de fier. Domnişoara Elvira încearcă să nu strivească piticii. Un pitic îi strigă: „Sfîntă Marie! Sfîntă Marie!“ Cotoiul vine înapoi pe sub uşă, subţiindu-şi trupul, ca un ţipar. Are o privire sinistră, de călău. Sare pe măsuţa de noapte şi îşi aţinteşte ochii pe domnişoara Elvira cu o expresie sîngeroasă. Domnişoara Elvira nu îndrăzneşte nici să mai respire. Cotoiul coboară pe pernă şi-i linge dulce pleoapele, de parc-ar fi îndrăgostit nebuneşte de ea. Are limba fină ca o catifea. Apoi îi desface cu dinţii panglicile cămăşii de noapte. Cotoiul are o blană nemaipomenit de gingaşă. O

lumină orbitoare inundă alcovul. Cotoiul crește pînă ajunge cît un tigru subțiratic. Piticii freamătă mai departe, cu desperare. Domnișoara Elvira tremură violent din tot trupul. Cotoiul se întinde din ce în ce mai mult. Domnișoarei Elvira i s-a oprit respirația, are gura uscată...

Domnișoara Elvira se deșteaptă subit și aprinde lumina. Cămașa de noapte îi e leoarcă de nădușeală. Îi e frig, se ridică din pat și își aruncă paltonul pe picioare. Îi cam țiuie urechile.

Și adoarme din nou cu lumina aprinsă, domnișoara Elvira.

— Da! Ei și? I-am dat trei *duros* aconto, mîine e ziua de naștere a soției lui.

Domnul Ramón nu izbutește să fie destul de energic; oricîte eforturi ar face, nu izbutește să fie destul de energic.

— Cum ei și? Parcă n-ai ști! Ești un nesăbuit? Treaba ta! Eu ți-am spus mereu, așa nu ieșim din sărăcie. Pentru ce fac eu economii?!

— Bine, femeie, pe urmă doar îi scad din salariu. Ce pierd? Înțeleg, dacă i-aș fi dăruit banii!

— Da, da, ai să-i scazi din salariu. Numai să nu uiți!

— Niciodată n-am uitat!

— Nu? Și cele șapte *pesetas* ale doamnei Josefa? Unde sînt cele șapte *pesetas?*

— Bine, femeie, dar avea nevoie pentru un medicament. Și așa, nu vezi în ce hal este?

— Și nouă, de ce să ne pese nouă de boala altora? Vrei să-mi răspunzi?

Domnul Ramón strivește chiștocul cu piciorul.

— Știi ce, Paulino?

— Ce.

— Pe banii mei eu sînt stăpîn, ai înțeles? Eu știu ce fac cu ei și basta!

Doamna Pauline bombăne pe înfundate ultimele ei argumente.

Victorita nu reușește să adoarmă; nu-i dă pace gîndul la maică-sa, care e o bestie.

— Cînd îl lași pe ofticosul ăla, fato?

— N-am să-l las niciodată, mai bine cu ofticoşii decît cu beţivii.

Victorita n-ar fi îndrăznit în alte ocazii să-i spună maică-si asemenea cuvinte. Numai de s-ar însănătoşi logodnicul... Pentru sănătatea lui Victorita ar fi în stare să facă orice i s-ar cere.

Victorita plînge răsucindu-se în pat. Ce are logodnicul ei s-ar putea aranja cu cîţiva *duros*. Se ştie: ofticoşii săraci o mierlesc, ofticoşii bogaţi, chiar dacă nu se vindecă de tot, măcar se mai descurcă, o mai lungesc. Şi nu-i uşor să faci rost de bani, Victorita ştie asta foarte bine. Trebuie să ai noroc. Omul poate să le facă pe toate, dacă are noroc, dacă nu, degeaba! Norocul vine cînd vrea el; partea proastă e că nu prea vrea niciodată.

Treaba cu cele treizeci de mii de *pesetas*, pe care i le oferise domnul acela, nu se făcuse pentru că logodnicul Victoritei era plin de scrupule.

— Nu, nu, cu preţul ăsta nu vreau nimic, nici pentru treizeci de mii de *pesetas*, nici pentru treizeci de mii de *duros*.

— Şi ce ne pasă nouă? îi spunea fata. Nu lasă urme şi nu află nimeni.

— Tu ai îndrăzni?

— Pentru tine, da. Ştii prea bine.

Domnul cu cele treizeci de mii de *pesetas* era un cămătar despre care i se vorbise Victoritei.

— Îţi împrumută uşor trei mii de *pesetas*. O să ai de plătit toată viaţa, dar ţi le împrumută uşor.

Victorita fusese să stea de vorbă cu el; cu trei mii de *pesetas* s-ar fi putut căsători. Pe atunci logodnicul nu se îmbolnăvise încă de tot; făcea într-una guturai, tuşea, obosea repede, dar încă nu se îmbolnăvise de tot, încă nu căzuse la pat.

— Şi aşa, fetiţo, zici că vrei trei mii de *pesetas?*

— Da, domnule.

— Şi pentru ce-ţi trebuie?

— Păi ştiţi, ca să mă căsătoresc.

— Aha, va să zică eşti îndrăgostită! Hai?

— Da, sînt...

— Şi-l iubeşti mult pe logodnicul tău?

— Da, domnule.

— Mult, mult?

— Da, domnule, mult.
— Mai mult decît pe oricine?
— Da, domnule, mai mult decît pe oricine.
Cămătarul își răsucise o dată și încă o dată scufia de catifea verde. Avea o căpățînă ascuțită, ca o pară, cu un păr decolorat, lins și unsuros.
— Şi tu, fetițo, ești fecioară?
Victorita se zborşise.
— Da ce te doare pe dumneata?
— Nimic, fetițo, nimic. Numai așa, din curiozitate... ei, drăcia dracului! Ştii că ești destul de prost crescută?
— Auzi cine vorbește!
Cămătarul zîmbise.
— Nu, fetițo, n-ai de ce să te superi. La urma urmelor, e treaba ta și a logodnicului tău, dacă ai sau n-ai himenul întreg.
— Așa gîndesc și eu.
— Păi aia-i.
Cămătarului îi sticleau ochii mici, ca ai unei bufnițe.
— Ascultă.
— Ce?
— Şi dacă ți-aș da, în loc de trei mii de *pesetas*, treizeci de mii, ce-ai face?
Victorita simțise cum se înăbuşe.
— Orice mi-ați porunci.
— Orice ți-aș porunci?
— Da, domnule, totul.
— Totul?
— Totul, da, domnule.
— Şi logodnicul tău ce-ar zice?
— Nu știu; dacă vreți, îl întreb.
Cămătarului îi înmuguriseră două pete de rumeneală pe obrajii palizi.
— Dar tu, mîndrețeo, știi ce vreau?
— Nu, domnule, spuneți-mi.
Cămătarului îi tremura ușor glasul.
— Ia, scoate-ți țîțișoarele.
Fata își scoase sînii prin decolteu.
— Tu știi ce înseamnă treizeci de mii de *pesetas?*
— Da, domnule.
— Ai văzut vreodată atîta bănet, grămadă?

— Nu, domnule, niciodată.

— Atunci am să ţi le arăt eu. Vorba e să vrei tu; tu şi logodnicul tău.

. . . .

Un aer de abjecţie se tîrî, greoi, prin cameră, izbindu-se de mobile, ca un fluture muribund.

— Face?

Victorita simţise cum i se urca în obraji un val de neruşinare.

— Pentru mine, da. Pentru şase mii de *duros* sînt în stare să vă fiu supusă toată viaţa. Şi alte vieţi dacă le-aş avea!

— Dar logodnicul tău?

— Am să-l întreb, să văd dacă vrea.

Uşa casei doñei María se deschide şi pe ea iese o fetişcană, aproape o copiliţă, care traversează strada.

— Ia te uită! Parc-a ieşit din casa asta!

Sergentul de stradă Julio García pleacă de lîngă paznicul Gumersindo Vega.

— Baftă!

— Nu strică!

Paznicul rămîne singur cu gîndul la sergent. Pe urmă îşi aduce aminte de domnişoara Pirula. Pe urmă, de lovitura de baston pe care i-o trăsese în şale, vara trecută, unui nătărău care prea se întrecuse cu gluma. Paznicului îi vine să rîdă. „Ce-a mai luat-o la goană, nemernicul!"

Doña María trage oblonul.

— Ah ce timpuri! Parc-a înnebunit toată lumea!

Apoi tace cîteva clipe.

— Cît e ceasul?

— Aproape douăsprezece. Haide să ne culcăm, e cel mai bun lucru.

— Ne culcăm?

— Da, e cel mai bun lucru.

Filo trece pe la paturile copiilor să-i binecuvînteze. Este — cum să spunem? — o precauţiune de care nu uită în nici o noapte.

Don Roberto îşi spală proteza şi o pune într-un pahar cu apă, apoi o acoperă cu o bucată de hîrtie igienică pe care

o răsuceşte făcîndu-i creţuri pe margini, ca la cornetele de migdale. Pe urmă îşi fumează ultima ţigară. Lui don Roberto îi place să fumeze în fiecare noapte o ţigară, băgat în pat şi fără proteză.

— Să nu-mi arzi cearşafurile!

— Nu, femeie.

Sergentul de stradă se apropie de fetişcană şi o ia de braţ.

— Credeam că nu mai cobori.

— Zău?

— De ce ai întîrziat atîta?

— Uite aşa! Copiii nu voiau să doarmă. Şi pe urmă conaşul: „Petrita, adu-mi apă! Petrita, adu-mi tutunul din buzunarul hainei! Petrita, adu-mi ziarul din vestibul." Credeam c-o să stea toată noaptea să-mi ceară cîte ceva!

Petrita şi cu sergentul dispar pe o stradă care dă pe terenurile virane din Plaza de Toros.

Un vînticel rece urcă pe picioarele călduţe ale fetei.

Javier şi Pirula fumează amîndoi dintr-o ţigară. E a treia ţigară din noaptea aceea.

Nu vorbesc şi se sărută, din cînd în cînd, drămuindu-şi voluptatea.

Trîntiţi pe divan, cu obrajii foarte aproape unul de altul, stau cu ochii întredeschişi şi se simt bine gîndind confuz, la nimic sau aproape la nimic.

Soseşte clipa cînd se sărută mai lung, mai apăsat, mai pătimaş. Fata respiră adînc, ca şi cînd ar geme. Javier o ia în braţe, ca pe o fetiţă, şi o duce spre alcov.

Patul are o cuvertură de moar, în care se reflectă silueta unui policandru de porţelan, de culoare violet-deschis, atîrnînd din tavan. Lîngă pat arde o sobiţă electrică.

O boare plăcută urcă pe picioarele călduţe ale fetei.

— Ăla, e pe noptieră?

— Da... Nu mai vorbi...

De pe terenurile virane din Plaza de Toros, incomod refugiu al perechilor nevoiaşe, la fel de cumsecade ca şi ferocii şi atît de oneştii amanţi din Vechiul Testament, se aud — vechi, deşelate, dezmembrate, cu caroseria slăbită şi frînele

scrîşnite şi violente — tramvaiele care trec, nu prea departe, spre depou.

Maidanul matinal al copiilor zurbagii, scandalagii, care cît e ziua de lungă nu știu decît să arunce cu pietre, la precizie, devine, începînd de la ora cînd se închid porțile, un eden cam murdar, unde nu se poate dansa, suav, în acordurile vreunui delicat și ascuns, aproape neștiut, aparat de radio; în care nu se poate fuma aromata țigară desfătătoare a preludiului; în care nu se pot șopti la ureche facile ingeniozități sigure, absolut sigure. Maidanul bătrînilor şi bătrînelor de după-masă, care vin să se prăjească îndelung la soare, ca șopîrlele, devine, începînd de la ora cînd copiii și căsătoriții cincogenari se duc la culcare și încep să viseze, un paradis direct în care evaziunile sau subterfugiile nu-și au locul, unde toată lumea știe de ce vine, unde se iubește cu noblețe, aproape cu asprime, pe pămîntul fraged pe unde au mai rămas — încă! — liniile trase de fetița care și-a petrecut dimineața jucînd șotron, precum și rotundele, perfectele găuri săpate de băiețelul care și-a cheltuit cu zgîrcenie orele libere, aruncînd bile.

— Ți-e frig, Petrita?

— Nu, Julio, mi-e atît de bine lîngă tine!

— Mă iubești mult?

— Mult, nici nu știi cît de mult.

Martín Marco hoinărește prin oraș fiindcă nu are chef să se ducă la culcare. Nu are la el o para chioară și preferă să aștepte pînă ce nu mai circulă metroul și pînă dispar ultimele tramvaie galbene și bolnave ale nopții. Astfel orașul îi pare mai al lui, mai al oamenilor, care ca și el, umblă fără țintă precisă, cu mîinile în buzunarele goale, uneori înghețate și ele, cu capul golit, cu ochii goliți iar în inimă avînd, fără ca nimeni să poată explica de ce, un gol profund și implacabil.

Martín Marco urcă încet din Torrijos pînă pe Diego de León, uitînd aproape unde se află, și coboară prin Príncipe de Vergara, prin General Mola, pînă la Piața Salamanca, care are în mijloc pe marchizul de Salamanca, în redingotă, și înconjurat de o grădiniță plină de verdeață, îngrijită cu răsfăț. Lui Martín Marco îi plac plimbările solitare, lungile, obositoarele plimbări fără țintă pe străzile largi ale orașului,

pe aceleaşi străzi care, în timpul zilei, se umplu ca prin miracol — gata să dea peste margini, ca nişte ceşti, la onestele gustări de dimineaţă — de vocile vînzătorilor, de ingenuele şi neruşinatele cuplete ale fetelor de serviciu, de clacsoanele automobilelor, de plînsetele copiilor mici: fragezii, violenţii, urbanii pui de lup dresaţi.

Martín Marco se aşază pe o bancă de lemn şi aprinde un chiştoc pe care îl poartă împreună cu altele, într-un plic cu un antet care spune: *Deputăţia Provincială din Madrid. Secţia Buletine de populaţie.*

Băncile de pe străzi sînt ca o antologie a tuturor necazurilor şi aproape a tuturor bucuriilor: bătrînul care-şi odihneşte astma, preotul care îşi citeşte cărţulia de rugăciuni, cerşetorul care se despăduchează, zidarul care prînzeşte în tovărăşia neveste-si, ftizicul care oboseşte, nebunul cu ochii enormi şi visători,muzicantul de stradă cu cornetul sprijinit pe genunchi — fiecare cu oful lui, mai mare sau mai mic, lasă în urma lor, pe scîndurile băncii, acel iz obosit al cărnii care nu ajunge să înţeleagă pe deplin misterul circulaţiei sîngelui. Şi mai e şi fata care-şi odihneşte urmările geamătului aceluia profund, şi doamna care citeşte un lung roman foileton de dragoste, şi oarba care aşteaptă să treacă orele, şi mica dactilografă care-şi devorează sandvişul cu pîine neagră şi salam, şi canceroasa care-şi înghite durerea, şi toanta cu gura întredeschisă, din care curg încet balele, şi vînzătoarea de mărunţişuri cu taraba sprijinită în poală, şi fetiţa căreia îi place să se uite cum urinează bărbaţii.

Plicul în care sînt chiştocurile lui Martín Marco e din casa soră-si. Dacă te uiţi bine la el, este un plic care nu mai serveşte la nimic altceva decît să pui în el chiştocuri sau cuie, sau bicarbonat.

Buletinele de identitate au fost retrase din circulaţie de luni de zile. Acuma se vorbeşte că o să se dea nişte carnete de identitate cu fotografie şi chiar cu amprente digitale, dar e probabil că asta o să mai dureze. Chestiunile de stat se fac cu încetineală.

Atunci Celestino, întorcîndu-se către soldaţi spune:

— Curaj, băieţi! Înainte, pentru victorie! Cel căruia-i e frică să rămînă! Eu n-am nevoie decît de oameni adevăraţi, oameni capabili să moară pentru o idee!

Soldații stau tăcuți, emoționați, parcă sorbindu-i cuvintele. În ochii lor se vede strălucirea furioasă a dorinței de luptă.

— Luptăm pentru o omenire mai bună! Ce importanță are moartea noastră dacă știm că nu va fi zadarnică, dacă știm că fiii noștri vor culege recolta a cărei sămînță o aruncăm noi astăzi.

Pe deasupra trupei zboară aviația inamică. Nimeni nu mișcă.

— Iar tancurile dușmanilor noștri le vom opri cu inimile noastre călite!

Soldații rup tăcerea.

— Ura!

— Iar cei slabi, cei fără curaj, cei bolnavi vor trebui să dispară!

— Ura!

— Și exploatatorii, și speculanții, și bogații!

— Ura!

— Și cei care își bat joc de populația muncitoare și o înfometează!

— Ura!

— Vom împărți aurul Băncii Spaniei!

— Ura!

— Dar pentru a putea ajunge la mult dorita țintă a victoriei finale, este nevoie de sacrificiul nostru pe altarul libertății!

— Ura!

Celestino era mai elocvent ca niciodată.

— Înainte, deci, fără șovăieli și fără împăciuitorisme!

— Înainte!

— ...Luptăm pentru pîine și pentru libertate!

— Ura!

— Și nimic altceva! Fiecare să-și îndeplinească datoria! Înainte!

Celestino simte deodată că îl trece o nevoie.

— Un moment!

Soldații rămîn cam mirați. Celestino se răsucește, are gura uscată. Forța armată începe să-și piardă conturul, să se șteargă...

Celestino Ortiz se ridică de pe saltea, aprinde lumina din bar, bea o înghițitură de sifon și se duce la closet.

Laurita și-a băut *pippermint*-ul. Pablo și-a băut *whisky*-ul. În urma lor, probabil, violonistul pletos își mai zgirie, cu un gest dramatic, vioara plină de ceardașuri sentimentale și de valsuri vieneze.

Acuma Pablo și Laurita sînt singuri.

— N-ai să mă părăsești niciodată, Pablo?

— Niciodată, Laurita.

Fata este fericită, ba chiar foarte fericită. Și totuși, de acolo, din străfundul inimii, i se ridică neclar o ușoară umbră de îndoială.

Fata se dezbracă încet, în timp ce îl privește pe bărbat cu ochi triști de elevă de internat.

— Niciodată, juri?

— Niciodată, ai să vezi.

Fata are pe ea un combinezon alb, brodat cu floricele de culoarea trandafirului.

— Mă iubești mult?

— La nebunie.

Perechea se sărută stînd în picioare, în fața oglinzii de la dulap. Sînii Lauritei se turtesc puțin în haina bărbatului.

— Mi-e rușine, Pablo.

Pablo rîde.

— Prostuțo!

Fata poartă un sutien minuscul.

— Desfă-mă aici!

Pablo o sărută pe spinare, de sus în jos.

— Au!

— Ce-i cu tine?

Laurita zîmbește, aplecînd puțin capul.

— Ce rău ești!

Bărbatul o sărută iar pe gură.

— Ce, nu-ți place?

Fata simte pentru Pablo o adîncă recunoștință.

— Ba da, Pablo, mult. Îmi place mult, mult de tot...

Martín simte că-l cuprinde frigul și atunci se gîndește să dea o raită pe la micile hoteluri de pe străzile Alcántara, Montesa și la urmă, la cele de pe Las Naciones, o străduță scurtă, plină de mister, cu arbori în marginea trotuarelor desfundate și cu trecători săraci și gînditori, care se distrează privind cum intră și ies oamenii din casele de petrecere,

nchipuindu-şi cele ce se petrec înăuntru, în spatele zidurilor de sumbră cărămidă roşie.

Spectacolul, chiar şi pentru Martín, care îl vede dinăuntru, nu este prea amuzant, dar măcar aşa, îţi omori timpul. Şi apoi, umblînd din casă în casă, oricum mai aduni puţină căldură.

De asemenea şi puţină afecţiune. Sînt pe acolo cîteva fete tare simpatice, cele de trei *duros;* nu sînt foarte frumoase, asta-i adevărat, dar sînt fete bune şi foarte cumsecade, şi au cîte un copil pe la călugării augustini sau iezuiţi, un copil pentru care se străduiesc din răsputeri să-i asigure o viaţă curată, un copil pe care se duc să-l vadă, din cînd în cînd, în cîte o duminică după-amiază, cu un văl pe cap şi nefardate. Celelalte, cele cu ifose, sînt insuportabile cu pretenţiile şi cu fandoselile lor de ducese; sînt frumoase, e adevărat dar mai sînt şi făţarnice şi despotice şi n-au nici un copil pe nicăieri. Tîrfele astea de lux avortează şi, dacă nu pot, înăbuşă pruncul îndată după ce-l nasc, punîndu-i o pernă pe cap şi aşezîndu-se deasupra.

Martín umblă gîndindu-se, uneori vorbeşte tare.

— Nu-mi explic, spune, cum poate să mai existe servitoare de douăzeci de ani care să muncească pe doisprezece *duros.*

Martín îşi aduce aminte de Petrita, cu carnea ei tare şi faţa ei curată, picioarele drepte şi sînii ridicîndu-i bluziţa sau jerseul.

— E o făptură încîntătoare, ar face carieră, ba ar putea chiar să pună deoparte cîţiva *duros.* În sfîrşit, atîta timp cît se păstrează cinstită, e bine. Rău o să fie însă cînd o s-o pună jos vreun pescar sau vreun poliţist de la Siguranţă. Abia atunci o să-şi dea ea seama că şi-a pierdut vremea. Dar, treaba ei!

Martín iese pe strada Lista şi cînd să ajungă la colţul cu General Pardinas e oprit, percheziţionat şi i se cer actele.

Martín merge tîrîndu-şi picioarele, merge făcînd clap! clap! pe dalele trotuarului. Asta-i ceva care îl distrează straşnic.

Don Mario de la Vega s-a dus devreme la culcare, omul voia să fie odihnit a doua zi, pentru cazul că manevrele duse de doña Ramona ieşeau bine.

Cel care urma să intre în slujbă cu un salariu de șaisprezece *pesetas*, nu era cumnatul acelei fete care lucra ca ambalatoare la tipografia *Viitorul*, de pe strada Madera, dar și pe frate-su Paco îl înhățase tuberculoza cu înverșunare.

— Bine, flăcăule, pe mîine, așadar.

— Cu bine, domnule. Pe mîine și să vă dea Dumnezeu mult noroc, vă sînt foarte recunoscător.

— N-ai de ce, frate, n-ai de ce. Numai să te pricepi la treabă.

— Am să mă străduiesc, domnule.

În aerul nopții, Petrita geme copleșită de plăcere, cu tot sîngele trupului în obraz.

Petrita îl iubește mult pe polițist, este primul ei iubit, bărbatul care le-a luat-o tuturor înainte, făcîndu-i începutul. Acolo, la ea în sat, cu puțin înainte de a pleca la oraș, fata avusese un pretendent, dar lucrurile nu merseseră prea departe.

— Ah, Julio, ah! Ah, ce rău îmi faci! Bestie! Nesătulule! Au, oh!

Bărbatul o mușcă de gîtul îmbujorat, unde se simte pulsația călduță a vieții.

Iubiții păstrează cîteva clipe de liniște, fără să se miște. Petrita parcă-i gînditoare.

— Julio.

— Ce?

— Mă iubești?

Paznicul de pe strada Ibiza se adăpostește după o poartă pe care o lasă întredeschisă ca să audă în caz că-l cheamă cineva.

Paznicul de pe strada Ibiza aprinde lumina de pe scară; pe urmă își suflă în degetele neacoperite de mitena lui de lînă, ca să le dezmorțească. Lumina de pe scară se stinge repede. Omul își freacă degetele și mai aprinde o dată. Pe urmă scoate punga de tutun și își răsucește o țigară.

Martín vorbește implorator, înfricoșat, repezit. Martín tremură ca varga.

— Nu am actele la mine, le-am lăsat acasă. Sînt scriitor, mă numesc Martín Marco.

Pe Martín îl apucă tusea. Pe urmă rîsul.

— Ha, ha! Iertaţi-mă, sînt cam guturăit, chiar aşa guturăit, ha, ha!

Martín se miră că poliţistul nu-l recunoaşte.

— Colaborez la presa Mişcării, puteţi să întrebaţi la Subsecretariat, acolo, pe Genova. Ultimul meu articol a apărut acum cîteva zile în diferite ziare din provincie, în *Odiel*, la Huelva; în *Proa*, la León; în *Ofensiva*, la Cuenca. Se chema: *Motive ale permanenţei spirituale a Isabelei Catolica*.

Poliţistul trage din ţigară.

— Haide, circulaţi. Duceţi-vă la culcare, că e frig.

— Mulţumesc, mulţumesc.

— N-aveţi pentru ce. Ştiţi ceva?

Martín crede că moare.

— Ce?

— Să nu vă pierdeţi inspiraţia.

— Mulţumesc, mulţumesc. Noapte bună.

Martín grăbeşte pasul şi nu întoarce capul, nu îndrăzneşte. Duce cu sine, înăuntrul trupului, o frică înspăimîntătoare, inexplicabilă.

Sfîrşind de citit ziarul, don Roberto o mîngîie, puţin cam din politeţe, pe nevastă-sa, care stă sprijinită cu capul pe umărul lui. În acest sezon ei îşi aruncă întotdeauna pe picioare un palton vechi.

— Mîine ce zi este, Roberto; o zi foarte tristă sau o zi foarte fericită?

— O zi foarte fericită, femeie!

Filo zîmbeşte. Are un dinte în faţă cu carie adîncă, negricioasă, rotundă.

— Da, ai dreptate!

Cînd zîmbeşte din toată inima, cu emoţie, femeia uită de caria ei şi îşi arată dantura.

— Da, Roberto, e adevărat. Ce zi fericită este cea de mîine!

— Păi sigur, Filo! Şi pe urmă, tu ştii cum spun eu: atîta vreme cît sîntem cu toţii sănătoşi...

— Da, Roberto, sîntem, mulţumesc lui Dumnezeu.

— Da, nu ne putem plînge. Cîţi nu o duc mai rău decît noi! Noi, de bine, de rău, tot o scoatem la capăt. Eu nu cer mai mult.

— Nici eu, Roberto. Într-adevăr, trebuie să-i fim foarte recunoscători lui Dumnezeu, nu crezi?

Filo se alintă cu bărbatul ei. Femeia este foarte recunoscătoare; dacă i se dă cît de cît atenție, nu mai poate de bucurie.

Filo își schimbă puțin glasul.

— Spune-mi, Roberto.

— Ce?

— Lasă ziarul, omule.

— Dacă vrei tu...

Filo îl apucă de braț pe don Roberto.

— Spune-mi.

— Ce?

Femeia vorbește ca o mireasă.

— Mă iubești mult?

— Sigur că da, fetițo, sigur că te iubesc mult. Ce-ți trece prin cap!

— Mult, mult?

Don Roberto lasă să-i cadă cuvintele ca într-o predică; cînd își îngroașă glasul, ca să spună ceva solemn, parcă-i un preot în amvon.

— Mult mai mult decît îți închipui!

Martín aleargă cu sufletul la gură, gîfîind, cu tîmplele arzînd, cu limba lipită de cerul gurii, cu gîtul sugrumat, cu picioarele moi, cu pîntecul ca un ariston cu arcul rupt, cu urechile țiuind și cu ochii mai miopi ca niciodată.

Martín încearcă să gîndească în timp ce aleargă. Ideile se îmbrîncesc, se izbesc unele de altele, se îmbulzesc, cad și se ridică în interiorul capului său, care acum este mare cît un tren, că se și miră cum de nu se lovește de cele două rînduri de case ale străzii.

Cu tot frigul, Martín simte în trup o căldură sufocantă, o căldură care aproape îi împiedică respirația, o căldură umedă dar parcă într-un fel plăcută, o căldură legată prin mii de firișoare invizibile de alte răbufniri calde, pline de duioșie, copleșite de amintiri dulci.

— Mamă, mamă, sînt aburii de eucalipt, aburii de eucalipt, mai fă aburi de eucalipt, te rog, fii bună...

Pe Martín îl doare fruntea, simte în ea zvîcnete riguros cadențate, seci, fatale.

— Ah!

Doi pași.

— Ah!

Doi pași.

— Ah!

Doi pași.

Martín își duce mîna la frunte. Asudă ca un juncan, ca un gladiator la circ, ca un porc la tăiere.

— Ah!

Încă doi pași.

Martín începe să gîndească fulgerător.

— De ce mi-o fi frică? Ha, ha! De ce mi-o fi frică? De ce, de ce? Avea un dinte de aur. Ha, ha! De ce-ar putea să-mi fie frică? De ce, de ce? Mi-ar trebui un dinte de aur. Ce elegant! Ha, ha! Eu nu mă amestec în nimic! În nimic! Ce poa-să-mi facă dacă eu nu mă amestec în nimic? Ha, ha! Ce tip! Un dinte de aur ca ăsta, mai zic și eu! De ce mi-o fi frică? Asta mai lipsea! Ha, ha! Dintr-o dată, haț! un dinte de aur! „Stai! Actele!“ N-am acte. Ha, ha! Și nici dinte de aur. Ha, ha! În țara asta nu ne cunoaște nici dracu pe noi scriitorii. Paco, ah, dacă Paco ar avea un dinte de aur! Ha, ha! „Hai, colaborează, colaborează, nu fi prost, altfel o pățești, altfel...“ Ce caraghios! Ha, ha! Să înnebunești, nu alta! Asta-i o lume de nebuni! De nebuni de legat! De nebuni primejdioși! Ha, ha! Soră-mea ar avea nevoie de un dinte de aur. Dac-aș avea bani, mîine i-aș dărui un dinte de aur soră-mi. Ha, ha! Nici Isabela Catolica, nici Subsecretariatul, nici permanența spirituală a nimănui. E limpede? Tot ce vreau, e să mănînc! Să mănînc! Oare vorbesc latinește? Ha, ha! Sau chinezește? Hei, pune-mi aici un dinte de aur. Toată lumea pricepe asta. Ha, ha! Toată lumea. Să mănînc! Cum? Să mănînc! Vreau să-mi cumpăr un pachet întreg de țigări, să nu mai fumez chiștocurile bestiei! Cum? Lumea asta e un rahat! Aici fiecare face după capul lui! Cum? Toți! Cei care fac cea mai mare gură tac cum primesc o mie de *pesetas* pe lună! Sau un dinte de aur. Ha, ha! Și noi, ăștilalți, azvîrliți în lumea asta, nemîncați, ca să ținem piept vieții, trebuie să ne băgăm în toate porcăriile! Foarte bine! Zău că e foarte bine! Numai că-ți vine să le dai dracului pe toate, Dumnezeii...!

Martín scuipă cu furie și se oprește, sprijinit de zidul cenușiu al unei case. Nu vede nimic limpede și în unele clipe nu știe dacă este viu sau mort.
Este la capătul puterilor.

Mobilele din dormitorul soților Gonzáles sînt de placaj, altădată agresiv și strălucitor, astăzi ponosit și fără lustru: patul, cele două măsuțe de noapte, o mică consolă și dulapul. Dulapului n-au putut să-i pună niciodată oglindă și, în locul acela, placajul se arată crud, gol, palid și denunțător.
Lampa din tavan, cu globuri verzi, este stinsă. Lampa cu globuri verzi nu are bec, stă acolo doar de podoabă. Camera e luminată de o lampă mică, fără abajur, aflată pe măsuța de noapte a lui don Roberto.
La căpătîiul patului, pe perete, o cromolitografie a Fecioarei Ajutorului Perpetuu, dar de nuntă din partea colegilor lui don Roberto, de la birou; a asistat pînă acum la cinci preafericite nașteri.
Don Roberto lasă ziarul.
Cei doi soți se sărută cu o oarecare iscusință. La capătul atîtor ani, don Roberto și Filo au descoperit o lume aproape fără limite.
— Dar... spune-mi, Filo, te-ai uitat la calendar?
— Ce ne pasă nouă de calendar, Roberto?! Dacă ai ști cît te iubesc! În fiecare zi mai mult!
— Bine, bine, dar, să facem... așa?
— Da, Roberto, așa.
Filo s-a îmbujorat, aproape că-i arde fața.
Don Roberto raționează ca un filozof.
— Bine,la urma urmei, unde mănîncă cinci noduri de om poate să mănînce și al șaselea, nu-i așa?
— Păi sigur că da, băiatule, sigur că da. Sănătate să ne dea Dumnezeu că alelalte... ce mai! Dacă nu putem trăi mai larg, ne restrîngem și gata!
Don Roberto își scoate ochelarii, îi pune în toc și-i așază pe noptieră, lîngă paharul cu apă, în care stă, asemeni unui pește misterios, proteza.
— Nu-ți scoate cămașa, să nu răcești.
— Nu-mi pasă; vreau să-ți plac.
Filo zîmbește, cu un fel de dezmăț.
— Vreau să-i plac mult bărbățelului meu...

În pielea goală, Filo mai păstrează încă o anumită frumusețe.

— Îți mai plac?

— Mult, în fiecare zi îmi placi mai mult.

. . . .

— Ce-i cu tine?

— Mi s-a părut că plînge un copil.

— Nu, fetițo, dorm ca niște îngerași. Nu te opri...

Martín își scoate batista și își șterge buzele. La o gură de apă se apleacă să bea. Credea că o să bea o oră întreagă, dar setea i se potolește imediat. Apa e rece, aproape înghețată, cu puțină chiciură pe margini.

Se apropie de el un paznic, cu tot capul înfășurat într-un fular.

— Și așa, bem, hai?

— Păi da! chiar așa... bem puțin...

— A dracului noapte! Hai?

— Te cred, o noapte cîinească!

Paznicul se îndepărtează și Martín, la lumina unui felinar, caută în plic alt chiștoc din care să mai poată fuma.

— Polițistul era un om foarte binevoitor. Ăsta-i adevărul. Mi-a cerut actele sub un felinar, anume ca să nu mă sperie. Și pe urmă m-a lăsat să plec repede. A văzut cu siguranță că nu-s din cei care se amestecă unde nu trebuie, că nu-mi place să mă bag unde nu-mi fierbe oala; oamenii ăștia sînt foarte obișnuiți să observe. Avea un dinte de aur și purta un palton superb. Da, fără îndoială că trebuie să fie un băiat strașnic, un om foarte binevoitor.

Martín simte un tremur în tot trupul și observă că inima-i bate iarăși tare, înlăuntrul pieptului.

— Asta mi-ar trece cu trei *duros*.

Brutarul o strigă pe nevastă-sa.

— Paulino!

— Ce vrei!

— Adă ligheanul!

— Iarăși?

— Da. Haide, taci și vino.

— Vin, vin! Dar ce naiba, omule, că doar nu mai ai douăzeci de ani!

Dormitorul brutarilor are mobile solide, dintr-un lemn de nuc sănătos, masiv, viguros și onest ca și stăpînii.

Pe perete se etalează în trei rame aurite și identice o reproducere pe alpaca înfățișînd Cina cea de taină, o litografie a Purissimei de Murillo și o fotografie de nuntă, unde se văd Paulina cu văl alb, zîmbind, în taior negru, și domnul Ramón cu pălărie moale, mustață în furculiță și lănțișor de aur la ceas.

Martín coboară pe Alcántara spre cartierul vilelor, o cotește pe Ayala și-l strigă pe paznic.

— Bună seara, conașule.

— Noroc! Nu, nu-i aici.

La lumina unui bec se poate citi „Vila Filo". Martín mai are încă vagi, neprecise, estompate respecte familiare. Cele ce s-au petrecut cu soră-sa... Bine! Ce s-a făcut e bun făcut, ce să mai dezgropăm morții. Soră-sa nu-i o secătură. Dragostea e ceva care nu știi unde se termină. Și nici unde începe. Pe un cîine poți să-l iubești mai mult decît pe mama ta. Ceea ce se petrecuse cu soră-sa... La naiba. Pînă la urmă, cînd e vorba să stea la căldurică, omul nu mai alege. În privința asta sîntem tot ca animalele.

Literele cu care stă scris „Vila Filo" sînt negre, grosolane, reci, prea drepte, fără nici o grație.

— Iartă-mă, am să mă întorc pe Montesa.

— Cum vreți, conașule.

Martín gîndește: „Paznicul ăsta e un mizerabil, toți paznicii sînt niște mizerabili, nici nu zîmbesc și nici nu se înfurie vreodată fără să-și facă socoteala dinainte. Dacă ar fi știut că n-am o lăscaie, m-ar fi azvîrlit cît colo, ori m-ar fi deșelat în bătaie".

Doña María, doamna de la mezanin, care s-a și băgat în pat, vorbește cu soțul ei. Doña María este o femeie de patruzeci, patruzeci și doi de ani. Bărbatul ei pare să aibă cu vreo șase ani mai mult.

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Tu te-ai cam răcit de mine.

— Nu, femeie!

— Ba da, mie așa mi se pare.

— Ce-ţi mai trece prin cap!

Don José Sierra nu se poartă cu nevastă-sa nici bine, nici rău, se poartă cu ea ca şi cum ar fi o mobilă căreia uneori îi vorbeşti ca unei persoane pentru că aşa îţi vine.

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Cine o să cîştige războiul?

— Şi ce-ţi pasă ţie? Haide, lasă-te de chestiile astea şi dormi.

Doña María se apucă să privească în tavan. După o clipă, începe iar să vorbească, şi-i spune bărbatului său:

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Vrei să aduc prosopul?

— Bine, adă ce vrei.

Pe strada Montesa nu ai decît să împingi grilajul de la grădină şi o dată ajuns înăuntru, să baţi uşor cu degetele în uşă. Soneriei îi lipseşte butonul iar lama rămasă liberă curentează uneori. Martín ştie asta de altădată.

— Bună, doña Jesusa! Ce mai faceţi?

— Bine, dar tu, băiete?

— Ei, cum vedeţi şi dumneavoastră. Spuneţi-mi, Marujita e aici?

— Nu, băiete. În noaptea asta n-a venit, mă şi miră. Poate că totuşi o să vină. Vrei s-o aştepţi?

— Bine, am s-o aştept. Tot n-am nimic de făcut!

Doña Jesusa este o femeie grasă, amabilă, îndatoritoare, dînd impresia că odată fusese frumoasă, vopsită blond, foarte bine dispusă şi întreprinzătoare.

— Haide, vino cu noi la bucătărie, tu eşti ca din familie.

— Da...

În jurul căminului, unde fierb cîteva oale cu apă, cinci sau şase fete dormitează plictisite, cu chipurile nici triste, nici mulţumite.

— Ce frig e!

— Da. Aici te simţi bine, aşa-i?

— Da, zău aşa, aici te simţi foarte bine.

Doña Jesusa se apropie de Martín.

— Haide, vino lîngă plită, eşti îngheţat. N-ai palton?

— Nu.

— Dumnezeule!

Pe Martín nu-l amuză caritatea. În fond, Martín este și el un nietzschean.

— Spuneți-mi, doña Jesusa, nici Uruguaiana nu-i aici?

— Ba da, numai că-i ocupată; a venit cu un domn și s-a închis cu el în odaie, cred că au și adormit.

— Așa!

— Spune-mi, dacă nu-i o indiscreție, ce voiai cu Marujita, să-ți petreci o clipă cu ea?

— Nu... Voiam să-i spun ceva.

— Haida de, nu fi prost. Ia zi... stai prost cu fondurile?

Martín Marco zîmbi, începînd să se încălzească.

— Nu prost, doña Jesusa, îngrozitor!

— Ești un tont, băiatule. Ți-ai și găsit momentul să te ferești de mine, eu care am iubit-o atît pe biata maică-ta, Dumnezeu s-o odihnească!

Doña Jesusa o bătu pe umăr pe una din fetele care se încălzeau la foc, o fetiță slăbuță care citea un roman.

— Ascultă, Pura, du-te cu el, parcă ți-era cam rău? Haide, culcați-vă și nu mai coborî. Nu-ți bate capul cu nimica, mîine îți scot eu castanele din foc.

Pura, fata căreia îi este cam rău, îl privește pe Martín și zîmbește. Pura este o femeie tînără, foarte frumușică, subțirică, puțin palidă, cu cearcăne, cu înfățișare de fecioară cam vicioasă.

— Mulțumesc foarte mult, doña Jesusa, sînteți întotdeauna atît de bună cu mine.

— Taci, răsfățatule, știi că țin la tine ca la copilul meu.

Trei etaje pe scări în sus și o cameră mansardată.

Un pat, o cană cu apă de spălat și un lighean, o oglinjoară cu ramă albă, un cuier și un scaun.

Un bărbat și o femeie.

Cînd lipsește dragostea, trebuie să cauți căldura. Pura și Martín își îngrămădiră pe pat toate hainele ca să fie mai bine înveliți. Stinseră lumina („Nu, nu. Stai liniștită, liniștită de tot...“) și adormiră îmbrățișați, ca doi tineri căsătoriți.

Afară se auzea, din cînd în cînd, acel „Vine“ al paznicilor.

Prin peretele despărțitor se distingea scîrțîitul unei somiere tot atît de absurd și de onest ca și cîntecul greierului.

Noaptea se închide, pe la unu şi jumătate sau două dimineaţa, pe ciudata inimă a oraşului.

Mii de bărbaţi adorm îmbrăţişaţi cu femeile lor fără să se mai gîndească la aspra, la cruda zi care peste atît de puţine ore îi aşteaptă, gata să-i înşface ca o pisică sălbatică.

Sute şi sute de liceeni cad în intimul, în sublimul şi prea delicatul viciu solitar.

Şi cîteva duzini de fete aşteaptă (Ce aşteaptă, Dumnezeule mare? De ce le amăgeşte toată lumea?) cu mintea plină de vise aurite...

CAPITOLUL V

Spre ora opt și jumătate seara, sau uneori mai devreme, pe Julita o găsești acasă.

— Bună, Julita dragă!

— Bună, mamă!

Maică-sa o privește din cap pînă în picioare, prostită, orgolioasă.

— Pe unde-ai fost?

Fata își așază pălăria pe pian și își înfoaie pletele în fața oglinzii. Vorbește distrat, fără s-o privească pe maică-sa.

— Unde să fi fost, pe aici!

Mama are vocea duioasă, parcă ar vrea să-i fie fetei pe plac.

— Pe aici, pe aici! Îți petreci toată ziua pe stradă și pe urmă, cînd vii, nu-mi povestești nimic. Mie, care îmi place atîta să știu ce ți se întîmplă! Mamei tale care te iubește atîta...

Fata își fardează buzele privindu-se în oglinjoara pudrierei.

— Și tata?

— Nu știu. De ce? A plecat de multișor, dar este încă prea devreme să se întoarcă. De ce mă întrebi?

— Nu, doar așa. Mi-am adus aminte de el pentru că l-am întîlnit pe stradă.

— Ca să vezi! În Madridul ăsta atît de mare!

Julita vorbește mai departe.

— Ei aș, e cît o batistă! L-am văzut pe strada Santa Engracia. Coboram dintr-o casă, unde fusesem să mă fotografiez.

— Nu mi-ai spus nimic.

— Voiam să-ți fac o surpriză... Și el se ducea tot în casa aia; spunea că are acolo un prieten bolnav.

Fata o privește pe maică-sa prin oglinjoară; uneori i se pare că are o mutră de toantă.

— Nici el nu mi-a spus o vorbă! Doña Visi pare tristă. Mie nu-mi spuneți niciodată nimic.

Julita zîmbește și se apropie s-o sărute pe maică-sa.

— Ce drăguţă e babaca mea!

Doña Visi o sărută, şi îşi fereşte capul ridicînd din sprîncene.

— Vai de mine! Miroşi a tutun!

Julita strîmbă din gură.

— Dar n-am fumat, ştii prea bine că nu fumez, că nu mi se pare potrivit pentru o femeie.

Mama încearcă să ia o atitudine severă.

— Atunci... te-a sărutat cineva?

— Pentru Dumnezeu, mamă, drept cine mă iei?

Femeia, biata femeie, o apucă pe fiică de amîndouă mîinile.

— Iartă-mă, fetiţo, ai dreptate! Ce prostii spun!

Rămîne gînditoare cîteva clipe, pe urmă vorbeşte foarte liniştit, cum ar vorbi cu sine însăşi:

— Vezi tu, cînd e vorba de fata ei cea mare, totul i se pare primejdios unei mame...

Julita lasă să-i scape două lacrimi.

— Cum poţi să vorbeşti!

Mama zîmbeşte, puţin silit şi mîngîie părul fetei.

— Haide, nu fi prostuţă, nu mă lua în serios. Am spus în glumă.

Julita e cufundată în gînduri, parcă nici n-o aude.

— Mamă...

— Ce?

Don Pablo gîndeşte că nepoţii neveste-si au venit să-l bată la cap şi i-au stricat după-amiaza.

E ora cînd, de obicei, se afla în cafeneaua doñei Rosa, bîndu-şi ceaşca de ciocolată.

Pe nepoţii neveste-si îi cheamă Anita şi Fidel. Anita este fata unui frate al doñei Pura, funcţionar la primăria din Zaragoza, posesor al unei Medalii de binefacere pentru că odată a scos din Ebru o doamnă care se dovedise a fi vară cu preşedintele Consiliului comunal. Fidel este bărbatul Anitei, un băiat care ţine o cofetărie în Huesca. Acuma îşi petrec cîteva zile în Madrid, în călătorie de nuntă. Fidel este un băiat tînăr, care poartă mustăcioară şi o cravată verde-deschis. La Zaragoza, acum şase sau şapte luni, ieşise învingător la un concurs de tangouri, şi chiar în aceeaşi noapte fusese prezentat fetei, care astăzi este nevasta lui.

Tatăl lui Fidel, tot cofetar, fusese un ins tare tîmpit, care înghiţea nisip în loc de purgativ şi nu vorbea decît despre *jotas*[1] şi despre Fecioara din Pilar. Se credea cultivat şi întreprinzător şi folosea două feluri de cărţi de vizită, unele pe care scria: „Joaquín Bustamante. Comerciant" şi altele, cu caractere gotice, pe care se putea citi: „Joaquín Bustamante Valls. Autor al proiectului *Trebuie să dublăm producţia agricolă în Spania*". La moartea sa lăsase o cantitate nemaipomenită de hîrtie de ambalaj, plină de cifre şi de planuri; voia să dubleze recoltele printr-un sistem născocit de el: terase enorme acoperite cu pămînt fertil, care urmau să primească apa de la nişte fîntîni, şi soare printr-un joc de oglinzi.

Cînd moştenise cofetăria de la fratele lui mai mare, mort în 98, în Filipine, tatăl lui Fidel îi schimbase numele. Înainte, cofetăria se chema *Îndulcitoarea*, dar lui i se păruse un nume prea puţin semnificativ şi atunci îi spusese: *La casa strămoşească a spiţei noastre*. Căutase acest nume mai bine de un an şi pînă la urmă notase pe puţin vreo trei sute, aproape toate în acelaşi spirit.

În timpul Republicii, profitînd de faptul că taică-su murise, Fidel schimbase din nou numele cofetăriei, în *La sucul de Aur*.

— Cofetăriile nu trebuie să aibă nume politice, spunea el.

Fidel, cu o intuiţie rară, asocia firma *La casa strămoşească a spiţei noastre* cu anumite tendinţe ale gîndirii.

— Ce ne interesează pe noi, spunea el, este să plasăm oricui brioşele şi cornuleţele noastre. Că doar şi republicanii şi regaliştii plătesc cu aceleaşi *pesetas*.

Copiii, ştiţi acum, au venit la Madrid să-şi petreacă luna de miere, şi s-au crezut obligaţi să facă o vizită lungă unchiului şi mătuşii lor. Don Pablo nu ştie cum să scape de ei.

— Va să zică, vă place Madridul, hai?

— Păi da...

Don Pablo tace cîteva clipe, apoi spune:

— Binee!

Doña Pura stă ca pe ace. Cu toate acestea, perechea nu dă semne să priceapă ceva.

---

[1] *Jota* este un dans popular spaniol.

Victorita s-a dus pe strada Fuencarral, la lăptăria doñei Ramona Bragado, fosta amantă a domnului care fusese de două ori subsecretar la Ministerul Finanțelor.

— Bună, Victorita! Ce bine-mi pare că ai venit!

— Bună, doña Ramona!

Doña Ramona zîmbește, mieroasă, slugarnică:

— Știam eu că fetița mea n-o să lipsească la întîlnire!

Victorita încearcă să zîmbească și ea.

— Da, se vede că sînteți foarte deprinsă cu astea.

— Ce spui?

— Apăi, ce să spun, nimic!

— Vai, fetițo, ce bănuitoare ești!

Victorita își scoate paltonul, are decolteul bluzei descheiat și în ochi o privire ciudată, care nu se poate ști bine dacă e imploratoare, umilită sau crudă.

— Arăt bine așa?

— Dar fetițo, ce-i cu tine?

— Nimic, ce să fie?

Cu ochii în altă parte doña Ramona încearcă să folosească vechile ei trucuri de codoașă.

— Haide, haide! Nu fi prostuță. Haide, intră puțin dincolo să joci cărți cu nepoatele mele.

Victorita se înfige în fața ei.

— Nu, doña Ramona. N-am timp. Mă așteaptă logodnicul meu. Mie, știți, mi-e silă să tot vorbim pe ocolite, să tot bat apa în piuă. Știți ce? Și pe dumneavoastră și pe mine ne interesează să mergem drept la țintă, pricepeți?

— Nu, fata mea, nu pricep.

Victorita e de felul ei cam răzvrătită.

— Atunci am să vă spun mai limpede: unde-i boșorogul?

Doña Ramona se înspăimîntă.

— Cum?

— Asta-i, unde-i boșorogul! Pricepeți? Unde-i tipul?

— Vai, fato, tu ești o stricată!

— Bine, sînt ce poftiți dumneavoastră, nu-mi pasă! Trebuie să mă tăvălesc cu unul ca să-i cumpăr altuia medicamente. Să vină tipul!

— Dar de ce vorbești așa, fata mea?

Victorita ridică glasul.

— Pentru că n-am chef să vorbesc, altfel, codoașă ce ești! Ai înțeles? Pentru că n-am chef!

Auzind glasuri, nepoatele doñei Ramona se iviră în ușă. În spatele lor își scoase rîtul și don Mario.

— Ce se întîmplă, mătușă?

— Păcatele mele! Deșucheata asta, nerecunoscătoarea, a vrut să dea în mine!

Victorita era cu totul senină. Puțin timp înainte de a face vreo nesăbuință, oamenii sînt cu totul senini. Sau, de asemenea, puțin timp înainte de a se hotărî să n-o mai facă.

— Știți ce, doamnă, am să vin în altă zi, cînd o să aveți mai puține cliente.

Fata deschise ușa și ieși. Înainte de a da colțul o ajunse din urmă don Mario. Bărbatul își duse mîna la pălărie.

— Domnișoară, scuzați, vă rog. De ce să umblăm cu ocolișuri? Mi se pare că eu sînt vinovat de cele ce s-au petrecut. Eu...

Victorita îl întrerupse.

— Domnule, mă bucur că vă cunosc! Iată-mă-s! Nu asta voiați? Vă jur că niciodată nu m-am culcat cu altcineva decît cu logodnicul meu. De trei luni, aproape de patru, nu mai știu ce-i aia un bărbat. Îl iubesc mult pe logodnicul meu. Pe dumneata n-am să te iubesc niciodată, dar îndată ce-mi plătești trec la pat. Sînt sătulă pînă-n gît. Logodnicul meu poate fi salvat cu cîțiva *duros*. Nu-mi pasă dacă-l înșel. Mie îmi pasă să-l scot la liman. Dacă dumneata mi-l vindeci, stau cu dumneata pînă te saturi.

Glasul fetei începuse să tremure. Cînd sfîrși, izbucni în plîns.

— Iertați-mă...

Lui don Mario, care era o lepră cam sentimentală, i se pusese un mic nod în gît.

— Liniștește-te, domnișoară! Să mergem să luăm o cafea, o să-ți facă bine.

În cafenea, don Mario îi spuse Victoritei:

— Am să-ți dau bani pentru logodnicul tău, dar orice am face, el tot ce-o vrea o să creadă. Nu-i așa?

— Da, să creadă ce-o vrea. Haide, luați-mă și duceți-mă la pat.

Julita, absentă, parcă n-aude nimic, parcă ar fi în lună.
— Mamă...
— Ce-i?
— Trebuie să-ți mărturisesc ceva.
— Tu? Vai, fetițo, nu mă face să rîd!
— Nu, mamă, vorbesc serios, trebuie să-ți mărturisesc ceva.
Mamei îi tremură buzele, imperceptibil. Numai cineva foarte atent ar putea să observe.
— Spune, fetițo, spune.
— Să vezi... Nu știu dacă am să îndrăznesc.
— Ba da, fata mea, spune, nu fi crudă. Se știe doar că o mamă este întotdeauna prietena, confidenta fetei sale.
— Bine, dacă-i așa...
— Haide, spune.
— Mamă...
— Ce?
Julita izbucni.
— Știi de ce miros a tutun?
— De ce?
Mama stă cu respirația tăiată, ai sufoca-o și cu un fir de păr.
— Fiindcă am stat foarte aproape de un bărbat și bărbatul acesta fuma trabuc.
Doña Visi răsuflă ușurată. Conștiința ei, totuși, îi cere să păstreze seriozitate.
— Tu?
— Da, eu.
— Dar...
— Nu, mamă, să nu-ți fie frică. E atît de bun...
Fata își ia o atitudine visătoare, de poetă.
— E foarte bun, foarte bun!
— Dar este la locul lui, fata mea, că asta-i cel mai important?
— Da, mamă, e la locul lui.
Acel ultim viermișor adormit al dorinței, care mai există chiar și în oamenii bătrîni, se sucește în inima doñei Visi.
— Bine, fetița mea, nu știu ce să-ți spun, Dumnezeu să te binecuvînteze.
Julitei îi tremură puțin pleoapele, atît de puțin încît

nici un cronometru din lume n-ar putea să măsoare durata.
— Mulțumesc, mamă.

....

A doua zi, doña Visi cosea, cînd cineva sună la ușă.
— Tica, du-te de deschide!
Escolástica, bătrîna și murdara servitoare căreia toți îi spuneau Tica, spre a fi mai scurt, se duse să deschidă ușa de la intrare.
— Doamnă, o recomandată.
— O recomandată?
— Da.
— Ah, ce ciudat!
Doña Visi semnă în carnețelul poștașului.
— Na, dă-i un gologan.
Pe plicul recomandat scria: „*Domnișoarei Julia Moisés, strada Hartzenbuch. 57, Madrid*".
— Ce-o fi în el? Parcă-i un carton.
Doña Visi privi în zare plicul, dar nu deslusi nimic.
— Mor de curiozitate! O recomandată pentru fetița mea, ce lucru ciudat!
Doña Visi se gîndi că Julita nu mai poate să întîrzie mult, că îndoielile o să i se spulbere în curînd. Doña Visi își reluă lucrul.
— Ce-ar putea să fie?
Doña Visi luă din nou plicul de culoare galbenă, ceva mai mare decît cele obișnuite, îl privi din nou pe toate părțile, din nou îl pipăi.
— Ce proastă sînt! E o fotografie! Fotografia fetiței. Da repede a mai sosit!
Doña Visi desfăcu plicul și pe măsuța de lucru căzu mutra unui domn cu mustață.
— Dumnezeule, ce tip!
Dar oricît l-ar privi și oricît l-ar răsuci...
Pe cînd trăia domnul cu mustață, se numea Obdulio. Doña Visi habar n-avea, doña Visi habar n-are aproape despre nimic din ce se petrece pe lume.
— Cine-o fi tipul ăsta?
Cînd sosește Julita, maică-sa îi iese în cale.
— Uite, Julito, fetițo, ai primit un plic. L-am deschis fiindcă am văzut că era o fotografie, credeam că-i a ta. Doream atît de mult s-o văd!

Julita strîmbă din nas, Julita se poartă uneori puțin cam despotic cu maică-sa.

— Unde este?

— Uite-o, cred că trebuie să fie o farsă.

Văzînd fotografia, Julita se face albă la față.

— Da, ba încă o farsă de foarte prost gust.

Cu cît trec clipele, mama înțelege mai puțin ce se întîmplă.

— Îl cunoști?

— Nu, de unde să-l cunosc?

Julita ascunde fotografia lui don Obdulio și o hîrtie aflată de asemeni în plic, unde, cu un scris stîngaci, de servitoare, se poate citi: „Îl cunoști pe ăsta, porumbițo?"

....

Cînd se vede cu iubitul ei, Julita îi spune:

— Uite ce-am primit prin poștă.

— Mortul!

— Da, mortul.

Ventura tace o clipă, cu aer de conspirator.

— Dă-mi-o, știu eu ce-am să fac cu ea.

— Poftim.

Ventura strînge puțin brațul Julitei.

— Ascultă, știi ce spun eu?

— Ce?

— Că-i mai bine să schimbăm cuibul, să ne căutăm altă odăiță, toate astea îmi dau de bănuit.

— Da, și mie. Ieri l-am întîlnit pe taică-meu pe scară.

— Te-a văzut?

— Sigur că da!

— Și ce i-ai spus?

— Nimic, că venisem să mă fotografiez.

Ventura stă pe gînduri.

— Ai observat ceva acasă la tine?

— Nu, nimic, pînă acum n-am observat nimic.

....

Puțin înainte de a se vedea cu Julita, Ventura se întîlnise cu doña Celia, pe strada Luchana.

— Bună ziua, doña Celia!

— Bună ziua, domnule Aguado! Domnule, apropo, parcă v-a scos cineva dinadins în calea mea. Mă bucur că

v-am întîlnit, aveam să vă comunic ceva destul de important.

— Mie?

— Da, ceva care vă interesează. Pierd un client bun, dar, ştiţi şi dumneavoastră, cîteodată n-ai încotro şi gata. Trebuie să vă spun că n-am nevoie de încurcături: fiţi atenţi, şi logodnica şi dumneavoastră, că vine pe la mine şi tatăl fetei.

— Zău?

— Aşa cum auziţi.

— Dar...

— Nimic, vă spun, aşa cum auziţi.

— Da, da, bine... Mulţumesc!

....

S-a terminat masa de seară.

Ventura a încheiat scurta sa scrisoare, şi acuma scrie adresa pe plic: „*Domnului D. Roque Moisés*, *strada Hartzenbuch*, *57*, *Loco*".

Scrisoarea, bătută la maşină, spune aşa:

„*Stimate domn*,

Aici alăturat vă trimit fotografia care ar putea depune împotriva dumneavoastră în valea lui Iosafat. Fiţi cu tact şi nu vă jucaţi, că ar putea fi primejdios. O sută de ochi vă spionează şi nu numai o mînă ar fi gata să vă sucească gîtul fără şovăire. Păziţi-vă, ştim pentru cine aţi votat în 36."

Scrisoarea nu poartă semnătură.

Cînd o s-o primească, lui don Roque o să i se oprească respiraţia. N-o să şi-l amintească pe don Obdulio, dar scrisoarea, fără îndoială, că o să-l cam ardă la ficaţi.

„Asta trebuie să fie opera masonilor, va gîndi el; are toate caracteristicile, fotografia e pusă numai ca să deruteze. Cine o fi nenorocitul ăsta cu mutră de mort de acum treizeci de ani?"

Doña Asunción, mama Paquitei, îi povesteşte doñei Juana Entrena, văduva lui Sisemón, pensionara vecină cu don Ibrahim şi cu biata doña Margot, despre norocul care a dat peste fetiţa ei.

Ca să nu fie mai prejos, doña Juana Entrena îi dă doñei Asunción tot felul de detalii asupra tragicei morți a mamei domnului Suárez, poreclit Fotografa.

Doña Asunción și doña Juana se puteau numi prietene aproape vechi, se cunoscuseră pe vremea cînd fuseseră evacuate la Valencia, în timpul războiului civil, amîndouă în aceeași camionetă.

— Vai, drăguța mea! Zău că sînt fericită! Cînd am primit știrea că doamna logodnicului Paquitei mele s-a dus pe copcă, am crezut că înnebunesc. Dumnezeu să mă ierte, n-am dorit niciodată răul nimănui, dar femeia aia era umbra care întuneca fericirea fiicei mele.

Doña Juana, cu privirea înfiptă în podea, revine la vorba ei: asasinatul doñei Margot.

— Cu un prosop! Ce părere ai? Cu un prosop! Ce lipsă de considerație pentru o bătrînă! Criminalul a gîtuit-o cu un prosop, ca pe un pui de găină. Pe urmă i-a pus o floare în mînă. Sărăcuța a rămas cu ochii deschiși, spuneau unii că parcă era o bufniță, eu n-am avut curajul s-o privesc; pe mine lucrurile astea mă impresionează grozav. N-aș vrea să vorbesc fără rost, dar mie îmi miroase că în toate acestea trebuie să fie amestecat și fi-su. Băiatul doñei Margot, fie-i țărîna ușoară, este din ăia — dumneata știai? — și s-a înhăitat cu unii de o teapă foarte proastă. Bietul bărbatu-meu zicea el mereu: cum îți așterni, așa dormi.

Răposatul soț al doñei Juana, don Gonzalo Sisemón, își sfîrșise zilele într-un bordel de categoria a treia, într-o după-amiază cînd îl lăsase inima. Amicii fuseseră nevoiți să-l aducă de acolo cu taxiul, noaptea, ca să evite complicațiile. Doñei Juana îi spuseseră că murise făcînd coadă la biserică, la Isus din Medinaceli, și doña Juana crezuse. Mortul sosise acasă fără bretele, dar doña Juana nu luase în seamă amănuntele.

— Bietul Gonzalo, spunea dînsa. Bietul Gonzalo! Singurul gînd care mă întărește este că s-a urcat drept la cer și că la ceasul ăsta i-o fi mult mai bine decît nouă! Bietul Gonzalo!

Doña Asunción îi dă mai departe cu Paquita a ei, de parcă ar fi surdă.

— Acuma, dar-ar Domnul să rămînă însărcinată! Asta zău că s-ar numi noroc! Logodnicul ei este un domn foarte

respectat de toată lumea, nu-i un coate-goale d-ăia, e ditamai profesorul universitar. Dacă fetița rămîne în poziție, m-am legat să merg pe jos pînă la Cerro de los Angeles. Dumneata ce crezi, nu fac bine? Gîndesc că pentru fericirea unei fiice, orice sacrificiu e prea puțin lucru, nu-i așa? Ce bucuroasă o fi fost Paquita cînd l-a văzut liber pe logodnicul ei!

Pe la cinci și un sfert, cinci și jumătate, don Francisco sosește acasă, la consultații. În sala de așteptare se află întotdeauna cîțiva bolnavi care așteaptă în tăcere, cu fețe potrivite împrejurării. Don Francisco vine însoțit de ginerele său cu care împarte treaba.

Don Francisco are un cabinet popular de consultații care-i aduce sume frumușele în fiecare lună. Ocupînd toate cele patru camere de la stradă, cabinetul lui don Francisco arborează o firmă bătătoare la ochi care spune: *Institutul Pasteur-Koch. Director-proprietar Dr. Francisco Robles. Tuberculoză, plămîni și inimă. Raze X. Piele, boli venerice, sifilis. Tratamentul hemoroizilor prin electrocoagulare. Consultația, 5 pesetas.* Bolnavii săraci din Glorieta de Quevedo, Bravo Murilo, San Bernardo și Fuencarral au o credință oarbă în don Francisco.

— E un savant, spun ei, un adevărat savant, un medic foarte atent și cu multă practică.

Don Francisco obișnuiește să-și amețească pacienții cu vorbe.

— Omul nu se vindecă numai cu credința, prietene, le spune el afectuos, pe un ton oarecum confidențial, credința fără acțiune este o credință moartă, o credință care nu servește la nimic. Trebuie să puneți și ceva de la dumneavoastră, trebuie să fiți ascultători, e nevoie de stăruință, de multă stăruință! Și să nu încetați de-a mai da pe aici, chiar dacă observați o ușoară ameliorare... A te simți bine nu-i totuna cu a fi vindecat, nici vorbă! Din nefericire virusurile care produc bolile sînt pe cît de viclene pe atît de trădătoare și de perfide.

Don Francisco este puțintel cam escroc, omul duce în spate o familie cumplit de numeroasă.

Pe bolnavii care, plini de timiditate și ezitări, îl întreabă de sulfamide, îi sfătuiește să se abțină, cu răceală, aproape

supărat. Don Francisco asistă, cu inima strînsă, la progresul farmaceuticii.

— O să vină ziua, socotește el, în care noi, medicii, o să fim de prisos, cînd în farmacii vor exista liste de pilule, și bolnavii au să-și prescrie singuri medicamentația.

Cînd pacienții îi pomenesc, cum spuneam, despre sulfamide, don Francisco obișnuiește să le răspundă:

— Dumneata fă ce vrei, dar atunci să nu mai dai pe aici. Eu nu-mi asum sarcina să protejez sănătatea cuiva care își slăbește sîngele din propria lui voință.

De obicei cuvintele lui don Francisco produc mare efect.

— Nu, nu, cum spuneți dumneavoastră, eu am să fac numai ce-mi spuneți dumneavoastră!

În casă, într-o cameră din fund, doña Soledad, soția lui, cîrpește ciorapi, în care timp dă frîu liber imaginației să hoinărească, o imaginație greoaie, scurtă și maternă, ca zborul unei găini. Doña Soledad nu e fericită, și-a făcut din copii tot rostul vieții, dar copiii n-au știut sau n-au vrut s-o facă fericită. A născut unsprezece și toți unsprezece trăiesc, dar aproape toți departe de casă, iar cîte unul chiar s-a pierdut prin lume. Fetele, cele două mai mari, Soledad și Piedad, au intrat la mănăstire, e mult de atunci, pe vremea cînd a căzut Primo de Rivera; iar acum cîteva luni, au atras-o la mănăstire și pe Maria Auxiliadora, una din mezine. Cel mai mare dintre singurii doi băieți, Francisco, al treilea ca vîrstă dintre copii, a fost dintotdeauna băiatul ei preferat, și-l iubește ca pe ochii din cap; acum e medic militar la Carabanchel și mai vine în cîte o noapte să doarmă acasă. Amparo și Asunción sînt singurele dintre fete care s-au căsătorit. Amparo l-a luat pe asistentul lui taică-său, don Emilio Rodríguez Ronda; Asunción, pe don Frederique Méndez, practicant în Guadalajara, un bărbat muncitor și dibaci, bun la toate, priceput să facă injecții unui copil sau o clismă vreunei bătrîne înstărite, să repare un aparat de radio sau să pună un petec unei pungi de cauciuc. Sărmana Amparo nu are copii și nici n-o să poată avea vreodată, veșnic stă prost cu sănătatea, veșnic suferă de indispozițiile și beteșugurile ei; a avut întîi un avort, apoi tot soiul de nereguli, așa că pînă la urmă a trebuit să-i scoată ovarele și toate celelalte care o supărau, ceea ce înseamnă destul de mult. Asunción, în schimb, este mai

robustă și are trei copii ca trei sori: Pilarín, Fadrique și Saturnino; fetița, cea mai mărișoară dintre copii, a început să meargă la grădiniță; a împlinit cinci ani.

Pe urmă, în familia lui don Francisco și a doñei Soledad, urmează Trini, urîțică, necăsătorită, care a făcut rost de ceva bani și și-a deschis o mercerie pe strada Apodaca.

Prăvălia este micuță, dar curată, iar clienții sînt serviți cu grijă. Are o vitrină minusculă, în care se pot vedea sculuri de lînă, confecțiuni pentru copii și ciorapi de mătase; firma e vopsită în albastru-deschis, și pe ea scrie cu litere ascuțite *Trini*, iar mai jos, mai mic, *Mercerie*. Un tinerel din vecini care e poet și se uită la fată cu o tandrețe profundă încearcă în zadar să explice familiei, la ora mesei:

— Voi nu vă dați seama, dar pe mine prăvălioarele acestea mici și retrase, care poartă numele *Trini*, îmi produc nostalgie!

— Băiatul ăsta e neghiob, spune convins tatăl lui. Nu știu ce-o să se aleagă de el în ziua cînd n-oi mai fi eu.

Poetul din vecini este un tinerel pletos, palid, veșnic pe altă lume, fără să ia în seamă nimic, ca să nu-i scape inspirația, care trebuie să fie ceva ca un fluturaș orb și surd, care zboară în neștire, lovindu-se uneori de pereți și alteori ridicîndu-se mai sus de stele. Poetul din vecini are două pete roșii în obraji. Poetul din vecini, uneori, cînd e inspirat, leșină prin cafenele, de trebuie să-l duci la closet, să se limpezească puțin la cap cu mirosul dezinfectantului, pastila aceea care doarme în cușculița ei de sîrmă, ca un greier.

După Trini, vine Nati, fosta colegă de facultate a lui Martín, o fată care umblă foarte bine îmbrăcată, poate chiar prea bine îmbrăcată, și pe urmă María Auxiliadora, cea care s-a făcut de curînd călugăriță, ca fetele cele două mai mari. Seria copiilor o închid trei calamități: cei trei mezini. Socorrito a fugit cu un prieten al fratelui ei, Paco, Bartolomé Anguera, care-i pictor: duc o viață boemă într-un atelier de pe strada Canos, unde îngheață de frig și unde într-o bună zi o să-i găsească zorile țepeni ca niște sloiuri de gheață. Fata își asigură prietenele că este fericită, că totul i se pare minunat, numai să fie alături de Bartolo, să-l ajute ca el să-și realizeze Opera. Și spune „Operă“ cu o emfază

nemaipomenită, cum ar vorbi cu literă mare, cu emfaza unui juriu de la Expozițiile naționale.

— La Naționale, acolo, n-au discernămînt, orbecăie! spune Socorrito. Dar nu-i nimic, mai devreme sau mai tîrziu n-or să aibă încotro și au să-l premieze pe Bartolo al meu.

Fusese mare supărare în casă cînd cu fuga Socorritei.

— Măcar de-ar fi plecat din Madrid! spunea Paco, fratele ei, care avea despre onoare o concepție geografică.

N-a trecut mult timp și cealaltă, María Angustias, a început să-i dea într-una că vrea să se consacre cîntului; și-a luat numele de Carmen del Oro. Se mai gîndise să-și zică Rosario Giralda sau Esperanza de Grenada, dar un prieten de-al ei, ziarist, îi spusese să nu facă așa, că numele cel mai potrivit era Carmen del Oro. Așa stăteau lucrurile cînd, fără să-i fi lăsat timp maică-si să se refacă după lovitura cu Socorrito, María Angustias și-a luat lumea în cap și a șters-o cu un bancher din Murcia, pe nume don Estanislao Ramírez. Biata mamă a fost atît de împietrită încît nici n-a mai plîns.

Cel mai mic, Juan Ramón, absolvent al seriei B își petrecea ziua privindu-se în oglindă și dîndu-și cu cremă pe față.

Pe la vreo șapte, între două consultații, don Francisco se duce la telefon. Aproape că nu se aude ce vorbește.

— Rămîneți acasă?

— ...

— Bine, am să trec pe la vreo nouă.

— ...

— Nu, nu chemați pe nimeni.

Fata parcă-i în transă, cu aerul visător, cu privirea pierdută, cu un zîmbet de fericire pe buze.

— Este foarte bun, mamă, foarte bun, foarte bun. M-a luat de mînă, m-a privit fix în ochi...

— Nimic mai mult?

— Ba da. S-a apropiat tare de mine și mi-a spus: „Julita, inima îmi arde de pasiune, nu mai pot trăi fără tine, dacă nu mă iei în seamă, viața mea n-o să mai aibă nici un rost, iar eu o să fiu ca un trup care plutește fără țintă în voia soartei“.

Doña Visi zîmbește emoționată.

— La fel ca tatăl tău, fata mea, la fel ca tatăl tău.

Doña Visi strînge pleoapele și cade pe gînduri, într-o beatitudine dulce și poate, pe undeva, trist odihnitoare.

— Sigur... Timpul trece... Mă faci să mă simt bătrînă, Julita!

Doña Visi stă cîteva clipe tăcută. Pe urmă își duce batista la ochi și își șterge două lacrimi care s-au ivit sfioase.

— Dar bine mamă, ce faci?

— Nu-i nimic, fetița mea; emoția. Cînd mă gîndesc că într-o zi ai să aparții unui bărbat! Să-l rugăm pe Dumnezeu, fetița mea, să-ți hărăzească un soț bun, să fii nevasta bărbatului care să te merite.

— Da, mamă.

— Și fii cu multă grijă, Julita, pentru numele lui Dumnezeu! Să n-ai încredere în nici unul, te implor. Bărbații sînt vicleni și își fac mendrele, nu te încrede niciodată în vorbe frumoase. Nu uita că bărbații se distrează cu dezmățatele, dar pînă la urmă se căsătoresc cu cele cuminți.

— Da, mamă.

— Sigur că da, fetița mea. Și păstrează ceea ce am păstrat și eu timp de douăzeci și trei de ani pentru ca să-i dau tatălui tău. Este singurul lucru pe care femeile cinstite și fără avere îl putem oferi soților noștri!

Doñei Visi îi curg lacrimile șiroaie. Julita încearcă s-o consoleze.

— N-ai nici o grijă, mamă.

La cafenea, doña Rosa continuă să-i explice domnișoarei Elvira că parcă i s-ar fi dezlegat burta și că și-a petrecut noaptea tot într-o fugă de la W.C. în dormitor și din dormitor la W.C.

— Cred că nu mi-a priit ceva; uneori alimentele nu se păstrează în condițiile cele mai bune; altfel nu pot să-mi explic.

— Sigur că asta trebuie să fie, fără îndoială.

Domnișoara Elvira, care a ajuns un fel de mobilă în cafeneaua doñei Rosa, obișnuiește să spună amin la toate. Domnișoara Elvira socotește ca pe ceva foarte important s-o aibă prietenă pe doña Rosa.

— Ați avut și crampe?

— Oh, fato! Și încă ce crampe! Burta mea parcă era o mitralieră! Eu zic că am mîncat prea mult. Vorba aia: dacă pleci cu burta plină seara, ajungi dimineața la cimitir.

Domnișoara Elvira e și de data asta de aceeași părere.

— Da, așa se spune, că seara nu e bine să mănînci mult, că pe urmă nu se face bine digestia.

— Cum o să se facă bine! Se face îngrozitor!

Doña Rosa întreabă cu glasul mai scăzut.

— Dar dumneata cum dormi?

Doña Rosa i se adresează domnișoarei Elvira cînd cu tu, cînd cu dumneata, după cum îi vine.

— Apăi da, de obicei dorm bine.

Doña Rosa trage concluzia pe loc.

— Oi fi mîncînd ușor seara!

Domnișoara Elvira rămîne cam perplexă.

— Apăi, da, e adevărat că nu mănînc mult seara. Mai degrabă puțin.

Doña Rosa se sprijină de speteaza unui scaun.

— Aseară, de exemplu, ce-ai mîncat?

— Aseară? Păi să vedeți, mai nimic, niște spanac cu două felioare de pește.

Domnișoara Elvira mîncase castane coapte de o *peseta*, douăzeci de castane coapte, și, ca desert, o portocală.

— E limpede, ăsta-i secretul. Eu cred că nu e sănătos să-ți umpli burta.

Domnișoara Elvira gîndește exact contrariul, dar tace din gură.

Don Pedro Pablo Tauste, vecinul lui don Ibrahim de Ostolaza, patronul atelierului de reparat încălțăminte *Clinica escarpinului*, îl văzu intrînd în prăvălioara lui sărăcăcioasă pe don Ricardo Sorbedo, sărmanul de el, într-o stare jalnică.

— Bună seara, don Pedro, mă primiți?

— Poftiți, don Ricardo, ce vînt bun vă aduce pe aici?

Don Ricardo Sorbedo, cu chica netunsă și încîlcită, cu un fulăraș decolorat, pus oarecum neglijent, cu costumul rupt, deformat și soios, cu istovita lui lavalieră în picățele și cu unsuroasa sa pălărie verde cu boruri largi, este un personaj ciudat, jumătate cerșetor, jumătate artist, care-și duce zilele ca vai de capul lui, storcînd bani de pe unde

apucă, sau din ce-i pică datorită naivităţii sau milei celorlalţi. Don Pedro Pablo are faţă de el un oarecare sentiment de admiraţie, şi-i mai dă din cînd din cînd cîte o *peseta.* Don Ricardo Sorbedo este un bărbat mărunţel, cu umblet de zvîrlugă, cu gesturi grandilocvente şi respectuoase, cu un fel de a vorbi precis şi cumpănit şi care ştie să-şi construiască frazele foarte bine, cu multă îngrijire.

— Nu-i prea bun vîntul care m-aduce, prietene don Pedro, că bunătatea piere tot mai mult în această lume josnică, şi ceea ce mă aduce la dumneavoastră e mai mult rău decît bine.

Don Pedro Pablo îi cunoaşte prea bine felul de a deschide vorba, întotdeauna acelaşi. Don Ricardo procedează ca artileriştii, deschide focul trăgînd lung.

— Doriţi o *peseta*?

— Chiar de n-aş avea nevoie de ea, nobilul meu prieten, întotdeauna aş accepta-o pentru a răspunde regescului dumneavoastră gest.

— Ei, lăsaţi asta!

Don Pedro Pablo Tauste scoate o *peseta* din sertar şi i-o dă lui don Ricardo Sorbedo.

— E cam puţin...

— Da, don Pedro, puţin este, într-adevăr, dar dezinteresul cu care mi-aţi oferit-o o face să valoreze cît o gemă de multe carate.

— Bine, dacă o luaţi aşa!

Don Ricardo Sorbedo este oarecum prieten cu Martín Marco şi uneori, cînd se întîlnesc, se aşază pe bancă, pe vreo promenadă şi încep să vorbească despre artă şi literatură.

Don Ricardo Sorbedo a avut o ibovnică, pînă de curînd, pe care a lăsat-o din oboseală şi plictiseală. Ibovnica lui don Ricadro Sorbedo era o stricăţică flămîndă, sentimentală şi puţin naivă, pe care o chema Maribel Pérez. Cînd don Ricardo Sorbedo se plîngea ce rău merge totul, Maribela încerca să-l consoleze filozofînd:

— Nu mai fi necăjit, îi spunea ea, primarului din Cork i-a trebuit mai mult de o lună pînă să-şi dea sufletul.

Maribelei îi plăceau florile, copiii şi animalele; era o fată destul de educată şi avea maniere fine.

— Vai, copilaşul ăsta blond! Cît e de drăgălaş! îi spusese într-o zi iubitului ei, cînd se plimbau prin Plaza del Progreso.

— Ca toţi copiii, îi răspunsese don Ricardo Sorbedo. E un copil ca toţi ceilalţi. Cînd se va face mare, dacă n-o muri, o să fie negustor, sau funcţionar la Ministerul Agriculturii sau, cine ştie, chiar şi dentist. Poate să i se năzărească ceva şi cu arta, să se facă pictor sau toreador; n-o să scape nici de complexele sexuale, şi în general de nimic.

Maribela nu înţelegea ea prea mult din vorbele bărbatului.

— E un tip foarte cult Ricardo al meu, le spunea ea prietenelor, zău aşa! Pe toate le ştie!

— Şi o să vă căsătoriţi?

— Da, cînd o să putem. Dar mai întîi spune să mă las de multe alea pentru că treaba asta cu căsătoria e ca la pepeni, pe tăiate şi pe gustate. Eu cred că are dreptate.

— Se poate. Şi spune-mi, ce face logodnicul tău?

— Păi, uite dragă, ce să facă? Dacă e vorba de ceva care se cheamă a face, apoi el nu face nimic, dar o să găsească el ceva, nu?

— Da, întotdeauna se iveşte cîte ceva.

Tatăl Maribelei ţinuse o corsetărie modestă pe strada Colegiata, acum destul de mulţi ani, pe care însă o cedase, pentru că neveste-si, Eulogia, îi intrase în cap că era mai bine să deschidă un bar cu animatoare, pe strada Aduana. Barul Eulogiei se numea *Paradisul terestru* şi mersese destul de bine, pînă într-o zi cînd patroana îşi pierduse capul şi fugise cu un ghitarist care umbla veşnic beat.

— Ce ruşine! spunea don Braulio, tatăl Maribelei. Femeia mea, încurcată cu nenorocitul ăla care o s-o lase să moară de foame!

Bietul don Braulio murise puţin după aceea, de pneumonie, şi la înmormîntarea lui venise, îmbrăcat în mare doliu şi foarte mîhnit, Paco Sardeaua, care trăia cu Eulogia în Carabanchelul de jos.

— Asta e, că nu sîntem nimic! Ce ziceţi? îi spunea Sardeaua la înmormîntare unui frate de-al lui don Braulio, care venise din Astonga să asiste la ceremonie.

— Mda, mda!

— Viaţa-i viaţă, aşa-i, ce spuneţi?

— Mda, da, aşa cred şi eu, viaţa-i viaţă, îi răspundea don Bruno, fratele lui don Braulio, în autobuzul de Est.

— Era de treabă fratele ăsta al dumneavoastră, odihnească în pace.

— Apăi da, domnule. Dacă ar fi fost rău v-ar fi deşelat.
— Şi asta-i adevărat!
— Sigur că şi asta. Dar, aşa cum zic eu, în viaţă trebuie să fim toleranţi.
Sardeaua nu răspunse. În gîndul lui îşi zicea că don Bruno era un tip modern.
— Zău că da! Ăsta-i un tip modern ce nu s-a mai văzut! Că ne place ori nu, modernu-i modern, n-avem încotro!
Pe don Ricardo Sorbedo argumentele iubitei nu prea îl convingeau.
— Da, fetiţo, dar pe mine necazurile primarului din Cork mă lasă rece, zău că da.
— Dar nu te mai necăji, omule, nu te mai frămînta atît, că nu merită. Şi, pe urmă, ştii că nu există rău care să dureze o sută de ani.
Cînd avuseseră această conversaţie, don Ricardo Sorbedo şi cu Maribela şedeau în faţa a două pahare de vin alb, într-o crîşmă din faţa Guvernului Civil, pe Calle Mayor. Maribela avea o *peseta* şi-i spusese lui don Ricardo:
— Hai să bem un vin alb pe undeva. Te saturi să tot umbli pe stradă şi să dîrdîi de frig.
— Bine, hai să mergem unde vrei tu.
Perechea stătea şi aştepta pe un prieten al lui don Ricardo, un poet care-i invita cîteodată la o cafea cu lapte, uneori chiar şi cu o brioşă. Prietenul lui don Ricardo era un tînăr numit Ramón Maello şi nu că ar fi înotat în belşug, dar nici nu îndura ceea ce se numeşte foame. Tînărul, băiat de familie, se aranja în aşa fel, încît să aibă întotdeauna cîteva *pesetas* în buzunar. Locuia pe strada Apodaca, deasupra merceriei *Trini* şi, cu toate că nu se înţelegea grozav cu taică-său, nu fusese nevoit să plece de acasă. Ramón Maello avea o sănătate delicată şi plecatul de acasă l-ar fi costat viaţa.
— Spune-mi, crezi că o să vină?
— Cum să nu, Ramón este un băiat serios. Umblă el cam cu capul în nori, dar în acelaşi timp este serios şi serviabil, ai să vezi că vine.
Don Ricardo Sorbedo bău o înghiţitură şi căzu pe gînduri.
— Spune-mi, Maribel, ce fel de gust are băutura asta?
— Nu ştiu, băiatule. Mie mi se pare că de vin.

Don Ricardo simţi, timp de cîteva secunde, o silă îngrozitoare faţă de logodnica sa.

„Tipesa asta e o gîscă!“ gîndi el.

Maribela nu-şi dădu seama. Sărmana, aproape niciodată nu-şi dădea seama de nimic.

— Uite ce pisică frumoasă. Asta cred şi eu că-i o pisică fericită, aşa-i?

Pisica — o pisică neagră, lucioasă, bine hrănită şi odihnită — se plimba agale şi cu înţelepciunea unui abate pe bordura lambriului de la perete, o bordură nobilă şi antică, lată de cel puţin patru degete.

— Mi-e mi se pare că vinul ăsta are gust de ceai, parcă şi miroase a ceai.

La tejghea, cîţiva şoferi de taxi sorbeau din nişte pahare.

— Uite, uite! E nemaipomenit cum de nu cade.

Într-un colţ altă pereche se adora în tăcere, mînă în mînă, ochi în ochi.

— Eu cred că atunci cînd eşti cu burta goală, totul are gust de ceai.

Un orb se plimba printre mese aşteptînd obolul clienţilor.

— Ce păr negru are, ce frumos e! Aproape că pare albastru! Zău, grozavă pisică!

Cînd se deschidea uşa, din stradă se strecura un vînticel rece, amestecat cu huruitul parcă şi mai rece al tramvaielor.

— Gust de ceai fără zahăr, ceai pentru bolnavii de stomac.

Telefonul începu să sune zgomotos.

— Pisica asta face echilibristică, ar putea să lucreze la circ.

Băiatul de la tejghea se şterse pe mîini cu şorţul lui în dungi verzi şi negre şi ridică receptorul.

— Ceai fără zahăr, mai potrivit pentru băi de şezut decît să-l înghiţi.

Băiatul de la tejghea puse telefonul pe furcă şi strigă:

— Don Ricardo Sorbedo!

Don Ricardo îi făcu semn cu mîna.

— Ei, ce-i?

— Dumneavoastră sînteţi don Ricardo Sorbedo?

— Da, am vreo comunicare?

— Da, din partea lui Ramón, nu poate să vină fiindcă s-a îmbolnăvit maică-sa.

În brutăria de pe strada San Bernardo, în biroul micuţ unde se face contabilitatea, domnul Ramón stă de vorbă cu nevastă-sa, Paulina, şi cu don Roberto Gonzáles care, recunoscător patronului pentru cei cinci *duros*, a venit la prăvălie a doua zi, ca să pună la punct cîteva socoteli şi să facă ordine în nişte registre.

Cei doi soţi şi don Roberto sporovăiesc în jurul unei sobe încălzite cu rumeguş, care dă destulă căldură. Pe sobă, într-o cutie goală de ton, fierb cîteva frunze de dafin.

Don Roberto are o zi bună, e vesel şi spune glume brutarilor.

— Şi atunci ăl slab vine şi-i spune ăluia gras: „Dumneavoastră sînteţi un porc!" şi grasul se întoarce şi îi răspunde: „Ia ascultă, hei, crezi cumva că miros întotdeauna aşa?"

Nevasta domnului Ramón moare de rîs, a apucat-o sughiţul şi strigă, acoperindu-şi ochii cu amîndouă mîinile:

— Termină, termină, pentru numele lui Dumnezeu!

Don Roberto vrea să-şi întărească succesul.

— Şi toate astea, într-un ascensor!

Femeii îi curg lacrimile, din pricina hohotelor nestăpînite de rîs şi se trînteşte cu spinarea de spătarul scaunului.

— Termină, termină!

Rîde şi don Roberto.

— Pe deasupra, ăl slab mai avea şi mutră acră!

Domnul Ramón cu mîinile încrucişate pe burtă şi ţigara în gură îi priveşte pe don Roberto şi pe Paulina.

— Are don Roberto ăsta nişte chestii cînd e în toane bune!

Don Roberto e neobosit.

— Şi mai am pregătită alta, doamnă Paulina!

— Termină, termină, pentru numele lui Dumnezeu!

— Bine, aştept să vă veniţi puţin în fire, nu mă grăbesc.

Bătîndu-se cu palmele peste coapsele voluminoase, doamna Paulina îşi aminteşte iarăşi ce urît mirosea domnul cel gras.

Era bolnav şi fără o para, dar s-a sinucis pentru că-i mirosea a ceapă.

— Miroase a ceapă, miroase groaznic a ceapă.

— Încetează, omule, nu mirosea a nimic, vrei să deschid fereastra?

— Nu, tot aia e. Mirosul nu se duce, pereţii miros a ceapă, mîinile îmi miros a ceapă.

Femeia era imaginea însăşi a răbdării.

— Vrei să te speli pe mîini?
— Nu, nu vreau, şi inima, şi ea îmi miroase a ceapă.
— Linişteşte-te!
— Nu pot, miroase a ceapă.
— Haide, încearcă să dormi puţin.
— N-am să pot; totul îmi miroase a ceapă.
— Vrei un pahar cu lapte?
— Nu vreau un pahar cu lapte. Aş vrea să mor, nimic altceva decît să mor, să mor cît mai repede, miroase din ce în ce mai tare a ceapă.
— Nu vorbi prostii.
— Vorbesc ce-mi place! Miroase a ceapă!
Bărbatul începu să plîngă.
— Miroase a ceapă!
— Bine, omule, bine, miroase a ceapă.
— Sigur că miroase a ceapă! E o duhoare!
Femeia deschise fereastra. Bărbatul cu ochii plini de lacrimi începu să răcnească:
— Închide fereastra! Nu vreau să se ducă mirosul de ceapă!
— Cum vrei.
Femeia închise fereastra.
— Vreau apă, într-o ceaşcă; nu vreau în pahar.
Femeia se duse la bucătărie, să-i aducă o ceaşcă de apă bărbatului.
Femeia tocmai spăla ceaşca atunci cînd se auzi un urlet infernal ca şi cum unui om i-ar fi plesnit amîndoi plămînii deodată.
Femeia nu auzi buşitura trupului pe lespezile curţii. Dar simţi o durere mare în tîmple, o durere rece şi ascuţită ca înţepătura unui ac foarte lung.
— Aoleu!
Ţipătul femeii ieşi pe fereastra deschisă; nimeni nu-i răspunse, patul era gol.
Cîţiva locatari se iviră la ferestrele care dădeau spre curte.
— Ce s-a întîmplat?
Femeia nu putea să vorbească. De-ar fi putut, ar fi spus:
— Nimic, mirosea puţin a ceapă.

Înainte de a se duce să cînte la vioară în cafeneaua doñei Rosa, Seoane trece pe la un magazin de optică. Vrea să afle

care-i prețul ochelarilor fumurii, neveste-si îi merge din ce în ce mai rău cu ochii.

— Priviți, ochelari fantezi cu sticle Zeiss, două sute cincizeci de *pesetas*.

Seoane zîmbește cu amabilitate.

— Nu, nu, aș vrea unii mai ieftini.

— Foarte bine, domnule. Poate că vă place modelul acesta, o sută șaizeci și cinci de *pesetas*.

Seoane zîmbește mai departe.

— Nu, nu m-ați înțeles, aș vrea să văd unii de trei sau patru *duros*.

Vînzătorul îl privește cu dispreț profund. Poartă halat alb și un *pince-nez* ridicol, se piaptănă cu cărare la mijloc și mișcă din dos cînd umblă.

— Așa ceva găsiți la drogherie. Îmi pare rău că nu-l pot servi pe domnul.

— Bine, bună seara, iertați-mă.

Seoane pleacă și în drum se tot oprește să se uite prin vitrinele drogheriilor.

Vitrinele mai împodobite, cele ale drogheriilor care primesc și filme fotografice la developat, au într-adevăr expuși ochelari colorați.

— Aveți ochelari de trei *duros*?

Vînzătoarea e o fetișcană nostimă, amabilă.

— Da, domnule, dar nu vi-i recomand, sînt foarte fragili, cu ceva mai mult vă putem oferi un model destul de bun.

Fata scormonește prin sertarele tejghelei și scoate diferite cutii.

— Priviți, douăzeci și cinci de *pesetas*, douăzeci și două, treizeci, cincizeci, optsprezece (ăștia sînt ceva mai proști) douăzeci și șapte...

Seoane știe că n-are în buzunar mai mult de trei *duros*.

— Ăștia de optsprezece, spuneți că sînt proști?

— Da, nu merită să faci economie. Cei de douăzeci și două mai merg.

Seoane îi zîmbește fetei.

— Bine, domnișoară, mulțumesc frumos, am să mă mai gîndesc și am să mai trec pe aici. Îmi pare rău că v-am deranjat.

— Ei, Doamne, de asta sîntem puse aici, domnule!

În fundul sufletului ei, Julita simte că o cam roade conştiinţa. După-amiezile petrecute în casa doñei Celia îi apar dintr-o dată sub semnul tuturor afuriseniilor eterne.

Trece doar o clipă printr-o stare proastă apoi îşi revine. Lacrima care e gata să i se prelingă pe obraz mai poate fi încă reţinută.

Fata intră în camera ei şi scoate din sertarul comodei un caiet îmbrăcat în muşama neagră, în care ţine nişte socoteli ciudate. Caută un creion, notează cîteva cifre şi îşi zîmbeşte în faţa oglinzii: făcînd botic, ochii pe jumătate închişi, mîinile la ceafă, descheiată la nasturii bluzei.

E frumoasă Julita, foarte frumoasă, şi îşi face cu ochiul în oglindă...

— Astăzi Ventura a ajuns la egalitate.

Julita zîmbeşte, în timp ce buza de jos i se înfioară, îi tremură uşor chiar şi bărbia.

Pune la loc caieţelul, suflîndu-i praful de pe coperţi.

— Adevărul e că merg într-un ritm care, de...

În timp ce încuie sertarul, cu o cheie împodobită cu o funduliţă roz, gîndeşte aproape căindu-se:

— Ventura ăsta e un nesăţios!

Şi totuşi — ce înseamnă viaţa! — cînd să iasă din dormitor, simte cum un şuvoi de optimism îi inundă sufletul.

Martín îşi ia rămas bun de la Nati Robles şi se îndreaptă pre cafeneaua de unde în ajun îl dăduseră afară pentru neplată.

— Mi-au mai rămas opt *duros* şi ceva, socoteşte el, nu cred că înseamnă să fur dacă am să-mi cumpăr nişte ţigări şi am să-i dau o lecţie babei ăleia scîrboase de la cafenea. Pentru Nati am să cumpăr două gravuri mici de cinci sau şase *duros*.

Se urcă într-un 17 şi se apropie de Glorieta de Bilbao. În oglinda unui atelier de coafură, îşi netezeşte puţin părul şi îşi îndreaptă nodul de la cravată.

— Cred că arăt destul de bine...

Martín intră în cafenea pe aceeaşi uşă pe care ieşise ieri, ar vrea dacă s-ar nimeri să-l servească acelaşi chelner, şi, dacă s-ar putea, să se aşeze chiar la aceeaşi masă.

În cafenea e o căldură densă, lipicioasă. Muzicanţii cîntă *La cumparsita*, tango care pentru Martín înseamnă anumite

vagi amintiri, îndepărtate şi blînde. Ca să nu-şi piardă obiceiul, patroana strigă, în nepăsarea celorlalţi, ridicînd braţele spre cer şi lăsîndu-le apoi ca să cadă greoi, pe pîntec, într-un gest studiat. Martín se aşază la o masă vecină cu cea unde se petrecuse incidentul. Chelnerul se apropie.

— Astăzi e ca turbată, dacă vă vede o să zvîrle din copite.

— S-o ia dracu! Poftim un *duro* şi adă-mi o cafea. O *peseta* douăzeci de ieri şi una douăzeci de azi, fac două patruzeci; păstrează restul, să ştii că eu nu sînt un maţe fripte.

Chelnerul rămîne paf, cu o mutră de prostănac mai accentuată ca de obicei. Înainte de a se îndepărta prea mult, Martín îl recheamă.

— Să vină lustragiul.

— Bine.

Martín continuă:

— Şi băiatul cu ţigări.

— Bine.

Martín a trebuit să facă un efort îngrozitor, îl cam doare capul, dar nu îndrăzneşte să ceară o aspirină.

Doña Rosa stă de vorbă cu Pepe, chelnerul, şi îl priveşte uluită pe Martín. Martín se face că n-o vede.

I se aduce cafeaua, bea vreo două înghiţituri, se ridică şi se îndreaptă spre toaletă. Mai tîrziu nu-şi va aminti dacă acolo şi-a scos batista aflată în acelaşi buzunar cu banii.

Întors la masă, aşteaptă să i se lustruiască pantofii şi mai dă un *duro* pe un pachet de ţigări de nouăzeci.

— Lăturile astea să le bea patroana, ai înţeles? E un orz dezgustător.

Se ridică aproape cu solemnitate şi deschide uşa cu un gest foarte cumpănit.

Ajuns în stradă, Martín observă că-i tremură tot trupul. Dar socoteşte că a făcut ceea ce trebuia să facă, purtîndu-se într-adevăr ca un bărbat.

Ventura Aguado Sans îi spune colegului său de pensiune, don Tesifonte Ovejero, căpitan veterinar:

— Scoate-ţi din cap astea, căpitane. Dacă găseşti ceva din belşug în Madrid, apăi astea sînt ocaziile. Barem acuma, după război, mai mult ca niciodată. În ziua de azi, toate sînt gata să te urmeze şi alea cu bani, şi ălelalte. Numai că

trebuie să le acorzi puţintel timp, ce naiba! Ca să prinzi peşte trebuie să arunci undiţa!

— Da, da, îmi dau seama.

— Sigur că da, frate dragă, sigur că da. Cum vrei să te distrezi dacă nu pui nimic de la dumneata? Femeile, i-aţi gîndul, n-o să te caute ele pe dumneata. La noi încă nu este ca în alte părţi.

— Da, asta aşa e.

— Păi atunci? Trebuie să dai din coate, căpitane, trebuie să fii îndrăzneţ şi să ai tupeu, mult tupeu. Şi mai ales să nu te dărîme eşecurile. Nu-ţi merge cu una? Ei şi? Pică alta.

Don Roque îi trimise un bileţel Lolei, servitoarea doñei Matilde, cea cu pensiunea: „Treci prin strada Santa Engracia la ora opt. Al tău, R."

Sora Lolei, Josefa López, fusese destul de mulţi ani servitoare în casa doñei Soledad Castro de Robles. Din cînd în cînd spunea că se duce la ea în sat şi intra la Maternitate pentru cîteva zile. Ajunsese să aibă cinci copii, crescuţi din mila cîtorva călugăriţe de la Chamartín de la Rosa: primii trei de la don Roque; unul, al patrulea, de la băiatul cel mare al lui don Francisco, şi ultimul de la don Francisco, care descoperise cel mai tîrziu filonul. Paternitatea fiecăruia era neîndoielnică.

— Oi fi eu cum oi fi, obişnuia să spună Josefa, dar celui cu care simt plăcere, nu-i pun coarne. Cînd mă satur, stop şi pace; dar pînă atunci, ca porumbeii, pereche.

Josefa fusese o femeie frumoasă, puţin cam trupeşă. Acum a deschis o pensiune pentru studenţi, pe strada Atocha, şi trăieşte acolo cu cei cinci fii ai ei. Gurile rele din vecini spun că se are bine cu încasatorul de la gaze şi că într-o zi l-a făcut să roşească tare de tot pe băiatul de la băcănie, în vîrstă de paisprezece ani. Ce-o fi adevărat în toate astea este foarte greu de dovedit.

Soră-sa, Lola, este mai tînără, dar tot trupeşă şi ţîţoasă. Don Roque îi cumpără brăţări ieftine şi o invită la o prăjitură, iar ea e încîntată. Este mai puţin cinstită decît Josefa, s-ar părea că mai umblă şi cu cîte un tinerel sau cu altul. Într-o zi doña Matilde a găsit-o culcată cu Ventura, dar a preferat să tacă din gură.

Fata primi bileţelul lui don Roque, se dichisi puţin şi o şterse spre casa doñei Celia.

— N-a venit?

— Nu, încă nu; intră aici.

Lola intră în dormitor, se dezbracă şi se aşază pe pat. Vrea să-i facă o surpriză lui don Roque, să-i deschidă uşa în pielea goală.

Doña Celia priveşte pe gaura cheii, îi place să vadă cum se dezbracă fetele. Cîteodată, cînd simte că i se aprinde faţa de căldură, îşi strigă căţeluşul.

— Pierrot! Pierrot! Vin la mămica ta!

Ventura întredeschide uşa camerei pe care o ocupă.

— Doamnă!

— Îndată.

Ventura vîră în mîna doñei Celia trei *duros*.

— O să iasă întîi domnişoara.

Doña Celia spune la toate amin.

— Dumneavoastră porunciţi.

Ventura trece într-o debara, îşi aprinde o ţigară ca să-şi omoare timpul, cît se îndepărtează fata, iar iubita iese cu ochii în jos şi coboară scările.

— La revedere, fetiţo.

— La revedere.

Doña Celia bate în uşa camerei unde aşteaptă Lola.

— Vrei să treci în dormitorul mare? S-a eliberat.

— Bine.

Cînd ajunge la mezanin, Julita se întîlneşte cu don Roque.

— Hei, fata mea! De unde vii?

Pe Julita o cuprinde o sfîrşeală.

— De... la fotograf. Şi tu unde te duci?

— Păi... să văd un prieten bolnav, bietul de el, îi e foarte rău.

Fetei îi vine greu să creadă că taică-său s-ar duce în casa doñei Celia; la fel şi tatălui.

— Nu se poate, prost mai sînt! Ce-mi mai trece prin cap! gîndeşte don Roque.

— O fi adevărată povestea cu prietenul, gîndeşte fata, tata o fi avînd şi el socotelile lui, dar ar fi o pacoste să vină să-şi vîre nasul pe aici!

Cînd să iasă Ventura, doña Celia îl opreşte.

— Aşteptaţi o clipă, a sunat.

Soseşte don Roque, cam palid.

— Noroc! A venit Lola?

— Da, e în dormitorul din faţă.

Don Roque bate uşor în uşă.

— Cine-i?

— Eu.

— Intră.

Ventura Aguado îi vorbeşte mai departe căpitanului, aproape cu elocinţă:

— Uite, eu am acum o istorioară destul de bine pusă la punct cu o fetiţă, nu contează numele, pe care cînd am văzut-o prima oară m-am gîndit: „Aici nu-i rost". M-am luat totuşi de ea, numai ca să nu-mi fie pe urmă necaz că am lăsat-o să treacă fără s-o strunesc, i-am spus cîteva vorbe, i-am oferit două vermuturi cu crevete, şi uite, acum e mieluşea. Face tot ce poftesc şi nu îndrăzneşte să zică nici pis. Am cunoscut-o la Barceló, la douăzeci şi ceva august, şi cum a trecut o săptămînă, tocmai era aniversarea mea, buf cu ea în pat! Dac-aş fi stat ca un guguman să văd cum îi trag alţii clopotele şi cum o înghesuie, acum aş fi fost ca dumneata.

— Da, tot ce-mi spui e foarte adevărat, dar eu gîndesc că aici e vorba numai de şansă.

Ventura se săltă în scaun.

— De şansă? Asta-i greşeala! Nu există şansă, prietene, şansa e că femeile se oferă celor care le urmăresc, nu celor care se uită la ele cum trec pe stradă fără să le spună o vorbă. Ceea ce e sigur e că nu faci nimic dacă stai toată ziulica închis în casă, cum stai dumneata, privind la cămătăriţa cu copilul cretin şi studiind bolile vacilor. Tot ce pot să-ţi spun, e că aşa nu ajungi nicăieri.

Seoane îşi aşază vioara pe pian; a terminat de cîntat *La cumparsita*. Vorbeşte cu Macario.

— Mă duc o clipă la W.C.

Seoane se strecoară printre mese. În cap încă i se mai învîrtesc preţurile ochelarilor.

— Într-adevăr, merită să mai aştept puţin. Cei de douăzeci şi două sînt destul de buni, aşa mi se pare.

Împinge cu piciorul ușa pe care scrie *Domni:* două pisoare la perete și un bec slab de cincisprezece lumini, în apărătoarea de sîrmă. În cușca ei, ca un greier, o tabletă de dezinfectant prezidează scena.

Seoane e singur, se apropie de perete, privește în jos.

— Ha?

Saliva i se oprește în gît, inima îi zvîcnește și urechile îi țiuie lung. Seoane privește țintă în jos, ușa e încuiată. Se apleacă dintr-o mișcare. Da, sînt cinci *duros*. Hîrtia e cam înmuiată, dar nu contează. Seoane o șterge cu batista.

A doua zi se întoarce la drogherie.

— Cei de treizeci, domnișoară, dă-mi-i pe cei de treizeci.

Așezați pe sofa, Lola și cu don Roque stau de vorbă. Don Roque e cu paltonul pe el și cu pălăria pe genunchi. Lola, goală, cu picioarele încrucișate. În cameră arde o sobiță și e destul de cald. Oglinda dulapului le reflectă siluetele, și zău că fac o pereche ciudată: don Roque cu fular la gît și cu un aer preocupat, Lola goală și prost dispusă.

Don Roque tace.

— Asta-i tot.

Lola se scarpină la buric și pe urmă își miroase degetul.

— Știi ce spun eu?

— Ce?

— Că fiică-ta și cu mine sîntem cam la fel, așa că am putea să ne tutuim.

Don Roque strigă:

— Taci, îți spun! Să taci din gură!

— Uite, tac.

Amîndoi fumează. Lola, grasă, goală și scoțînd fum parcă-i o focă de la circ.

— Povestea cu fotografiatul micuței e ca a ta, cu prietenul bolnav.

— Nu vrei să taci?

— Mai lasă-mă, omule, mai lasă-mă cu tăcutul din gură și cu atîta predică. Parcă n-ai avea ochi!

Am mai spus și în altă parte ceea ce urmează:

„Dintr-o ramă aurită cu bronz, don Obdulio, cu mustața în furculiță și privirea binevoitoare, protejează, ca un mic

zeu afurisit şi nărăvit al amorului, clandestinătatea care îi permite văduvei sale să mănînce."

Don Obdulio atîrnă în dreapta dulapului, în umbra unei jardiniere. În stînga, spînzură o fotografie în care se vede stăpîna casei tînără, înconjurată de cîini lăţoşi.

— Haide, îmbracă-te, că acum nu-s bun de nimic.

— Bine.

Lola gîndeşte:

„O să-mi plătească puştoaica, pe cinstea mea! Şi încă să vezi cum o să-mi plătească!"

Don Roque o întreabă:

— Ieşi tu înainte?

— Nu, ieşi tu, eu între timp am să mă îmbrac.

Don Roque pleacă şi Lola trage zăvorul.

„Aşa cum e pus, nimeni n-o să observe", gîndeşte Lola. Îl scoate din cui pe don Obdulio şi-l bagă în poşetă. Îşi aranjează puţin părul în oglinda de la lavoar şi îşi aprinde o ţigară.

Căpitanul Tesifonte parcă începe să mişte.

— Bine... Atunci să ne încercăm norocul...

— Oare? Nu te cred.

— Ba da, frate, o să vezi. Într-o zi cînd ai de gînd să pleci în crailîc, îmi spui şi mergem împreună. S-a făcut?

— S-a făcut, domnule. În prima zi cînd o să am chef, te anunţ.

Telalul se numeşte José Sanz Madrid. Are două prăvălii de haine vechi; cumpără şi vinde boarfe şi „obiecte de artă" şi închiriază smochinguri studenţilor, şi sacouri de ginere celor săraci.

— Intraţi aici şi încercaţi, aveţi de unde alege.

Într-adevăr, ai de unde alege: Spînzurate de o sută de cuiere, o sută de costume îl aşteaptă pe muşteriul care să le scoată la aer.

Prăvăliile sînt, una pe strada Estudios şi alta, cea mai importantă, pe strada Magdalena, pe la jumătatea ei.

După gustare, domnul José o duce pe Purita la cinematograf, îi place să petreacă înainte de a trece la pat. Se duce la cinematograful *Ideal*, vizavi de *Calderón*, unde joacă *El şi fratele său*, al lui Antonio Vico, şi *O încurcătură de*

familie, al lui Mercedes Vecino, amîndouă filme „tolerate." Cinematograful *Ideal* are avantajul că nu-i cu ore fixe şi că e foarte mare, întotdeauna găseşti loc.

Plasatorul le luminează cu lanterna.

— Pe unde?

— Păi, pe aici. Aici e bine.

Purita şi cu domnul José se aşază în ultimul rînd. Domnul José pune o mînă pe grumazul fetei.

— Ce mai spui?

— Nimic, ce să spun!

Purita priveşte la ecran. Domnul José o apucă de mîini.

— Eşti îngheţată.

— Da, e foarte frig.

Stau cîteva clipe în tăcere. Domnul José nu reuşeşte să-şi găsească locul, se tot foieşte în scaun.

— Ascultă.

— Ce.

— La ce te gîndeşti?

— Hm...

— Nu te mai gîndi la povestea aia, la Paquito, am să ţi-o rezolv eu, am un prieten cu influenţă la Ajutorul Social, e văr cu guvernatorul civil de nu ştiu unde.

Domnul José îşi coboară mîna spre decolteul fetei.

— Ah, ce rece e!

— Nu te speria, am s-o încălzesc.

Bărbatul pune mîna la subţioara Puritei, pe deasupra bluzei.

— Ce fierbinte eşti aici!

— Da.

Subraţul Puritei dogoreşte, de parcă-i bolnavă.

— Şi crezi că Paquito o să poată intra?

— Cred că da, femeie, numai puţin să-l poată ajuta prietenul meu, şi o să intre.

— Şi prietenul tău o să vrea?

Domnul José are mîna cealaltă pe o jartieră a Puritei. Iarna, Purita umblă cu port-jartier, jartierele de elastic nu-i stau fiindcă-i cam slăbuţă. Vara umblă fără ciorapi; deşi nu s-ar crede, asta înseamnă o economie, zău că da!

— Prietenul meu face ce-i spun eu, mi-e foarte îndatorat.

— Măcar să fie aşa! Să dea Dumnezeu!

— Ai să vezi.

Fata cade pe gînduri, are privirea tristă, pierdută. Domnul José îi desface puţin coapsele şi o ciupeşte.

— Dacă Paquito intră la internat, se schimbă lucrurile!

Paquito este fratele cel mai mic al fetei. Sînt cinci copii şi cu ea, şase: Ramón, cel mai mare, are douăzeci şi doi de ani şi îşi face serviciul militar în Africa; Mariana, care-i bolnavă, biata de ea, de nu se poate mişca din pat, are optsprezece; Julio, ucenic la o tipografie, merge pe paisprezece, Rosita are unsprezece, iar Paquito, cel mai mic, nouă. Purita este a doua, are douăzeci de ani, deşi pare să aibă ceva mai mult.

Fraţii şi surorile sînt singuri. Tatăl a fost împuşcat, că aşa se mai întîmplă, iar mama a murit ofticoasă şi subalimentată, în 41.

Julio primeşte patru *pesetas* la tipografie. Restul trebuie să-l cîştige Purita cu puterile ei, bătînd străzile cît e ziua de mare, ca după cină să acosteze la casa doñei Jesusa.

Copiii locuiesc într-o mansardă de pe strada Ternera. Purita stă într-o pensiune, aşa-i mai liberă şi poate să primească mesaje prin telefon. Purita se duce să-i vadă în fiecare dimineaţă, pe la vreo douăsprezece, sau unu. Cîteodată, cînd n-are vreo obligaţie, mai ia cu ei şi masa de prînz; la pensiune îi păstrează mîncarea s-o aibă pentru seară, dacă doreşte.

De la un timp, domnul José ţine mîna în decolteul fetei.

— Vrei să mergem?

— Dacă zici tu!

Domnul José o ajută pe Purita să-şi pună paltonaşul de bumbac.

— Dar numai puţintel, ce zici? Că jumătatea mea a cam mirosit despre ce-i vorba.

— Cît vrei tu.

....

— Na, asta-i pentru tine.

Domnul José pune cinci *duros* în geanta Puritei, o geantă vopsită albastru, care cam pătează mîinile.

— Să te răsplătească Dumnezeu.

În uşa camerei, cei doi se despart.

— Spune-mi, cum te cheamă?

— Mă numesc José Sanz Madrid, dar tu? E adevărat că te cheamă Purita?

— Da, de ce-să te fi mințit? Mă numesc Pura Bartolomé Alonso.

Stau o clipă amîndoi și privesc la cuierul de umbrele.

— Bine, mă duc!

— La revedere, Pepe, nu mă săruți?

— Ba da, dragă.

— Ascultă, cînd afli ceva despre Paquito, mă suni?

— Da, n-avea nici o grijă, am să te chem la telefonul de aici.

Doña Matilde își strigă pensionarii:

— Don Tesi! Don Ventura! La cină!

Cînd trece pe lîngă don Tesifonte, îi spune:

— Pentru mîine am comandat ficat, să vedem ce-o să ziceți.

Căpitanul nici nu se uită la ea, se gîndește la altele.

— Da, poate că are dreptate băiatul ăsta. Stînd aici ca un nătărău, cam greu să faci cuceriri, ce mai încoa și-ncolo.

Doñei Montserrat i-au furat geanta la sfînta slujbă; ce groaznic! Acum dai de hoți pînă și în biserică! Nu avusese în ea decît trei *pesetas* și cîțiva gologani, dar geanta era destul de aspectoasă și încă în stare bună.

Se terminase acel *Tantum ergo* — pe care necuviinciosul de José María, nepotul doñei Montserrat, îl cînta pe melodia imnului german — și în bănci nu mai rămăseseră decît cîteva doamne întîrziate, cu rugăciunile lor personale.

Doña Montserrat meditează asupra celor ce tocmai a terminat de citit: „Joia aceasta aduce sufletului mireasmă de crin și de asemenea dulcele gust al lacrimilor deplinei pocăințe. În inocență a fost un înger, în penitență rivalizează cu austeritatea Tebaidei..."

Doña Montserrat întoarce puțin capul, și deodată, ia geanta de unde nu-i.

În primele clipe nu-și dă seama exact de întîmplare, capul fiindu-i plin de mutații, apariții și dispariții.

La ea acasă, Julita ascunde din nou caietul și, întocmai ca pensionarii doñei Matilde, se duce și ea să cineze.

Maică-sa o ciupește cu dragoste de obraz.

— Ai plîns? Parcă ai ochii roșii.

Julita răspunde cu o strîmbătură.
— Nu, mamă, am stat și m-am gîndit.
Doña Visi zîmbește într-un anumit fel, șmecheresc.
— La el?
— Da.
Cele două femei se iau de braț.
— Spune-mi, cum îl cheamă?
— Ventura.
— Așa, hoțomanco! D-aia l-ai botezat Ventura pe puiul de chinez!
Fata strînge pleoapele.
— Da.
— Atunci înseamnă că-l cunoști de cîtva timp?
— Da, e o lună și jumătate sau două de cînd ne vedem din cînd în cînd.
Mama devine aproape serioasă.
— Și cum de nu mi-ai spus nimic?
— De ce să-ți spun ceva înainte de a se declara el?
— Și asta-i adevărat. Ce toantă sînt! Ai făcut foarte bine, fata mea, să nu vinzi niciodată pielea ursului din pădure. Trebuie să fim întotdeauna discrete.
Julita simte cîrcei în picioare și o undă de căldură în piept.
— Da, mamă, foarte discrete!
Doña Visi zîmbește iar și întreabă.
— Spune-mi, și cu ce se ocupă?
— Studiază pentru Notariat!
— Dac-ar obține un loc!
— O să vedem dacă are noroc, mamă. Am făgăduit două lumînări dacă obține un notariat de clasa întîi și o lumînare, dacă nu obține decît unul de a doua.
— Ai făcut foarte bine, fata mea, cu o mînă să te închini și cu cealaltă să dai, și eu fac la fel. Spune-mi, și care-i numele lui de familie?
— Aguado.
— Nu-i urît, Ventura Aguado.
Doña Visi rîde entuziasmată.
— Vai, fato, ce vis frumos! Julita Moisés de Aguado, îți dai seama?
Fata are privirea pierdută.
— Da, da.

Pripindu-se, de teamă ca nu cumva totul să fie un vis care să se spargă dintr-o dată în mii de fărîme, ca un bec, mama îi dă înainte cu socotelile ei greşite, ca lăptăreasa din poveste:

— Iar primului tău copil, Julita, dacă o fi băieţel, o să-i spunem Roque, ca bunicului, Roque Aguado Moisés. Ce fericire! Ah, cînd o să afle tatăl tău! Ce bucurie!

Julita se află acum pe malul celălalt, a traversat curentul, acum vorbeşte despre ea ca de altă fiinţă, acum puţin îi pasă de toate, în afară de candoarea maică-si.

— Dacă-i fetiţă, am să-i pun numele tău, mamă. Şi Visitación Aguado Moisés sună foarte frumos.

— Îţi mulţumesc, fetiţo, mulţumesc mult, m-ai emoţionat. Dar să ne rugăm lui Dumnezeu să fie băiat; un bărbat e întotdeauna de mai mult folos.

Fetei începe din nou să-i tremure picioarele.

— Da, mamă, de mult folos.

Mama vorbeşte cu mîinile înlănţuite pe pîntec.

— Dar ia spune, ce-ar fi dacă Dumnezeu l-ar mai dărui şi cu har?!

— Cine ştie!

Doña Visi îşi înalţă privirea spre înălţimi. Cerul plafonat al camerei are cîteva pete de umezeală.

— Visul întregii mele vieţi, un fiu preot!

În clipele acestea, doña Visi este femeia cea mai fericită din Madrid. O apucă pe fată de mijloc — aproape la fel cum o apucă Ventura în casa doñei Celia — şi o leagănă ca pe un copilaş.

— Poate că o să fie tocmai nepoţelul meu, porumbiţo, oh, Doamne!

Cele două femei rîd, îmbrăţişate, răsfăţîndu-se.

— Oh, cît doresc să trăiesc acum!

Julita vrea să-şi împodobească isprava.

— Da, mamă, viaţa îţi oferă multe bucurii.

Julita îşi coboară glasul, care sună acum voalat şi ritmic.

— Faptul că l-am cunoscut pe Ventura — urechile fetei ţiuie uşor — cred că a fost pentru mine un mare noroc.

Mama preferă să dea dovadă de înţelepciune:

— Să vedem, fata mea, să vedem. Să dea Dumnezeu! Să avem credinţă! Da, de ce nu? Un nepoţel preot care să ne

înalțe pe toți cu virtutea lui. Un mare predicator! Glumim noi acuma, dar pînă la urmă te pomenești că o să citim anunțuri despre Exercițiile Spirituale conduse de către reverendul părinte Roque Aguado Moisés! Eu am să fiu o băbuță, fetița mea, dar n-o să-mi mai încapă inima în piept de mîndrie.

— Nici mie, mamă.

Martín își revine îndată, pășește mîndru de sine însuși.

— Ce mai lecție le-am dat! Ha, ha!

Martín grăbește pasul, merge aproape în fugă, uneori face și cîte o săritură.

— Să vedem ce-o să mai spună mistrețul ăla!

Mistrețul era doña Rosa.

Cînd ajunge în Glorieta de San Bernardo, Martín își aduce aminte de cadoul pentru Nati.

— Poate că-l mai găsesc pe Rómulo la prăvălie.

Rómulo este un anticar în al cărui bîrlog găsești uneori cîte o gravură interesantă.

Coborînd la dreapta, după Universitate, Martín se apropie de vizuina lui Rómulo.

Pe ușă atîrnă un anunț care spune: „Închis. Comisioanele prin gang." Înăuntru se vede lumină, îți dai seama că Rómulo trebuie să fie acolo, punîndu-și fișele în ordine sau sortîndu-și marfa pentru vreo comandă.

Martín bate cu degetele în ușița care dă spre curtea interioară.

— Bună, Rómulo!

— Bună, Martín, ce bine-mi pare că te văd!

Martín scoate tutun, amîndoi bărbații fumează așezați lîngă tava cu jeratic, pe care Rómulo a scos-o de sub masă.

— Tocmai îi scriam soră-mi, cea din Jaén. Eu îmi duc acum viața aici, nu mai ies decît ca să mănînc; ba uneori, cînd n-am chef, nu mă urnesc de aici toată ziua; îmi aduce careva o cafea de vizavi și pace bună.

Martín se uită la niște cărți puse pe un scaun din trestie, cu speteaza făcută praf, care nu mai servește decît ca etajeră.

— Cam puține.

— Da, nu am multe. Dar asta a lui Romanones, *Însemnările unei vieți*, asta da, prezintă interes, și s-a epuizat de tot.

— Da.

Martín lasă cărţile pe jos.

— Ascultă, aş vrea o gravură, ceva de calitate.

— Cît poţi să dai?

— Patru sau cinci *duros*.

— Cu cinci *duros* pot să-ţi dau una fermecătoare; nu e prea mare, ce-i drept, dar e autentică. Şi pe urmă mai e şi înrămată şi tot ce vrei, aşa am cumpărat-o. Dacă-i vorba de un cadou, se potriveşte de minune.

— Da; vreau s-o dau unei fete.

— Unei fete? Numai să nu fie vreo ursulină, că altfel e tocmai ce trebuie. Hai să ne fumăm ţigara în linişte, că doar nu ne zoreşte nimeni.

— Şi cum e?

— Ai s-o vezi acum, e o Venus, cu nişte figuri mici dedesubt. Are şi nişte versuri în toscană sau provensală, nu ştiu.

Rómulo pune ţigara pe masă şi aprinde lumina de pe coridor. Se întoarce îndată cu o ramă pe care o şterge de praf cu mîneca halatului.

— Priveşte.

Gravura e frumoasă, în culori.

— Culorile sînt de epocă.

— Aşa pare.

— Da, da, de asta poţi să fii sigur.

Gravura reprezintă o Venus blondă, complet goală, încununată cu flori. Stă în picioare, într-un chenar aurit. Pletele, pe spate, îi ajung pînă în dreptul genunchilor. Pe pîntece are roza vînturilor, totul este foarte simbolic. În mîna dreaptă ţine o floare, iar în stînga, o carte. Trupul se profilează pe un cer albastru, plin tot de stele. În acelaşi chenar, spre partea de jos, sînt două arcuri mici, cel care-i în dreptul cărţii are în interior zodia Taurului, iar cel din dreptul florii, Balanţa. Baza gravurii reprezintă o pajişte înconjurată de copaci. Doi muzicanţi cîntă, unul cu o lăută, celălalt cu harpa, în timp ce trei perechi stau de vorbă, două aşezate şi una plimbîndu-se. În colţurile de sus, doi îngeri suflă, cu obrajii umflaţi. Dedesubt sînt patru versuri într-o limbă de neînţeles.

— Ce scrie aici?

— Am traducerea pe spate, mi-a făcut-o Rodriguez Entrena, profesorul de la Cardenal Cisneros.

Pe spate, scris cu creionul, se citește:

Venus, rodie în patima ei,
aprinde inimile gentile cuprinse de dor.
Și cu dansuri și nedeslușite serbări de amor
ea știe să-ndemne cu dulci divagații.

— Îți place?

— Da, toate lucrurile astea îmi plac grozav; farmecul cel mare al unor asemenea versuri constă tocmai în imprecíziunea lor, nu crezi?

— Ba da, așa cred și eu.

Martín scoate iarăși pachetul de țigări.

— Da bine, frate, mai lasă tutunul!

— Ei, astăzi fumez și eu ca lumea. Altfel sînt zile în care n-am de loc, de umblu după chiștocurile lui cumnatu-meu știi și tu.

Rómulo nu răspunde, i se pare mai prudent să tacă, știe că subiectele legate de cumnatu-său îl scot din sărite pe Martín.

— La cît mi-o lași?

— Păi de, la douăzeci, îți spusesem douăzeci și cinci, dar dacă îmi dai douăzeci, e a ta. M-a costat cincisprezece și stă în raft de aproape un an. Îți convine cu douăzeci?

— Hai, dă-mi un *duro* rest.

Martín duce mîna la buzunar. Rămîne o clipă nemișcat, cu sprîncenele încruntate, ca pe gînduri. Scoate batista și o pune pe genunchi.

— Puteam să jur că i-am pus aici. Se ridică în picioare: Nu pot să-mi explic... Caută în buzunarele pantalonilor, le întoarce pe dos: Am făcut-o de oaie! Asta-mi mai lipsea!

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic, mai bine să nu mă gîndesc.

Martín caută în buzunarele sacoului, scoate prăpăditul lui de portofel, vechi, plin de cărți de vizită de la prieteni, de tăieturi de ziare.

— Am dat-o dracului!

— Ai pierdut ceva?

— Ăi cinci *duros*...

Julita are o senzație ciudată. Uneori simte ceva ca o părere de rău, iar alteori trebuie să facă eforturi ca să-și stăpînească zîmbetul.

— Capul omenesc, gîndește ea, este un aparat nu tocmai perfect. Dacă s-ar putea citi ca într-o carte ce se petrece înlăuntrul capetelor noastre! Nu, nu; mai bine să rămînă așa, să nu putem citi nimic, să ne înțelegem unii cu alții numai prin ceea ce vrem noi să spunem, la naiba! Chiar dacă nu sînt toate decît minciuni!

Cînd e singură, Julitei îi place să spună din cînd în cînd cîte o năzdrăvănie.

Merg pe stradă ținîndu-se de mînă, de parcă ar fi unchiul ieșit cu nepoata la plimbare.

Cînd trece prin dreptul gheretei portarului, fetița întoarce capul în partea cealaltă. E dusă pe gînduri, așa că nu observă prima treaptă.

— Ia vezi, poate cazi!

— Nu.

Doña Celia vine să le deschidă.

— Bună, don Francisco!

— Noroc, prietenă! Să treacă fata dincolo, am de vorbit cu dumneata.

— Foarte bine! Treci pe aici, fetițo, și ia loc unde-ți place.

Fetița se așază pe marginea unui fotoliu îmbrăcat în verde. Are treisprezece ani și pieptul ei a început să împungă puțin, ca un gingaș boboc de trandafir gata să se deschidă. O cheamă Merceditas Olivar Vallejo, iar prietenele îi spun Merche. Și-a pierdut familia în timpul războiului, unii au murit, alții au emigrat. Merche locuiește la o cumnată a bunicii, o doamnă bătrînă, acoperită toată cu danteluțe și vopsită ca o pupăză, care poartă perucă și se numește doña Carmen. În cartier, doña Carmen a fost poreclită „Păr de moartă". Copiii de pe stradă preferă să-i spună „Cosașul".

Doña Carmen a vîndut-o pe Merceditas pe o sută de *duros* și a cumpărat-o don Francisco, cel cu cabinetul de consultații.

Bărbatului i-a spus:

— Trufanda, don Francisco, trufanda! O garofiță!

Iar fetiței:

— Ştii ce, fata mea, don Francisco nu vrea decît să se joace puţin şi-apoi, tot trebuie să se întîmple într-o zi! Înţelegi?

Cina familiei Moisés e veselă astă-seară. Doña Visi e radioasă iar Julita zîmbeşte, aproape cu sfiiciune. Ce-i în suflet nu se vede.

Fără să ştie încă de ce, don Roque şi celelalte două fete se simt şi ei molipsiţi de veselie. Sînt clipe în care don Roque se gîndeşte la vorbele Julitei, pe scară: „Păi... de la fotograf" şi atunci furculiţa începe să-i cam tremure în mînă; pînă nu se linişteşte, n-are curaj să se uite la fiica lui.

....

Urcată în pat, doña Visi nu poate să adoarmă, nu face decît să răsucească pe o parte şi pe alta acelaşi gînd.

— Ştii că fetiţa şi-a găsit un logodnic?

— Julita?

— Da, un student la Notariat.

Don Roque se suceşte în aşternut.

— Bine, dar nu mai bate toba; aşa îţi place ţie să trîmbiţezi în dreapta şi-n stînga. Stai să vedem ce o să fie pînă la urmă.

— Of, Doamne, cu obiceiul ăsta al tău de-a-mi strica cheful!

Doña Visi adoarme îmbătată de visuri de fericire. O trezeşte, peste cîteva ore, toaca unei mănăstiri de maici sărace, vestind zorile.

Starea sufletească o predispune pe doña Visi să vadă în toate semne bune, preziceri fericite, mesaje de cerească şi deplină fericire.

CAPITOLUL VI

Dimineaţa.

Prin vis, Martín aude viaţa oraşului care s-a trezit. E plăcut să stai şi să asculţi, de sub cearşafuri cu o femeie vie lîngă tine, vie şi goală, zgomotele oraşului, pulsaţia lui gălăgioasă: căruţele peticarilor, care coboară de pe Fuencarral şi Chamartín, care urcă din Las Ventas şi Injurias, care vin dinspre tristul peisaj dezolat al cimitirului şi care au devenit — bătînd drumul ceasuri întregi prin frig — remorca unui leneş amărît şi slăbănog cal sau a unui măgar cenuşiu şi parcă dus pe gînduri. Şi glasurile vînzătoarelor care se duc o dată cu zorile să-şi aşeze micile tarabe cu fructe pe strada General Porlier. Şi îndepărtatele, neprecisele prime sunete de clacsoane. Şi strigătele copiilor care se duc la şcoală, cu ghiozdanul în spate şi duioasa, plăcut mirositoarea gustare în buzunar...

În casă, forfota din jur sună îmbietor în capul lui Martín. Doña Jesusa, matinala doña Jesusa, după ce şi-a luat micul dejun, şi pentru a compensa timpul pierdut, îşi face siesta împărţind treburile între ajutoarele ei, nişte tîrfe bătrîne, în declin unele, dar cele mai multe drăgăstoase, dulci, blînde mame de familie. Dimineaţa, doña Jesusa are şase ajutoare. Cele două fete de serviciu dorm pînă la ora mesei, ora două după-amiază, în patul care se nimereşte, în patul misterios, părăsit mai devreme, cine ştie dacă nu cumva ca un mormînt, păstrînd prizonieră printre fiarele de la căpătîi o întreagă mare de nefericiri, iar, în umplutura saltelei, geamătul tînărului soţ care pentru întîia oară, fără să-şi dea seama cum, şi-a înşelat nevasta — o fată încîntătoare — cu o căzătură plină de coşuri şi răni, ca o catîrcă roasă de şa; şi-a înşelat nevasta care îl aştepta trează,

ca în fiecare noapte, lîngă tăciunii aproape stinşi pe tava cu jeratic, legănînd copilul cu piciorul, citind vreun lung, interminabil roman de dragoste şi gîndindu-se la dificile şi complexe strategii economice care i-ar îngădui, cu puţin noroc, să-şi poată cumpăra o pereche de ciorapi.

Doña Jesusa, care este ordinea personificată, împarte treaba între ajutoarele ei. În casa doñei Jesusa rufăria de pat se spală zilnic; toate paturile au cîte două garnituri complete care, cînd vreun client le face cîte o ruptură, uneori chiar dinadins, că mare-i grădina lui Dumnezeu, sînt cîrpite cu toată grija. Acuma nu se găseşte pe nicăieri lenjerie de pat; mai găseşti de ocazie cearşafuri şi pînză pentru perne, dar la nişte preţuri inadmisibile.

Doña Jesusa are angajate cinci spălătorese şi două călcătorese, de la opt dimineaţa pînă la unu după prînz. Fiecare cîştigă cîte trei *pesetas*, dar nici treaba nu-i din cele care să le dărîme. Călcătoarele au mîinile mai fine şi îşi dau cu briantină pe păr, nu se resemnează că le trece vremea. Au o sănătate delicată şi sînt prematur îmbătrînite. Amîndouă s-au apucat să facă trotuarul de cînd erau aproape copile, şi nici una din ele nu a pus bani deoparte. Acuma le-a venit rîndul să plătească urmările. În timp ce lucrează, cîntă ca greierii şi trag la măsea fără măsură, ca nişte sergenţi de cavalerie.

Pe una o cheamă Margarita. E fiica unuia care, cît a trăit, a fost hamal în Gara de las Delicias. La cincisprezece ani Margarita şi-a luat un iubit pe nume José; altceva despre el nici ea nu ştie. Era un hoţ înrăit care lucra la un bufet de la Bombilla; într-o duminică a dus-o pe muntele Prado şi pe urmă a lăsat-o. După aceea, Margarita a început să umble fără căpătîi, pînă ce a ajuns — doar cu o poşetă — prin barurile de pe strada Anton Martín. Ceea ce a urmat e încă şi mai vulgar, îngrozitor de vulgar.

Pe cealaltă o cheamă Dorita. A dus-o la pierzanie un seminarist de la ea din sat, într-o vacanţă. Seminaristul, care a murit de mult, se numea Cojoncia Alba. Numele acesta era o glumă proastă a lui taică-su, o brută. Pariase pe o masă cu amicii săi că o să-i pună lui fi-su numele de Cojoncio şi cîştigase pariul. În ziua botezului, taică-su, don

Estanislao Alba, și cu amicii, se puseseră pe o beție cumplită. Îl huiduiau pe rege și strigau ura pentru Republica Federală. Sărmana mamă, doña Conchita Ibánez, care era o sfîntă, plîngea, văitîndu-se într-una:

— Vai, ce nenorocire, ce nenorocire! Bărbatu-meu să se îmbete într-o zi atît de mare!

După mulți ani, la aniversările botezului, ea încă se mai văita:

— Vai, ce nenorocire, ce nenorocire! Bărbatu-meu să se îmbete într-o zi ca asta!

Tot arătîndu-i niște iconițe în culori țipătoare, înfățișînd minuni de-ale sfîntului Iosif din Calasanz, seminaristul, care ajunsese canonic la catedrala din León, o adusese pînă pe malul gîrlei Curueno și acolo, pe un imaș, se petrecuse ceea ce trebuia să se întîmple. Dorita și seminaristul erau amîndoi din Valdeteja, de prin provincia Leónului. Însoțindu-l, fata presimțea ea că nu merge pe calea cea bună, dar se lăsase dusă, mergînd ca prostită.

Dorita a făcut un băiat, iar seminaristul, cînd s-a întors în sat, cu prilejul unei noi permisii, nici măcar n-a vrut s-o vadă.

— Este o femeie păcătoasă, spunea el, o zămislire a Necuratului în stare să ducă la pierzanie cu vicleniile ei perfide pe bărbatul cel mai potolit. Să ne ferim privirea de ea!

Pe Dorita au alungat-o de acasă și un timp ea a vagabondat din sat în sat cu copilul la sîn. Dar într-o noapte, într-o peșteră de pe malul rîului Burejo, în provincia Palencia, pruncul a murit. Mama n-a suflat o vorbă; i-a legat niște pietroaie de gît și l-a aruncat în rîu, ca să-l mănînce păstrăvii. Pe urmă, cînd nu mai era nimic de făcut, s-a pornit pe plîns și cinci zile a stat înfundată în peșteră, fără să mănînce și fără să vadă pe nimeni.

Dorita avea șaisprezece ani și înfățișarea tristă și visătoare de animal pribeag, de cîine fără stăpîn.

A umblat o bucată de vreme aruncată de colo-colo ca o mobilă beteagă — prin bordelele din Valladolid și Salamanca, pînă ce a adunat bani de drum ca să vină în capitală. Aici a intrat într-o casă de pe strada Madera, cum cobori pe stînga, căreia i se spunea Societatea Națiunilor, pentru

că lucrau acolo multe străine: franțuzoaice, poloneze, italience, o rusoaică, o portugheză brunetă și mustăcioasă, dar mai ales franțuzoaice, multe franțuzoaice: alsaciene robuste cu înfățișare de văcărese, normande oneste care se prostituau spre a strînge bani pentru rochia de mireasă, pariziene bolnăvicioase — unele din ele cu un trecut strălucitor — disprețuindu-i profund pe șoferul sau comerciantul care se scormonea în buzunar ca să scoată dragile sale șapte *pesetas*. De aici a luat-o don Nicolás de Pablos, un bogătaș din Valdepenas, care s-a și căsătorit cu ea, civil.

— Ce vreau eu — îi spunea don Nicolás nepotului său Petrito, care scria niște versuri foarte fine și urma Literele și Filozofia — e să fie una focoasă, cu carne multă pe ea, care să facă treaba bine, pricepi? O muiere d-aia cu carne tare pe care să ai de unde-o apuca. Toate celelalte sînt vorbărie goală și apă de flori.

Dorita i-a făcut lui bărbatu-su trei copii, dar toți trei s-au născut morți. Sărmana năștea pe dos: scotea copii cu picioarele înainte și sigur că se înăbușeau pînă să iasă.

Don Nicolás plecase din Spania în anul 39, deoarece se spunea despre el că-i mason, și de atunci nu s-a mai aflat nimic despre el. Cum terminase banii care se mai găseau prin casă, Dorita, neîndrăznind să se aciuieze pe lîngă familia soțului ei, se aruncase din nou în vîltoare, dar fără prea mult succes. Oricîtă bunăvoință arăta și oricît de simpatică încerca să fie, nu izbutea să-și facă o clientelă fixă. Asta se întîmpla pe la începutul lui 40. De mult nu mai era o fetiță și pe deasupra avea multă concurență, multe fetișcane tinere care arătau foarte bine. Și multe domnișoare care făceau lucrul pe degeaba, pentru distracție, luîndu-le altora pîinea de la gură.

Dorita se tot învîrtise prin Madrid, pînă ce o cunoscuse pe doña Jesusa.

— Caut o călcătoreasă de încredere, vino la mine. N-ai altceva de făcut decît să usuci cearșafurile și să le netezești cît de cît. Îți dau trei *pesetas*, dar asta în fiecare zi. Și apoi după-amiaza ești liberă. Și nopțile la fel.

După-amiezile Dorita însoțea pe o doamnă paralitică, ducînd-o la plimbare prin Recoletos sau la María Cristina,

ca să asculte puţină muzică. Doamna îi dădea două *pesetas* şi o cafea cu lapte; ea bea ciocolată. Doamna se numea doña Salvadore şi fusese moaşă. Tare ţîfnoasă, se văicărea şi bodogănea tot timpul. Nu ştia altceva decît să tragă la înjurături şi să spună că lumea asta trebuie arsă pînă în temelie, că nu-i bună de nimic. Dorita îi răbda toate sucelile şi încuviinţa orice, că de, trebuia să-şi apere cele două *pesetas* şi cafeluţa de după-amiază.

Cele două călcătorese, fiecare la cîte o masă, cîntă în timp ce lucrează şi trîntesc cu fierul de călcat pe cearşafurile cîrpite. Cîteodată stau de vorbă.

— Ieri am vîndut raţia de provizii. Eu n-am nevoie. Sfertul de zahăr l-am dat cu patru cincizeci. Sfertul de untdelemn, cu trei. Cele două sute de grame de fasole, cu două; erau pline de viermi. Cafeaua am păstrat-o.

— Eu i le-am dat fiică-mi, îi dau totul fetei. Mă invită la masă o dată pe săptămînă.

Martín le aude de acolo de la mansardă. Nu le desluşeşte vorbele. Aude cupletele cîntate fals şi bocăniturile fierului de călcat pe scîndură. S-a trezit de mult, dar nu deschide ochii. Preferă s-o simtă pe Pura, care-l sărută încetişor, din cînd în cînd, şi se preface că doarme, spre a nu trebui să se mişte. Simte părul fetei pe obraz, trupul ei gol sub cearşafuri şi respiraţia uneori uşor sonorizată, un sforăit care abia se aude.

Şi aşa trec clipe lungi: de multe luni încoace, aceasta a fost singura lui noapte fericită. Acuma se simte ca nou născut, ca şi cînd ar avea zece ani mai puţin, de parcă ar fi un flăcăiandru. Zîmbeşte şi deschide încet ochii.

Cu coatele rezemate în pernă, Pura îl priveşte ţintă. Văzîndu-l că s-a trezit, zîmbeşte şi ea.

— Cum ai dormit?

— Foarte bine, Purita, dar tu?

— Şi eu. Cu bărbaţi ca tine e o plăcere. Nu deranjaţi cu nimica.

— Lasă asta. Vorbeşte de altceva.

— Cum vrei.

Rămîn cîteva clipe tăcuţi. Pura îl sărută din nou.

— Eşti un romantic.

Martín zîmbește, aproape cu tristețe.
— Nu. Doar un sentimental.
Martín îi mîngîie fața.
— Ești palidă, parc-ai fi o mireasă.
— Nu fi prost.
— Da, o tînără căsătorită...
Pura devine serioasă.
— Numai că uite, nu sînt!
Martín îi sărută delicat ochii, ca un poet de șaisprezece ani.
— Pentru mine ești, Pura! În clipa asta așa simt!
Plină de recunoștință, fata zîmbește cu o resemnare melancolică.
— Dacă spui tu așa! N-ar fi rău!
Martín se ridică în capul oaselor.
— Cunoști un sonet al lui Juan Ramón care începe așa: „Chip înalt și blînd al consolării"?
— Nu. Cine-i Juan Ramón?
— Un poet.
— Făcea versuri?
— Desigur.
Doar o clipă Martín o privește pe Pura aproape furios.
— Ascultă:

Chip înalt și blînd al consolării
Auroră-a mărilor de jale,
Crin de pace, càndide petale,
Sfîntă mi-e răsplata dezolării.

— Ce trist este, ce drăguț!
— Îți place?
— Te cred că-mi place!
— În altă zi am să-ți spun tot sonetul.

Domnul Ramón, gol pînă la brîu, își vîră capul într-un cazan adînc plin cu apă rece.
Domnul Ramón este un bărbat vînjos și aspru, un bărbat care mănîncă vîrtos, care nu face guturai, care-i trage la măsea, care joacă domino, care le pișcă pe fetele de serviciu de fese, care se scoală o dată cu zorile și care a muncit toată viața lui.

Domnul Ramón a depășit de mult vîrsta tinereții. Acum că e bogat, nu se mai arată pe la cuptorul plin de arome, dar nesănătos, unde se coace pîinea; de la război nu mai iese din prăvălia lui, de care se ocupă cu mare grijă, încercînd să fie pe placul tuturor clienților, stabilindu-le o ierarhie pitorească și exactă, după vîrstă, stare socială, condiții materiale, ba chiar și după fizionomie.

Părul de pe pieptul domnului Ramón e nins.

— Scoală, fato! Ce obicei mai e și ăsta să stai în pat pînă la ora asta, ca o duduie!

Fata se scoală, fără să zică o vorbă, și se duce la bucătărie ca să se spele puțin.

Diminețile o apucă o tuse ușoară, aproape neauzită. Cîteodată, cînd răcește, tusea îi devine puțin mai răgușită și parcă mai uscată.

— Nu-l mai lași o dată pe nenorocitul ăla de ofticos? o întreabă în cîte o dimineață maică-sa.

Fetei, care e blîndă ca o floare și-ar putea să se lase tăiată în bucățele, fără să scoată un scîncet, îi vine atunci s-o omoare pe maică-sa.

— De-ai crăpa odată, viperă ce ești! scrîșnește ea printre dinți.

Victorita, cu paltonașul ei de bumbac, aleargă într-un suflet pînă la tipografia *Viitorul*, de pe strada Madera, unde lucrează la împachetat, cît îi ziua de lungă, în picioare.

Sînt zile cînd Victoritei îi este mai frig ca de obicei și îi vine să plîngă, îi vine îngrozitor să plîngă.

Doña Rosa e destul de matinală, se duce în fiecare zi la slujba religioasă de la ora șapte.

În acest anotimp, doña Rosa doarme într-o cămașă de noapte călduroasă, de flanelă, un model născocit de ea.

Cînd se întoarce de la biserică, doña Rosa își cumpără cîteva gogoși, intră în cafenea pe ușa din față — cafeneaua ei care seamănă cu un cimitir pustiu, cu scaunele așezate pe mese cu picioarele în sus, cu aparatul de cafea și pianul acoperite cu huse — se cinstește cu un păhărel de anason și își ia micul dejun.

În timp ce mănîncă, doña Rosa se gîndește cît de nesigure au ajuns timpurile; se gîndește la războiul pe care,

Doamne fereşte! nemţii încep să-l piardă; la chelneri, la oberţal, la cel însărcinat cu alungarea clienţilor indezirabili, la muzicanţi, pînă chiar şi la băiatul de serviciu, care vor din zi în zi mai mult, din zi în zi sînt mai pretenţioşi şi au mai multe fumuri la cap.

Între două sorbituri de anason, doña Rosa vorbeşte singură, cu glas scăzut, puţin cam fără sens, aşa, brambura, cum îi vine.

— Dar stăpînă aici sînt eu, că v-o place sau că nu v-o place! Dacă vreau, mai îmi torn un păhărel că n-am de dat socoteală nimănui. Şi dacă am poftă, arunc sticla drept într-o oglindă. N-o arunc fiindcă n-am chef. Şi dacă vreau, trag obloanele pentru totdeauna, de nu mai capătă aici cafea nici măcar Dumnezeu. Tot ce-i aici e al meu, făcut cu munca mea.

Dimineaţa, foarte devreme, doña Rosa simte mai puternic ca niciodată cît de mult îi aparţine cafeneaua.

— Cafeneaua e ca pisica, numai că e mai mare. E a mea ca şi pisica, şi dacă am chef îi dau caltaboş, iar dacă nu, o omor în bătăi.

Don Roberto Gonzáles trebuie să calculeze că de acasă pînă la Consiliul comunal face o jumătate de oră mergînd pe jos. Don Roberto Gonzáes, în afară de cazul că este foarte obosit, se duce întotdeauna pe jos, oriunde ar fi. O plimbare îţi dezmorţeşte picioarele şi economiseşti, pe puţin, o *peseta* şi douăzeci de centime pe zi, deci treizeci şi şase de *pesetas* pe lună, adică aproape nouăzeci de *duros* pe an.

La micul dejun, don Roberto Gonzáles bea o ceaşcă de malţ cu lapte, foarte fierbinte, şi mănîncă o jumătate de pituşcă. Cealaltă jumătate, cu puţină brînză de la Mancha, o ia la birou ca s-o aibă ca gustare spre mijlocul dimineţii.

Don Roberto Gonzáles nu se plînge, sînt alţii care o duc mai rău. La urma urmelor, e sănătos, şi asta-i principalul.

Copilul care cîntă *flamenco* doarme sub un pod, pe drumul care duce spre cimitir. Copilul care cîntă *flamenco* îşi duce viaţa împreună cu ceva care seamănă a fi o familie de ţigani, ceva în care fiecare din membrii ei caută s-o scoată la capăt atît cît se pricepe mai bine, cu o libertate şi o autonomie depline.

Copilul care cîntă *flamenco* e ud leoarcă pe timp de ploaie, îngheaţă cînd e frig, se coace în luna august, prost ocrotit de umbra neîndestulătoare a podului: e vechea lege a Dumnezeului de pe Sinai.

Copilul care cîntă *flamenco* are un picior cam întors; a alunecat pe nişte dărîmături, s-a lovit şi l-a durut foarte tare, o vreme a mers şchiopătînd...

Purita mîngîie fruntea lui Martín.

— Am în buzunar un *duro* și ceva, vrei să comand ceva de mîncare?

O dată cu ivirea fericirii, Martín a pierdut rușinea. Tuturora li se întîmplă de obicei la fel.

— Bine.

— Ce vrei, o cafea cu gogoși?

Martín rîde puțin, e foarte nervos.

— Nu, o cafea și două brioșe, ce zici?

— Eu zic ce vrei tu.

Purita îl sărută pe Martín. Martín sare din pat, taie camera în lung și în lat și se urcă iar în pat.

— Mai sărută-mă o dată.

— De cîte ori vrei.

Cu o neobrăzare deplină, Martín scoate plicul cu chiştocuri și își răsucește o țigară. Purita nu îndrăzneşte să-i spună un cuvînt. Martín are în privire aproape strălucirea învingătorului.

— Hai, comandă micul dejun.

Purita își trage rochia pe pielea goală și iese pe coridor.

Rămas singur, Martín se ridică și se privește în oglindă.

Doña Margot, cu ochii deschiși, doarme somnul drepţilor la Morgă, pe marmora rece a unei mese. Morții de la Morgă nu par să fie oameni morţi, par paiaţe asasinate, măști care și-au trăit veacul.

O marionetă decapitată este ceva mai trist decît un mort.

Domnișoara Elvira se trezeşte devreme, dar nu se dă jos din pat. Domnişoarei Elvira îi place să rămînă aşa, bine acoperită, gîndindu-se la ale ei, sau citind *Misterele Pari-*

sului; își scoate doar puțin mîna de sub învelitoare, ca să apuce volumul gros și slinos, făcut ferfeniță.

Dimineața se înalță, încetul cu încetul, cățărîndu-se ca un vierme prin inimile bărbaților și ale femeilor din oraș; atingînd, aproape dezmierdătoare, privirile proaspăt trezite, aceste priviri care nu descoperă niciodată orizonturi noi, peisaje noi, decoruri noi.

Dimineața, această dimineață etern repetată, se joacă puțin, și schimbă totuși fața orașului, acest mormînt, această momeală, acest stup...

Să ajungem în fața lui Dumnezeu cu păcatele mărturisite!

FINAL

Au trecut trei sau patru zile. Atmosfera începe să capete ceva care prevestește Crăciunul. Deasupra Madridului, care seamănă cu o plantă bătrînă căreia-i dau fragede mlădițe verzi, se aude, uneori, în fierberea străzii, dulcea rostogolire a clopotelor vreunei capele. Oamenii își întretaie drumurile, grăbiți. Nimeni nu se gîndește la cel de alături, la omul acela care poate umblă cu privirea în pămînt, cu stomacul distrus, ori cu un chist la plămîn, ori cu capul răvășit...

În t mp ce ia gustarea de dimineață, don Roberto citește ziarul. Pe urmă îi spune la revedere neveste-si, Filo, care rămîne, în pat, cam bolnavă.

— E foarte limpede, știam eu. Trebuie să facem ceva pentru băiatul ăsta, gîndește-te. N-o fi meritînd, dar, totuși, gîndește-te...

Filo plînge în timp ce doi din copiii ei, lîngă pat, o privesc fără să înțeleagă: cu ochii plini de lacrimi, expresia vag-tristă, aproape pierdută, ca a vițelușilor care încă respiră — în timp ce sîngele lor aburește pe dalele pardoselii — și ling, cu limba amorțită, a ultimelor clipe, jegul de pe cămașa casapului care i-a lovit, indiferent ca un judecător: un tip cu chiștocul între buze, cu gîndul la cine știe ce servitoare și cu o *zarzuela* clocotindu-i în glasul tulbure.

Nimeni nu-și mai amintește de morții care au împlinit anul de cînd zac sub pămînt.

Prin case, se aude spunîndu-se:

— Să nu uitați, mîine se împlinește un an de la moartea mamei, biata de ea.

E întotdeauna cîte o soră, cea mai tristă, care ține socoteala...

Doña Rosa se duce zilnic în piaţa Corredera cu servitoarea după ea, după cumpărături. Doña Rosa se duce la piaţă după ce s-a vînturat prin cafenea; doña Rosa preferă să nu se înghesuie la tarabe şi de aceea vine spre sfîrşitul dimineţii, cînd nu mai e atîta lume.

La piaţă se întîlneşte uneori cu soră-sa. Doña Rosa întreabă întotdeauna despre nepoatele ei. Într-o zi i-a spus doñei Visi:

— Şi Julita?

— Păi, e bine...

— Fetei ăştia îi trebuie un logodnic!

Altădată — acum vreo două zile — doña Visi, zărind-o pe doña Rosa, s-a apropiat de ea radiind bucurie.

— Ştii că fetiţa şi-a găsit un logodnic?

— Zău?

— Zău!

— Şi cum e?

— Grozav, sînt încîntată, draga mea.

— Bine, bine, să fie aşa cum zici tu, numai să nu se strice lucrurile...

— Şi de ce să se strice, femeie?

— Ce ştiu eu! Cu moda de astăzi!

— Vai de mine, Rosa, şi tu, cu obiceiul tău de a vedea mereu toate în negru!

— Nu, dragă, numai că mie nu-mi place să mă grăbesc. Dacă lucrul iese cum trebuie, cu atît mai bine!

— Aşa e.

— Şi dacă nu...

— Dacă nu, găseşte ea altul, ascultă-mă pe mine.

— Da, numai de nu ţi-ar nenoroci-o ăsta.

Mai există tramvaie în care lumea se aşază faţă în faţă, pe două rînduri lungi, contemplîndu-se cu atenţie, ba chiar cu curiozitate.

„Nenorocitul ăsta are o mutră de încornorat; sigur că nevastă-sa a fugit cu vreunul, poate cu un ciclist de curse, sau, mai ştii, cu vreunul de la Aprovizionare."

Dacă traseul e lung, pasagerii încep să se ataşeze unul de celălalt. Deşi nu s-ar crede, întotdeauna îţi pare puţin rău, bunăoară, că femeia aceea, care arăta atît de amărîtă,

rămîne undeva pe o stradă și n-o s-o mai vezi poate niciodată.

„Trebuie că se descurcă greu, poate că bărbatu-su e șomer, și or mai avea și o droaie de copii."

Și întotdeauna e și cîte o cucoană tînără, voluminoasă, vopsită și îmbrăcată destul de ostentativ. Are o poșetă mare din piele verde, pantofi din piele de șarpe și o aluniță pictată pe obraz.

„Pare să fie nevasta vreunui telal bogat. Sau poate să fie amanta vreunui medic; medicii își aleg de obicei amante foarte bătătoare la ochi, de parc-ar vrea să spună tuturora: «Priviți! Ce ziceți? V-ați uitat cu atenție? Vacă de soi!»"

Martín vine dinspre Atocha. Coboară la stația Ventas și o ia pe jos pe șoseaua de Est. Se duce la cimitir, la mormîntul mamei sale, doña Filomena López de Marco, moartă acum nu știu cîți ani, într-o zi foarte aproape de noaptea de ajun.

Pablo Alonso strînge ziarul și apasă pe sonerie. Laurita se acoperă, încă-i mai e rușine s-o vadă fata din casă în pat. În fond, trebuie să te gîndești că nu locuiește aici decît de două zile; la pensiunea de pe strada Preciados, unde locuise după ce plecase din camera de portăreasă a mamei ei de pe strada Lagasca, era atît de rău!

— E voie?

— Intră. Domnul Marco e aici?

— Nu, domnule, a plecat de multișor. Mi-a cerut să-i dau o cravată veche de-a dumneavoastră, una de doliu.

— I-ai dat?

— Da, domnule.

— Bine. Pregătește-mi baia.

Servitoarea iese din cameră.

— Trebuie să plec, Laurita. Sărmanul nenorocit! Asta-i mai lipsea!

— Săracul băiat! Crezi că dai de el?

— Nu știu, am să trec pe la Poștă sau pe la Banca Spaniei, de obicei se duce pe acolo dimineața.

De pe Șoseaua de Est se văd niște cocioabe mizerabile, făcute din bidoane vechi și din bucăți de scîndură. Cîțiva

copii se joacă aruncînd cu pietre în băltoacele de pe urma ploii. Vara, pînă să sece de tot Abroñigalul, vînează broaşte cu lovituri de băţ şi îşi moaie picioarele în apa murdară şi puturoasă a smîrcului. Cîteva femei scormonesc în maldărele de gunoi. Cîte un bărbat, îmbătrînit, poate neputincios, se aşază în uşa uneia din cocioabe, pe un hîrdău întors cu gura în jos, şi desface în soarele călduţ al dimineţii un ziar plin de chiştocuri.

— Nu-şi dau seama, nu-şi dau seama...

Martín, căutînd ceva să rimeze cu „laur", pentru un sonet început, dedicat mamei sale, reflectează la atît de des vînturata idee că problema principală nu-i producţia, ci repartiţia.

— Zău că ăstora le merge mai rău decît mie. Ce grozăvie! Cîte nu ţi-e dat să vezi!

Paco ajunge, sufocat, cu limba scoasă, la barul de pe strada Narváez. Patronul, Celestino Ortiz, îi serveşte un păhărel de ţuică sergentului de stradă García.

— Abuzul de alcool este dăunător pentru moleculele corpului omenesc — care sînt, aşa cum v-am mai spus şi altădată, de trei feluri: molecule sanguine, molecule muşchiulare şi molecule nervoase — pentru că le arde şi le distruge, dar din cînd în cînd un păhărel e bun ca să încălzească stomacul.

— Aşa zic şi eu.

— ... şi pentru a ilumina misterioasele zone ale creierului omenesc.

Sergentul de stradă Julio García ascultă uluit.

— Se povesteşte că filozofii antici, cei din Grecia, cei din Roma şi cei din Cartagina, cînd vroiau să-şi însuşească vreo putere supranaturală...

Uşa se deschide violent şi o rafală de aer îngheţat năvăleşte pe deasupra tejghelei.

— Lua-o-ar naiba de uşă!

— Bună, domnule Celestino!

Patronul îl întrerupe. Ortiz are o mare grijă de felul cum trebuiesc folosite titlurile, e ca un fel de şef de protocol în exerciţiul funcţiunii.

— Prietene Celestino!

— Bine, las-o baltă acuma. Martín a fost pe-aici?

— Nu, n-a mai venit din ziua aia, probabil că s-a supărat; îmi pare destul de rău, zău așa.
Paco îi întoarce spatele sergentului.
— Uite! Citește aici!
Paco îi întinde un ziar îndoit.
— Aici, jos.
Celestino citește fără grabă, încruntînd din sprîncene.
— Urîtă treabă!
— Într-adevăr!
— Și ce vă gîndiți să faceți?
— Nu știu. Dumneata ce părere ai? Cel mai bine cred că e să vorbim cu sora lui, ce zici? Dacă am putea să-l trimitem la Barcelona, chiar mîine!

Pe strada Torrijos, un cîine agonziează la rădăcina unui copac. Un taxi l-a călcat peste pîntece. Are ochii imploratori și limba scoasă. Cîțiva copii îl hărțuiesc cu lovituri de picioare. La spectacol asistă două sau trei duzini de persoane.
Doña Jesusa se întîlnește cu Purita Bartolomé.
— Ce se întîmplă aici?
— Nimic, un cățeluș zdrobit.
— Sărăcuțul!
Doña Jesusa o ia de braț pe Purita.
— Ai aflat povestea cu Martín?
— Nu, ce-i cu el?
— Ascultă.
Doña Jesusa îi citește Puritei cîteva rînduri din ziar.
— Și-acum?
— Nu știu, drăguță, cred că nu-i a bine. L-ai mai văzut?
— Nu, nu l-am mai văzut.
Cîțiva gunoieri se apropie de grupul unde-i cîinele muribund, apucă animalul de labele de dinapoi și-l aruncă în cotigă. Cînd zboară prin aer, cîinele scoate un profund, un sfîșietor urlet de durere. Grupul se uită o clipă la gunoieri, pe urmă se risipește, apucînd-o care încotro. Printre oameni se află probabil și vreun copil palid care zîmbește sinistru, aproape imperceptibil, privind cu voluptate cum cîinele nu mai moare o dată...

Ventura Aguado vorbește la telefon cu iubita lui, Julita.

— Dar, chiar acum?

— Da, dragă, chiar acum. Peste o jumătate de oră sînt la staţia de metrou Bilbao, nu cumva să nu vii.

— Nu, nu, n-avea grijă. La revedere.

— La revedere, trimite-mi o sărutare.

— Poftim, răsfăţatule!

Peste o jumătate de oră, cînd soseşte la intrarea staţiei de metrou Bilbao, Ventura o găseşte pe Julita aşteptîndu-l. Fata e grozav de curioasă, ba chiar puţin îngrijorată. Ce s-o fi întîmplat oare?

— Ai venit de mult?

— Nu, nici de cinci minute. Ce s-a întîmplat?

— Am să-ţi spun îndată, hai să intrăm aici.

Îndrăgostiţii intră într-o berărie şi se aşază la o masă din fund, unde-i aproape întuneric.

— Citeşte.

Ventura aprinde un chibrit, ca fata să poată citi.

— Apăi ştiu că a încurcat-o prietenul ăsta al tău!

— Asta-i tot, de aia te-am chemat.

Julita rămîne pe gînduri.

— Şi acuma ce-o să facă?

— Nu ştiu, nu l-am văzut.

Fata îl ia de mînă pe iubitul ei şi trage un fum din ţigara lui.

— Ce întîmplare, Doamne sfinte!

— Da, un necaz nu vine niciodată singur... M-am gîndit să te duci să vorbeşti cu sora lui, locuieşte pe strada Ibiza.

— Dar n-o cunosc!

— Nu contează. Îi spui că vii din partea mea. Cel mai bine ar fi să te duci chiar acuma. Ai bani?

— Nu.

— Uite doi *duros*. Du-te şi întoarce-te cu taxiul, cu cît ne grăbim, cu atît o să fie mai bine. Trebuie să-l ascundem; n-avem altă soluţie.

— Da, dar... N-o să intrăm în vreo încurcătură?

— Nu ştiu, dar n-avem altă soluţie. Dacă Martín se simte părăsit, e capabil de orice nerozie.

— Bine, bine, tu hotărăşti!

— Hai, du-te.

— La ce număr stă?

— Nu ştiu, e în colţ, la a doua stradă pe stînga, cum urci pe Narváez, nu ştiu cum îi zice. E pe trotuarul celălalt unde-s numerele cu soţ, după ce traversezi. Pe bărbatul ei îl cheamă Gonzáles, Roberto Gonzáles.

— M-aştepţi aici?

— Da, mă duc să vorbesc cu un prieten, un tip foarte descurcăreţ, şi poate peste o jumătate de oră sînt aici.

Domnul Ramón stă de vorbă cu don Roberto, care n-a venit la birou, şi a cerut învoire patronului prin telefon:

— E ceva foarte urgent, don José, vă asigur, foarte urgent şi foarte neplăcut. Ştiţi că mie nu-mi place să-mi părăsesc lucrul, aşa de florile mărului. E vorba de o chestiune de familie.

— Bine, omule, bine, nu veni, am să-i spun lui Díaz să-şi arunce el ochii prin hîrtiile dumitale.

— Mulţumesc foarte mult, don José, Dumnezeu să vă răsplătească. Am să caut să vă merit bunăvoinţa.

— Lasă, omule, lasă, sîntem datori să ne ajutăm unii pe alţii, ca nişte prieteni buni. Important e să-ţi rezolvi dumneata încurcătura.

— Mulţumesc foarte mult, don José, poate că...

Domnul Ramón pare îngîndurat.

— Uită-te ce este, Gonzáles, dacă îmi ceri asta, am să-l ascund aici cîteva zile; dar pe urmă, să-şi caute alt loc. Nu de alta, că aici eu sînt stăpînul, dar Paulina o să tune şi-o să fulgere cînd o să afle.

Martín o apucă pe aleile lungi ale cimitirului. Aşezat în uşa capelei, preotul citeşte un roman cu *cow-boys*. Sub soarele călduţ de decembrie, vrăbiile ciripesc, sărind din cruce în cruce, legănîndu-se pe ramurile dezgolite ale copacilor. O fetiţă trece cu bicicleta pe alee; cîntă, cu glasul ei fraged, un cîntec uşor, la modă. În rest, totul este linişte blîndă, linişte plăcută. Martín simte o inefabilă mulţumire sufletească.

Petrita vorbeşte cu stăpîna ei, Filo.

— Ce-i cu dumneavoastră, coniţă?

— Nimic, copilul e bolnăvior, ştii tu.

Petrita zîmbeşte cu căldură.

— Nu, copilul n-are nimic. Coniţa are un necaz pe suflet. Filo îşi duce batista la ochi.
— Viaţa asta îţi aduce numai supărări, fetiţo, tu eşti încă prea crudă ca să înţelegi!

În anticariatul său, Rómulo citeşte ziarul.
„Londra. Radio Moscova anunţă că la Teheran a avut loc, acum cîteva zile, conferinţa între Churchill, Roosevelt şi Stalin.“
— Churchill ăsta e însuşi diavolul! La anii lui, îl găseşti cînd într-un loc, cînd într-altul, de parcă ar fi flăcău!
„Cartierul general al Führerului. În regiunea Gomel, în sectorul central al Frontului de Est, forţele noastre au evacuat punctele...“
— Ţa, ţa! Treaba asta nu-mi miroase de loc a bine!
„Londra. Preşedintele Roosevelt a sosit în insula Malta, la hordul avionului său gigantic, Douglas.“
— Ce tip! Pun mîna în foc că jucăria asta de aeroplan are chiar şi closet!
Rómulo întoarce pagina şi parcurge cu privirea coloanele, aproape plictisit.
Se opreşte la o informaţie scurtă, de cîteva rînduri. Gîtlejul i se usucă şi urechile încep să-i ţiuie.
— Ei poftim, asta mai lipsea! Ia te uită năpastă!

Martín se opreşte la cavoul mamei sale. Inscripţia se păstrează destul de bine: *„R.I.P. Doña Filomena López Moreno, văduva lui don Sebastián Marco Fernández. Decedată la Madrid, 20 decembrie 1934.“*
Martín nu se duce la mormîntul mamei chiar la toate comemorările morţii ei. Se duce cînd îşi aduce aminte.
Martín îşi scoate pălăria. Se simte cuprins de o uşoară senzaţie de tihnă care îi linişteşte tot trupul. Peste îngrăditura cimitirului, acolo, departe, se vede cîmpul roşcat pe care soarele s-a oprit, parcă să se odihnească. Aerul este rece, dar nu îngheţat. Martín, cu pălăria în mînă, simte pe frunte o mîngîiere uşoară, de care aproape că a uitat, o mîngîiere de demult, de pe vremea copilăriei...
— E foarte bine aici, se gîndeşte el, am să vin mai des.

Puţin îi lipseşte să înceapă să fluiere, dar se dezmeticeşte la timp.

Martín priveşte în jurul lui.

„Fetiţa Josefina de la Pena Ruiz s-a înălţat la cer în ziua de 3 mai 1941, în vîrstă de unsprezece ani.“

— Ca fetiţa de pe bicicletă. Poate că erau prietene; poate că numai cu cîteva zile înainte de a muri, îi spunea, aşa cum spun uneori fetiţele de unsprezece ani: „Cînd am să fiu mare şi am să mă mărit...“

„Ilustrissimul Señor Don Rául Soria Bueno. Decedat la Madrid...“

— Un bărbat ilustru, putrezind într-o ladă!

Martín îşi dă seama că nu e serios.

— Nu, nu. Martín, fii cuminte!

Ridică din nou privirea, se concentrează şi memoria sa se umple cu amintirea mamei. Nu se gîndeşte la ultima parte din viaţa ei, ci o vede la treizeci şi cinci de ani...

— *„Tatăl nostru care eşti în ceruri, sfinţit fie numele tău, vie împărăţia ta, aşa cum noi iertăm greşiţilor noştri..“* Nu, cred că nu-i aşa.

Martín o ia de la capăt şi se încurcă din nou; în clipa asta şi-ar da zece ani din viaţă ca să-şi aducă aminte *Tatăl Nostru.*

Închide ochii, strîngînd cu putere pleoapele.

Deodată, se pomeneşte îngînînd:

— Mama mea care eşti în mormînt, te port în inima mea şi îl rog pe Dumnezeu să te ţină în paradisul etern aşa cum ţi se cuvine. Amin.

Martín zîmbeşte. Este încîntat de rugăciunea născocită de el.

— Mama mea care eşti în mormînt, îl rog pe Dumnezeu... Nu, nu era aşa.

Martín se încruntă.

— Cum era?

Filo plînge mai departe.

— Nu ştiu ce să fac, bărbatu-meu s-a dus să stea de vorbă cu un prieten. Fratele meu n-a făcut nimic, vă asigur; trebuie să fie o greşeală, nimeni nu este fără pată, dar el nu e de loc în neregulă...

Julita nu ştie ce să spună.

— Şi eu cred la fel, cu siguranță că trebuie să fie o greşeală. Oricum, cred c-ar trebui să facem ceva, să vorbim cu cineva. Aşa zic eu!

— Da, să vedem ce spune Roberto cînd se întoarce.

Dintr-o dată plînsul femeii se înteţeşte. Copilaşul din braţele ei plînge şi el.

— Tot ce pot face este să mă rog Sfintei Fecioare a ajutorului perpetuu, care m-a scos întotdeauna din necazuri.

Roberto şi cu don Ramón au ajuns la o înţelegere. Cum povestea cu Martín nu poate să fie în nici un caz ceva grav, cel mai bine ar fi ca el să se prezinte, şi gata. De ce să fugi, dacă n-ai nimic de ascuns? O să aştepte două zile — pe care Martín le va putea foarte bine petrece acasă, la domnul Ramón — şi pe urmă (de ce nu?) o să se ducă însoţit de căpitanul Ovejero, de don Tesifonte, incapabil să refuze aşa ceva, şi care prezintă, oricum, o garanţie.

— Cred că e foarte bine aşa, domnule Ramón, mulţumesc foarte mult. Dumneavoastră sînteţi un om dintr-o bucată.

— Nu, frate, nu, dar mi se pare că ăsta ar fi lucrul cel mai potrivit.

— Da, aşa cred şi eu. Vă rog să mă credeţi că mi-aţi luat o piatră de pe inimă...

Celestino a scris pînă acum trei scrisori, şi vrea să mai scrie încă trei. Cazul lui Martín îl îngrijorează.

— Nu-mi pasă dacă îmi plăteşte, sau nu-mi plăteşte, dar nu pot să-l las aşa!

Martín coboară micile povîrnişuri ale cimitirului cu mîinile în buzunare.

— Da, am să încep să mă organizez. Să lucrezi în fiecare zi cîte puţin, este metoda cea mai bună. Dacă m-ar angaja la vreun birou, aş accepta. La început, nu, dar mai tîrziu poţi să scrii, în momentele libere, mai ales dacă funcţionează bine caloriferele. Am să vorbesc cu Pablo, cu siguranță că el trebuie să ştie ceva. La Sindicate cred că e destul de bine, se dau şi gratificaţii.

Lui Martín i s-a dus din minte amintirea mamei, de parcă ar fi șters-o cu radiera.

— Și la Institutul Național de Prevederi Sociale trebuie să fie foarte bine; dar cred că-i mai greu de intrat. În locurile astea e mai bine decît la bancă. La bănci îi exploatează pe oameni, dacă întîrzii o dată îți taie din salariu. Sînt unele birouri particulare unde probabil că nu-i prea greu să prinzi cheag; cel mai mult mi-ar conveni să mă ocup de publicitate în presă. Suferiți de insomnie? Treaba dumneavoastră! Sînteți un nefericit pentru că doriți să fiți! Tabletele cutare (Marco, de exemplu) v-ar face fericit fără să vă atace cîtuși de puțin inima!

Martín se îndreaptă spre ieșire, entuziasmat de ideea lui. La poartă i se adresează unui funcționar:

— Aveți cumva vreun ziar? Dacă l-ați citit, dați-mi-l mie, vi-l plătesc, vreau să văd ceva care mă interesează...

— Da, m-am uitat prin el, poftim.

— Mulțumesc.

Martín iese ca din pușcă. Se așază pe o bancă în grădinița din fața cimitirului și desface ziarul.

— Uneori, cei care caută de lucru găsesc indicații foarte bune în presă.

Martín își dă seama că o ia prea repede și vrea să se domolească puțin.

— Întîi să citesc știrile; ce-o fi o fi; toate la timpul lor.

Martín e încîntat de sine însuși.

— Azi, zău că sînt în formă și judec bine! Probabil, fiindcă am ieșit la aer.

Martín își răsucește o țigară și începe să citească ziarul.

— Mare pacoste și războaiele astea! Toți pierd și nici unul nu ajută Cultura să facă măcar un pas înainte!

În cugetul lui zîmbește, merge din succes în succes.

Din cînd în cînd, se gîndește la cele citite, cu ochii în zare.

— Haide, să citim mai departe!

Martín citește totul, totul îl interesează, cronicile internaționale, articolul de fond, extrasele din unele discursuri, informațiile teatrale, premierele cinematografice, Liga...

Martín observă că atunci cînd te afli în afara orașului și respiri un aer mai pur, viața are nuanțe mai blînde, mai delicate decît atunci cînd trăiești neîntrerupt înfundat în mijlocul lui.

Martín strînge ziarul, îl pune în buzunarul hainei și pornește la drum. Astăzi este mai informat ca niciodată, astăzi ar putea urmări orice conversație despre actualitate. A citit ziarul de la un cap la altul; rubrica de anunțuri a lăsat-o s-o citească în tihnă, în vreo cafenea, poate că o să aibă de notat vreo adresă sau de dat un telefon. Lui Martín i-au rămas necitite doar rubrica de anunțuri, decretele și despre raționalizare în comunele din centura orașului.

La Plaza de Toros niște fete tinere se uită la el.

— Salut, frumoaselor.

— Salut, turistule.

Lui Martín îi saltă inima în piept. Este fericit. Urcă pe strada Alcalá în pas cadențat, fluierînd *la Madelón.*

— Ai mei au să vadă astăzi că sînt alt om.

Și ai lui gîndeau cam la fel.

Martín, care merge de o bucată de vreme, se oprește în fața vitrinelor unui magazin de podoabe.

— Cînd o să am de lucru și o să cîștig bani, am să cumpăr niște cercei pentru Filo. Și alții, pentru Purita.

Pipăie ziarul și zîmbește.

— Poate că am să găsesc chiar aici o indicație!

Datorită unei vagi presimțiri, Martín nu simte îndemnul să se mai grăbească... În buzunar are ziarul, din care n-a citit încă rubrica de anunțuri și decrete. Și nici despre raționalizare în comunele din centura orașului.

— Ha, ha! Comune în centură! Ce caraghios! Comune în centură!

Madrid, 1945—1950

Cititori,

Cărţile pe care doriţi să le citiţi le puteţi procura adresînd o simplă carte poştală la secţia „Cartea prin poştă“ din oraşul reşedinţă de regiune, la următoarele adrese:

Regiunea ARGEŞ	— Librăria „Mihail Eminescu“, Piteşti, str. Victoriei nr. 89 Tel. 20-70
Regiunea BACĂU	— Librăria noastră, Bacău, str. Nic. Bălcescu nr. 1 Tel. 1.23.64
Regiunea BANAT	— Colectura bibliotecilor, Timişoara, str. Gh. Lazăr nr. 1
Regiunea BRAŞOV	— Librăria „G. Coşbuc“, Braşov, str. Republicii nr. 29 Tel. 1.14.29
Regiunea BUCUREŞTI	— Librăria „Cartea prin poştă“, Bucureşti, Cal. Şerban Vodă, nr. 43 Tel. 23.97.05
Regiunea CLUJ	— Librăria universităţii, Cluj, str. Universităţii nr. 1, Tel. 1.42.67
Regiunea CRIŞANA	— Librăria noastră, Oradea, P-ţa Republicii nr.8 Tel. 26.50
Regiunea DOBROGEA	— Librăria „Tomis“, Constanţa, Bdul. Tomis nr. 69
Regiunea GALAŢI	— Librăria Centrală, Galaţi, str. Republicii nr. 39
Regiunea HUNEDOARA	— Librăria noastră, Deva, P-ţa Unirii nr. 4
Regiunea IAŞI	— Librăria Centrală, Iaşi, P-ţa Unirii Bloc 4 A.
Regiunea MARAMUREŞ	— Librăria „Dacia“, Satu Mare, str. Horia nr. 6 Tel. 17—34

Regiunea MUREŞ AUTONOMĂ MAGHIARĂ	— Librăria Universală, Tg. Mureş, P-ţa Trandafirilor nr. 20 Tel. 21.81
Regiunea OLTENIA	— Librăria Centrală, Craiova, str. Popa Şapcă nr. 2
Regiunea PLOIEŞTI	— Librăria „I. L. Caragiale", Ploieşti, P-ţa 16 Februarie Tel. 1.32.21
Regiunea SUCEAVA	— Librăria „Ciprian Porumbescu" Suceava, str. Ştefan cel Mare Bl. 1, tel. 24.27

Prin comenzi anticipate obţineţi cartea de care aveţi nevoie, imediat după apariţie.
Cărţile comandate se livrează imediat contra ramburs în numerar sau, pentru biblioteci, întreprinderi, etc. prin virament.

Redactor responsabil : FLORIN CHIRIŢESCU
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 14.10.1966. Bun de tipar 10.02.1967. Apărut 1967. Tiraj 20.140 ex. broşate. Hîrtie tipar B mat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 14,10. Coli tipar 15,5 A. nr. 11.009. C.Z. pentru bibliotecile mari 86. C.Z. pentru bibliotecile mici 86—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60 685 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

Reluînd un procedeu tradițional al literaturii picarești, romanul **Stupul** — datorat unuia dintre cei mai reprezentativi scriitori spanioli contemporani, Camilo José Cela — îl conduce pe cititor pe urmele fiecăruia din clienții unei cafenele madrilene a anului 1942. În condițiile războiului, viața spaniolilor, deși neangajați în conflictul mondial, apare lipsită de dimensiunile ei firești. Cercetînd încercările disperate ale oamenilor de a fi cît de cît fericiți, Cela sugerează ca o singură și sigură soluție prietenia, solidaritatea.

Lei 9